

EBU'L-HASEN EN-NEDVÎ

**HZ. ALÎ
el-MURTAZÂ**

Tercüme
Yusuf Karaca

Ebu'l-Hasen en-Nedvî, 1914 yılında Hindistan Lucknow'da doğdu. Soyu Hz. Hasan'a dayanır. Lucknow ve Lahor'da dini ilimlerdeki öğrenimini yaptı. Deyu-bend Üniversitesi ile Dav'u'l-Ulûm Üniversitelerinde öğretim üyeliği yapan yazar, çeşitli müesseselerin de kurucusu oldu. 1961'de Nedvetü'l Ulemâ başkanlığına seçildi. 1999'da vefatına kadar bu görevde kaldı. Birçok ülkeyi bu arada Türkiye'yi ziyaret ederek konferanslar verdi. Vermiş olduğu çok sayıda-ki eseri ile günümüzdeki İslâmî düşüncesin oluşumunda büyük pay sahibidir. Yayınevimizden çıkan eserleri şunlardır: *Kur'an'da Adı Geçen Peygamberlerin Hayatı*, *Kur'an ve Sünnet'te İtikat, İbadet ve Güzel Ahlâk*, *Hz. Ali*.

İÇİNDEKİLER

Söylenmesi Gereken Birkaç Söz.....	11
------------------------------------	----

Birinci Bölüm

Hız. Ali Mekke'de (Ailesi, Doğumu ve Hicreti)

Aile, Ailenin Gelecek Nesiller Üzerindeki Etkileri ve İslâm'ın Buna Bakışı.....	23
Kureyş Kabilesi.....	26
Haşimoğulları.....	27
Allah'ın Resulü Hz. Muhammed'in ve Hz. Ali'nin Büyük Dedesi.....	28
Efendimiz Hz. Ali'nin Şanlı Babası Ebu Talib.....	30
Ebu Talib Oğlu Efendimiz Hz. Ali'nin Kardeşleri.....	34
Doğumu.....	41
Ali Murtaza, Peygamberin Himayesinde.....	42
Efendimiz Ali (r.a.)'nin İman Etmesi Olayı.....	43
Hız. Ali (r.a.) ile Ebu Talib Arasında Ne Oldu.....	44
İslâm Hakkında Araştırma Yapmak İçin Mekke'ye Gelenlere Yardım.....	45
Son Derece Değer Verme.....	47
Hicret.....	47

İkinci Bölüm

Hız. Ali (k.v.) Medine'de (Hicret'ten Ölümüne Kadar)

Kardeşlik.....	51
Hız. Fatıma (r.anha) ile Hız. Ali (k.v.)'nin Evlenmesi.....	51
Hız. Ali (r.a.) ile Hız. Fatıma (r.anha)'nın Geçim (İktisâdî) Durumu.....	53
Hız. Peygamberin Rahat Etmesi İçin Sıkıntıya Katlanması.....	55
Sevgi ve Şefkat Adı.....	56
Büyük Bedir Savaşı ve Hız. Ali (r.a.)'nin Kahramanlığı.....	57
Uhud Savaşı.....	58
Hız. Ali (r.a.)'nin Hendek Savaşındaki Cesareti ve Allah Vergisi Savaş Kabiliyeti.....	60

Hudeybiye Barışı ve Hz. Ali (r.a.)'nin Peygamberimiz'e Saygısı ve Sevgisi	62
Hayber Savaşı ve Hz. Ali (r.a.)'nin Bu Savaşta Kahrmanlığı	63
Allah'ın Arslanı ile Yahudilerin Savaşçısı Merhab'ın Çarpışması	65
Hz. Peygamber (s.a.)'in Bildirdiklerine Sağlam Şekilde İnanması ve Güçlü İmanı	66
Hz. Peygamberin Hz. Ali'yi Teselli Edişi	68
Yemen'e Gönderilişi ve Hemedan Kabilesi'nin Onun Eli ile Müslüman Oluşu	68
Peygamberimize Vekâlet Etmesi ve Yumuşak Başlılığı	69
Veda Haccı ve Gâdir-i Hum Konuşması	70
Hz. Peygamber Efendimiz'in Vefatı	71

Üçüncü Bölüm

Hz. Ali (k.v.), Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in Halifeliliği Döneminde

Çok Nazik ve Kesin Karar Verme Saati	75
Eski Dinlerin Akıbeti	76
Peygamber (a.s.)'e Halife Olmanın Şartları ve Gerekleri	78
Hz. Ebu Bekir (r.a.), Bu Özelliklere Sahip ve Bu Şartlara Tam Uygundu	80
İslâm'da Danışma (Şûra) Düzeni ve Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in Halifeliliği	92
Hz. Ebu Bekir (r.a.)'e Biat Edilmesi	99
Hz. Ali (r.a.)'nin Halifeliliğinin Gecikmesinin Sırrı ve Hikmeti	105
İlk Olarak Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in Denenmesi ve Onun Kesin Tutumu	107
Hz. Fatımatü'z Zehra (r.anha)	113
Efendimiz Hz. Ali (r.a.)'nin Hz. Ebu Bekir (r.a.)'e Biat Etmesi	118
Hz. Ali (r.a.)'nin İmtihanı ve Kararından Dönmemesi	119
Hz. Ebu Bekir (r.a.) ile Hz. Ali (r.a.)'nin Samimi İlişkisi ve Yardımlaşması	121
Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in Ehl-i Beyt ile Sevgi ve Saygı İlişkisi	123
Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in Bir Halife Olarak Hayatı ve Davranışları	124
Kur'an-ı Kerim'in Bir Araya Toplanıp Kitap Haline Getirilmesi	125

Dördüncü Bölüm

Hz. Ali (k.v.) Hz. Ömer Faruk (r.a.)'un Halifeliliği Döneminde

Ümmetin En Nazik Döneminde Hz. Ömer (r.a.)'in Halife Adayı Oluşunun Sonuçları	129
---	-----

İÇİNDEKİLER

Arap Fatihlerin Özellikleri.....	132
Hz. Ömer (r.a.) Döneminde İslâm Devleti'nin Genişlemesi	137
Hz. Ali (r.a.)'nin, Hz. Ömer (r.a.)'e Yardımcı Olması	137
Hz. Ali (r.a.)'nin, İslâm ve Müslümanların Yararına Çalışmasının ve Yardımlaşmasının Açık Delili.....	139
Hz. Ömer (r.a.)'in Kudüs Yolculuğu	145
Peygamber Soyundan Gelenlere Hz. Ömer (r.a.)'in İlgisi ve Bu Konudaki Tutumu.....	147
İslâm Hicrî Takviminin Kararlaştırılması	150
Hz. Ömer Faruk (r.a.)'un Şehit Edilmesi.....	151
Hz. Ali (r.a.)'nin Üzüntüsünü Belirtmesi.....	154

Beşinci Bölüm

Hiz. Ali (k.v.), Affan Oğlu Osman (r.a.)'in Halifeliği Döneminde

Hiz. Osman (r.a.)'a Biat Edilmesi	157
Hiz. Osman (r.a.)'in Dinî ve Ananevî Yeri ve Değeri	161
Hiz. Osman (r.a.) Döneminin Fetihleri ve İslâm Devletinde Genişleme	165
Hiz. Osman (r.a.)'in Ölümsüz Hizmetleri.....	168
Peygamber Mescidi'nin Genişletilmesi	169
Hiz. Osman (r.a.)'in Halifeliği Sırasında Ortaya Çıkan Problemler	170
Fitne En Üst Noktaya Ulaşmıştır	176
Hiz. Osman (r.a.)'in Şehit Edilmesi ve Hiz. Ali (r.a.)'nin Onu Korumaya Gayret Etmesi.....	181
Hiz. Osman (r.a.)'in Temiz Hayatı ve İslâm'daki Üstün Yeri	184

Altıncı Bölüm

Halifeliği Döneminde Hiz. Ali (k.v.)

Hiz. Ali (r.a.)'ye Biat Edilmesi	187
Halife Olduktan Sonra Hiz. Ali (r.a.)'nin İlk Hutbesi	188
Hiz. Ali (r.a.)'nin Halifelik Dönemi ve Bu Dönemin Problemleri	190
İhtilafın Başlaması ve Cemel Vak'ası.....	194
Hiz. Ali (r.a.)'nin, Hiz. Aişe (r.anha) Annemize Saygı Gösterip Onu Ağırlaması.....	195
Hiz. Ali (r.a.) ile Muaviye (r.a.) Arasında.....	198
Sıffin Savaşı	201

HZ. ALİ EL-MURTAZÂ

Hakemleşme	204
Haricilerin Ortaya Çıkışı	205
Hz. Ali (r.a.)'nin, Hakem Göstermeyi Kabul Etmesi ve Haricilerin Ona Karşı Haksızlıkları.....	208
Hariciler ve Sebeciler.....	209
Hariciler	209
Sebeciler.....	211

Yedinci Bölüm

Hz. Ali (k.v.), Hariciler ve Şamlılar Karşısında

Iraklılarla Şamlılar Arasındaki Fark	217
Şam'a Hareket Kararı ve Iraklıların Savaştan Kaçınmaları.....	222
Efendimiz Hz. Ali (r.a.)'nin Şehit Edilişi	225
Hz. Ali (r.a.)'ın Çocukları.....	228
Hikmetli ve Özlü Konuşması	229
Yergi ve Tenkit Konusunda Benzersiz Üslubu.....	237

Sekizinci Bölüm

Hz. Ali (k.v.)'nin Halifeliğinden Sonraki Durum

Kendi Halifeliği Döneminde Hz. Ali (r.a.)'nin Hareket Tarzı	241
Dünyaya İlgisizliği ve Allah'tan Çekinmesi.....	243
Devlet Yetkilileri ve Müslümanlara Karşı Genel Tutumu.....	248
Eğitici ve Islahatçı Halife Olarak.....	249
Hz. Ali (r.a.)'in İdare Tarzı ve Bu Konuda İnsafı Söz.....	251
Hz. Ali (r.a.)'nin İdare ve Siyaseti, Şahsına Yakışan Bir İdare İdi.....	255
Hz. Muaviye Hakkında Bir Kaç Söz	258
O Günkü İslâm Toplumuna Bir Bakış	262

Dokuzuncu Bölüm

Cennet Gençlerinin Başları Hz. Hasan ve Hüseyin (r.a.)

Ebu Talib Oğlu Ali Oğlu Hasan (r.a.).....	265
Hz. Hasan Hakkında Hz. Peygamberin Önceden Haber Vermesinin Önemi	269
Hz. Hasan (r.a.)'in Halifeliği ve Hz. Muaviye (r.a.) ile Sulh Yapması	271
Şehid Edilmesi Olayı	276

İÇİNDEKİLER

Hız. Hasan (r.a.)'in Tutumunun Sağlamlığı ve Doğruluğu.....	277
Hız. Ali Oğlu Hız. Hüseyin (r.a.)	278
Muaviye Oğlu Yezid'in İdareyi Ele Alışđı	280
Yezid'in Yaşayış Tarzđ ve Ahlâkđ Durumu	281
Kerbela Faciasđ.....	283
İraklıların Hız. Hüseyin (r.a.)'i Çağırması	284
Küfelilerin, Müslim Hazretlerini Yalnız Bırakması	284
Müslim (r.a.)'in Hız. Hüseyin (r.a.)'e Haber Göndermesi ve İnsanlara Öğüt Vermesi.....	286
Hız. Hüseyin (r.a.) Küfe'de.....	288
Kerbela'da.....	289
Yezid'in Öntünde	292
Harre Olayđ ve Yezid'in Ölümdü.....	293
Hız. Hüseyin (r.a.)'in Şehit Edilmesi ve Kerbela Faciasđ Üzerinde, Ehl-i Sünnetin Görtüşü.....	293
İyi Bir Devlet Düzeni Kurma Çabaları, Bozuk Durumu Değiştirme Arayışları ve Bunların Deđerđ	296

Onuncu Bölüm

Ehl-i Beyt'ten Olanlar ve Hız. Ali (k.v.)'nin Soyundan Gelenlerin Hayatları

Kerbela Faciasından Sonra Hız. Ali (r.a.)'nin Oğullarının Hayatđ ve Uğraşları.....	301
Peygamber Soyundan Olma Şuuru	306
Aşırı Övölmekten ve Sevgi Gösterisinden Nefret	308
İlk Üç Halifenin Üstönlüklerini İtiraf Edip Onları Savunmaları	309
Azimet ve Cesaret Erbabđ, Cihad ve Mücadele İnsanları	311
O Büyük İnsanların İslâm'a Davet Etme, İslâm'ı Yayma Çalışmaları.....	313
Küçük Kıta Hindistan'ın Mürşidleri, Mücahidleri ve İslahatçıları	317
Arap Ülkelerinin Cihad ve Hürriyet Savaşı Liderleri	325
İsnâ Aşeriyye (İmamiyye) Fırkasının İmamet İnancı	328

Bismillâhirrahmanirrahim

“Muhammed Allah'ın peygamberidir. Onunla birlikte olanlar (Peygamberin sahabileri) ise kâfirlere karşı şiddetli, güçlü ve keskindirler. Din kardeşleri ile de aralarında birbirine karşı şefkatli, merhametli ve yardımcıdırlar.” (Fetih Sûresi, 29)

Söylenmesi Gereken Birkaç Söz

Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun, salât ve selâm peygamberlerin efendisi, Allah elçilerinin sonuncusu olan Muhammed'e, onun soyundan gelenlere, bütün sahabilerine ve onların peşinden güzel şekilde gidenlere, kıyamete kadar onların çağrılarına çağıranlara olsun.

Şurası acı bir tarihi gerçektir ki, nice tarih yapan, devir açan ve zamanın yetiştirdiği eşine az rastlanan kişiler gelip geçmiştir de onların en belirgin özelliklerini içeren ve temel değerlerine ve en önemli güzelliklerine ışık tutan kusursuz birer hayat hikâyeleri uzun zaman boyunca yazılmamıştır. Bu ise onlara inanan ve onlara derinden saygı duyan insanlar üzerine dinî, ahlâki ve ilmi bir borçtur. Bazen bu borcu ona sevgide, saygıda çok aşırılığa giden, ona sevgi ve bağlılığı imanının temeli kabul eden kimseler bile ödememiştir. Bazen bu borç ay ve yıl gibi kısa bir süre içerisinde ödendiği gibi bazen de öyle olur ki yüzyıllar geçer, nesiller sona erer de onların hakkını verme sorumluluğundan kurtulma fırsatı ele geçmez.

Bu durum herhangi bir kişiye veya belirli bir zamana özgü değildir. Yüce değerlerinden ve özelliklerinden dünyanın uzun süre habersiz kaldığı ve adları tarihin yıkıntıları altında asırlardır gömülü

kaldığı insanlığın nice önderleri, ıslah hareketlerinin bayraktarları, ülkelerin, milletlerin onarıcıları, iyilik yapanları ve ilimde, hikmette yenileyici, içtihat yapıcı değer taşıyan yüce kişiler gelip geçmiştir. Birkaç mübalağalı destan, onlar hakkındaki bilginin ve malumatın ana kaynağı, ulaşılabilir en son noktası olmakta ve onların kişiliği işte bu çerçeve içerisinde sınırlandırılmaktadır. Çok kere onlarla ilgili olarak ortaya çıkan birkaç olay ve bazı siyasî menfaatlar, ihtilaflar, çatışmalar, gerçeğin ve insafın gereğini yerine getirtmemektedir. Bazen de bir takım kendilerine özgü düşünceleri, inançları olanlar, onların kişiliği üzerine ipotek koymakta ve onların etrafına kendi duygu ve düşüncelerinin surlarını dikmekte, duvarlarını örmektedir. Halbuki onların hayatları ve kişiliklerini onların gerçek değerlerini bütün dünyanın tanıyacağı şekilde gözler önüne konması gerekirdi. İşte o zaman onların hayatları, insan nesli için veya en azından onların bağlı olduğu ve hizmet ettikleri dine tâbi olanlar için örnek bir davranış ve yaşayış olarak karşımıza çıkar. Ve onlar, insanlığa Allahu Teâlâ'nın büyük bir lütfü ve ikramı kabul edilirdi. O kimseler; Hz. Peygamber (s.a.)'in eğitiminin bir meyvesi, onun apayrı bir mucizesi, İslâm'ın gerçekliğinin bir delili ve şüphe götürmez bir ispatı olarak düşünülürdü. İslâm'da, böyle büyük işler başaran kişiler ve tarihte eşine az rastlanan insanlar yetiştirmek bitmez tükenmez bir şeydi. Bunun aksine kalın ve sert bir duvarın onların hayatları etrafına örüldüğü görülmüştür. Bu duvar, o parl parıl parlayan ayın etrafını saran bir sis çemberi gibi onun asıl değerini perdelemektedir. Buna da araştırma, inceleme ve bilginin ulaştığı zirvenin değeri verilmektedir. Bu çizgileri aşarak daha serbestçe araştırma yapmak, gerçeğin ve insafın gereğini yerine getirmek, kötü bir yenilik ve sağlam imana karşı başkaldırmaya eş kabul edilmektedir.

Hakları sadece verilmemekle kalmamış hatta kendileri hakkında aşırı insafsızlık yapılmış, haksızlığa uğramış bu kişiler içinde Efendi-

miz Hz. Ali'nin yüce ve sevgili kişiliği de vardır. Özel durumlardan, farklı inançlardan ve bir takım psikolojik sebeplerden dolayı, onun hayatı üzerine çok karanlık ve kalın bir perde gerilmiştir. Araştırma ve inceleme yapan kişiler şöyle dursun, onun büyüklüğünü öve öve bitiremeyen ve onun adı üzerine kendi inançlarını inşa etmiş olan kimseler bile çok kere onun hayatını, ortaya konduğu gibi gerçeği ortaya çıkarır ölçüde incelememişler, bütün çevresini onun dönemi- nin gerçeklerini ve zorluklarını göz önüne alarak, dürüstçe, tarafsızca ortaya koyamamışlar, onun içinde doğup büyüdüğü toplumu derinden incelememişlerdir. Halbuki onun sıkıca bağlı olduğu prensibin ne olduğuna, hayatı boyunca canı gibi aziz bildiği değerlerin neler olduğuna, karşılaştığı sorunlara hangi ölçü ile ve hangi dini, ahlâki yüce değerle karşı koyarak onların üstesinden geldiğine bakılmalıydı. Devlet yönetimi ve siyasi meselelerde, onun temel düşüncesinin ne olduğuna, o temel düşüncede hiç baş eğmeye veya uzlaşmaya varmayı kabul etmeye yanaşmadığına bakılmalıydı. Bunlar o yönlerdir ki, bunları göz önüne alıp incelemeden onun (Hz. Ali'nin) hayatını incelemek yanlışır. Yanlış anlamalara, hatalı düşünmelere, hatta sapkın kanaat edinmelere sebep olur.

Bu sapkınlığın ve yanlış düşüncelerin asıl sorumluluğu; tarihçilerimizin, biyografi yazarlarımızın ve olayları kaleme alan yazarlarımızın benimsedikleri tarih ve biyografi yazma tarzı ve metodu üzerindedir. Sadece bu değil, değişik grupların, fırkaların tarih yazarları da çok kere geçmiş dönemlerde herhangi birinin ortaya koyduğu bu sistem ve tarz üzerinde yürümüşlerdir. Kendi konuları için sadece gelenek olarak bu ilim dalının çizgisi içine giren ve onun içinde sayılan kitaplara güvenen kişiler de, geniş araştırma, tarafsızca inceleme tarzından uzak kalmaktadırlar. Böylece gözünü kapatarak, eski dönemin ayak izleri üzerinde yürüme alışkanlığı asırlardan beri devam etmektedir. Halbuki araştırma, inceleme ve

doğruyu bulma çabası, sadece o ad ve ünvanla yazılmış bir kaç belirli kitapla yetinmemeyi, hususen o mevzu üzerine yazılmamış kitaplardaki elde edilmesi zor olan çok kıymetli yakutları, mücevherleri ortaya çıkarmayı ve tarihi belgelerden de yararlanmayı gerektirir. Daha sonra gelen tarihçiler, işin kolayına kaçtıklarından veya üstün körü ve çabucak eser ortaya koyma hevesinden dolayı sadece bir kaç özel kitaptan yararlanarak işlerini tamamlamışlardır. Halbuki onların dikkat etmedikleri, özellikle bu konu üzerinde daha bambaşka kaynaklar ve baş vurulacak belgelerin olmasıdır.

Tecrübeli yazarlar ve araştırmacılar bilirler ki, tarih ilminin içine giren konular, harabe haline gelmiş yıkık bir saraya benzer. Onun enkazı altında, gerçek bir araştırmacının ve gerçeği arayanın ihtiyaç duyacağı her şey ele geçebilir. Bir yerde toprak kaplar ve her gün kullanılan eşyalar olur, bir yerde kırık çalgı aleti ve parçalanmış kitap yaprakları. Başka bir yerde takılar ve mücevherler; saçılmış, gömülmüş olarak bulunur. Bir yerde sarayın bütün yapısının üzerine kurulduğu direkler görülür, daha başka bir yerde ise hâl dili ile sultan sarayının geçip gitmiş olan ihtişam ve azametinin destanını anlatan silahlar, taşlar, tahtlar bulunur. Doğrudan kendisi bu enkaz altında kalmış eserleri aramayıp da, başkalarının arayıp bulduğu eşyalara, kaplara güvenen ve sarayın mamur olduğu, herşeyin kendi yerinde bulunduğu, sarayın ihtişam ve güzelliğini görüntülediği dönemin tasvirini görmek isteyen kimse, tarihin hakkını veremez ve tarihi kazıdan, sarayın süsünün, işlemelerinin, güzelliğinin ve ihtişamının doğru bir şekilde anlaşılabileceği mücevherleri elde edemez.

Her önder tarihçinin kendine özgü bir anlatış tarzına sahip olduğu da bir gerçektir. Hepsinin kendine has üslubu ve düşünce tarzı olur. Kendine özgü inançları ve siyasi eğilimleri bulunur ki; bunların çemberinden, kendi etrafına ördüğü duvardan o tarihçinin dışarı çıkması çok zordur. Her ne kadar onun önünde çok geniş bir

kütüphanenin değişik bölümleri olsa bile yine de o, herhangi bir bölümü göz önüne alarak, öğrendiklerini veya araştırmalarından elde ettiklerini bir araya toplar. Daha sonra gelenler, onun üslubunun ve düşünce tarzının semeresini kendine örnek alarak, tarih alanında kalem yürütmeye başlarlar da, o daha önce geçip gitmiş olan kervanın ayak izleri üzerinde yolculuklarını devam ettirirler. Fakat eskilerin: “Önce geçip gidenler, daha sonra gelenlere pek çok şey bırakmışlardır.” dediği gibi, bugün dahi tarih ilmine, bu diken tarlasına girerek gül toplayan, sonra da gül serpen ayağı damgalı biri aranmaktadır. Biyografi ilmi ve tercüme-i hal konuları her zaman güçlü ilim seyyahlarını ve geniş görüşlü, azimli araştırmacıları beklemektedir.

Hz. Ali (k.v.) Efendimiz’in hayat olaylarını sırası ile düzgün bir şekilde yazma duygusunun ortaya çıkışının bir kaç sebebi vardır:

1955 ve 1960 yılları arasındaki beş yılda, çok değerli ağabeyim Hoca, Hakîm Dr. Seyyid Abdülalî (rah.a.), -ben dokuz yaşında iken babam vefat etmişti.¹ O zamandan beri ağabeyim benim koruyucum

¹ Muhterem babam Mevlâna Hakîm Seyyid Abdülhay Hasenî; Nedvetü’l-Ulemâ’nın eski yöneticisi, Hindistan’ın ünlü bir tarihçisi, bu küçük kıtanın tarihi, kültürü, ilmi ve medeniyeti üzerinde önemli kitapların yazarı idi. Sayıları 4500’ü aşan değişik türden bu ülkenin önemli kişilerini, âlimlerini ve tasavvufçularını bir araya toplayan sekiz cilt halinde çok değerli bir kitap yazmıştır. *Nüzhetü’l-Havâtır ve Behcetü’l-Mesâmiğ Ve’n-Nevâzır* adını taşıyan bu eser, ilim ortamlarında bu konuda güvenli, dayanaklı geniş bir kaynak değeri taşımaktadır.

Bundan başka, “*el-Hind fî’l-Ahdi’l-İslâmî* = İslâm İdaresi Döneminde Hindistan” ve “*el-Sekâfet el-İslâmiye fî’l-Hind* = Hindistan’da İslâm Kültürü” isimli eserleri vardır ki; bu ülkenin âlimlerinin, araştırmacılarının yazdıkları eserlerinin, yaptıkları önemli işlerin tutanağı ve rehber kitabıdır. Şam’ın ünlü ve saygı değer devlet akademisi (el-Mecma’ el-İlmî Dımaşk) tarafından iki kere basılmıştır. Hindistan şairlerinin hal tercümesi üzerine olan *Gül-i Râna* ve Gücürat Tarihi üzerine olan *Yâd-ı Eyyam* kitaplarının da yazarıdır.

ve yetiştiricim idi- bir gün bana büyük bir şevkle, gür bir sesle; “Ey Ali! Efendimiz Hz. Ali (k.v.)’nin hayatı üzerinde bir kitap yazmalısın. Allahu Teâla sana bu işi yapabilecek yetenek bahşetmiştir.” dedi. Bu konuşma benim kalemimden; müridlerin, velilerin, davet ve azimet sahibi büyük kişilerin hayat ve hatıraları üzerinde çeşitli kitapların yazılıp çıktığı ve baskı süsü ile süslendiği, bazılarının sayfasının bini aştığı eserlerin ortaya çıktığı zaman. Yaş bakımından o zamanlar ruhî yapımda enerji, azimimde gayretimde ise zindelik vardı. “Yayı omuzuna almış, ata semerini vurmuş” Arapça deyimine uygun halde idim. Ama bu konu benim için özel bir önem ve ihtişam taşıyordu. Bu konu üzerinde kalemi elime almakta hissettiğim tereddüdü, sorumluluk duygusunu ve şaşkınlığı başka herhangi bir konuyu yazarken asla hissetmedim. Çünkü bu nazik ilmi ve tarihi yolculukta öyle ince geçitler, öyle çetin ve cesaret kıran dar vâdiler vardır ki; oralardan başarı ile geçmek kolay değildir. Bu, benim için “kıldan ince, kılıçtan keskin” denecek şekilde nazik bir deneme konusu idi. Allah’ın yardımı özel olarak elimizden tutmasa idi, bu önemli meselenin üstesinden gelmem imkânsızdı. Bunun için bir de geniş kalplilik, ölçülü düşünme ve geniş, derin, uzun araştırma gücü ve cesaretinin bolca bulunması gerekiyordu. Bu çağlayıp giden nehre atlamak için gereken üstün cesaret ve yüzme becerisi, sahilde oturarak gösterilemez. Ağabeyimin hayatında, onun bu yüce arzusunun yerine getiremeyişimin sebepleri işte bunlardı. Bu sebepler, onun² bu dünyadan göçüp gitmesine kadar sürdü.

Daha başka çeşitli dinî ve ilmi kitapların da yazarı idi. 16 Cemaziyel ahire 1341 (3 Şubat 1923) de bu fani dünyadan göçtü.

- ² Hoca, hakim Dr. Seyyid Abdülali B.S.C. M.B.B.S, döneminin, eşine az rastlanır bir kişisi idi. Eski ve yeni kültürü kendi nefsinde toplamış, bir tarafta olgunlaşmış bir yeteneğe, derin görüşe, sağlam inanca sahip bir din bilgini idi. Diğer taraftan yeni ilimlerde seçkin ve güvenilir, uzman bir kişi idi. Ehl-i Sünnet ve'l-cemâat inancına hiç taviz vermeden bağlı kalan ve selef

Fakat daha sonra İslâmî eserler yığını içinde büyük bir eksikliğin bulunduğunu hissettim ve Hz. Ali Efendimizin en önemli ve temel özelliklerine, yüceliklerine ışık tutan, olabildiği kadar mükemmel hayatına ait bir kitabın mevcut olmadığını görerek hayretler içinde kaldım. Geniş ölçüde değişik noktaları insafla, adaletle inceleyip yargılayan ve alışılmış rast gele çizgilerin dışına çıkarak, modern araştırma metodu ile yazılmış olan bir kitaba ihtiyacın bulunduğunu, bu kitapta sadece biyografi yazarlarının yazdıkları kitaplarda ortaya koydukları bilgilerle yetinilmemesini, yazarın daha çok yüce amaçlı ve geniş görüşlü olması gerektiğini hissettim. Ana kişiliği, asil üstün şahsiyeti, ifrat, tefrit (aşırılık) ve aykırı görüşler perdesi altında gizlenmiş olan ve her zümrenin kendine ait gözlüğü ile kendi görüşleri, düşünceleri ve eskiden beri sürüp gelen inançlarının aynasında görmüş olduğu kahraman, dâhi ve devrin nadir yetiştirdiği bir kişi üzerinde kalem yürütmek kolay değildir. Çünkü bu kadar farklı düşünce ve gözlüklerle bakılan o büyük dâhinin hayatı baştan başa birbirine zıt düşüncelerin, görüşlerin ve anlayışların birikimi haline gelmiş ve sanki adı tek olan ama varlıkları ayrı ayrı olan hatta birbirine tamamen zıt kişiler haline gelmiştir. Kendi asil kişiliği ve dehası, kahramanlığı ise hâlâ gözlerden uzak ve gizli kalmıştır. Bu satırların yazarı olan ben, bu meşakkatli ilim yolculuğuna adımlımı ömrümün çöküş döneminde, sağlığımın zayıfladığı, günlük uğraşlarımın arttığı, yolculukları-

inanç ve tutumuna tamamen yapışan bir kimse idi. Bununla birlikte kalbi Ehl-i Beyt sevgisi, saygısı ve Efendimiz Ali Murtaza'ya bağlılıkla doluydu. 30 sene boyunca Nedvetü'l-Ulemâ'nın yöneticisi kaldı. Onun döneminde Nedvetü'l-Ulemâ belirli ilerleme kaydetti. İslâm davetinin hararetlî üyesi ve Arapça'nın çökşü yazarı gazeteci Muhammed Haseni (13 Mayıs 1979'da vefat etmiştir.) *el-İslâm el-Mümtehin* ve *ed-Menhec el-İslâmî es-Selim* kitaplarının yazarı, Nedve'nin Arapça ile yayınlanan el-Ba'sü'l-İslami dergisinin kurucusu ve müdürü, onun en değerli oğlu idi. Dr. Abdülali 7 Mayıs 1961'de vefat etti. Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.

mın daha da fazlalaştığı bir sırada attım. Her şeye rağmen Allah'a güvenip bunu kendi mutluluğum kabul ederek ve bu çalışmanın mükâfatını umarak, bu önemli konuyu tamamlamaya karar verdim. Bu karara varınca da kafamı ve kalbimi sadece bu düşünce kapladı, hatta başka herhangi bir şey yazmaya veya başka bir konuda düşünmeye tâkatim kalmayacak kadar şuuruma bu konu hakim oldu. Önemli konuları yazarken, eskiden beri yaptığım gibi Arapça yazmayı tercih ettim. Bu kitap aslında ve ilk önce Arapça ile yazılıp tamamlandı. Her şeyden önce tarihi kaynakları didik didik aramaya başladım. İşime yarar konuları, yazıları, alıntıları bir araya getirdim ve bu önemli noktayı tamamladıktan sonra 11 Receb 1408 (1 Mart 1988)'de değerli çalışma arkadaşım hoca, kadı Muhammed Muinullah Nedevi Bey'in (Nedvetü'l Ulema'nın Başkan yardımcısı) memleketi İndor'da bu kitabı yazmaya başladım. Bir yazara bütün uğraşılardan uzak kalarak tek başına kalıp rahatlıkla çalışması için gerekli olan bütün imkanları Muinullah Bey hazırladı. O sırada, oranın varlıklı kişilerden olan samimi dostumuz Melikşah Nevaz ve değerli kardeşim Hoca Ebulberekat Nedevi'nin evlerinde kaldım. Bu başlangıç çalışmalarından sonra Lunknow'a ve kendi memleketli Raybereli'ye geri döndüm. Yazma ve yazdırma dizisi devam etti. Bu arada araya mübarek Ramazan ayı girdi ve bu sebeple çalışmalarında küçük fasilalar oldu. Sonuçta Allah-u Teala'nın yardımı, lütuf ve keremiyle bu iş, Bombay'da eskiden beri mihmandarım olan samimi dostum Hacı Gulam Muhammed (Bombay Andhero Transport Company'in sahibi)'in malikanesinde 4 Şevval 1408 (31 Mayıs 1988)'de tamamlandı.

Hız. Ali (k.v.)'nin hayatını, onun yaşadığı çağda gözler önünde canlanacak şekilde, diğer üç halife ile olan ilişkilerine ısl tutacak ve efendimiz Hız. Ali'nin ne ölçüde o büyük zatlarla yardımlaşma ve samimiyet içinde olduğunu ispat edecek şekilde, daha sonra da

kendi hayatında ortaya çıkan nazik meseleler ve zor durumlarla örölmüş olan halifelîğî dönemini de tarihçi bir üslupla aydınlatacak şekilde, onun devlet yönetiminin, şiddetle bağılı kaldığı ıslah ve düzeltme metodunun ve hiçbir zaman taviz vermediğı yüce İslam değerlerinin, tertemiz ve lekesiz hayatının, kişisel özelliklerini de okuyucuların gözleri önüne serilecek şekilde düzenleyip yazdıktan sonra (ki bu, kitabın ana konusudur) yazar, ilmi yolculuğunu devam ettirerek, bu mübarek oğulları derecesinde olan Hz. Peygamber'in ciğer pâreleri Hz. Hasan ve Hüseyin (r.a.)'nin kısaca hayatlarını da kaleme almıştır.

Bu yazılardan, onların büyüklükleri, fedakarlıkları gözler önünde öyle canlanmaktadır ki; o büyük insanların muhteşem başarılarının yüceliğı bir ölçüde aydınlığa çıkmakta ve onların, ümmete önderliğı, içinde bulundukları durum karşısında mevkilerine ve zamanın gereklerine uygun olarak yaptıkları, hakkın, adaletin, azmin, ihlasın din için kendini feda etmenin, canlarını vermenin akılları hayrete düşüren örneklerini ortaya koydukları görölmektedir.

Yazar bundan sonra; onların soyundan gelen İslâm ümmetinin eşine az rastlanan büyüklerinin hayatlarını da ortaya koymuştur. Bunlardan anlaşılmaktadır ki; Peygamber soyunu Allahu Teâlâ son derece yüce ahlâk sahibi kılmıştır ve bu büyük insanlar çok büyük işlerin ve örnek kişiliklerin sahibi idiler.

Daha sonra, bu soy ve sülâleden gelen; bozulan, darmadağın olan toplumu düzelterek, değişik dönemlerde saf İslâm düzenini ve sağlam devlet sistemini kurmak için çalışıp çabalamış olan, o yolda canlarını vermiş olan, siyasî çöküşten ve karşı gücün üstün gelmesinden dolayı mücadelelerinde muvaffak olamadıklarında da İslâm toplumunun dinî ve ahlâkî eğitimine, nefislerin arınmasına, Allah yoluna davet işine yönelen, yaratılan ile yaratan arasında Peygamberlerin gönderilişinin ilk amacı olan kulluk ve samimiyet

bağının sağlam bir şekilde kurulması için uğraşan, İslâmı yaşama ve yaşatma mücadelesi veren davet ve azimet erbabının, hidayet ve irşad ehlinin durumları da anlatılmıştır.

Peygamberlerin o birinci amacını Hz. Muhammed (s.a.)'ın peygamberliği yeniledi ve en üstün noktasına ulaştırarak tamamladı. Müslümanlar da maddî amaçlardan ve menfaat düşüncelerinden sıyrılarak, Allah rızasını ve ahiret mükâfatını, çalışmalarının, araştırmalarının, uğraşlarının gayesi haline getirdiler. O müslümanların çalışmaları ile İslâm çok uzak bölgelere kadar yayıldı. Allah'a davet hareketi o şekilde sürdü ki, bütün dünya; hâlâ rahmet bulutunun inciler saçıp yağdırıyor olduğuna tanıklık etmektedir. İslâm'ın lütuf ve kerem bulutu, bugün dahi rahmet yağmuru yağdırmaktadır ve peygamber soyunun bol meyva veren ağacı yemyeşildir.

Bunlar; Hz. Ali (k.v.) Efendimizin hayatını yazanların genellikle ilgi göstermedikleri dolaylı konulardır. Kitabın sonunda büyük bir mecburiyetten dolayı -ve Allahu Teâlâ'nın huzurunda cevap verme korkusu ve onun mükâfatını elde etme ümidi ile- Hz. Ali (k.v.)'yi ve Ehl-i Beyt'i koruma ve destekleme adı ile ortaya atılan, Efendimiz Ali Murtaza'nın mübarek şahsı ve onun şanlı soyu ile, hatta İslâm'la bile hiçbir ilgisi olmayıp, İslam dışı ve dışardan gelen inançların, alışkanlıkların kalıntıları olan bazı inançları, görüşleri tenkit ettik.

Her şeye rağmen, bu özelliklerinden dolayı bu kitap; İslâm tarihinin uzun bir dönemini incelenmesini içeren tarihî bir belgesidir. Ve insan neslinin çok büyük bir kişisinin ve Hz. Peygamber'in eğitim yuvasında yetişmiş en seçkin birinin hayatını ortaya koymanın acizane fakat samimice bir çalışma ve çabasıdır.

Eğer bu kitabın yazılmasında şu iki temel prensibe bağlı kalmaktan ayrılmadığımızı söylersek yersiz hareket etmiş olmayız.

Birincisi; sadece araştırmacılara göre genellikle güvenilir kabul edilmiş olan kitaplara yapılan göndermelere güvenilmiştir. İkincisi ise; kendisinden bir sözün nakledildiği kitabın, baskısı, basıldığı yeri, cildi ve sayfa numaraları ile birlikte verilmeye çalışılmıştır.

Sonuçta, çok sevdiğim Hoca Atik Ahmed Bey'in (Nedvetü'l Ulemâ'da öğretim görevlisi) kitabın yazılması sırasında gerekli bazı bilgileri ve alıntılarını gösterildiği yerleri bulmaktaki yardımı unutulamaz. Yazar, ona teşekkürü bir borç bilir, ilgi ve zevkle kendini vererek eserin müsveddelerini temize çeken kıymetli kardeşim Hoca Nisarulhak Nedevi'ye de teşekkür edilmesi şarttır. Sevgili Muhammed Harun Nedevi kardeşimizde Arapça müsveddeyi daktiloya çekme zahmetine katlandı. Allah hepsine hayırlı mükâfatlar versin.

Son olarak; kitabı temiz ve akıcı bir Urduca'ya çevirmek için çok kıymetli kardeşimiz Hoca Doktor Abdullah Abbas Nedevi (Mekke Ümmü'l-Kura Üniversitesi eski profesörü, şu anda ise Nedvetü'l Ulema'nın Eğitim-Öğretim Müdürüdür)'nin görev alması, yazarın büyük bir sevinç ve huzur duymasına sebep olmuştur, Çünkü o düşünce, duygu ve soydan geliş bakımından bu konu ile bu konunun temelini teşkil eden yüce kişisi ile ve onun soyuna sevgi ve saygı duymakla yakın ilişki taşımakta olup bütün bir ilgi ve zevkle kıymetli vaktini -kendi mutluluğu ve Allah'a yakınlaşmaya sebep kabul ederek- bu tercüme hizmetinde harcadı. Yazarın dostları ve çalışma arkadaşları halkasında bu hizmeti yerine getirmek için, çok değerli yakınım Muhammed Miyan (Ağabeyim Merhum Dr. Seyyid Abdülali Bey'in oğlu)'dan sonra ondan daha uygun mütercim bulmak zordu. Allah-u Teâlâ asıl bu kitapla birlikte bunun Urduca tercümesini ve ondan başka dillere yapılacak tercümelerin hepsini makbul ve başarılı kılsın.

Sonuçta -son olarak değil- beni bu işi başarmaya muvaffak kılan yüce olan Allahu Teâlâ'ya hamd eder, şükrederim. Bu kitaptan

HZ. ALİ EL-MURTAZÂ

yazarına ve onu okuyanlara yarar sağlamasını dilerim, O'nun yüce varlığı her şeye kadirdir ve O'ndan kabul buyurmasını umarım.

Ebu'l Hasan Ali en-Nedvi

Bombay, 21. Şevval 1308 (7 Haziran 1988)

Birinci Bölüm
HZ. ALİ MEKKE'DE
(Ailesi, Doğumu ve Hicreti)

**Aile ve Allenin Gelecek Nesiller Üzerindeki
Etkileri ile İslâm'ın Buna Bakışı**

İnsan vücudunun yapısını inceleme ilmi (anatomi), psikoloji, ahlâk ve sosyoloji ilim dalları, insanın içinde kan ve aile etkilerinin büyük ölçüde varolduğunu kabul etmekte ve insanın karakterinin oluşmasında, doğuştan gelen yeteneklerinin, eğilimlerinin ve düşünce tarzının teşekkülünde irsi etkilerin büyük rol oynadığını bildirmektedirler. Bu etkilerin üç yolla olduğu görülmektedir:

1. Ataların, babaların şiddetle bağlı bulundukları değerler, onların kafa ve kalplerini kuşatan inançlar, onların karakteristik özelliği olan saygı duydukları, büyük değer verdikleri özellikler ve sülâleden birinin veya kendi çocuklarından birisinin yüz çevirmesi halinde, kendisini sülâlenin prensiplerine, geleneklerine baş kaldıran biri kabul edip, sülâle ve anane kanunlarına göre asla affedilemeyen bir leke ve utanç kabul edebildikleri prensiplerdir.

2. Anne baba ve ev çevresi içinden her zaman tekrar tekrar işitilen sözler, büyüklerin başından geçenler ve onların yaptıkları işler, onların yiğitlikleri, mertlikleri, cesaretleri, cömertlikleri, açık sözlülükleri, doğrulukları, insancılıkları, yoksullara yardım edip mazlumları korumalarına ait tekrar tekrar kulaklarına gelen hikâyeler, çocukluktan beri gençlik ve yaşlılıklarına kadar gelen meşhur olaylar, düşünce tarzının yönünü belirlerler. Bütün bunlar duyguları ve eğilimleri özel bir kalıba sokar ve belirli bir ahlâk, asalet ve insanlık, izzet-i nefis ölçüsü geliştirirler.

3. Aileden gelen özellikler ve irsi etkiler, organlarda, vücudun bölümlerinde (boy pos ve konuşma üslubunda) de görülmektedir, özellikle soya çok önem veren ve ailenin, soyun aslının bozulmamasına çalışan sülâlelerde bu özel irsî etkiler görülmektedir. Arap şairler de bunu şiirlerinde anlatmışlardır. Hem cahiliyet hem de İslâm dönemi görmüş olan, Arapça'nın en güvenilir kahramanlık şiirlerinin birikimine sahip şairlerinden olan Mudari kabilesinden Makrûmoğlu Rabia şöyle diyor:

“Kabilenin asil çocukları, tatlı tatlı yağın sabah yağmurunun tertemiz yapıp parlattığı ve onu devşirip götürenlerin koruduğu kıymetli altın gibidirler.”

Ünlü bir Arap şairi Hatie şöyle demiştir:

“Bu öyle bir kabiledir ki, insanları; savaşlarda ileri atılarak saldıırlar. Karanlıkların perdelerini yırtarlar. Bu karakter, onlara atalarından geçmiştir.”

Fakat bütün bunlar belirli bir ölçüde ve genel durumlarda doğrudur. Bunlardan hiçbirisi, hiçbir istisnası olmayan toptan ve değişmez prensip değeri taşımaz. Bu soyaçekim, Allah-u Teâlâ'nın (Kur'an- ı Kerim'in)de buyurduğu değişmez sünneti (âdeti, prensibi) değildir.

“Sen Allah'ın sünnetinde asla bir değişiklik bulamazsın. Ve Allah'ın tarzında, âdetinde hiçbir değişiklik göremezsın.” (Fâtür Sûresi, 43)

Bu gerçek, Peygamber'in diliyle Arapça, akıcılığın, anlatış gücünün ve peygamber hikmetinin bir örneği biçiminde anlatılmış olup, onu duyan kalp, şüphesiz bunun bir peygamber sözü olduğuna tanıklık eder. Mübarek peygamberlerin, gerçekleri açıklama tarzları ve onların gerçeği anlatmadaki herkesten üstün yücelikleri, şu Peygamber buyruğunda vardır. Ebu Hureyre (r.a.) Hazretleri, Hz. Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“İnsanların bazıı, gümüş ve altın madenleri gibidirler. Onların, cahiliye döneminde seçkin olanları, İslâm'a girdikten sonra da seçkin kalmışlardır.”³

Ve yine şöyle buyurmuştur:

“Hareketi ve davranışı kendisini geri bırakan (basit) kimseyi, soyu soppu ileri geçiremez.”⁴

Bu buyruktan maksat, “Herhangi bir sülâle veya herhangi bir nesil, sadece soyundan sopundan dolayı saygıya ve yüceltmeye layıktır.” demek değildir. Dinî önderlik, manevî liderlik veya ilmî imtiyaz, ne herhangi bir sülâlenin mülkiyetinde bunun kabul edilmesine sebeptir, ne de sürekli olarak ilmî ve dinî önderlik herhangi bir sülâlenin adına garantilenmiştir. İslâm'dan önce dünya; soya bağlılıktan, bir soyu kutsallaştırmaktan dolayı en kötü cemiyet ve ahlak kârgaşasıyla karşı karşıya gelmiş, çatışmak zorunda kalmış, son derece katı bir diktatörlük ve son derece korkunç biçimde sömürü yapılmıştır. Buna ait sayısız olaylar, tarih

³ İmam Ahmed b. Hambel, *Müsned*, c. II, s. 15.

⁴ *Sahih-i Müslim*, Zikir, dua ve tevbe bölümü.

kitaplarında anlatılmıştır. Bizans ve Sasanî imparatorları ve Hint, Bizans medeniyetleri hakkında, tarihte açık örnekler vardır. Gelecek sayfalarda bunlar genişçe anlatılacaktır.

Bu bakımdan müminlerin emiri Efendimiz Hz. Ali (k.v.)'nin doğup büyüdüğü sülâlesini, sosyal ve gelenek bakımından tarihçi gözüyle, güvenilirlik ve ilmî tarafsızlıkla incelemeliyiz ve o kabilenin ve sülâlenin ne gibi seçkin özellikleri olduğunu, onlarda ne gibi an'aneler bulunduğunu, ahlâki ve rûhî verasetlerinde ne gibi şeylerin bulunduğunu görmeliyiz. Ve diğer Arap kabilelerinin onlara ne gözle baktığını ve ne ölçüde onların meziyetlerine, üstünlüklerine inandıklarını görmeliyiz. Bu konuda biz, Kureyş kabilesini sonra da Haşimoğulları sülâlesini zikredeceğiz.⁵

Kureyş Kabilesi

Bütün Arap kabileleri, Kureyş'in üstün soyluluğunu (asaletini) tanımışlardı. Kureyş'in, Arap kabileleri üzerinde soydan gelen üstünlüğünde, kabileler arasında aykırı görüşler yoktu. Onların dil ve lehçeleri, başkaları için ölçü idi. Misafir ağırlamak, cesaret ve yiğitlik cevheri, onlarda başkalarından üstün bir şekilde bulunuyordu. Bu üstünlük o derecede kabul edilmiş ve benimsenmişti ki, filan kişi Kureyş kabilesi gibi düzgün konuşuyor veya cömert ve misafirperverdir diye örnek gösterilirdi.

Bu kabilenin kolları kendi aralarında birbirini desteklemeye, birbirine yardımcı olmaya söz vermişlerdi. Kabile özelliklerini her şeyden üstün tutarlardı. Büyük ölçüde Hz. İbrahim (a.s.)'in şeriatına bağlıydı-

⁵ Yazar, *es-Siretü'n-Nebeviyye* kitabında bunun üzerinde uzunca durmuş, Hz. Peygamber (s.a.)'in neden Arap yarımadasına gönderildiğini genişçe anlatmıştır. (*Limaza Buise el-Nebiiyyü fi Cezireti'l-Arap, Dârufturuk*. (Cidde, s. 42 den 55'e kadar.) Bkz. *Rahmet Peygamberi* kitabının 2. baskısının "Hz. Muhammed neden Arap yarımadasına gönderildi?" bölümüne; s. 46.

lar. Bu insanlar, hiçbir dini olmayan, hayatın kaide ve erkânı açısından hiçbir üstün değer taşımayan bedevi kabileler gibi değillerdi.

Kureyş'in ayrıcalıklı özellikleri arasında, kendi çocuklarına sevgi ve muhabbet göstermeleri de vardı. (Bedevi toplum düzeyinde ise bu özellik yoktu.) Kâbe'yi tavaf ederler, haccın rükünlerini yerine getirirlerdi, ölüye kefen giydirirler, cünüplükten dolayı boy abdesti alırlardı. Hindistan veya İran gibi onlarda Brehmenlerin yahut ateşgede (ateşe tapınılan ateş ocağı)'nin aileden sürüp gelen düzenleme gibi bir ibadetçi sınıfı yoktu. Onlar bundan uzaktı. Evliliği, nispeten uzak olanlarla yaparlar, nikâhta mutlaka şahitler ve mihir bulundurlardı. Talâk verdikleri zaman üç kere verirler, kızıyla, kız torunuyla, kız kardeş ve kız yeğenle o günkü İran Mecusîleri gibi evlenmezlerdi. Aksine bunu utanç, şerefsizlik ve hayasızlık kabul ederlerdi. Kur'ân-ı Kerim, onların bu toplum düzeyi tarzına iyi gözle bakmış ve onu şeriat içine almıştır.

Kureyş'in ayrıcalıklı sıfatına katkıda bulunan bir özellik de; bu insanların istedikleri kabileden evlenebilmeleri idi. Ama evlendikleri kimsede din konusunda olgunluk ve derinlik olmasını mutlaka şart koşarlardı.⁶ Sadece inanç bakımından kendileri ile aynı duygu ve düşüncede olmayanla değil, hatta içinde dini heyecan ve gayret bulunmayan bir kimse ile dahi evlilik ilişkisi kurmanın asla doğru olmadığına ve kendilerinin aile geleneklerine yakışmadığına inanırlardı.

Haşimoğulları

Kureyş kabilesi içinde Haşimoğullarının yeri; bir gül kolyesinin (ortasındaki) en iri ve en güzel bir gülü gibiydi. Her ne kadar tarih kitaplarında onlar hakkında kısa ve yetersiz bilgiler bulunsa

⁶ *Bulûğu'l-İreb fi-Marifeti Ahvali'l-Arab*, Allame Mahmud Şükrü Âlûsî Bağdadî c. 1, s. 243, 3. baskı, Kahire.

da, bulunanlar öne konulduğunda bunlardan biz; Kureyş'in bu kolunun insanlık bilincinde ve ılımlı, uyumlu harekette üstünlüğe sahip olduklarını görebiliriz. Dinî açıdan ve kafa yapısı bakımından da bir ölçüde üstünlüğe sahiptiler. Allah katında Kâbe'nin taşıdığı değere ve onun üstün makamına güçlü bir şekilde inanırlardı. Zulmü ve haksızlığı günah kabul etme bilinci son bulmamıştı. Vicedansızlık ve inat, onların şiarı değildi. Azimleri üstündü. Zayıflara, güçsüzlere merhamet ve şefkatle davranırlardı. Cömertlik ve cesaret Haşimoğulları'nın karakteri idi. Kısacası ahlâk, asalet, göz tokluğu, hamiyet, çalışkanlık gibi Arapça'da hepsini içine alan Furîsiyet=Şövalyelik, Haşimoğullarında en mükemmel şekilde mevcuttu. Onların ahlâk ve yaşayışı, Hz. Peygamber (s.a.)'in atalarının, dedelerinin şanına layıktı. İslâm'ın davet ettiği yüce ahlâka onların ahlâkı uygunluk gösteriyordu. Ama şurası kesindir ki; uzun süreden beri kendi milletleri ve vatandaşları olan kabilelerin cahiliyet inançlarına ve onların Allah'tan başkasına ibadet etmelerine ortak olmuşlardı.

Allah'ın Resulü Hz. Muhammed'in ve Hz. Ali'nin Büyük Dedesi

Haşimoğlu Abdülmuttalib, dedesi Muttalib'den sonra, hacılara içme suyu temin etme ve onlara misafirperverlik gösterme (sikâye ve rifâde) makamına geçti. Kendi döneminde o, atalarının, dedelerinin izi üzerinde insanlara bu hizmetleri çok güzel ve rahat bir şekilde sürdürdü. Bundan dolayı insanlar arasında değeri arttı ve kendinden önce gelen büyüklerinin bile sahip olamadığı saygıya, şerefe, halkın sevgisine ve özel kesimdeki insanların hürmetine ulaştı.

Abdülmuttalib, dedesi Kusay gibi büyük bir zengin ve Kureyş'in yegâne saygı duyulan, hizmetine koşulan insanı değildi. O sırada Mekke'de ondan daha zengin, itibarlı, otorite sahibi ve etkili insan-

lar vardı. Şüphesiz ki o, Mekke'nin başta gelen insanları arasında sayılıyordu. Çünkü hacıları doyurma ve onlara su dağıtma mevkiini elinde tutuyor ve kendine verilen bu işi zevkle, hararetle ve içinden gelerek yürütüyordu. Makamından dolayı, zemzem kuyusunun idaresi de onun elindeydi. Zemzemin Kâbe ile olan ilgisinden dolayı, onun otorite ve yetkisinde fazlalaşma oldu. Herhalde bu yüzden ki Ebrehe'nin ordusu Kâbe'ye saldırmak üzere geldiğinde ve Mekke'nin ilerisinde ordugâh kurduklarında Abdülmuttalib, Kâbe ve Mekke halkı adına görüşmek üzere oraya gitmişti.⁷

Abdülmuttalib'in Kâbe'nin büyüklüğüne ve onun Allah'ın evi olduğuna, onun koruyucusunun sadece Allah olduğuna olan kesin ve sarsılmaz inancı, onun, Habeşistan kralı Ebrehe ile yaptığı konuşmadan anlaşılabilir. Bu konuşma tarzından, Kureyş liderinin uzun boyu ve heybetli kişiliği açık bir şekilde gözler önünde canlanmaktadır. Ebrehe, Mekke'ye saldırarak Kâbe'ye hakaret edip, onun halk üzerindeki etkisini ortadan kaldırmak istediğinde askerleri, Abdülmuttalib'in 200 devesini zaptedip götürdüler. Abdülmuttalib, Ebrehe ile konuşmak için yanına gitti. Huzuruna çıkmak için izin aldı. İçeri girdiğinde Ebrehe ona saygı göstererek tahtından inip yaygı üzerine onunla beraber oturdu ve kendisine "Zahmete katlanıp buraya kadar gelmene sebep nedir?" diye sordu. Abdülmuttalib de; "Senin adamların benim 200 devemi sürüp getirmişler; benim isteğim onları geri vermendir." dedi.

Abdülmuttalib'in ağzından bu sözü duyunca Ebrehe, hakaret gözü ile ona baktı ve "Sen 200 deve hakkında konuşmaya gelmişsin. Senin ve atalarının dininin bağlı olduğu, benim de kendisini

⁷ *el-Mufasssal fî Tarihi'l-Arab Kable'l-İslâm*. Dr. Cevat Ali, c. 4, s. 78, Beyrut, 1968.

yıkmaya geldiğim o Kâbe'yi unutuyorsun.” dedi. Abdülmuttalib ise ona,

“Ben develerin sahibiyim. Kâbe'nin şüphesiz ki bir sahibi vardır. O onu koruyacaktır.” diye cevap verdi.

Ebrehe, “O beni bu isteğimden ve kararımдан vazgeçiremez.” deyince, Abdülmuttalib: (ente ve zak ‘Sen ve işte O’, hadi buyur, hesaplaşın) diye cevap verdi.

Abdülmuttalib, çocuklarını zulüm ve haksızlık yapmaktan alıkoyar, ahlâk ve asalet prensibi üzerinde durmayı, ahlâksızlıktan, aşağılıktan uzak kalmayı tavsiye ederdi.⁸

Abdülmuttalib 70 seneden daha fazla yaşadıktan sonra öldü. O zaman Peygamber (s.a.) 8 yaşında idi. Bu demektir ki; onun ölümü aşağı yukarı M. 578’de oldu.⁹ Tarihçiler, onun ölümü üzerine uzun zaman çarşı pazarın kapalı kaldığını yazmaktadırlar.¹⁰

Efendimiz Hz. Ali'nin Şanlı Babası Ebu Talib

Abdimenaf oğlu Haşimoğlu Abdülmuttaliboğlu Ebu Talib'in doğumu, Hz. Peygamber (s.a.)'in kutlu doğumundan 35 sene önce oldu. Meşhur rivayete göre adı Abdimenaf'dı. Ama o, lakabı ile tanındı. Bir rivayete göre de adı İmran'dı. Bazı insanlar ise onun adı Şeybe idi diyor. O, Kureyş'in anlaşmazlıklarda karar verme mevkiinde olanlardan, hakemlik yapan seçkin insanlardan ve liderlerdendi, önemli konularda insanlar ona başvururdu. Abdülmuttalib, ölümünden önce oğlu Ebu Talib'e, Hz. Peygamber'i göz önünde bulundurup sahip çıkmasını tavsiye ettiğinden o, Peygamberimizi kendi himayesine aldı. Dikkatle, ihtimamla onu yetiştirdi. Peygamber (s.a.),

⁸ *Bulûğu'l-İreb fi-Marifeti Ahvali'l-Arab*, c. I, s. 324.

⁹ *el-Mufasssal fi Tarihi'l-Arap Kable'l-İslâm*, c. 4, s. 324.

¹⁰ *el-Ensâb li'l-Belâzurî*, c. 1, s. 87, (1959 Mısır baskısı).

küçükken¹¹ Ebu Talib, Suriye yolculuğuna çıktığında onu yanına alıp götürmüştü. Peygamberimizin babası ile Ebu Talib aynı ana babadan olan ikiz kardeştiler. Anneleri Mahzumoğlu İmranoğlu Aizoğlu Amr kızı Fatıma idi.¹² Ebu Talib, servet ve mal-mülk sahibi biri değildi. Ama o, yeğenini kendi çocuklarından daha fazla seviyordu. Yanında uyutuyor, nereye giderse beraber götürüyordu. Kardeşinin aziz oğluna gönlünün ısındığı kadar, daha önce hiç kimseye içi ısınmamıştı. Yemek yerken bile ona özellikle ilgi gösterirdi.

İbni İshak diyor ki: “İşte bu, Hz. Peygamber’i dedesinin ölümünden sonra besleyip büyütmeye, koruma sorumluluğunu kabul eden Ebu Talib’di. Ve daima onu himaye etti, onun yanında oldu.”¹³

Ebu Talib bir ticaret yolculuğu yapmak üzere Suriye’ye gitmek için hazırlık yaptı. Yolculuk hazırlığı tamamlanınca Hz. Peygamber, ondan ayrı kalacağını hissederek üzüldü. Ebu Talib bunu görür görmez kalbi şefkat duyguları ile coştı ve, “Vallahi ne ben bu çocuğu bırakabilirim, ne de bu, benim ayrılığımıza katlanabilir. Ben onu kesinlikle yanıma alıp götüreceğim.” dedi.¹⁴

H. Peygamber (s.a.), amcası Ebu Talib’in hanımı Fatıma binti Hesed hakkında “Öz annemin ölümünden sonra, o benim annem gibiydi. Ebu Talib davet verip de bütün ev halkı ile beni de sofraya topladığı zaman bu kadın, yemekten bir miktar ayırarak önüme koyardı da ben başka bir vakit onu yerdim.” buyururdu.¹⁵

¹¹ Bu olay bütün siyer kitaplarında genişçe anlatılmıştır. (Bkz. Yazarın *es-Siretü’n-Nebeviyye*, s. 3) O zaman 9 yaşında idi.

¹² *Siret-i İbni Hişam*, c. I, s. 179.

¹³ *a.g.e.*, c. I, s. 179.

¹⁴ *a.g.e.*, c. I, s. 180.

¹⁵ Hakim’in *Müstedrek*’i, s. 151.

Fatıma binti Esed hakkında Ebu Âmir şöyle anlatıyor: “O, kendisinden bir Haşimi doğan Haşimi sülalesinden ilk kadındır, Fatıma binti Esed Müslüman olma şerefine erdi ve Medine’ye hicret etti. O vefat edince Hz. Peygamber (s.a.) Efendimiz mübarek eliyle kendi elbisesini (kefen olarak) ona giydirdi. Onun mezarına önce kendisi indi. Bütün bunlar, onun hizmetlerinin ve şefkatinin itirafı ve ona saygının, ihtiramın açıklanması idi.¹⁶

Peygamber Efendimiz (s.a.), İslâm’a davete başlayıp ayağa kalkınca ve çekinmeden hakkı ilan etmeye başlayıp putları ve putperestliği aşağılayarak, onu sakat ve batıl gösterince, insanlar bu harekete çok öfkeleni ve Peygamberimiz’e karşı çıkmaya başladı. Herkes Peygamberimiz’e düşmanlıkta birleşince, Ebu Talib sürekli onu himaye etti ve devamlı savundu.

İslâm’a davet ve kâfirlerin düşmanlık göstermesi kızışınca, Kureyş’in ileri gelenleri Ebu Talib’e gittiler ve dediler ki: “Ey Ebu Talib! Sen bizim büyüğümüz, kabilemizin de seçkin liderisin. Biz sana saygı duyar, seni üstün değerli biri biliriz. Biz senden yeğenini (İslâm’a davet etmekten) durdurmanı istemiştik, ama sen bunu yapmadın. Artık bizim sabrımız taşı. Biz atalarımızın kötülenmesini iştimize, aklımızın, bilgimizin zayıf gösterilmesine ve ilâhlarımızın aşağılanmasına sabredebğimiz kadar sabrettik. Bu bakımdan artık ya sen onu bu işten men edersin, ya da biz ona karşı harekete geçeriz. Bizden herhangi bir taraf yok olacak.” Ebu Talib, Hz. Peygamber’e, kendisi ile Kureyş arasında geçen bu sözleri duyurdu ve ondan kendisine ve ona acımasını istedi. Hz. Peygamber Efendimiz’in ona cevabı şuydu:

“Muhterem amcam! Eğer bu insanlar sağ elime güneşi sol elime ayı koysalar da bu işten vazgeç deseler, yine de bu işten

¹⁶ Zehebi’nin *Siyerü Alâmin Nübelâ*’sı, c. II, s. 87, Beyrut baskısı.

vazgeçmem. Ya Allah, bu dini hakim kılar, yahut ben bu uğurda canımı veririm.”

Bunun üzerine Ebu Talib: “Ey aziz yeğenim! İşine devam et. Demek istediğini de. Vallahi ben seni onların eline bırakmayacağım” dedi.¹⁷

İslâm, Arap kabileleri arasında yayılmaya başlayınca Kureyş, kendi arasında görüşüp danışarak bir anlaşma belgesi hazırlamaya karar verdi. Bu belgede Haşimoğulları ve Muttaliboğulları hakkında sözleşme yaparak, o aile ile evlilik ilişkilerinin koparılmasına, onlara hiçbir şeyin satılmayıp, onlardan hiçbir şeyin alınmamasına, bu sözleşmenin bir kağıt üzerine yazılarak Kabe'nin içine asılmasına karar verdiler. Nitekim herkes buna uydu ve bağlı kaldı. Haşimoğulları sülâlesi ile Muttaliboğulları mensupları, Ebu Talib'in yanında yer aldılar ve onlar da Ebû Talib'le birlikte “şi'b=dere, mahalle” de mahsur kalmaya başladılar.¹⁸

Bu olay, peygamberliğin 7. yılının Muharrem ayında olmuştur. 3 yıl boyunca Haşimoğulları bu şi'b'de tutuklu kaldı. Gizlenerek, saklanarak, insanlar bazı şeyleri onlara ulaştırıyorlardı. Onlara karşı boykot ise açıktan yapılıyordu. Her şeye rağmen olacak oldu. Sonunda kurt, bu sözleşmeyi kemirerek yedi ve anlaşma kendiliğinden geçersiz oldu.¹⁹

Peygamberliğin 10. yılı Şevval ayının ortalarında Ebu Talib vefat etti. O zaman o, 80 küsur yaşlarında idi. Aynı sene Hz. Peygamber (s.a.)'in eşi Hz. Hatice (r.a.) vefat etti. Ebu Talib, İslâm'ı

¹⁷ Kısaltılarak İbni Hişam'ın *Sireti*'nden alınmıştır, c. I, s. 266-267.

¹⁸ *a.g.e.*, c. I, s. 350-351. O Şi'b, hâlâ Ebu Talib Şi'bi denilen yerdir. Dağlar arasında kalmış açık bir yer olup büyük çadırların veya evlerin kurulabildiği bir alandır.

¹⁹ Geniş bilgi için İbni Hişam'ın *Siret*'ine bakınız, c. I, s. 373-377.

kabul etmemişti. Hz. Peygamber (s.a.), birbiri ardınca sıkıntılarla karşılaştı. O seneye “Hüzün Yılı” dedi.

Ebu Talib Oğlu Efendimiz Hz. Ali’nin Kardeşleri

Ebu Talib’in dört oğlu vardı: İlki Talib idi (ki onun adını kendine lakab edinmişti.) İkincisi Akîl, üçüncüsü Câfer, dördüncüsü ise Ali idi. Ümmühâni ve Cümâne isimli iki tane de kızı vardı. Bunların hepsi Esed kızı Fatıma (r.anha)’dan doğmuşlardı ve bütün kardeşler arasında 10’ar yaş fark vardı. O bakımdan Efendimiz Ali (k.v), Hz. Cafer (r.a)’den 10 yaş küçüktü.²⁰

Bedir savaşından sonra Talib, şirk halinde öldü. Bir rivayete göre o, herhangi bir yere gitmiş fakat geri dönmemiş, kendisinden hiçbir haber alınamamıştı. Yahut bir yolculuk sırasında yolunu kaybetmişti. Hz. Peygamber Efendimiz’e derin sevgisi vardı. Ve onun güzelliğini öven şiirler bile söylemişti. Bedir savaşı sırasında istemeyerek kâfirlere katılıp gelmişti. Kureyş kâfirleri, Hz. Peygamber ile çarpışmak üzere çıktıklarında Talib’e dolaylı yoldan hakaret ederek: “Ey Haşimoğulları! Biz çok iyi biliyoruz ki, siz her ne kadar mecburen bizimle geliyorsanız da, gönlünüz Muhammed’ledir.” dediler. Bu yüzden o, Bedir savaşında kâfirlerle birleşerek Hz. Peygamber’in sahabileri ile savaşmadı; Mekke’ye geri döndü. Resûlullah Efendimiz’i öven bazı şiirler ve kasideler söyledi ve Bedir’deki Kuleyb ashabına ağıt yaktı.²¹

İkincisi, Ebu Talib oğlu Akîl Hazretleridir. Halk tarafından tanınan adı (künyesi) Ebu Yezid idi. Mekke’nin fethi sırasında iman etti.

²⁰ *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, İbni Kesir, c. 7, s. 223. Beyrut Maarif kitabevi ve Riyad Nasr Kitabevi.

²¹ *el-Cevheretü fî Nesebi’n-Nebî ve Ashabihi’l-Aşara*, Yazarı: H. 681’de ölen Berrî olarak tanınan Telemsanlı Muhammed b. Bekr b. Abdullah İbni Musa Ensârî, Riyad I, Baskı 1983.

Bazı rivayetlerde, Hudeybiye Barışı'ndan sonra Müslüman olduğu, H. 8. yılının başında hicret ettiği bildirilmiştir. Bedir savaşında yakalanıp esir edildi. Amcası Abbas (r.a.) fidyasını vererek onu kurtarmıştı. Sahih hadislerde çeşitli yerlerde adı geçmektedir. Mute savaşına katıldı. Mekke'nin Fethi'ne ve Huneyn Savaşı'na katılanlar arasında onun adı geçmemektedir. Herhalde o günlerde o hastaydı. İbni Sa'd, tarihinde buna işaret etmiştir ama Zübeyr b. Bekkâr, Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hasan (r.a.) onun Huneyn savaşında Hz. Peygamberin ashâbı ile bir arada bulunduğunu rivayet etmiştir.

Ebu Talib, oğulları içinde daha çok Akıl Hazretlerini severdi. Bu bakımdan kıtlık ve yoksulluk döneminde Hz. Peygamber (s.a.) ile Hz. Abbas (r.a.), Ebu Talib'e gidip, yükünü azaltmak için aralarında çocuklarının geçiminin sorumluluğunu üzerlerine almak istediklerinde Ebu Talib şöyle demişti: "Siz Akıl'i bana bırakırsanız iyi olur. Diğerlerini nasıl isterseniz öyle bölüşünüz". Hz. Peygamber (s.a.) Efendimiz, Hz. Ali'nin geçimini kendi üzerine aldı. Hz. Abbas (r.a.) ise Cafer (r.a.)'in geçimini yükledi.²²

Ebu Talib oğlu Akıl Hazretleri, Kureys'in soy kütüğünü çok iyi bilirdi. Onların iyiliklerinin, kötülüklerinin hepsini bilirdi. Mescid-i Nebevî'de (Medine'de) insanlar ona başvurarak soy zinciri hakkında bilgi alırlardı. Çok hazır cevaptı. Derhal tatmin eder ve sustururdu. Kelp kabilesinden Hişam, senedi ile Abbas oğlu Abdullah (r.a.) Hazretlerinden şöyle rivayet etmiştir: "Kureys içinde insanların kendi meselelerinde hakem ve kadı yaptıkları dört büyük insan vardı. O dört büyük kimse de; Akıl, Mahrame, Huveytib ve Ebu Cehm idiler."

İbni Sa'd'ın anlattığına göre Akıl (r.a.) Hazretleri, Hz. Muaviye (r.a.)'nin idaresi sırasında vefat etmiştir. *Tarihü'l Buhâri el-As-har* da sağlam senetlerle anlatıldığına göre Akıl (r.a.) Hazretleri, Harre

²² *el-Cevheretü fi Nesebi'n-Nebi*, s. 192-193.

olayından evvel Yezid'in idaresi sırasında vefat etmiştir.²³ O sırada 96 yaşında idi.²⁴ Evi çoluk çocukla dopdolu idi. Ölümünden önce gözleri görmez oldu. Çocukları arasında 12 oğlu vardı. Onlardan dokuzu Hz. Hüseyin (r.a.) ile birlikte idiler ve onunla şehit oldular. Akıl (r.a.)'in oğlu Müslim, onlar içinde en cesur ve yiğit olanı idi. İşte bu Müslim Hazretleri, Hz. Hüseyin (r.a.)'in daha önce Kûfe'ye gönderdiği Müslim'dir. Onu, nesebi belli olmayan (babası bilinmeyen) Ziyad, zalimce, gaddarca öldürdü.²⁵ -

Ebu Talib oğlu Cafer (r.a.), ilk sıralarda Müslüman olan şanslı, bahtlı kimselerdendir. Sâbıkın-i evvelin (İslâm'a ilk koşanlar) arasında sayılmıştır.²⁶ Tarihçilerin anlattığına göre, Medine'de Mekke'li Müslümanlarla Medineli Müslümanların kardeş yapılmaları sırasında Hz. Peygamber (s.a.) Efendimiz Cafer Hazretlerini Muaz b. Cebel ile kardeş yapmıştı. Ebu Hureyre (r.a.), Ebu Talib oğlu Cafer'in, Hz. Peygamber Efendimiz'den sonra en üstün insan olduğunu söylerdi. Buhâri'de onun hakkında, "Cafer yoksullara karşı en iyi insandı." denilmektedir. Halid el-Hazza, İkrime'den şöyle rivayet ediyor: "Ben Ebu Hureyre'nin, 'Resulüllah Efendimiz'den sonra yeryüzünde yürüyenler ve ata binenler içinde en üstün kimse Ebu Talib oğlu Cafer'di.' dediğini duydum." Bu rivayet sağlam senetlerle Tirmizi ve Nesâi'de geçmektedir. Begavi, Makberi'ye havale ederek, Ebu Hureyre Hazretlerinin şöyle söylediğini nakletmiştir: "Cafer, yoksulları severdi. Onlarla beraber oturur, onlara hizmet eder, onlar da ona hizmet ederdi. Yoksullarla konuşur, onlar

²³ *el-İsâbe fi Temyiz el-Sahâbe* Şehâbuddin Ebi'l-Fazl Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî, c. II. s. 494, Beyrut baskısı.

²⁴ Ebu'l-Hadid'in *Nehcu'l-Belâga* şerhi c. I I., ş. 250 Darü'l-Fikir. 3. Baskı, 1979.

²⁵ *el-Cevhere*, s. 40-41.

²⁶ İbni Sa'd, *Tabakatü'l-Kübra'sında*; "Hz. Peygamber Erkam'ın evine girip İslâm'a genel davet yapmaya başlamadan önce Cafer müslüman olmuştu." diye yazmaktadır, c. 4, s. 34. Beyrut baskısı.

da onunla görüşürdü. (Yani onunla rahat ve açıkça konuşturlardı.) Resulûllah Efendimiz onu 'yoksullar babası' lakabı ile çağırırdı. Hatta Hz. Peygamber (s.a.) ona, 'Sen bana hem şekil ve biçimde hem de ahlâk ve karakterde benzersin.' buyurmuştur."²⁷

Cafer (r.a.) Hazretleri, Habeşistan'a hicret etti. Necaşi ve onun emrinde olan insanlar, onun vasıtasıyla İslâm'ı kabul ettiler. Hayber savaşıdan sonra Cafer (r.a.) Hazretleri Habeşistan'dan döndüğünde Hz. Peygamber (s.a.) onu karşıladı ve alnından öperek şöyle buyurdu: "Şu anda daha çok neye sevindiğimi, Cafer'in gelişine mi, Hayber'in fethine mi bilmiyorum."

Cafer (r.a.)'in oğlu Abdullah Hazretleri şöyle buyuruyor: "Ben Hz. Ali'den bir şey istediğimde vermeyince, babam Cafer (r.a.)'i aracı yapınca (onun adını anıp onun hakkı için deyince) hemen verirdi." Ebu Talib oğlu Cafer (r.a.) Hazretleri, Hz. Peygamber Efendimiz daha hayatta iken Hicri 8. senenin Cemaziyel evvelinde Mute savaşı sırasında kahramanca savaşırken ve ileri atılarak çarpışırken şehit oldu. O, kır atına binmiş, kâfir ordusu içine dalarak düşmanlarla savaşıyordu. Bu sırada atından indi ve atın bacaklarını kesip ileri atıldı. Yiğitçe savaştı ve kanlar içinde kalarak şehit oldu. İbni Ömer şöyle demektedir: "O savaşta ben, bu mücahidlerle birlikte idim. Şehidlerin cesetleri arasında Cafer'i arayıp bulduğumuzda onun vücudunun ön kısmında doksandan fazla mızrak ve kılıç yarası gördük. Hz. Peygamber (s.a.) 'Ben Cafer'in meleklerle birlikte cennette uçtuğunu gördüm.' buyurmuştur". Bu rivayet Taberâni'de, İbni Abbas Hazretlerinin hadisinde geçmektedir. Yine orada şu rivayet de geçmiştir: Hz. Peygamber (s.a.), Cafer (r.a.) Hazretlerini iki kanadı kanlı olan bir melek şeklinde görmüştü. Çünkü harpte onun iki kolu da kopmuştu.

²⁷ *Buhârî ve Müslim*, Âzîp oğlu Berâ'dan rivayet etmiştir.

Mute ordusu geri dönüşte Medine'ye yaklaşınca Hz. Peygamber (s.a.) ve Müslümanlar Medine'nin dışına çıkararak onları karşıladılar. Çocuklar bile koşuşarak onlara yetişti. Hz. Peygamber (s.a.) devesinin üstünde idi. "Çocukları kucaklarınıza alınız, Cafer'in oğlunu da bana veriniz." buyurdu. Nitekim Cafer (r.a.)'in oğlu Abdullah'ı getirdiler ve Hz. Peygamber (s.a.) onu kendi kucağına aldı.²⁸

Hız. Aışe (r.anha)'den şöyle rivayet edilmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.)'e Cafer (r.a.)'in şehit olduğu haberi gelince, mübarek yüzünde üzüntü ve ızdırıp işaretleri belirdi."²⁹

Cafer (r.a.)'in ev halkına: "Kardeşimin çocuklarını getirin." buyurdu. Çocukları getirdiler. Sanki civcivler gibi idiler. Resûlullah berberi çağirttı ve başlarını tıraş ettirdi. Annelerine: "Onları besleyip büyötmekten korkma! Ben onların hem dünyada hem de ahirette velisiyim." buyurdu.³⁰

Bir başka rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.), Cafer (r.a.)'in eşine, "Cafer'in çocuklarını bana getir." buyurdu. Onlar getirildiğinde teker teker hepsini kokladı ve gözleri yaşla doldu. Cafer'in şehit olduğunu haber alınca, kendi ev halkına: "Cafer'in ev halkı için yemek hazırlayın."³¹ Onlara öyle bir haber ulaştı ki, o yüzden bir iş yapacak halde değildiler." buyurdu. Hz. Peygamber'in yüzünde hüzn ve elem izleri göröldü.³²

²⁸ İmam Ahmed İbni Hanbel rivayet etmiştir.

²⁹ *el-İsâbe fî Temyizi's Sahâbe*. c. I, s. 237-238.

³⁰ *Tabakatü'l-Kübra*, c. 4, s. 37.

³¹ Bu olaydan sonra ölü evine yakınlarının yemek göndermesi bir prensip haline geldi.

³² *Siret-i İbni Hişam*'dan kısaltılarak.

Cafer'in oğlu Abdullah (r.a.), Müslüman olarak doğan ilk kişidir. O, Habeşistan'da doğdu. Arapların en başta gelen cömert kişilerindendi. Kardeşleri Cafer oğlu Muhammed ve Avn idi.³³

Hicret ederek Habeşistan'a giden Müslümanlardan bilgi almak için Necaşi, "Kendisi yüzünden kendi milletinizi terk ettiğiniz, başka bir dini kabul etmediğiniz bu İslâm nasıl bir dindir?" diye sorunca, Cafer (r.a.) Hazretleri cevap vermek için ayağa kalktı ve kendinden birşeyler söylemek yerine, cahiliyeti öyle bir takım kelimelerle tasvir etti ki, o toplum düzeni olduğu gibi gözler önüne geldi.³⁴ Sonra İslâm'ın iman eden o kimselerin hayatında ne gibi değişiklikler meydana getirdiğini genişçe anlattı. Tartışma ve münakaşa kapısı açıp Müslüman olmayan insanların kalplerinde cahiliyet taassubu ve onun tarafını tutma duygusu doğuracak bir yöne sapmadı. Bilhassa ülkesine sığındıkları ve huzurunda toplantı yaptıkları kralın Hristiyanlığa bağlı olduğu, onun coşkulu bir davetçisi olduğu sırada, tartışma çıkarak üsluptan sakındı. Bu cevap, yer ve duruma son derece uygun, insan huyunu ve psikolojisini derinden tanımaya ve onu göz önünde bulundurmaya dayalıdır. Hem de Cafer (r.a.) Hazretlerinin zekâsını ve düzgün konuşmasını gösterir. Kureys'in diğer Arap kabileleri arasında, Haşimoğulları'nın da Kureys kabilesi içinde özel üstünlük gösterdiğine ve herkesçe bilinen temiz yaratılışlarına, akıl ve anlayışlarına, güzel konuşmalarına dair rivayetlere de uygundur.

Ümmühani Ebu Talib'in kızı, Hz. Peygamber (s.a.) Efendimizin amcasından olan kız kardeşi idi. Adının Fahte olduğu bildirilmiştir. Bazıları onun adını Fatıma, bazıları ise Hint olduğunu söylemişlerdir. Fakat ilk isim daha meşhurdur. Mahzum kabilesinden Âhiz oğlu Hübeyre ile evlenmişti. Hz. Peygamber Efendimiz onun

³³ *Cevhere*, c., I s. 41-42.

³⁴ Hz. Cafer'in bu çok güzel anlatımlı mantık ve hikmet dolu cevabı, İbni Hişam'ın I. cildinin 334-335 sayfalarında kelime kelime görülebilir.

hakkında: “Deveye binen bütün kadınlar içinde, Kureys kadınları en iyileridir. Çocuklarına karşı en çok şefkatli olanlar da onlardır.” buyurmuştur.³⁵

Ebu Ömer şöyle buyurmuştur: Mekke feth olununca, Hübeyre, Mekke’den kaçarak Necran’a gitti. Bu sırada kaçışının sebebini anlatan bazı şiirler söyledi. Ümmühânî’nin iman ettiğini duyunca da bir kaç şiir söyledi. Ümmühani Hazretlerinden, Hübeyre’nin Amir isimli oğlu olmuştu. Bir isimden dolayı Ebu Âmir lakabını kullanırdı.

Mekke’nin fethedildiği gün Hz. Peygamber (s.a.) teşrif ettiklerinde Ümmühâni Hazretleri, Mahzumoğulları sülâlesinden iki adamı evinde himayesine almıştı. Hz. Ali (r.a.) ise onları öldürmekle tehdit etti. Hz. Peygamber (s.a.) gelince: “Merhaba ve ehlen bi Ümmühâni=Rahat ve huzur içinde olasın, aile halkındansın ve ey Ümmühani mesele nedir?” buyurdu. Ümmühânî, o kişi hakkında anlattı. Resulüllah Efendimiz bunun üzerine şöyle buyurdu: “Senin koruyup, himaye ettiğini ben de himayem altına aldım. Seni koruduğunu ben de korudum. Biz onların ikisini de öldürmeyeceğiz.” buyurdu. Ümmühâni diyor ki: “O gün Hz. Peygamber benim evimde boy abdesti aldı, sonra sekiz rekat namaz kıldı.”³⁶ Ümmühâni’den altı sahih hadis kitabında ve diğer kitaplarda da mevcut olan hadisler rivayet edilmiştir. Tirmizî, onun Hz. Ali (r.a.)’den sonra da yaşadığını söylemiştir.³⁷

Ebu Talib kızı Cumâne hakkında Ebu Ahmed Askerî şöyle yazmaktadır: Bu; Abdulmuttalib oğlu, Haris oğlu Ebu Sûfyan’ın oğlu

³⁵ Deveye binen kadınlardan en iyisi demek, şerefli, asili ve hür kadınlar demektir.

³⁶ *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, c. 4, s. 300.

³⁷ *el-İsâbe fi Temyizi’s-Sahâbe*, c. 8, s. 317-318.

Abdullah'ın annesi idi. Dârekutni'nin *el-Uhuvve* kitabında; onunla, Harisoğlu Ebu Süfyan evlenmiş ve ondan Abdullah doğmuştu, denilmekte ve onun hakkında başka bir şey yazılmamaktadır.

Bekkâr oğlu Zübeyr "Cumâne, Ümmühâni'nin kız kardeşi idi." demektedir. İbni İshak, Hayber'in fethinden sonra ganimetten kendilerine pay verilenler arasında Cumâne'nin de bulunduğunu, kendisine 30 vesak³⁸ verildiğini anlatmıştır.

el-Fakihi, *Kitab-ı Mekke*'de, Ceşmoğlu, Osmanoğlu Abdullah vâsıtasıyla yaptığı rivayette "Ben, Ramazan'ın 27. gecesi Ata, Mücahid, İbni Kesîr ve pek çok kimsenin Ten'im'e giderek, Cumâne çadırında ihrama girdiklerini gördüm. O, Ebu Talib'in kızı idi. Ondan, Harisoğlu Ebu Süfyan'ın oğlu Cafer doğdu ve Hz. Peygamber (s.a.), Hayber ganimetinden ona 30 vesak verdi." demektedir.

Doğumu

Sahih rivayetlerin bildirdiğine göre Efendimiz Hz. Ali (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.)'e Peygamberlik gelişinden 10 sene önce doğdu. İbni Sa'd'ın anlattığına göre; Receb ayında, fil senesinin 30. yılında Receb'in 12. gecesinin sabahına doğru doğdu.³⁹ Hâkim, Hizamoğlu Hakim'in ahvâlini anlatırken şöyle yazmaktadır: "Hz. Ali, Esed kızı Fatıma'dan, Kâbe'de doğdu. Hizamoğlu Hakim de Kâbe'de doğmuştu. Bu, tevatürle (hiç şüphe götürmeyen kesin delillerle) sabittir."

İbnü Ebi'l-Hadid, *Nehcü'l-Belâğâ* şerhinde şöyle yazmaktadır: "Efendimiz Ali (r.a.)'nin nerede doğduğu hakkında ihtilaf vardır.

³⁸ Vesak: 60 sa' yapar. Sa' ise mevcut ölçüye göre aşağı yukarı 3 kilo 265 gr. tutar.

³⁹ *Tabakatü'l-Kübra*, İbni Sa'd. c. 3, s. 11, Mesûdî'nin *Murûcû'z-Zeheb* ve *Maâdin el-Cevheri*, c. II., s. 358. Ve *İnsan el-Uyun* c. 3, s. 498.

Şiilerin büyük bir çoğunluğu, onun Kâbe'nin içinde doğduğuna inanmaktadır. Hadîs bilginleri, bunu kabul etmemektedirler. Kâbe'de doğan kişinin Kusay oğlu, Abdüluzza oğlu, Esed oğlu, Huveylid oğlu, Huzam oğlu Hakim olduğunu ileri sürmektedirler.⁴⁰

Ali Murtaza, Peygamberin Himayesinde

Taberî, kendi adıyla anılan tarihinde senedi ile Mücahid'den şöyle rivayet etmiştir: "Allahu Teâlâ'nın Ebu Talib oğlu Ali'ye özel lütuf ve keremlerinden, ona hayır ve bereket takdir buyurmuş olmasındandır ki, dış sebep veya görünen bahane, Kureyş darlığı, sıkıntıya düşmüştü ve Ebu Talib'in çoluk çocuğu fazla idi. Hz. Peygamber, Kureyş kabilesinin bolluk içinde olan insanlarından amcası Abbas (r.a.)'a dedi ki: 'Amca, kardeşin Ebu Talib'in çoluk çocuğu fazladır, insanların ne sıkıntılara düştüğünü biliyorsun. Haydi onun yükünü biraz hafifletelim. Çocuklarından bir kısmının yetiştirilmesini üzerimize alalım.' Bunun üzerine Hz. Abbas, 'Çok iyi olur.' dedi. Böylece ikisi Ebu Talib'in yanına gittiler ve, 'Biz ikimiz, herkesin içine düştüğü bu darlık ve sıkıntı devam ettiği sürece senin çocuklarının bir miktar yükünü kendi üzerimize alarak senin yükünü hafifletelim diye geldik.' dediler. Ebu Talib ikisine de 'Akıl'i bana bırakınız, diğerleri hakkında nasıl isterseniz öyle yapınız.' dedi. Bunun Üzerine Hz. Peygamber, Hz. Ali'nin sorumluluğunu kendi üzerine aldı. Cafer Hazretlerinin sorumluluğunu da Hz. Abbas kabul etti. Hz. Ali o andan itibaren Hz. Peygamber'e bağlı kaldı. Nihayet Peygamberimizi Allah-u Teâlâ'nın peygamber olarak gönderdiği zaman, Ebu Talib oğlu Hz. Ali (r.a.) ona tabi oldu. Peygamberimizin doğru söylediğini tasdik edip iman etti. Diğer taraftan Hz. Cafer, Abbas (r.a.) Hazretlerinin himayesinde kaldı."

⁴⁰ *Nehcü'l-Belâğa Şerhi*. c. I. s. 14.

Efendımız Ali (r.a.)'nin İman Etmesi Olayı

İbni İshak şöyle anlatıyor: Ebu Talib oğlu Ali, bir keresinde Hz. Peygamber ile Hz. Hatice birlikte namaz kılarlarken geldi. Hz. Ali “Bu nedir?” diye sordu. Hz. Peygamber Efendimiz de “Bu, Allah’ın kendisi için seçtiği ve onun için Peygamberlerini gönderdiği hak dinidir. Ben seni ortağı olmayan bir tek Allah’a iman etmeye, Lat ve Uzza putlarını reddetmeye çağırıyorum.” buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ali “Bu, benim daha önce hiç duymadığım bir şey. Ebu Talib’e (babama) söylemeden hiçbir şeye karar veremem.” dedi. Hz. Peygamber, İslâm’a davete başlamadan önce sırrının açığa çıkıp yayılmasını istemiyordu. Bu yüzden ona “Ey Ali! Müslüman olmadığına göre şimdilik bunu gizli tut!” buyurdu. Hz. Ali o geceyi sessiz geçirdi. Allahu Teâlâ ise onun kalbine İslâm’ı sokmuştu. Sabah erkenden Hz. Peygamber’in huzuruna geldi ve “Dün beni neye davet etmişsiniz?” dedi. Hz. Peygamber Efendimiz “Sen Allah’tan başka hiçbir mâbud, ilâh olmadığına, onun tek mâbud olduğuna şehadet getir. Lat ve Uzza putlarını da reddet. Allah’a herhangi birini ortak koştan sakın.” buyurdu. Hz. Ali kelime-i şehadet getirdi ve Müslüman oldu. Peygamberimizin huzuruna Ebu Talib’den gizli olarak gelir ve (Peygamberimizin tavsiyesine uyarak) müslüman olduğunu açıklamazdı.⁴¹

Rivayetler içinde tercih edilen ve doğruluğu belirlenmiş olan rivayete göre, Hz. Hatice’den sonra ilk Müslüman olan Hz. Ali’dir. Ve (erkekler içinde) ilk namaz kılan kimsedir. Erkamoglu Zeyd “İlk Müslüman olan Hz. Ali idi.” diye rivayet etmiştir. Abbasoglu Abdullah Hazretleri’nden edilen rivayete göre Hz. Hatice’den sonra Müslüman olan ilk kişi Hz. Ali idi. Abdurrahman Zûrâre oğlu Muhammed diyor ki: “Ali (r.a.), dokuz yaşında iken iman

⁴¹ *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, İbni Kesir, c. 3, s. 24.

etti.” Mücahid ise şöyle diyor: “Hz. Peygamber (s.a.) Efendimiz ile birlikte namaz kılan ilk kimse Ali idi. Ve o zaman on yaşında idi.” Zeyd oğlu Hasan diyor ki: “Hz. Ali yaşı küçük olduğundan hiçbir zaman putlara tapmadı.”⁴²

Bütün mantık prensipleri de bunu söylüyor ve ancak bu, insan yaratılışına, tecrübe ve müşahedelerine uygun düşüyor. Çünkü Hz. Ali Murtaza, Hz. Peygamber’in terbiye edici ellerinde gözünü açtı. Ve sadece onun sevgi ve merhamet gölgesinde yetişti. Peygamberlik kaynağı olması kesin olan terbiye edici el idi. O Rahmet gölgesi takdir edilmiş olan sevgi ve merhamet gölgesi idi o. Bütün dünyaya yayılacak olan hakikat mesajı idi o. Onun varlığında, herkes den önce onun iman etmesi normal bir şeydi. Bazı araştırmacılar ve çeşitli rivayetleri bir araya toplayan âlimler şöyle bir sıralama yapmışlardır: Ehl-i beyt (ev halkı) ve kadınlar içinde ilk iman eden Hz. Hatice idi. Tecrübeli ve olgun yaştaki insanlar içinde ilk iman eden Hz. Ebu Bekir Sıddık (r.a.) idi. Küçük yaşta olanlar içinde ilk iman eden, Ebu Talib oğlu Hz. Ali (r.a) idi. Fakat ilk söz daha çok kıyas ve mantığa yakındır. Gerçeği en iyi bilen Allah’tır.

HZ. ALİ (R.A.) İLE EBU TALİB ARASINDA NE OLDU?

İbn İshak şöyle yazmaktadır: Bazı ilim sahiplerinin anlattığına göre namaz vakti gelince Hz. Peygamber (s.a.), Mekke’nin bir vadisine giderek ibadet ederdi. Kendisi ile birlikte, babasından, amcalarından ve bütün aile fertlerinden gizlenerek Hz. Ali de gelir, bütün namazları Hz. Peygamber ile birlikte kılar, akşam olunca da eve dönerdi. Bu hareket çizgisi, Allah dilediği sürece devam etti. Birgün ikisi namaz kılarken Ebu Talib onları gördü. Hz. Peygamberimiz’e “Ey kardeşimin oğlu! Senin bağlandığını gördüğüm bu din ne dini-

⁴² *Tabakâtü'l-Kübra*, c. 3, s. 21; İbnu'l-Esir Cezerî'nin *Üsdü'l-Gâbe*'si, c. 7, s. 41-43.

dir? diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.) “Ey Amca! Bu, Allah’ın dini, meleklerinin dini, peygamberlerinin dini ve atamız İbrahim’in dinidir.” buyurdu. Veya başka bir rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: “Allah beni kullarına Peygamber olarak gönderdi. Ve sen ey amca! kendisini samimiyetle davet ettiklerimin en çok hak sahibi olanısın.”

Bunun üzerine Ebu Talib “Ey kardeşimin oğlu! Ben atalarımın dinini ve onların hareket tarzlarını terk edemem. Ama Allah’a hamd olsun ki, yaşadığım sürece sana hiçbir kötülük ulaşmayacak.” dedi. Siyer yazarlarının anlattığına göre Ebu Talib, oğlu Ali Murtazâ’ya şöyle dedi: “Ey oğul! Senin üzerinde yürüdüğün ne dinidir?” Hz. Ali ‘Babacığım ben, Allah’a ve peygamberine iman ettim. Allah’ın elçisi ile birlikte Allah’a ibadet ettim. Ve ona tâbi oldum.” buyurdu. Rivayet edenlerin ileri sürdüğüne göre buna cevap olarak Ebu Talib “O, seni şüphesiz iyi bir şeye çağırıyor. O bakımdan bundan ayrılma.” demiştir.

İslâm Hakkında Araştırma Yapmak İçin Mekke’ye Gelenlere Yardım

Gerçeği ve doğruyu araştırmak ve İslâm’a yönelmek için Mekke’ye gelenlere Hz. Ali (r.a.), yardım ve yol göstericilik yapar ve onları Hz. Peygamber Efendimiz’in yanına ulaştırırdı. Allahu Teala bu iş için ona özel yetenek ve zekâ bahşetmişti ki, bu konuda Haşimoğulları seçkin kimselerdi. Ebu Zer Gıfârî (r.a.) Hazretlerinin Müslüman olması olayını, İmam Buhârî senediyle Abbas oğlu Abdullah Hazretleri’nden şöyle rivayet etmiştir:

“Ebu Zer’e, Hz. Peygamber’in peygamber olarak gönderilişi haberi ulaşınca, kardeşine dedi ki: ‘Atına binerek şu vadiye doğru git ve kendisinin peygamber olduğunu söyleyen, gökten kendisine haber geldiğini bildiren bir adam hakkında bana bilgi topla. Söz-

lerini dinle, sonra gel bana anlat.' Ebu Zer'in kardeşi gitti ve Hz. Peygamber (s.a.)'in huzuruna çıktı. Sözlerini işitti, geri dönerek Ebu Zer'e şöyle anlattı: 'Ben onun üstün ahlâk öğrettiğini gördüm. Şairlikle alakası olmayan sözler söylüyor.' Bunun üzerine Ebu Zer: 'Benim öğrenmek istediğimi sen bana anlatmadın, bana doyurucu cevap vermedin.' dedi. Sonra kendi yol azığını hazırladı, içi su dolu bir testi aldı, Mekke'ye ulaşp Harem-i Şerife (Kabe'ye) geldi. O, Peygamber (s.a.)'i tanımıyordu. (Bıçım ve kıyafetinden) onu bulmaya çalışıyordu. Nihayet gece oldu ve yattı. Hz. Ali (r.a.) onu görünce, dışardan gelen bir kimse olduğunu anladı ve onun arkasına düşerek yürüdü ama birbirlerine hiçbir şey sormadılar. Nihayet sabah oldu. Ebu Zer azığını ve su testisini alıp Kabe'ye geldi, bütün gününü orada geçirdi ama yine Hz. Peygamberle görüşemedi. Akşam vakti tekrar geldi, gece oldu. Ebu Zer yattı. Hz. Ali (r.a.), onun yanına vardı ve 'Bu adam hâlâ kalacağı yeri öğrenemedi şimdi gidip de orada kalsın dedi. Onlar hâlâ birbirinden hiçbir şey sormuyorlardı. Üçüncü gün de aynısı oldu ve Hz. Ali (r.a.) onunla birlikte kaldı. Nihayet Hz. Ali (r.a.) 'Buraya nasıl ve niçin geldiğini anlatacak mısın?' dedi. Ebu Zer de 'Söz verirsen ve bana yol göstereceğini vaad edersen söylerim.' dedi. Hz. Ali (r.a.) bu şartı kabul etti ve: 'Ne istiyorsun? Söyle!' dedi. Ebu Zer de durumu anlattı. Hz. Ali (r.a.) bunun üzerine 'Şüphesiz ki O, gerçektir ve kesinlikle O, Allah'ın Peygamberidir. Sabah uyanınca benimle gel. Yolda eğer ben bir tehlike görürsem ufak su döküyormuş gibi duracağım. Eğer durmadan yürürsem benimle sen de yürü. Ben nereye gidersem sen de gelirsin.' dedi. Ebu Zer de öyle yaptı, Hz. Ali (r.a.)'nin peşinden giderek Hz. Peygamber'in huzuruna geldi. Hz. Peygamberin sözlerini dinledi. O anda ve orada hemen Müslüman oldu."⁴³

⁴³ *Buhârî*, Mustafa Bâbî Halebî Matbaası, Mısır, 1953.

Son Derece Değer Verme

Efendimiz Ali Murtaza (r.a.) buyuruyor ki: “Bir gün ben ve Allah’ın Resulü Peygamberimiz evden çıktık ve Kâbe’ye geldik. Peygamberimiz bana ‘Otur!’ dedi. Benim omuzlarıma ayaklarını basarak çıktı ve ‘Kalk!’ buyurdu. Ben kalktım ama, benim zayıflığımı anladı ve ‘Otur!’ dedi. Sonra kendisi oturdu ve bana ‘Omuzlarıma bin.’ dedi. Öyle yapınca Hz. Peygamber beni alarak ayağa kalkınca, sanki göklerin yüksekliğine ulaştığımı zannettim. Nihayet ben Kâbe’nin çatısına eriştim ve bakırdan veya pirinçten yapılmış, oraya konulmuş olan putu sağına soluna bükmeye ve öne arkaya eğmeye koyuldum. Sonunda bunu koparıp elime aldım. Hz. Peygamber (s.a.) ‘Onu yere at!’ buyurdu. Ben de atınca, camdan yapılmış eşya gibi paramparça oldu. Sonra oradan indim ve ikimiz hızla yürüyerek hiç kimse bizi görmesin diye evlerin arkasına geldik.”

Hâkim’in *Müstedrek*’inde yazıldığı gibi bu olayın hicretten önce olduğu açıktır.⁴⁴

Hicret

Kureyş’i ve diğer Arap kabilelerini İslâm’a davet hareketi devam etti. Öbür taraftan Kureyş’in düşmanlığı ve karşı çıkışı da doruk noktasına ulaştı. Olaylar zinciri devam etti. Haşimoğullarını boykot, onların Ebu Talib vadisinde kuşatılmaları, Ebu Talib oğlu Cafer Hazretlerinin ve pek çok Müslümanın Habeşistan’a göç etmesi, Hz. Peygamber (s.a.)’in Taif’e giderek oranın halkını İslâm’a davet etmesi ve bu insanların çok kötü davranıp hakaretler etmesi olayı, Peygamberimiz (s.a.)’in Miraç olayı, Abdülmuttalib oğlu Hz. Hamza’nın ve Hattaboğlu Hz. Ömer’in Müslüman olması, Mekke

⁴⁴ İmam Ahmed b. Hanbel, *Müsned*’inde bu hadisi nakletmiştir. Bkz. c. II, s. 644-645.

halkından ve dışardan gelenlerden, Allahu Teâlâ'nın kalplerini imana açtığı kişilerin Müslüman olması, sonra Resûlullah (s.a.) Efendimiz'i savunan, onu korumak için göğsünü siper eden Ebu Talib'in ve müminlerin annesi Hz. Hatice (r.a.)'nin vefat etmesi, Kureyş'in o hiçbir sınırı olmayan, günden güne artıp giden şiddetinin, işkencesinin ve düşmanlığının yepyeni metotlar ve tarzlar bularak devam etmesi ve bu sırada Kahtan Kabilesinin, Medine'nin iki büyük kabilesi olan Evs ve Hazrec'in Müslüman olması, arkasından 1. ve 2. Akabe sözleşmesi (biati) olayları, Medine'de İslâm'ın yayılması, pek çok Müslümanın Medine'ye hicret etmesi, bu hicretin Mekke'de Hz. Peygamber (s.a.)'den, Hz. Ali (r.a.)'den, Hz. Ebu Bekir (r.a.)'den başka sadece evlere hapsedilmiş olan veya sıkışmış olan Müslümanlardan başka Mekke'de kimse kalmayacak kadar toptan olması ve Hz. Muhammed (s.a.) Efendimizin de Medine'ye gitmesinden Kureyş'in endişeye kapılması, bütün bu olayları genişçe anlatmak hem kolay değildir hem de müminlerin emiri Hz. Ali (r.a.)'nin hayatını anlatırken eksiksiz olarak bunları anlatmaya da gerek yoktur. Çünkü o olayları bütün genişliği ile anlatmanın yeri, kendi yerinde ve değerinde sahilisiz bir umman olan Hz. Peygamber (s.a.)'in hayatını anlatan siyer kitaplarıdır.⁴⁵

Her neyse, işte durumlar, olaylar bunlardı ki; nihayet Kureyş, "Dârü'n-Nedve" (Konferans Salonu, Meseleleri Görüşme, Tartışma evi) de toplandı ve her kabileden güçlü ve cesaretli bir adam seçilmesini, bunların hepsinin bir araya gelerek Hz. Peygamber (s.a.)'e tek el halinde topluca hücum etmelerini, böylece kan sorumluluğunun bütün kabileler üzerine olacağını, Abdumenaf'ın bütün kabilelerle, kan karşılığını almak için savaşıma cesaret edemeyeceğini karara bağladılar. Bu kararı herkes kabul etti ve toplantı dağıldı.

⁴⁵ Geniş bilgi için bakınız, yazarın *es-Siretü'n-Nebeviyye* isimli Arapça kitabı s. 120-159 veya "*Nebiyy-i Rahmet* = Rahmet Peygamberi" Urduca kitabına.

Allahu Teâlâ, Hz. Peygamber (s.a.)'i bu komplodan haberdar etti. Resûlullah Efendimiz, Hz. Ali (r.a.)'ye kendi yatağına yatmasını emretti ve "Sana hiçbir zarar gelmeyecek." buyurdu. Bu kolay bir şey değildi. O yatağı yatıp da Allah'a imanı olmayan hiçbir kimsenin gözleri kapanmaz kendisini uyku tutmazdı. Hz. Peygamber (s.a.)'e, Hz. Ali (k.v.)'nin duyduğu sevgi kadar sevgi duymayan, bağlılığı olmayan hiç kimse buna cesaret edemezdi. Çünkü düşmanların Hz. Peygamber (s.a.) Efendimiz'in ellerinden kurtulup gittiğini öğrendikleri anda öfkelerini dindirmek için, onun yerinde yatan kimseyi parça parça edeceklerini Hz. Ali (k.v.) biliyordu. Bunu göze alarak Peygamberimizin emrine uyup onun yatağına yatması, onun Allah'a ne derece kesin imanı olduğunun ve peygamberine hemen canını verecek kadar bağlı bulunduğunun bir delilidir.

Hz. Ali (k.v.), bunları aklına bile getirmedi. Peygamber (s.a.)'in yatağına yattı ve derin bir uykuya daldı. Düşmanlar Resûlullah Efendimiz'in evinin kapısında buluştu. Bir anda hep birden hücum edilmesi planlanmıştı. Herkes buna hazırды. Hz. Peygamber (s.a.), eline bir avuç toprak alarak evinden dışarı çıktı. Allahu Teâlâ, Kureyş kâfirlerinin gözlerine perde gerdi. Hz. Peygamber bu toprağı onların üzerine serperek çekip gitti. O sırada Resûlullah (s.a.), Yasin sûresini baştan beri okumuş ve "Biz onların gözlerine perde çektiğimizden dolayı onlar artık hiçbir şey göremezler." ayetine gelmişti. Hz. Peygamber çekip gittikten sonra çıkıp gelen biri, kâfirler topluluğuna hitap ederek "Kimi bekliyorsunuz?" dedi. "Muhammed'i dediler. Bunun üzerine o adam: "Ey nasipsizler! O çekip gitti de kendi işine koyuldu bile." Oradaki insanlar içeri süzülerek girdiler ve Hz. Ali (k.v.)'nin yatakta uyuduğunu gördüler ve onun Hz. Peygamber (s.a.) olduğuna kesin inandılar. Ama sabah

olup da Hz. Ali (k.v.) yataktan kalkınca kâfirler perişan oldular ve elleri boş geri döndüler.⁴⁶

İbni Sa'd, Hz. Ali (r.a.)'den onun şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Hz. Peygamber (s.a.) hicret etme niyeti ile Medine'ye çekip gidince bana; burada kalarak, kendisine verilen emanetleri yerlerine teslim etmemi emretti. (İnsanlar, Peygambere bize bazı kıymetli şeylerini koruması için emanet olarak bırakırlardı ve kendisine emin=güvenilir kimse derlerdi.) Ben, Hz. Peygamberin Medine'ye gidişinden sonra üç gün Mekke'de kaldım, insanların yanına gider gelirdim. Bir gün bile ortadan kaybolmadım. Bu üç günden sonra Hz. Peygamberin gittiği yol üzerinden giderek, Avf oğlu Amr oğullarının konakladıkları yere ulaştım. Hz. Peygamber Efendimiz de oradan geçmişti. Ben de Allah'ın elçisinin geldiğinde burada kaldığı Hedmoğlu Külsum'un evine vardım."⁴⁷

Hz. Ali (k.v.) geceleri yürüyor, gündüzleri bir yerde gizleniyordu. Bu şekilde Medine'ye vardı. Ayakları yarılmıştı. Hz. Peygamber (s.a.) Efendimiz "Ali'yi çağırın." buyurdu. İnsanlar "O yürüyemez durumda" deyince, kendisi onun yanına gitti, onu kucakladı. ayaklarındaki yaraları görünce ağladı. Sonra yaralara mübarek tükürüğünü eline sürerek Hz. Ali'nin ayakları üzerinde gezdirdi. Bunun etkisi ile Hz. Ali'nin ayaklarında şehit oluncaya kadar hiçbir ağrı olmadı.⁴⁸

Hz. Ali (r.a.), Medine'ye Rebiülevvel ayının ortasında geldi. Allah'ın Resülü (s.a.) Efendimiz o ana kadar henüz Kubâ'dan çıkmamıştı.⁴⁹

⁴⁶ *Siret-i İbni Hişam*, c. I. s. 480-483.

⁴⁷ *Kenzü'l-Ummal*, c. 8, s. 335 Haydarabad I. Baskı H. 1314.

⁴⁸ *el-Kâmil*, İbni Esir, c. II, s. 75 Beyrut, H. 1399.

⁴⁹ *et-Tabakâtü'l-Kübra*, c. 3, s. 27.

İkinci Bölüm

HZ. ALİ (K.V.) MEDİNE'DE
(Hicret'ten Ölümüne Kadar)

Kardeşlik

İbni Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*'sında şöyle anlatıyor: “Hz. Peygamber (s.a.) Ebu Talib oğlu Hz. Ali (r.a.) ile Huneyf oğlu Sehl (r.a.) arasında kardeşlik bağı kurdu.”⁵⁰ İbni Kesir şöyle anlatıyor:

“Resûlullah (s.a.) Efendimiz Hz. Ali (r.a.) ile Huneyf oğlu Sehl (r.a.) arasında kardeşlik kurdu. İbni İshak, hatta -çeşitli Siyer Megâzi yazarları- Hz. Peygamber (s.a.)'ın, Hz. Ali (r.a.)'nin kardeşliğini bizzat kendisi ile yaptığını anlatmışlardır. Bu konuda pek çok hadis nakledilmiştir. Bazılarının senetleri zayıf, bazılarının ise ifadelerinde bile zayıflık vardır.”⁵¹

Hiz. Fatıma (r.anha) ile Hiz. Ali (k.v.)'nin Evlenmesi

Hicretin ikinci yılında Hiz. Peygamber (s.a.) Efendimiz; Hiz. Fatıma (r.a.)'yı, Ebu Talib oğlu Hiz. Ali (k.v.) ile evlendirdi. Bu sırada Hiz. Peygamber (s.a.), Hiz. Fatıma (r.a.)'ya hitab ederek: “Ben

⁵⁰ *a.g.e.*, c. 3, s. 23.

⁵¹ *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 3, s. 241-247.

seni kendi Ehl-i Beytimin (sülâlemin) en iyi kişisi ile evlendirdim.” buyurdu. Sonra onlara dua etti ve ikisinin üzerine su serpti.⁵²

Ebu Amr, Haşimilerden Cafer oğlu Semmâk oğlu Muhammed oğlu Ubeydullah’tan şöyle rivayet ediyor: “Resûlullah (s.a.) Efendimiz, Hz. Fatıma’nın nikâhını Hz. Ali (k.v.) ile Uhud savaşından sonra kıydı. O zaman Hz. Fatıma (r.a.)’nın yaşı 15 sene ve beş buçuk aydı. Ebu Talib oğlu Hz. Ali’nin yaşı ise 21 sene ve 5 aydı.”

Hz. Ali (k.v.)’nin, Hz. Fatıma (r.a.) ile evlenmesi ile ilgili en geniş hadis *Müsned-i Ali*’de bulunmaktadır. Hz. Ali (k.v.)’nin Hz. Peygamber (s.a.)’e evlilik meselesini nasıl arz ettiğini şöyle anlatıyor:

“Ben, Hz. Peygamber (s.a.)’in kızı ile evlenmek istediğimi söylemek istediğimde “Yanımda hiçbir şeyim yok, nasıl teklif edeyim?” diye içimden geçirdim. Sonra onunla olan bağımı düşündüm ve onun şefkât ve muhabbetini hatırladım. Bunun üzerine cesaretimi topladım ve isteğimi bildirdim. “Yanımda bir şeyler var mı?” buyurdu.” “Hayır.” dedim. Bunun üzerine, “Ben sana falan yerde Hatmiye isimli zırh vermiştim. O nerededir?” buyurdu. “O benim yanımda” dedim. Onu ona (Fatıma’ya) ver buyurdu. Ben de (mihir olarak) zırhı ona verdim.”⁵³

Sâib oğlu Atâ, babasından, o da Hz. Ali (r.a.)’den şöyle rivayet etmiştir: Hz. Peygamber (s.a.), Hz. Fatıma (r.a.)’yı evlendirdiği zaman onu, kaba dokunmuş bir kumaş içinde gelin etti. Çeyiz ola-

⁵² *İzâletü'l-Hafâ*, s. 254.

⁵³ İmam İbni Hanbel *Müsned*’i. Ali b. Ebu Talib *Müsnedi*. Güvenilir kaynaklardan anlaşılıyor ki Hz. Ebu Bekir, Hz. Ali’nin Hz. Fatıma ile evlenmesi sırasında eşya satın alması ve çeyiz hazırlaması için ona yardım etmiştir. Bizzat Şia tarihçileri ve ilimleri bunu itiraf etmişlerdir. Bakınız Şeyh Ebu Cafer Tûsi’nin *Emâli*’si. c. 1, s. 39.

rak da topraktan bir testi (su kabı), içine izgar⁵⁴ otu doldurulmuş deriden bir yastık verdi.

HZ. ALİ (r.a.) İLE HZ. FATİMA (r.anha)'NIN GEÇİM (İKTİSÂDİ) DURUMU

HZ. PEYGAMBERİN EN ÇOK SEVDİĞİ KİMSELER OLAN HZ. ALİ (r.a.) İLE HZ. FATİMA (r.a.)'NIN VE ALLAH'IN EN ÇOK SEVDİĞİ KİMSE OLAN HZ. PEYGAMBER'İN YAŞAYIŞ TARZI SON DERECE SADE İDİ; ZOR ŞARTLAR İÇERİSİNDE SABIR VE MEŞAKKATLE YAŞANILAN BİR HAYATTI. HENNAD, ATÂ'DAN ŞÖYLE RİVAYET ETMEKTEDİR:

HZ. ALİ (r.a.)'NIN ŞÖYLE BUYURDUĞU BANA HABER VERİLDİ: NİCE GÜNLER GEÇTİ, EVİMİZDE YİYECEK BİR ŞEY YOKTU. HZ. PEYGAMBER'İN YANINDA DA BİR ŞEY YOKTU. ÖYLE BİR GÜNDE BİR KERESİNDE DIŞARI ÇIKTIM. BİR DE NE GÖREYİM, YOL ÜSTÜNDE BİR DİNAR! ALAYIM MI ALMAYAYIM MI DİYE TEREDDÜT İÇİNDE BİR SÜRE BEKLEDİM. FAKAT ÖYLE SIKINTI İÇİNDE İDİM Kİ, ONU ALMAYA KARAR VERDİM. NİTEKİM HEMEN ALDIM, DIŞARIDAN TAHİL GETİREN KERVANCILARA O PARAYI VEREREK UN ALDIM. YOĞURUP EKMEK YAPMASI İÇİN FATİMA'YA VERDİM. O, HAMUR YOĞURMAYA BAŞLADI. AMA AÇLIKTAN O KADAR DERMANSIZ KALMIŞTI Kİ, ELİ TEKRAR TEKRAR HAMUR YOĞURDUĞU KABIN KENARLARINA ÇARPIYOR, YIĞILIP KALIYORDU. NİHAyet hamuru yoğurup ekmeğe pişirdi. BEN, HZ. PEYGAMBER (s.a.) EFENDİMİZE BU OLAYI ANLATTIĞIM ZAMAN O DA BUYURDU Kİ: “O’NU YİYİNİZ. ÇÜNKÜ ONU ALLAH SİZE RIZIK OLARAK GÖNDERMİŞTİR”⁵⁵

DİNEVERLİ HENNAD, ŞÂBİ'DEN BİR HADİS NAKLETMİŞTİR. O, HZ. ALİ (r.a.)'NIN ŞÖYLE DEDİĞİNİ RİVAYET ETMEKTEDİR: “BEN, ALLAH'IN ELÇİSİ MUHAMMED (s.a.)'İN KIZI HZ. FATİMA İLE EVLENDİĞİMDE, BENİM VE

⁵⁴ İzgar: Arabistan'da bulunan güzel kokulu bir ottur.

⁵⁵ *Kenzü'l-Ummal*, Allâme Burhanpurlu Ali el-Muttâkî, c. 7, s. 378. Bu rivayeti Ebu Davud Sehl b. Saad'dan uzun bir hadis içinde nakletmiştir. c. I, s. 240.

onun bir koyun postundan başka hiçbir döseğimiz yoktu. Geceleyin üzerinde uyur, gündüz onun üzerinde kuzumuzu yemlerdik. Fatıma'dan başka bir hizmetçim de yoktu.”

Taberânî güvenilir isnadla (hasen isnadla) naklederek, Hz. Fatıma (r.a.)'nın şöyle buyurduğunu bildirmiştir: “Bir gün Hz. Peygamber (s.a.) ona gelerek, ‘Benim çocuklarım (yani Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin) nerededirler?’ buyurdu. Hz. Fatıma şöyle cevap verdi: ‘Biz sabah kalktık, tadacağımız hiçbir şey yoktu. Bundan dolayı Ali, ‘Ben bunları alıp götürüyüm. Çünkü ikisinin de ağlayarak seni perişan etmelerinden korkuyorum. Yanımda onlara verecek bir şey de yok.’ dedi, sonra falan Yahudiye gitti.’ Bunun üzerine Hz. Peygamber oraya gitti, ikisini de bir su birikintisi ile oynar buldu. Önlerinde de yarı olmuş türden başakta kalmış hurmalar vardı. Hz. Peygamber (s.a.) Efendimiz ‘Ali! Artık çocukları eve götür. Sıcaklık artıyor.’ buyurdu. Hz. Ali (r.a.): ‘Ya Resûlallah! Bugün sabahtan beri evimizde bir tane yiyecek yok. Birazcık bekleyiniz de Fatıma’ya başakta kalmış hurma toplayayım.’ dedi. Hz. Peygamber (s.a.) bunun üzerine oturdu, Fatıma için başakta kalmış hurmalardan topladı. Sonra onları bir beze koydu. Hz. Ali çocuklardan birini kendi kucağına aldı, diğeri de Hz. Peygamber kucağına aldı ve döndüler.”

İmam Buhârî, Hz. Ali (k.v.)'den şöyle rivayet etmiştir: “Hz. Fatıma değirmen döndüre döndüre bitkin hâle gelmişti. Hz. Peygamber'in yanına, esir alınmış bazı kölelerin getirildiğini haber aldı. Hz. Fatıma, Hz. Peygamber'in yanına gitti, fakat Hz. Peygamber orada yoktu. Durumu Hz. Aişe'ye (r.a.) anlattı. Hz. Aişe (r.a.) Hz. Peygamber'e bildirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber bize geldi. Bizim uyuduğumuz yere girdi. Kalkmak istedikse de, ‘Yerinizde kalın!’ buyurdu. O sırada ben, Hz. Peygamber'in mübarek ayağının soğukluğunu göğsümde hissettim. Sonra Resulûllah Efendimiz: ‘Sizin ikinizin istediği şeyden daha iyisini size haber vereyim mi? Uyuyacağınız zaman daima 34

kere: 'Allahu Ekber' 33 kere 'Elhamdülillah', 33 kere de 'Sübhanallah' deyiniz. Bu, sizin ikiniz için de, benden istediğiniz şeyden daha çok faydalı ve hayırlı olacaktır.”⁵⁶

Bir başka rivayette bu olay şöyle anlatılmıştır: Allah'ın elçisi Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: “Açlıktan karnı yapışmış olan Suffe ehlini bırakarak size veremem. Benim yanımda onların masrafını karşılayacak hiçbir şey yok. Fakat bu köleleri satın gelirlerini Suffe ehline harcayacağım.” dedi.⁵⁷

Hz. Peygamberin Rahat Etmesi İçin Sıkıntıya Katlanması

Bu sıkıntı ve yoksulluk içinde yaşamasına rağmen Hz. Ali (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.)'in rahat etmesi ve onun Allah'a davet ve cihada kendini vermesi için, bir dakika bile kaçırmaz, bu hususta en ufak bir kusur işlemezdi.

İbni Asâkir, Abdullah b. Abbas (r.a.) Hazretlerinin, şöyle dediğini rivayet etmiştir:

“Bir gün Hz. Peygamber (s.a.) Efendimiz aç kalmıştı. Evinde de yiyecek hiçbir şey yoktu. Hz. Ali (r.a.) bunu öğrenince, bir iş bulmak üzere evden çıktı. Hz. Peygamber (s.a.)'in ihtiyacını karşılayacak bir şeyler kazanmaya çalıştı. Böylece bir Yahudinin bahçesine geldi. Bahçeyi sulamayı, her kova başına bir hurma almak üzere anlaştı. Yahudi, istediği hurmadan almakta onu serbest bıraktı. Acve denilen bir cins hurmadan 17 tane aldı, hemen Hz. Peygamber (s.a.)'e getirerek takdim etti. Resûlullah, 'Ey Hasan'ın babası! Bunu nerden aldın?' deyince, Hz. Ali (r.a.): 'Ey Allah'ın elçisi! Bugün hiçbir şey yeme-

⁵⁶ *Buhârî*. Kitâbü'l-Cihad.

⁵⁷ Ahmed rivayeti. *Fethü'l-Bârî*, c. 7, s. 23-24 Hz. Ali'den de böyle bir rivayet vardır. Bakınız *Müsned*, Ahmed b. Hanbel.

diğınızı öğrendiğim zaman, yiyecek bir şeyler temin edeyim diye bir iş aramaya çıktım (da bunu temin ettim). Bunun üzerine Peygamber (s.a.), ‘Allah ve Peygamberine duyduğun sevgi mi seni buna itti?’ buyurdu. Hz. Ali (r.a.) de, ‘Evet, öyle ey Allah’ın elçisi’ dedi. Hz. Peygamber (s.a.) ise arkasından şöyle buyurdu: ‘Allah ve Peygamberini seven hiçbir kimse yoktur ki; fakirlik, aşağı doğru hızla akıp giden sel gibi ona gelmesin. Kim Allah ve Resülü’nü seviyorsa, musibetlerden, felâketlerden korunmak için kendine bir zırh hazırlasın.’”⁵⁸

Sevgi ve Şefkat Adı

Hiz. Peygamber (s.a.), son derece sevgi ve muhabbetinden dolayı Hz. Ali (r.a.)’ye, Ebu “Türâb = Toprak babası” lakabını vermişti. Abbas oğlu Abdullah (r.a.) Hazretleri şöyle anlatıyor: Bir keresinde Hz. Ali (r.a.), Hz. Fatıma (r.a.)’nın yanına girdi, sonra geri çıkarak mescide gidip yattı. Diğer taraftan Hz. Peygamber (s.a.), Hz. Fatıma (r.a.)’ın odasına gelerek; “Amcan oğlu nerededir?” buyurdu. Hz. Fatıma (r.a.) “Mescitte” deyince, Hz. Peygamber (s.a.) mescide geldi ve onun sırtından elbisesi sıyrılmış, topraklara bulanmış olduğunu gördü. Mübarek eliyle, sırtına bulaşmış olan tozu toprağı temizlemeye başladı ve “Kalk otur ey toprak babası!” buyurdu.⁵⁹ (Toprak babası demekle topraklara bulanmış olduğunu kasetmiştir.)

Büyük Bedir Savaşı ve Hz. Ali (r.a.)’nin Kahramanlığı

Hicretin 2. yılının Ramazan ayında Bedir savaşı oldu. Bu savaş, sadece İslâm ümmetine İslâm’a çağrıya yolları açmakla kalmadı, hatta tarihin akış yönünü bile değıştirdi.⁶⁰

⁵⁸ *Kenzü'l-Ummâl*, c. II, s. 321.

⁵⁹ *Sahih-i Buhârî*, Kitab el-Menakıb.

⁶⁰ Bu savaş hakkında geniş bilgi için bütün siyer kitaplarına bakılabilir. Yazarın *es-Siretü'n-Nebeviyye* kitabının 215-228. sayfaları.

Hız. Peygamber (s.a.), bu savaşı adım atıp, ileri çıkıp da insanları savaşmaya teşvik edince, Müslümanlarla savaşmak için Rabia oğlu Utbe, kardeşi Şeybe ve oğlu Velid ortaya çıktılar. Bunlara karşı ise ensardan üç genç çıktı. İki hasım taraf karşı karşıya geldiklerinde kâfirler, “Siz kimlersiniz?” diye sordular. Onlar da, “Biz Ensar’dan bir topluluğuz.” dediklerinde; kâfirler, “Siz iyi insanlarsınız ve bizim dengimiz kimselersiniz ama bizim karşımıza kardeşlerimizi (akrabalarımızı, hemşehrilerimizi) çıkarın.” dediler.

Hız. Peygamber (s.a.), onların savaş kabiliyetlerini güçlerini ve değerlerini, insanların en iyi bileni idi. Bunlar, savaş sırasında dikkatleri çeken kimselerdi. Ata binmeyi, savaşmayı çok iyi bilirlerdi. Onların, Kureys’ten savaşacak kimseler istediklerini duyar duymaz. Hız. Peygamber (s.a.) “Kalk Hamza! Kalk Ali! Kalk Ubeyde!” buyurdu. Bu üçü de Hız. Peygambere kan ve akrabalık bakımından en yakın olan kimselerdi. Resûlullah onlara çok değer verirdi. Ama tehlike zamanı ve nazik bir an geldiğinde öncelikle yakınlarını, çok değer verdiklerini başkalarının karşısına çıkarırdı. Bunlar ortaya çıkınca kâfirler “Evet, bunlar bizim dengimiz ve soyumuzdan gelen kimselerdir.” dediler. En yaşlıları olan Ubeyde (r.a.) Hazretleri Utbe’ye karşı, Hız. Hamza (r.a.) Şeybe’ye karşı, Hız. Ali (r.a.) ise Utbe oğlu Velid’e karşı meydan okumak üzere çıktılar. Hız. Hamza ve Hız. Ali (r.a.), karşılarındaki güçlü rakiplerini ilk hamlede yere yıktılar ve öldürdüler. Sonra ikisi birden dönüp gelerek Utbe’nin de işini bitirdiler ve yaralanmış olan Hız. Ubeyde’yi alıp getirdiler. Hız. Ubeyde (r.a.) bu yaralanmadan kurtulamadı ve şehit oldu.⁶¹

⁶¹ Ubeyde’nin tüm adı; Abdimentafoğlu, Abdülmuttaliboğlu, Harisoğlu Ubeyde idi. *Siret-i İbni Hişam*, c. I, s. 625.

İbni Sa'd'ın *Tabakâtü'l-Kübrâ* kitabında Katâde'den şöyle rivayet edilmiştir: “Ebu Talib oğlu Hz. Ali (r.a.), Bedir savaşında Hz. Peygamber (s.a.s.)'in sancağını taşıyordu.”⁶²

Hafız İbni Asâkir şöyle diyor: “Hz. Peygamber (s.a.) Bedir Savaşı sırasında, kendi kılıcı Zülfikar'ı Hz. Ali (r.a.)'ye verdi. Bu savaştan sonra sürekli olarak o kılıcı Hz. Ali (r.a.)'ye bağışladı.”

Uhud Savaşı

Hicretin 3. yılının Şevval ayında Uhud savaşı meydana geldi. Allahu Teâlâ, müslümanlara yardım gönderdi ve verdiği zafer vaadi gerçekleşmiş oldu. Müşriklerin ayağı tutunamadı, geri çekildiler. Beraberlerindeki kadınları da eteklerini toplayıp kaçtılar. Hz. Peygamber (s.a.), 50 kişiden oluşan ve başlarına Cübeyr oğlu Abdullah'ı komutan tayin ettiği okçulara: Hiçbir şekilde yerlerinden ayrılmamalarını ve o taraftan gelen düşmanlara okları ile karşılık vermelerini emretmiş, düşmanlar arka taraftan saldırımasınlar diye onları gözcü koymuştu. İster savaşı biz müslümanlar kazanalım veya düşmanlar kazansın, isterse ölen düşman askerinin üzerine kuşların hücum ettiğini görseler bile yerlerini terk etmemelerini bildirmişti.

Fakat müşrikler yenilip de kaçmaya başlayınca, zaferin kazanıldığına, kesin bir fetih elde edildiğine tamamen inandıklarından dolayı, okçular yerlerini terk ederek “Ey millet! Ganimet almaya koşun” diye bağırarakтан düşman askeri üzerine doğru koşmaya başladılar. Cübeyr oğlu Abdullah (r.a.), bu okçulara Hz. Peygamber'in emrini hatırlattıysa da onlar dinlemediler ve ‘artık müşriklerin geri gelmesi diye bir sorun yoktur’ zannettiler, geçidi boşalttılar ve Müslümanların sırtını, düşman atlıları için savunmasız bıraktılar. Pusudaki düşman, geçitte kimse olmadığını görür görmez

⁶² *Tabakâtü'l-Kübra*, c. 3, s. 23.

ansızın saldırdı ve arka taraftan hücumla geçti. Düşmanlar sadece hücumla geçmekle kalmadılar, yüksek sesle “Şüphesiz Muhammed öldürülmüştür, haberiniz olsun.” diye bağırmağa başladılar. Müslümanların ayağı yerinden oynadı. Kaçan düşman geri dönerek tekrar hücumla geçti ve fırsattan istifade etti böylece Müslümanların zaferi yenilgiye dönüştü.

İşte bu sırada düşmanlar Hz. Peygamber'e kadar ulaşma fırsatı elde ettiler. Bir taş Hz. Peygamber'e isabet etti ve ön yan dişi kırıldı. Baş yaralandı, başından kan akmaya başladı. Mübarek dudağı da yarıldı. Müslümanlar Hz. Peygamber'in nerede olduğunu anlayamadılar. Hz. Ali (r.a.), Peygamber'in elini tuttu ve Ubeydullah oğlu Talha ile Resûlullah'ı iki ayağı üzerine kaldırdılar. Sennanoğlu Mâlik Hazretleri, kanlar kanlar yüzünü temizledi.⁶³

Buhârî, Sa'd oğlu Sehl'den rivayet etmektedir. Ondan, Hz. Peygamber (s.a.)'in yaralanmasının nasıl olduğu soruldu da şöyle cevap verdi: “Allah'a and olsun ki, Hz. Peygamber'in yaralarını kim yıkıyordu, kim su döküyordu ve ona ne ilaç verildi, nasıl tedavi yapıldı hepsi hatırımdadır. Hz. Peygamber (s.a.)'in kızı Fatıma (r.a.) onun yaralarını yıkıyordu. Ali (r.a.) ise kırbasından su alıyordu. Hz. Fatıma (r.anha) su ile kanın duracağı yerde daha fazlalaştığını görünce, hasırın bir kenarını yolarak yaktı ve onu mübarek başının yaralı kısmına koydu, işte o zaman kan durdu.”⁶⁴

İbni Kesir şöyle diyor: “Hz. Ali (r.a.), Uhud savaşında bulunmuştu. İslâm ordusunun sağ cenahını komuta ediyordu. Umeyroğlu Mus'ab (r.a.) Hazretlerinin şehit düşmesinden sonra sancağı kendi eline aldı. Uhud savaşında çetin bir mücadele verdi. Müşriklerden pek çok kimseyi öldürdü. Hz. Peygamber'in, taş çarpması sebebi ile

⁶³ Geniş bilgi için siyer kitaplarına bakınız.

⁶⁴ *Sahih-i Buhârî*, Uhud Savaşı bölümü.

yüzünün yaralanması ve yan dişinin kırılmasından dolayı yüzünden akan kanları yıkadı.”⁶⁵

Hiz. Ali (r.a.)’nin Hendek Savaşındaki Cesareti ve Allah Vergisi Savaş Kabiliyeti

Hicretin 5. yılının Şevval ayında Ahzâb (gruplar, bölükler) savaşı da denen Hendek savaşı vuku buldu. Bu savaş, etkisi geniş alana yayılan ve İslâm’ın yayılmasına büyük katkısı olan olaylardandır. Hatta bu savaş, kesin sonuca ulaştıran bir savaştır. Yani o ana kadar Kureyşlilerin yaptıkları savaşılar ve İslâm’ı önlemek için verdikleri mücadelelere bir son veren savaşı. Müslümanlar, bu savaşta daha önce benzeri görülmeven sıkıntılarla karşılaştılar.

Bu savaşın, Allahu Teâlâ’nın şu buyruğundan daha doğru ve ince tasviri olamaz:

“Onlar, sizin tepenizden ve alt tarafınızdan saldırdıklarında, gözler dönüp, kalpler dehşetle boğazlara geldiğinde ve siz Allah hakkında çeşitli zanlara düştüğünüzde, işte orada (o zaman) müminler imtihan olunmuş ve şiddetli bir sarsıntı ile sarsılmışlardır.” (Ahzâb Sûresi, 10-11)

Hiz. Ali (r.a.)’nin savaş konusundaki Allah vergisi dehası, işte bu savaşta en muhteşem şekilde kendini gösterdi. Selman-ı Fârisî Hazretlerinin tavsiyesi ile, Medine’nin kuzeybatı yolu üzerine hendek kazılmıştı. Burası, düşmanın Medine’ye girmesinden korkulan en açık yoldu. Hendek; Müslümanlarla, Kureyş ve Gatafan kabilelerinden oluşan 10 bin kişilik düşman arasında bir engeldi. Kureyş’ten bir takım süvariler, atlarını hızla koşturarak gelip hendeğin kenarında durdular. Hendeği görünce, “Vallahi bu, Arapların daha önce baş vurmamış bir hiledir.” dediler. Sonra hendeğin dar

⁶⁵ el-Bidâye ve’n-Nihâye, c. 7, s. 224.

bir yerini bulup, atlarını mahmuzladılar ve oradan atlayarak Medine tarafına (müslümanların siper aldıkları tarafa) geçtiler. Onlar içinde, tek başına bin askere bedel kabul edilen Abdüvüdoğlu Amr de vardı. O, öne çıkarak “Kim benimle başa baş savaşıacaktır?” diye meydan okudu. Karşısına Hz. Ali (r.a.) çıktı ve ona şöyle dedi: “Ey Amr! Sen; Kureyş’ten bir kişi sana iki şeyi teklif ederse, birini mutlaka kabul edeceğine Allah’a söz vermiştin. “Amr: “Şüphesiz öyle” dedi. Hz. Ali (r.a.) de

“Ben seni Allah’a, onun elçisine ve İslâm’a davet ediyorum.” dedi. Amr,

“Benim buna ihtiyacım yok.” dedi. Hz. Ali (r.a.),

“O halde seni savaşmaya davet ediyorum.” deyince, Amr,

“Neden, çocuğum! Ben seni öldürmek istemiyorum.” dedi. Hz. Ali (r.a.) ise,

“Ama Allah’a and olsun ki ben seni öldürmek istiyorum.” deyince Amr kızdı. Atından indi, atının ayaklarını doğradı, yüzüne de vurdu, sonra Hz. Ali (r.a.)’ye yöneldi. İkisinin kılıçları harekete geçti, şiddetli bir mücadele başladı. Birbirlerinin etrafında döndüler, saldırdılar, tekrar saldırdılar, bu arada Hz. Ali’nin kılıcı onun işini bitirdi.⁶⁶

Başka bir rivayette bu olay şöyle anlatılmıştır: Amr bağırarak, “Kim benim karşıma çıkacak” dedi ve müslümanlara hakaret edencesine, “Sizin inancınıza göre şehit olanların gireceği cennet nerede? Neden benim karşıma kimseyi çıkarmıyorsunuz?” diye bağır-maya başladı. Hz. Ali (r.a.) tekrar ayağa kalkarak “Ben çıkayım ya Resûlallah!” diye izin istedi. Peygamberimiz ise “Otur” buyurdu. Amr tekrar üçüncü kere bağırdı ve meydan okudu. Hz. Ali (r.a.)

⁶⁶ a.g.e., c. 4, s. 125.

yine ayağa kalktı “Ben çıkayım ya Resûlallah!” dedi. Hz. Peygamber (s.a.) ona “Bunun Amr olduğunu biliyor musun?” buyurdu. Hz. Ali (r.a.) de “İsterse Amr olsun.” dedi. Hz. Peygamber (s.a.) izin verdi. Bunun üzerine Hz. Ali (r.a.), Amr’a doğru ilerledi. Ona adını söyleyince Amr dedi ki: “Ey kardeşimin oğlu (yeğenim)! Senin amcalarının arasında senden daha yaşlı olanlar vardır. Senin (gibi gencin) kanını akıtmayı istemem.” Hz. Ali (r.a.) ise “Ama ben, Allah’a and olsun ki senin kanını akıtmayı istiyorum.” dedi. Sonra çarpışma başladı ve Hz. Ali (r.a.) onun işini bitirdi.⁶⁷

Sonra savaş son buldu. Çünkü Kureyş’in müttefiki olan Kurayza Kabilesi ile Kureyş arasında anlaşmazlık çıktı. Ayrıca, ittifak edip gelen müttefik kabilelerin üstlendiği yere, şiddetli soğuşun hüküm sürdüğü gecede Allahu Teâlâ, onların çadırlarını söküp atan, yemek kazanlarını deviren bir kasırga göndermişti.⁶⁸ Bu olaydan sonra Kureyş, müslümanlarla savaşıma cesaret edemedi. Hz. Peygamber (s.a.) Efendimiz şöyle buyurdu: “Bu seneden sonra Kureyş size saldıramayacak. Artık siz onlara saldıracaksınız.”⁶⁹

Hudeybiye Barışı ve Hz. Ali (r.a.)’nin Peygamberimiz’e Saygısı ve Sevgisi

Hicretin 6. yılının Zilkade ayında Hudeybiye Barışı yapıldı. Uzun bir cedelleşmeden, Kureyş’in inatlaşmasından ve Müslümanların Umre yapması için Mekke’ye girmelerini red etmelerinden sonra, Mekkeliler Amr oğlu Süheyl’i müslümanlara gönderdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.) “Bu adamı gönderdiklerine göre, bu insanlar sulh yapmayı istiyorlar.” buyurdu. Süheyl “Aramızda bir yazılı anlaşma yapalım.” dedi. Bunun üzerine Resûlullah, Hz. Ali (r.a.)’yi çağırdı

⁶⁷ *a.g.e.*, c. 4, s. 126.

⁶⁸ Ahzâb suresine, hem de siyer kitaplarına bakınız.

⁶⁹ *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, c. 4, s. 115.

ve “Yaz, Bismillâhirrahmanirrahim” buyurdu. Süheyl, “Bu Rahman ne demektir biz bilmiyoruz. Daha önceki Arapların âdetine göre yazdığım gibi Bismike Allahümmme diye yaz!” dedi. Bunun üzerine müslümanlar, “Allah’a and olsun ki biz ancak Bismillahirrahmanirrahim diye yazarız.” dediler. Hz. Peygamber (s.a.) de, “Bismike Allahümme yaz.” dedi. Sonra, “Yaz, bu Allah’ın elçisinin üzerinde karar verdiği şeydir.” buyurdu. Buna karşılık Süheyl, “Allah’a and olsun ki; biz senin Allah’ın elçisi olduğuna inansaydık, seni Kâbe’yi ziyaret etmekten men etmezdik ve seninle savaşmazdık. O yüzden “Abdullah oğlu Muhammed” yaz dedi. Hz. Peygamber (s.a.) buna karşılık, “Siz beni yalanlasanız da kesinlikle ben Allah’ın elçisiyim. Abdullah oğlu Muhammed yaz.” buyurdu ve Hz. Ali (r.a.)’ye onu silmesini emretti. Hz. Ali (r.a.), “Allah’a and olsun ki ben onu silmem.” Deyince, Hz. Peygamber (s.a.), “Onun yerini bana göster.” buyurdu. Hz. Ali (r.a.) yerini gösterdi de Hz. Peygamber (s.a.) onu sildi.⁷⁰

Hayber Savaşı ve Hz. Ali (r.a.)’nin Bu Savaştaki Kahramanlığı

Hicretin 7. yılının Muharrem ayının sonunda Hayber Savaşı oldu.⁷¹ Bu öyle bir savaştır ki, Allah’ın Arslanı Hz. Ali (r.a.)’nin kahramanlığı ve Allah katında, Peygamberi katındaki yeri ve değeri bu savaşta açığa çıktı. Büyük askeri önemi ve bulunduğu yer bakımından stratejik değeri olan bu Yahudi kolonisinin Hz. Ali (r.a.) eliyle feth edilmesini Allahu Teâlâ’nın takdir etmiş olduğu apaçık şekilde ortaya çıktı. Hayber, çeşitli sağlam kaleleri olan bir Yahudi sömürgesi ve Yahudilerin bir savaş üssü idi. Sadece bu değil, hatta Arap yarımadasında bulunan Yahudi barınakları için-

⁷⁰ *Sahih-i Müslim*, Kitabı’l Cihad, Hudeybiye Barışı Bölümü.

⁷¹ Geniş bilgi için şiyer kitaplarına veya yazarın *es-Siretü’n-Nebeviyye* kitabına bakınız.

de en son barınak burası idi. Buradaki Yahudiler, müslümanların bütün hareketlerini gözlüyorlar, Medine Yahudileri ile ve dışarıdaki Yahudiler ile gizlice anlaşıyorlar, Medine'ye ansızın saldırmak için fırsat kolluyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.), bunlardan kurtulmaya ve kendini güvenceye almaya karar verdi.

Hayber, Medine'nin kuzey doğusuna 70 mil uzaklıkta bulunuyordu. Hz. Peygamber (s.a.) ordusunu alarak Hayber'e yöneldi. 1400 kişi idiler. Hayber kalelerini kuşattılar ve birbiri arkasına onları fethetmeye başladılar. Kamus Kalesi müslümanlara direndi. Ebu Talib oğlu Ali'nin gözü ağrıyordu. Hz. Peygamber, "Sancağı yarın, kendisini Allah'ın ve Resulünün sevdiği kimse alacak, kaleyi o fethedecek." buyurdu. Sahabe-i Kiram'ın ileri gelenleri, bu meselede epey konuştular ve her biri bu şerefe kendisinin ulaşmasını arzulayıp bekledi.

Hz. Peygamber (s.a.), Hz. Ali (r.a.)'yi çağırdı. Söylendiği gibi gözleri ağrıyordu. Geldi ve Hz. Peygamber onun iki gözüne tükürüğünü sürdü, onun için dua etti. O anda gözlerinin ağrısı gitti, sanki hiçbir ızdırabı olmamış gibi iyi oldu. Arkasından da sancağı ona verdi. Bunun üzerine Hz. Ali (r.a.), "Onlarla, bizim gibi müslüman oluncaya kadar savaşıyor muyum?" diye sordu. Peygamberimiz de, "Kendi yolunu tut. Onların karşısına çıkarak İslâm'a davet et ve Allahu Teâlâ'nın onlar üzerinde ne hakkı olduğunu anlat. Allah'a and olsun ki, senin elinle Allah, onlardan bir kişiyi hidayete erdirtirse, bu senin için sayısız kırmızı develerden daha iyidir." buyurdu.⁷²

Allah'ın Arslanı ile Yahudilerin Savaşçısı

Merhab'ın Çarpışması

Hz. Ali (r.a.), Kamus Kalesi'ne girdi. Meşhur cengâver Merhab, kahramanlık şiirleri okuyarak karşıdan çıkıp geldi. Birbirlerine

⁷² Bu rivayet, Buhârî ve Müslim'in Hayber savaşı bölümünde genişçe vardır.

ikişer saldırı yaptılar. Hz. Ali (r.a.)'nin yaptığı hamle, onun miğferini ve başını kesti ve azı dişleri yere düştü. Bu arada zafer elde edilmiş, Müslümanlar kaleyi fethetmişti.

İbni Şeybe, *Müsned*'inde senediyle Leys'den şöyle rivayet etmektedir: "Biz, Cafer'in⁷³ yanına gittik. O, pişmanlık ve korku bürümüş halde idi. Ağladı ve daha sonra dedi ki; bana Câbir şöyle rivayet etti: Ali (r.a.) Hayber günü kalenin kapısını elleri ile kaldırdı. Bunun üzerine Müslümanlar, Hayber Kalesi'nin surlarına çıktılar da onu fethettiler. Bu kapı kanadı o kadar ağırdı ki; uğraşıldı da 40 kişiden daha az kimselerin onu kaldıramadığı görüldü."⁷⁴

İshâk oğlu Muhammed, Hasan oğlu Abdullah'tan, o da bazı aile fertlerinden, onlar da Ebu Râfi'den şöyle rivayet etmektedirler: "Bir Yahudi Hz. Ali (r.a.)'ye kılıç salladı, bundan dolayı kalkanı düştü. Hz. Ali (r.a.) kale yanındaki bir kapıyı kapıldığı gibi onu kendine kalkan yaptı. Kale, onun eliyle fethedilinceye kadar

⁷³ Buradaki Cafer'den kasdedilen. Hüseyin Zeynelâbidin oğlu Ali oğlu Muhammed Bâkır'ın oğlu olan Cafer'dir.

⁷⁴ *Kenzü'l-Ummal*, Hayber kapısının kaldırılması olayını İbni Kesir, zayıf kabul etmekte, bu rivayet zincirinde bir râvinin bilinmediğini ve kopukluğun da bulunduğunu söylemektedir. Muhammed Bâkır'dan, Cafer Hazretlerinin yaptığı rivayeti de o, zayıf kabul etmektedir. (*el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 4, s. 189-190)

Fakat bu rivayet, değişik kanallardan rivayet edilmiştir ve meşhur bir olay olup bunun gerçek olması uzak bir ihtimal değildir. Bunun eğer doğru olduğu sabit ise ve bir aslı varsa. Ehl-i Sünnet inancına aykırı düşmez. Çünkü Ehl-i Sünnet inancında ve ilm-i kelâmda "Şüphesiz evliyanın kerametleri hakur." diye geçer. Bunun da temeli, Kur'an-ı Kerim'in şu ayetinde bulunmaktadır:

"Zekeriya, mabede her girişinde, Meryem'in yanında yiyecekler bulunca: 'Ey Meryem! Bunlar sana nereden geliyor?' diye sordu. O da: 'Allah katından (geliyor). Şüphesiz Allah, istediğine sayısız rızık verir.' dedi." (Al-i İmran Sûresi, 37). Efendimiz Hz. Ali (r.a.) ise, ümmetin evliyasının başta gelenlerindendir.

o kapı onun elinde kaldı, ancak ondan sonra onu yere koydu.” Ebu Râfi şöyle dedi: “Şüphesiz ben, Hayber günü kendimi ve kendim gibi 7 kişiyi bu kapıyı döndürmek için uğraştığımızı ama döndürmediğimizi gördüm.” Leys, Ebu Cafer’den, o da Cabir’den rivayet ederek, “Bu kapıyı kırk kişi bir araya gelerek kaldırabildik.” demektedir.⁷⁵

Hiz. Peygamber (s.a.)’in Bildirdiklerine Sağlam Şekilde İnanması ve Güçlü İmanı

Hicretin 8. yılının Ramazanında Hz. Peygamber (s.a.), Mekke’yi fethetmeye karar verince, insanların hazırlanmalarını emretti ve gizlilik prensibine göre hareket etti. Şöyle buyurdu: “Ey Allah! Bunu düşmanların gözünden gizle de Kureyş’in haberi olmasın ve biz, ansızın onların bölgesine ulaşalım.”⁷⁶

Ebu Beltea oğlu Hatib, Mekke’den hicret etmiş ve Bedir Savaşı’na da katılmıştı. Kureyş ile ilişkisi olan bir kimse idi. Ama Kureyşli değildi. Çoluğu çocuğu ve yakınları Mekke’de idi. Başlarında onları koruyacak bir yakınları yoktu. Kendi akrabalarını korumaları için o, Kureyşe bir iyilik yapmak istedi de, Hz. Peygamber (s.a.)’in kendilerine doğru harekete geçmek istediğini bildiren bir mektup yazdı. O mektubu ulaştırması için bir kadına teslim etti ve ona bir miktar ücret de verdi. Allah onu affetsin, şüphesiz bu hareket yanlış bir hareketti. Hz. Peygamber (s.a.), onun hakkında hayır söz söyledi ve şöyle buyurdu: “Umulur ki Allahu Teâlâ, Bedir Savaşı’na katılan (ın samimiyet ve fedakârlığına) bakarak, ne isterseniz yapınız, ben sizi bağışladım buyurmuş olsun.”⁷⁷

⁷⁵ *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, c. 7, s. 225.

⁷⁶ *Zâdü’l-Meâd*, c. I, s. 421 (Mısır baskısı) ve *İbni Hişam*, Bölüm II, s. 397.

⁷⁷ *a.g.e.*, c. I, s. 421. Bu olay, sahih hadis kitaplarında da anlatılmıştır.

Kureyş'e ulaştırın diye, kendisine bu mektubun verildiği kadın, onu saçının örgüleri arasına gizlemiş ve yola koyulmuştu. Allah'ın elçisi ulu Peygamber Hz. Muhammed (s.a.) Efendimize vahiy yoluyla durum bildirildi. Hz. Ali (r.a.) ve Hz. Zübeyr (r.a.)'i çağırttı ve şöyle buyurdu: "Şimdi hemen hareket ederek gidin. Bağ bahçesinde (yeşilliğinde)⁷⁸ deveye binmiş giden bir kadın göreceksiniz. Yanında Kureyş'e ulaştırmak üzere götürdüğü bir mektup vardır."

İkisi birden atlarına atladıkları gibi süratle ilerlediler ve Hz. Peygamberin bildirdiği yerde kadını buldular. Onu devesinden indirerek, "Yanında bir mektup var mı?" diye sordular. Kadın, "Benim yanımda hiçbir mektup yok." dedi. Bunun üzerine yükünü araştırdılar, hiçbir şey bulamadılar. Hz. Ali (r.a.) bunun üzerine kadına şöyle dedi: "Allah'a yemin ederek derim ki; ne asla Peygamber Efendimiz gerçek dışı bir şey söylemiştir, ne de biz yalan söylüyoruz. Vallahi mektubu çıkarmalısın. Yoksa biz seni soyarak elbiselerini arayacağız." Kadın, onların ciddiliğini görünce, "Yüzünüzü dönün." dedi. Onlar da yüzünü dönünce, kadın saçının örgüsünü açtı, mektubu çıkararak onlara verdi. Onu alarak ikisi de Hz. Peygamber (s.a.)'in huzuruna döndüler.⁷⁹

Hiz. Peygamberin Hiz. Ali'yi Teselli Edişii

Hicrî 9. yılın Receb ayında Tebuk Savaşı meydana geldi. Hiz. Peygamberin hayatında bu savaşın büyük önemi vardır. Bu savaş-tan, Müslümanların ve Arapların duygularına, psikolojik yapılarına ve daha sonra meydana gelen olayların, durumların yönünü belirle-mekte büyük etkisi olan sonuçlar elde edildi.

⁷⁸ Mekke ile Medine arasında. Medine'den 12 km. uzaklıkta bulunan bir yerin adıdır.

⁷⁹ *Zâdü'l-Meâd*, c. I, s. 421. Bu olay da sahih hadis kitaplarında zikredilmiştir.

Allah'ın elçisi, Medine muhafızı (valisi) olarak Ensar'dan Mesleme oğlu Muhammed'i, kendi ev halkının bakımı ve kontrolü için de kendi yerine Hz. Ali (r.a.)'yi tayin etti. Hz. Ali (r.a.), münafıkların dedikodu yapmaları ve uydurma sözler çıkarmaları tehlikesi olduğunu açıklayınca, Hz. Peygamber (s.a.): "Sen benim, Harun (a.s.)'ın Musa (a.s.) yanındaki mevkiinde olmayı istemez misin? Şu kadarı var ki; şüphesiz benden sonra hiçbir Peygamber gelmeyecektir."⁸⁰

Bir başka rivayette şöyle anlatılmıştır: Hz. Peygamber (s.a.), Hz. Ali (r.a.)'yi kendi yerine Medine'de halife bırakınca, Hz. Ali (r.a.) Ona, "Ey Allah'ın Resûlu! Beni, kadınlarla, çocuklarla birlikte mi bırakıyorsun? deyince yukarıdaki sözlerini söyledi.⁸¹

Yemen'e Gönderilişi ve Hemedan Kabilesi'nin Onun Eli ile Müslüman Oluşu

Mekke'nin fethinden ve Tebuk savaşından dönüşten sonra hicri 9. yılda, her taraftan arka arkaya Hz. Peygamberimizin yanına heyetler gelmeye ve grup grup müslüman olmaya başladılar. Bunlar arasında Eş'ariler'in ve Yemenlilerin de heyetleri vardı. Bunlar, şu kahramanlık şiirlerini okuyarak geldiler:

- Yarın biz dostlara ulaşacağız. Muhammed'le ve onun topluluğu ile buluşacağız.

H. Peygamber (s.a.), Sahabe-i Kiram'ına şöyle buyurdu: "Size, çok yumuşak kalpli ve hassas gönüllü insanlar olan Yemenliler gelmiştir. İman, Yemenlilerin payına düşmüştür. Hikmet de şüphesiz Yemenlilerin servetidir."⁸²

⁸⁰ *Sahih-i Buhârî*, Tebuk Gazvesi Bölümü

⁸¹ *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 7, s. 225.

⁸² *Buhârî*, Eş'ariler ve Yemenlilerin gelişi bölümü. Bkz. *Zâdü'l-Meâd*, c. II, s. 32.

Hiz. Peygamber (s.a.), Velid oğlu Hâlid'i İslâm'a davet etmesi için, bir toplulukla birlikte Yemen'e gönderdi. Bu topluluk orada altı ay kaldı. Hiz. Hâlid (r.a.), devamlı İslâm'a davet etti ise de, o adamlar kabul etmediler. Ondan sonra Resûlullah, Hiz. Ali'yi gönderdi. Hiz. Ali (r.a.) oraya vardığında, Resûlullah'ın değerli mektubunu okuyunca, bütün Hemedan Kabilesi iman etti.

Hiz. Ali (r.a.), Hemedan halkının İslâm'ı kabul ettiklerini Hiz. Peygambere haber verdi. Hiz. Ali (r.a.)'nin mektubunu, Hiz. Peygamber okuyunca, Allahu Teâlâ'ya secde için hemen başını yere koydu. Secdeden kalktıktan sonra şöyle buyurdu: "Hemedân'a selam. Hemedân'a selam"

Peygamberimize Vekâlet Etmesi ve Yumuşak Başlılığı

Hicretin 9. yılında hac farz kılındı. Hiz. Peygamber (s.a.), İslâm ölçüsü içinde müslümanlara hac yaptırın diye Hiz. Ebu Bekir (r.a.)'i o sene hac kafilesi başkanı yaparak gönderdi. O ana kadar müşrikler, kendi tarzlarında hac yapıyorlardı. Ebu Bekir (r.a.) ile birlikte, müslümanlardan hac yapmak isteyen 300 kişi Medine'den çıktı.

Hiz. Peygamber (s.a.)'e Berâe Süresi nazil oldu. Bunun üzerine Hiz. Ali (r.a.)'yi çağırır eve ona şöyle dedi: "Berâe Süresi'nin baş tarafındaki ayetlerini alarak git ve kurban günü (Zilhicce'nin 10. günü) Mina'da toplandıkları zaman insanlara yüksek sesle ilan el ki; cennete hiçbir kâfir girmeyecektir ve bu seneden sonra hiçbir müşrik hac yapmayacak, Kâbe'yi de çıplak tavaf edemeyecektir. Kime Allah'ın elçisi söz vermişse, kimin yanında onun bir vaadi varsa, o kişi ölünceye kadar o vaad devam edecektir."

Hiz. Ali (r.a.), Hiz. Peygamber (s.a.) in devesi, Adbâ üzerine bindi, yolda Hiz. Ebu Bekir (r.a.)'e yetişti. Hiz. Ebu Bekir (r.a.), "Sen, emir (komutan) olarak mı gidiyorsun, yoksa memur (emre uymuş)

olarak mı gidiyorsun?” diye sorunca, Hz. Ali (r.a.), “Emrinizde, sizin idareniz altında bulunarak gidiyorum.” dedi. İkisi yolculuklarına devam ettiler. Hz. Ebu Bekir’in önderliğinde insanlar haccın gereklerini yerine getirdiler, kurban günü gelince de Hz. Ali (r.a.), Hz. Peygamberin kendisine bildirdiği sözleri ilan etti.⁸³

Veda Haccı ve Gâdir-i Hum Konuşması

Veda Haccı’nda Hz. Ali (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.)’e yetişti. Hz. Peygamber (s.a.), kendi eliyle 63 hayvanı kurban kesti. (Bu 63 sayısı Hz. Peygamberin mübarek yaşına da işaret etmektedir.) 63 deveyi kestikten sonra durdu ve 100 adetten geri kalanı Hz. Ali (r.a.)’ye kendisi adına kesmesi için havale etti. Nitekim Hz. Ali (r.a.) bunu tamamladı ve sayı 100’e ulaşmış oldu.

Teşrik günlerini Mina’da geçirdikten sonra Hz. Peygamber (s.a.) Mekke’ye yöneldi. Veda tavafını yaptıktan sonra insanların kendi evlerine dönmelerini emretti. Kendisi de Medine’ye doğru yola çıktı. Gâdir-i Hum’a⁸⁴ gelince, orada bir konuşma yaptı. (Hutbe okudu.) Bu konuşmada, Hz. Ali (r.a.)’nin özelliğini ve üstün değerini anlattı ve şöyle buyurdu: “Ben kimin dostu ve kimin koruyucusu isem, Ali de onun dostu ve koruyucusudur.” Sonra şöyle dua etti: “Ey Allahım! Kim onu korursa, sen de onu koru. Kim ona düşmanlık yaparsa, sen de ona düşmanlık yap.”⁸⁵ Bunları söylemesinin sebebi, bazı kimselerin yersiz olarak Hz. Ali’den şikâyet etmeleri, ona karşı çıkmaları, gereksiz olarak tenkit ederek memnuniyetsizliklerini açıklamaları idi. Olay şuydu: Hz. Ali’nin Yemen’de bulunduğu günler, bazı meselelerde o, insaf ve adalet örnekleri göstermiş

⁸³ *İbni Hişam*, bölüm II, s. 543-546.

⁸⁴ Gâdir-i Hum; Mekke ile Medine arasında. Cuhfe’den 2 mil ilerde bulunan bir yerin adıdır.

⁸⁵ *es-Siretün-Nebeviyye*, İbni Kesir. c. 4, s. 415-416.

ve doğru hareket tarzını benimsemişti. Ama bazıları, bunu kendileri için haksızlık, baskı ve cimrice bir davranış zannetmişlerdi. Halbuki Hz. Ali (r.a.) bu konuda haklı ve hak üzere idi.⁸⁶

Hiz. Peygamber Efendimiz'in Vefatı

Allahu Teâlâ'nın, peygamberleri ve tüm yaratıkları hakkındaki sünnet-i ilâhîsi gerçekleşti, ilâhî kaderin zamanı geldi. Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

“Ve Muhammed (s.a.), ancak bir peygamberdir. Ondan önce de pek çok peygamber gelip geçmiştir. Eh, eğer o vefat ederse veya öldürülürse, siz gerilerinize (İslâm'dan önceki hallerinize) dönecek misiniz?” (Âl-i İmran, 144)

Allah'ın dini İslâm'ı tebliğ etme ve şariat kanunlarını insanlara eksiksiz ulaştırma işi tamamlanmış, Allahu Teâlâ, Peygamberi'nin gözünü, insanların bu dine bölük bölük girişi ile ağartmıştı. İslâm'ın bütün yeryüzüne yayılacağına dair işaretler görülmüştü. Hz. Peygamber, kendi eğitim yuvasında yetişmiş olan insanların, kendilerini yetiştirene vefalı, kesin bağlı oluşlarını tamamen görmüş, bundan dolayı içi rahatlamıştı. Doğrudan doğruya kendisinin sohbetinde bulunmaları sayesinde, dinin öğretilerini eksiksiz aldıklarından ve o dine hem kendilerinin bağlı olduklarını ve gereğini eksiksiz yerine getirdiklerini, hem de başkalarını ona bağlı kılarak gereğini yerine getirme yeteneğine sahip olduklarını, bütün bunların açık delillerini görerek içi huzur dolmuştu. Bu bakımdan artık Allahu Teâlâ'ya kavuşma vaktinin yaklaştığını anlıyor ve buna hazır, baştan başa bu kavuşmanın özlemi içinde bulunuyordu. Müslümanlara tavsiyelerde bulunuyor, tekrar tekrar onlara önemli meseleleri anlatıyordu. Yanında bulunan bütün malları hayır olarak dağıtıyordu. Anlatıl-

⁸⁶ İmam Ahmed ve Nesâî'den nakletmiştir. Bkz. *İbni Kesir*, c. 4, s. 414.

dığına göre, beş ile dokuz arasında altın sikkesi vardı. Buyurdu ki: “Eğer bu mal evde durduğu halde Rabbim’in huzuruna çıkarsam, yarın Allah’ın yanına ne yüzle varırım?” Müminlerin annesi Hz. Aişe (r.a.) ya; “Git hepsini Allah yolunda dağıt!” buyurdu.

Hiz. Peygamber (s.a.)’in ızırabı artınca, boy abdesti aldı, ayağa kalkmak istedi; bayılıp kendinden geçti. Sonra kendine geldi ve “İnsanlar namaz kıldı mı?” buyurdu. Oradakiler, “Hayır, ey Allah’ın Resulü! İnsanlar sizi bekliyor” dediler. İnsanlar, Hiz. Peygamber (s.a.) gelsin de yatsı namazını kılalım diye mescitte bekliyorlardı. Hiz. Ebu Bekir (r.a.)’e, ‘İnsanlara namazı kıldırısın’ diye haber gönderdi. Hiz. Ebu Bekir (r.a.), çok ince kalpli, duygulu biri idi. Hiz. Ömer (r.a.)’e “Namazı sen kıldır.” dedi. Hiz. Ömer (r.a.) “Siz benden daha layıksınız.” diye cevap verdi. Nitekim o günlerde Hiz. Ebu Bekir (r.a.) imamlık yaptı. Sonra Hiz. Peygamber (s.a.), ağrısının azaldığını hissetti ve iki kişinin desteği ile ayağa kalktı. Bu iki kişi, Hiz. Abbas ve Hiz. Ali (r.a.) idi. Öğle namazı için mescide geldi. Hiz. Ebu Bekir (r.a.), Hiz. Peygamber (s.a.)’in kendisinin mescitte bizzat mevcut olduğunu anlayınca, imamlığa geçmeye biraz tereddüt etti. Hiz. Peygamber (s.a.) gecikmemesini, devam etmesini işaretle ona bildirdi. Kendisini getiren iki kişiye, kendisini Ebu Bekir’in yan tarafına oturtmalarını emretti. Ebu Bekir ayakta, Hiz. Peygamber ise oturarak namaz kılıyordu.

Ali (r.a.) şöyle diyor: “Hiz. Peygamber (s.a.) namazın düzenli şekilde kılınmasını, zekâtın verilmesini, kölelerin ve cariyelerin haklarının yerine getirilmesini tavsiye buyurdu”. Hiz. Aişe (r.a.) de şöyle buyurdu: “Ben, Resûlullah’ın durumuna bakmaya gittim, gökyüzüne doğru gözlerini dikmiş ve ‘En büyük dostun huzuruna, en büyük dostun huzuruna’ diyordu. Hiz. Peygamber’in yanında bir leğen ve bir su kabı vardı. Mübarek elini o suya daldırıyor ve mübarek yüzüne sürerek ıslatıyordu (serinletiyordu.) Sonra ‘En yüce dos-

tun huzuruna, en yüce dostun huzuruna' diyordu. Bunu söyleyerek mübarek ruhu uçup gitti, eli su dolu kabın içine indi.”

Hiz. Peygamber (s.a.)'in vefat haberi, onu çok sevdikleri için ve onun terbiye ve eğitim yuvasında, merhametli bir babanın elinde yetişmiş çocuklar gibi, hatta ondan daha da fazlası durumunda olduklarından, sahabe üzerinde yıldırım düşmüş gibi tesir etti. Tabii olarak başla Hiz. Peygamber'in kızı Hiz. Falıma ve Hiz. Ali olduğu halde, Ehl-i Beyt'in ve Haşimî sülalesinin bundan nasibi daha fazla idi. Onların, akrabalıktan dolayı daha yakın olmaları, duygu inceliği ve his gücünün kuvvetli oluşunda üstünlük taşımalarından ve çok fazla muhabbet duymalarından dolayı çok çok daha fazla üzülmeleri tabii idi. Ama imanlarının kuvvetli oluşu ile Allahu Teâlâ'nın emrine razı oluşları ve onun kaderine teslim oluşları sebebi ile bu acıya katlandılar, sabrettiler.

Ehl-i Beyt, Hiz. Peygamber (s.a.)'in defnedilmesini üzerine aldı. Ama hiçbir insanın hiçbir insana ve hiçbir inananın hiçbir Peygamber'e ve hiçbir sevenin hiçbir sevgiliye bağlılık duyamadığı kadar ona bağlı olmalarına rağmen, Sahabe-i Kiram'dan ve Ehli Beyt'ten hiçbir kimse Peygamber'e yüksek sesle ağıt yakmadı. Çünkü Hiz. Peygamber hayatının son döneminde, yüksek sesle ağıt yakmaktan men etmiş ve “Allah, Yahudilere ve Hristiyanlara lanet etsin. Onlar, Peygamberlerinin mezarlarını secde yapılan mâbed haline getirdiler.” buyurmuş ve onların yaptıklarından sakındırmıştı. Peygamberimiz'in vefat olayı, hicretin 11. yılının Rebiülevvel ayının 12. günü olan Çarşamba gününde öğle vaktinin sonuna doğru meydana geldi. O sırada mübarek yaşı 63'tü. O gün, müslümanlar için en kara ve en sıkıntılı gündü. Doğduğu gün, güneşin doğduğu günlerin en mutlu günü olduğu gibi, öldüğü gün, insanlık için en acı ve en musibetli gündü.

Üçüncü Bölüm

HZ. ALİ (K.V.), HZ. EBU BEKİR (R.A.)'İN HALİFELİĞİ DÖNEMİNDE

Çok Nazik ve Kesin Karar Verme Saati

Hız. Peygamber (s.a.)'in vefat ettiğı an, bu ümmetin ölüm ve hayat hakkında karar vermesi için en nazik anı ve bir imtihan zamanı idi. İslâm, o ana kadar kendi etrafında cahiliyetin, müşrikçe inançların, hayvanlara özgü özelliklerin ve alışkanlıkların, vahşice bir hayat tarzının, bozuk bir hayat düzeninin, zalim ve diktatör devletlerin bir deniz gibi dalgalandığı, küçücük bir oda durumunda idi. Araplar daha yeni yeni müslüman olmaya başlamışlardı. Onların eskiden beri süregelen kabile yaşayışlarında, birlikte ve bir arada iş yaparak ve herhangi bir sistem ve düzene bağlı kalarak hayat sürme alışkanlıkları yoktu. Kendi dönemlerinde, geniş alanlara kök salmış olan, inananlarının yeryüzünün geniş alanlarına dağılmış olduğu, sayısız milletlerin ve insan topluluklarının temel inançlarını dillerinden düşürmedikleri dünyanın büyük dinleri, daha ilk çağlarında temel inancından sapmaya ve dinin temelinde bozulma ve değişme-

lere uğramaya yakalanmış, iç komploların ve dış tepkilerin etkisi ile yarı canlı ve ruhsuz hale gelmişlerdi.

Bunun sebebi sadece, o dinlerin ilk önderlerinin ve yetkililerinin dünyadan göçmesinden hemen sonra, onların sözcülük ve vekaletinin, o dinlerin amacını ve öğretilerini anlamakta derin bilgiye sahip olmayan veya o dinler konusunda peygamberler ve din önderlerinin, davetlilerinin ilk temsilcileri için çok gerekli olan ihlas ve samimiyetin kendilerinde bulunmadığı kiliselerin eline geçmesi idi. Onların içinde, o dinlerin ve öğretilerin aslını korumak ve devam ettirmek için, o safhanın gerektirdiği kadar gayret, hassasiyet ve ciddiyet de yoktu. Onlar, dünyacılıkta, dünya nimetlerinden faydalanmakta da kimseden geri değillerdi. Onların çoğu, makam ve mevkilere gönül vermişlerdi. Sonuçta bu dinler, kendilerini yerle bir etmek için geldikleri felsefelerin ve anlayış tarzlarının içinde eriyip gitti. Yahut o dinler, zamanın akışına uydu ve kendisini kabul eden kralların isteklerini tatmin edebilmek için onlara yamandı. O krallar ve devletler, dinlerden çok yararlandılar ve dinlere az yarar sağladılar. Hinduizm'in, Budizm'in, Zerdüştlüğün, kendini kuranların hemen arkasından kısa bir süre sonra düştüğü durum buydu. Yahudilik de çok çabuk bu değişirme, bozma ve aslını kaybetme tuzakına düştü. Peygamber İsa Mesih (a.s.)'in ayrılışından sonra Hristiyanlık da hemen bu komploya kurban gitmiştir.

Eski Dinlerin Akıbeti

Biz, ilk önce Hristiyanlık ve Yahudiliğin tarihini ele alıyoruz. Çünkü bu ikisi semâvi dinlerdir ve onlara inananlara Kur'an-ı Kerim, Ehl-i Kitap (Allah'tan gelen kitaba inananlar) demiştir.

*“Jewish Ancylopedia: Yahudi Ansiklopedisi”*nde söylenilenin özeti şudur: Peygamberlerin, putperestlere duydukları öfke ve kızgınlık gösteriyor ki; eskiden beri İsraililerin içinde putperestlik

yaygınlaşmıştı. Bâbil'den sürüldüklerinden itibaren, geri döndüklerinden sonra bile bu putperestliğin kökleri onların içinden sökülüp atılmamıştı. Ve onlar, hiç aslı astarı olmayan müşrikçe inançlar ve uydurma bir takım şeyleri kabul etmişlerdi.⁸⁷

Hristiyanlığa gelince: O da, daha ilk döneminden itibaren, Hristiyanlığı kabul eden Romalıların putperestliğine, cahillerin değiştirmelerine ve aşırıların temel prensiplerini bozmasına yakalanmıştı. İsa (a.s.)'nın getirdiği sade ve açık öğretiler, bütün bu değiştirmeler, bozmalar ve hurafeleştirmelerin enkazı altında kaldı.

Tevhid ışığı (bir Allah'a inanma nuru) ve tek Allah'a ibadet öğretisi, bu koyu bulutların arkasında tamamen görünmez olmuştu. Bu durumun ortaya çıkışının en büyük sorumlusu. Miladi 10-65 yılları arasında yaşamış olan Rahip Paul (St. Paul)'dür. Kendisi, Hristiyanlığın yularını eline almış ve Hz. İsa'nın öğretilerini açıklama yetkisini daha ilk safhada ele geçirmişti. Çeşitli ilim adamları ve araştırmacılar; bugünkü bozulmuş şekli ile ortada duran Hristiyanlığın ve Hz. İsa'ya ilahlığın geçtiği, onun Allah'ın oğlu olduğu inancının, Hz. İsa'nın ilk inananlarında olmadığı halde Hristiyanlığa girmiş olan Budizm merasimlerinin hepsinin St. Paul'ün uydurması olduğuna ve bunu Hristiyan dünyasının on iki asırdan beri Hristiyan Ortodoks inancının temelini teşkil ettiğine inanmaktadırlar.

Brahmanizm'e (Hinduizm'e) gelince: Ana yolundan daha başlangıcında saptı ve sadeliğini, kâinatı yaratanla doğrudan doğruya ruhi bağlantıyı kaybetti. Putperestlik her tarafını kapladı. Putlarının sayısı 330 milyona ulaştı.⁸⁸

⁸⁷ *Jewish Encyclopedia*, c. 12, s., 568-569.

⁸⁸ L.S.S - O. Malley: *Popular Hinduism*, s. 6-7.

Budizmin de durumu hemen hemen aynı idi. Onun bozulmuş şeklinin, Gotem Budh'un ilk öğretileri ile hiçbir ilgisi kalmamıştı. Put ve heykellere tapma, dini merasimler ve âdetler bu dine o kadar hakim olmuştu ki. kısa süre içerisinde o, putperest bir din haline gelmişti. Onu, Hinduizm'den (mâbudların ve putların adlarının ayrı oluşunu bir tarafa bırakırsak) ayrı bir din kabul etmek zorlaştı. O derecede ki, telaffuzu ve harfleri birbirine yakın olan "Budh" ve "put" -bazı nüktedan yazarların yazdığı gibi- aynı anlamı taşıyor oldu. Put kelimesi, Farsçaya (onun etkisi ile Urduçaya) budh (buda) kelimesinin aktarması ve taklidi olarak gelmiştir.⁸⁹

Zerdüştlük hakkında da aynı söz söylenebilir. "*Religions of the World* = Dünya Dinleri" kitabının yazarları şöyle diyor:

"Zerdüşť öldükten sonra Zerdüşťlüğe paralel giden bir ıslah hareketi ortaya çıktı. Bu hareket, eski dinlerin ilahlarını yeniden canlandırdı ve bu dine inananlar, büyük bir zevk ve şevk ile o ilahları benimsediler. Bu harekete eski kâhinler (din önderleri) liderlik ettiler ve bundan duydukları memnuniyeti ve sevinci dile getirdiler. Böylece bir ara büyük bir cesaret ve cüretle Allah'ın birliğine (tevhide) inanmaya çağıran bu din, mâbudlar (putlar) seli içinde boğulup gitti."⁹⁰

Peygamber (a.s.)'e Halife Olmanın Şartları ve Gerekleri

Hz. Peygamber (s.a.) Efendimiz'in vefatı ile ortaya çıkan zor durumun ve bu yeni yetişen genç ümmetin içine düştüğü ve bir ilâhi sünnet olduğu için, günlerden bir gün karşılaşılmaması mukadder olup kurtuluşu olmayan ve hakkında Allahu Teâlâ'nın:

⁸⁹ C.V. Vaidya, *History de Mediaeval Hindu*, India, c. I, s. 101.

⁹⁰ a.g.e., s. 139.

“Daha önce geçip giden insanlar hakkında da Allah’ın kanunu işte bu olmuştur. Sen asla Allah’ın kanununda bir değişiklik bulamazsın.” (Ahzâb Sûresi, 62) buyurduğu bu problemin (Hz. Peygamber’in ölümünün) ortaya çıkardığı durumu çözmenin tek bir yolu vardı. O da, dini bozulmaktan koruyacak, ümmeti Hz. Peygamber’in bıraktığı dosdoğru yoldan saptırmayacak ve aşağıdaki özelliklere sahip bir halifenin seçilmesi idi. Bu özellikler şunlardır:

1. O, müslüman olmasından itibaren hayatı boyunca Hz. Peygamber’in tam güvenine sahip olma şerefini elde etmiş olmalı, Peygamberimiz’in kendisi de bu güveni belirtmiş olmalı ve dinin tebliği sırasında en önemli görevleri yerine getirmesi için onu kendisine vekil tayin etmiş olmalıdır ve ancak kendisine tam güvenilen, eksiksiz itimat duyulan kişinin tercih edildiği, en tehlikeli durumlarda onu kendi yanına almış olmalıdır.

2. Halife seçilecek o kişi her tarafı mahveden kasırgaların, dinin ruhunu ve onun özünü tahrip etme tehlikesi olduğu sırada ve böyle bir durumda Hz. Peygamber’in sohbetinde uzun süre bulunmuş ve imanı güçlü kişilerin bile ne yapacağını şaşırdığı bir sırada, kale gibi, granit dağlar gibi sarsılmadan kalmış olmalı, böyle bir durumda önceki peygamberlerin azim ve cesaretle gösterdiklerini gösterebilmeli ve sağlam inanca, dinin aslına toz kondurmamış olmalıdır.

3. O, İslam’ı tam ve eksiksiz kavramış ve onun gerçek özü damarlarına sirayet etmiş olan bir kimse olmalıdır. Hz. Peygamber (s.a.)’in adeta bir kopyası olmalı, savaş halinde ve barış halinde, korku ve panik ortamlarında, huzur ve güven dönemlerinde, birlik ve beraberlik halinde, ızdırıp ve sefalet anlarında, refah ve bolluk zamanlarında, her şart ve durumda Hz. Peygamber (s.a.)’i kendine rehber edinmiş olmalıdır.

4. Dini, Hz. Peygamber'in döneminde olduğu gibi aslına uygun ayakta tutma düşüncesi, hamiyeti ve kıskançlığı, insanların namuslarını, şereflerini, ailelerini, annelerin çocukları üzerinde titreme duygusundan, düşüncesinden kat kat daha fazla olmalı ve hiçbir korku, hırs, değişik yorumlamalar ve kendisine en yakın olan çok sevdiği insanların kendine katılmaması, onu bundan alıkoymamalıdır.

5. Hz. Peygamber'in vefatından sonra, onun işleklerini, arzu ve düşüncelerini uygulamaktaki titizliği tavizsiz olmalı, onun yolundan bir kıl payı sapmaya dahi razı olmamalı ve bu konuda suçlayan, tenkit eden birinin suçlamalarından korkmamalıdır.

6. O, dünya malına ve onlardan faydalanmaya hırslı olmayıp, kanaatkâr olma özelliği taşımalı, kendi zevkini sefasını asla düşünmemelidir. Dünya serveti ve lüks yaşama zevkinden, onun önderi, doğru yola sevk edicisi olan Hz. Peygamber'den başka bir örneği bulunmayacak kadar uzak olmalı, kendisi veya ailesi için bir devlet kurma, onu genişletip geliştirme rüyasını da asla görmemiş olmalı, en yakın ülkeler olan Bizans ve İran'ın padişah ailelerinin eskiden beri süregelen idarelerinde olduğu gibi bir sistemi asla düşünmemiş olmalıdır.

HZ. EBU BEKİR (r.a.), Bu Özelliklere Sahip ve Bu Şartlara Tam Uygundu

Bu şartların ve niteliklerin hepsi, Efendimiz Ebu Bekir (r.a.)'de toplanmıştı. Halifeliğinden önce Hz. Peygamber (s.a.)'in mübarek hayatında ve onun vefatından sonra kendi halifeliği döneminde, hiçbir inkârcının inkâr edemeyeceği, hiçbir şüphecinin şüpheye düşemeyeceği kadar, bu özellikleri taşımış ve bu nitelikleri koru-

muştur. Bunun böyle olduğu apaçık bir şekilde ve tevâtür derecesinde gerçektir.⁹¹

Şimdi biz, Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in bu şartlara tam uyduğunu sırasıyla açıklayalım:

1. Hz. Peygamber (s.a.)'in Hz. Ebu Bekir (r.a.)'e tam olarak güvendiği, onun Hz. Peygambere en tehlikeli yolculuğunda arkadaşlık etmesi ile ortaya çıkmaktadır. Düşmanın gözetlemede olduğu, Mekke'den Medine'ye göç yolculuğunda yapılan bir arkadaşlıktı bu. Binbir çeşit tehlikelerle dolu olan böyle bir yolculukta hiçbir aklı başında insan, kendisine tam güvenmediği kimseyi arkadaş ve sırdaş edinmez. Adım başı tehlikenin bulunduğu, takip edenlerin, araştıranların her tarafta tuzaklar kurduğu bilindiği zaman, en kısa akıllı insan bile kendisine tam güvendiği, onun da kendisine bütün samimiyeti ile bağlı olduğu ve onu canından, hayatından daha değerli bildiği kimseyi yanına alır.⁹²

Allahu Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de bu büyük olayı zikrederek onu ebedileştirmiştir:

"Hani Mekke kâfirleri onu Mekke'den çıkardıklarında, ikinin ikincisi (Peygamber'in arkadaşı Hz. Ebu Bekir) ile (Sevr dağındaki) mağarada idiler. O vakit Peygamber, arkadaşına şöyle diyordu: Mahzun olma; zira Allah'ın yardımı bizimle beraberdir." (Tevbe Suresi, 40)

⁹¹ Bakınız, Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in hayatı, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 6 ve *el-İsâbe fî Temyizi's-Sahâbe*, Hafız İbni Hacer ve diğer siyer kitapları.

⁹² *Minhâc el-Kerâme* kitabının Şii olan yazarı şöyle yazmaktadır: "Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in, Hz. Peygamber (s.a.)'le mağarada birlikte bulunmasının hiçbir önemi yoktur. Çünkü onu bu seferde yanına alması, sırrının (herkesten gizlediği Medine'ye göçünün) duyulmaması için olabilir."

Bu öyle bir övgüdür ki, bunda Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in hiçbir ortağı ve benzeri yoktur.

Dinin bazı önemli bölümlerinde ve konularında Peygamberin, onu kendine vekil yapmasına gelince, bilinmeli ki, oruç ve zekâtta vekil tayin edilemez. Çünkü bunlar, her kişinin kendi kendine yerine getirebileceği farzlardır. Vekillik (vekâlet), namazda imam olma veya hac farzını yapmak için önder ve emir olma konusunda yapılabılır. Bu iki şeref de sadece Hz. Ebu Bekir (r.a.)'e nasip olmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.) Efendimiz, namaz kıldırmakta Hz. Ebu Bekir (r.a.)'i kendine vekil tayin etmiş, bu konuda hiç kimseyi onun seviyesinde tutmamıştır. Utbe oğlu Abdullah oğlu Ubeydullah Hazretlerinden rivayet edildiği gibi, o şöyle demiştir: “Ben, Hz. Aişe'nin yanına gittim ve ‘Hz. Peygamberin vefatı konusunda bana biraz geniş bilgi verir misiniz?’ dedim ve O, “Evet” dedi ve şöyle devam etti: “Hz. Peygamber (s.a.)'in hastalığı fazlaştığında, insanlar namazlarını kıldı mı?” Biz de “Hayır, seni bekliyorlar.” dedik. “Leğene benim için su koyun.” buyurdu. Biz de koyduk. Yıkandı, sonra kalkmak istedi ve kendinden geçti. Sonra kendine geldi; “İnsanlar namazı kıldı mı?” buyurdu. Biz de, “Hayır, seni bekliyorlar ey Allah'ın Resulü” dedik. “Benim için leğene su koyun.” buyurdu. Oturdu, yıkandı, sonra kalkmak istedi ama yine kendinden geçip bayıldı. Sonra kendine gelince, “İnsanlar namazı kıldı mı?” buyurdu. Biz de, “Hayır, seni bekliyorlar ya Resûlallah” dedik, insanlar mescide kapanmışlar, yatsı namazını kılmak için Hz. Peygamber (s.a.)'i bekliyorlardı.

Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.), namazı kıldırması için Hz. Ebu Bekir (r.a.)'e haberci gönderdi. Sonra haberci ona gelip de “Allah'ın Resûlü, insanlara namazlarını kıldırmanı emrediyor.” deyince, ince kalpli, duygulu bir kimse olan Hz. Ebu Bekir (r.a.), “Ey Ömer! Namazı insanlara sen kıldır.” dedi. Hz. Ömer ise ona,

“Sen buna daha layıksın.” dedi. Bunun üzerine o günlerde Ebu Bekir (r.a.) namazı kıldırdı.

Daha sonra Hz. Peygamber (s.a.), kendinde biraz güç ve rahatlık hissedince, iki kişinin arasında (omuzlarına dayanarak) odasından çıktı. O kişinin biri Abbas idi. Öteki namazı idi. Hz. Ebu Bekir (r.a.) namaz kıldırmaya başlamak üzereydi. Hz. Peygamber (s.a.)'i görünce biraz tereddüt etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.), işaretle ileri geçmesini geriye çekilmemesini bildirdi. “Beni onun yan tarafına oturtun.” buyurdu. O iki kişi de Resûlullah'ı Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in yan tarafına oturtular. Hz. Ebu Bekir (r.a.) ayakta durarak Peygamber'e uymak sureti ile, cemaat de Hz. Ebu Bekir'e uymak sureti ile namazı kıldılar. Hz. Peygamber (s.a.) oturarak, Hz. Ebu Bekir (r.a.) de ayakta durarak namazı kıldı.

Ubeydullah diyor ki: Hz. Aişe'den bu olayı duyduktan sonra ben, Abbas oğlu Abdullah'ın yanına gittim ve ona dedim ki: “Hz. Peygamber'in vefatı hakkında Hz. Aişe'den duyduğumu size anlatabayım mı?” “Anlat” deyince ben hepsini ona anlattım. Abbas oğlu Abdullah Hazretleri, bunu tamamen doğruladı ve sadece Hz. Aişe (r.a.), “Hz. Abbas (r.a.) ile birlikte Hz. Peygamber (s.a.)'i götüren diğer kişinin kim olduğunu da söyledi mi?” diye sordu. Ben: “Hayır” deyince, o “Ali idi.” dedi.⁹³

Başka bir rivayet de Ebu Musa'dan yapılmıştır ki, o şöyle anlatmaktadır: “Hz. Peygamber (s.a.) hastalanıp da rahatsızlığı fazlalaşınca, ‘Ebu Bekir’e namaz kıldırmasını söyleyiniz.’ buyurdu. Hz. Aişe (r.a.), ‘Ya Resûlallah, Ebu Bekir çok hassas ve duyguludur, sizin yerinize geçerek insanlara imamlık yapamaz.’ dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: ‘Ebu Bekir’e söyleyiniz de namazı o

⁹³ *Sahih-i Buhârî*, Namaz bölümü. *Sahih-i Müslim*'in imamin yerine başkasının geçmesi bölümünde de anlatılmıştır.

kıldırırsın. Kadınların konuşma tarzı aynen Yusuf (a.s.)'in karşılaştığı kadınların konuşma tarzıdır.”⁹⁴

Hz. Peygamber (s.a.), Hac kafilesine başkanlık yapması için kendi yerine Hz. Ebu Bekir (r.a.)'i tayin edip gönderdi. Bu ise büyük bir makam ve yetki idi. Hicretin 9. yılında hac farz kılındı. Ve aynı sene Hz. Peygamber (s.a.) Efendimiz, kendi önderliğinde insanlara hac yaptırsın diye Hz. Ebu Bekir (r.a.)'i hac başkanı yaparak gönderdi. Müşrikler, hac sırasında kendi yerlerinde duruyordu. Müslümanlardan hac yapmak isteyenler, Hz. Ebu Bekir (r.a.) ile 300 kişi olarak Hac yaptılar. Nitekim önceki sayfalarda bu olay genişçe anlatılmıştır.

2. Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in tahammül gücü, metaneti ve kararlılık zamanlarındaki azimliliği, Hz. Peygamber'in vefatı ile müslümanların müptelâ oldukları felâkette kendini gösterdi. Bu musibet haberi, müslümanları yıldırım gibi çarptı. Bazı sahabeler bu habere neredeyse inanmadı. Onların başında, mantıklılığı, cesareti ile tanınan Hattab oğlu Ömer (r.a.) de vardı. Hz. Peygamber'in bu dünyadan göçtüğünü kabul etmeye yanaşmıyordu. Mescide gitti ve insanlara hitap ederek, “Şüphesiz ki Allah'ın Resûlü, Allah münafıkları yok edinceye kadar ölmeyecektir.” dedi.⁹⁵

O sırada, zor zamanların insanı olan, içinde dağ gibi kararlılığı olup geri çekilmeyen bir insana ihtiyaç vardı. Hz. Ebu Bekir haberi alır almaz evinden geldi, mescidin kapısında bineğinden indi. Hz. Ömer (r.a.) o sırada ateşli bir şekilde kendinden geçmişcesine insanlara hitap ediyordu. Hz. Ebu Bekir (r.a.) doğruca Hz. Aişe (r.a.)'nin odasında üzerine çarşaf çekilerek örtülmüş yatan Hz. Peygamber'in yanına girdi. Yüzünü açtı, sonra üzerine eğilerek Resûlullah'ı öptü.

⁹⁴ *Siret-i İbni Hişam*. Bölüm II, s. 343-346.

⁹⁵ *Siret-i İbni Kesir*, c. 4, s. 479.

Arkasından, “Anam babam sana feda olsun. Şüphesiz Allah’ın sana takdir ettiği ölümü tattın. Artık sana bu ölümünden sonra asla bir ölüm gelmeyecek.” dedi, Peygamber’in yüzüne örtüyü çekti. Sonra dışarı çıktı. Hz. Ömer (r.a.) halâ insanlara konuşuyordu. Hz. Ebu Bekir (r.a.), “Artık sus ve dinle ey Ömer!” dedi ise de, Hz. Ömer (r.a.) dinlemedi, konuşmaya devam etti. Hz. Ebu Bekir (r.a.) onun susmadığını görünce, insanlara döndü. Onun sözlerini işittiklerinde insanlar Ömer’i bıraktılar ona yöneldiler. Allah’a hamd edip onu övdükten sonra şöyle dedi: “Ey insanlar! Biliniz ki, kim Muhammed’e tapıyorsa, şüphesiz Muhammed (s.a.) ölmüştür. Kim de Allah’a tapıyorsa, bilsin ki Allah şüphesiz diridir, ölmez.” Sonra şu ayeti okudu:

“Muhammed, sadece bir peygamberdir. Ondan önce de peygamberler gelip geçmiştir. Eğer o ölürse veya öldürülürse, daha önceki eski halinize mi döneceksiniz? Kim eski küfür haline dönerse Allah’a en ufak zarar veremez. Ve Allah, kendisine şükür edenlere çok büyük mükâfat verecektir.” (Âl-i İmran Sûresi, 144)

Bu manzarayı görenler ve bu olaya şahit olanlar diyorlar ki: Allah’a and olsun ki insanlar, sanki bu ayetin indiğini bilmiyorlardı da Hz. Ebu Bekir (r.a.) onu okuyunca farkına vardılar. Hz. Ömer (r.a.) de şöyle diyor: “Vallahi, Hz. Ebu Bekir bu ayeti okuyunca şaşırdım kaldım. Hatta yere yığıldım. İki ayağım beni tartmıyordu. Ve anladım ki Hz. Peygamber (s.a.) vefat etmişti.”⁹⁶

3/4. Hz. Ebu Bekir (r.a.)’in İslâm’ı ne derece doğru anladığı ve ne ölçüde gerçek durumunu idrak edip ruhunu kavradığı, dinin aslını Peygamber’in kendisine bıraktığı biçimde korumakta ve onun devamını sağlamakta ne müthiş bir azim ve gayrete sahip olduğu;

⁹⁶ *Siret-i İbni Hişam*, bölüm 2, s. 655-636. Buhârî’de Hz. Peygamber’in hastalığı bölümünde bu olay uzunca anlatılmıştır.

onun uzun ve etkili konuşmalara, hatta kalın bir kitaba denk olan ve kendisinin duygularını tam dile getiren, İslâm'ı korumaktaki, dini gayretteki yerini belirleyen şu cümlesinden anlaşılır. O bu cümleyi, pek çok Arap kabilesinin devlet hazinesine (Beytü'l-mala) zekât vermeyi inkâr ettiği, onun farz oluşunu reddettiği,⁹⁷ vahiy dizisinin kesilmiş olduğu ve şeriatın tamamlanmış olduğu sırada söylemişti. O şöyle buyurdu: "Vahiy dizisi kesildi ve din eksiksiz olarak tamamlandı. Ben hayatta olduğum halde dinde, eksiltme mi yapılacaktır"

Zekât vermeyi reddedenler, dilleri ile Müslüman olduklarını ve İslâm'ın pek çok emirlerini kabul ettiklerini söylediklerinden dolayı, çeşitli ileri gelen sahâbiler, onlarla savaşma konusunda tereddüt içindeydiler. Fakat Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in görüş ve kararında bir an için bile değişme olmadı. Bu konuda onun içinde en ufak bir şüphe veya tereddüt meydana gelmedi. Onun şöyle buyurduğu rivayet edilmektedir: "Eğer o kabileler (Hz. Peygamber (s.a.)'in hayatında ödeyegeldikleri) koyun veya deve bağlanan bir ipi dahi vermezlerse onlarla savaşırım. Zekât malın hakkıdır ve Allah'a and olsun ki, ben kesinlikle namaz ile zekât arasında ayırım yapanlarla sonuna kadar savaşacağım."⁹⁸

Gerçekte, o anda dönemin halifesine zekât vermemek, İslâm binasında bir delik açmaya denk idi. Bundan dolayı isyan ve anarşi kapısı açılırdı. Allah korusun, eğer Hz. Ebu Bekir (r.a.) bu konuda ağırdan alsaydı da bu kapıyı kapamakta, bu isyanın önüne geçmekte azim ve sebat gösterip kökünü kazımasaydı, ondan sonra

⁹⁷ Zekatı vermeyi reddetme konusundaki Arap kabilelerinin düşüncelerini genişçe okumak isterseniz yazarın *Erkân-ı Erbaa*, (Dört Rükun), kitabının Zekat bölümüne bakınız. Bir de Allâme Hattabî'nin *Meâli es-Sünen* kitabının Zekat Vermeyenlerin Türleri bölümüne bakınız.

⁹⁸ *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 6, s. 311.

hiçbir kimse bu deliği kapatamaz, bu gediği onaramazdı. Bundan sonra daha başka kapılar açılmaya başlardı. Namaz konusunda da insanlar, “Mescitlerde cemaatle namaz kılmaya ne hacet vardır, biz evlerimizde namaz kılarız.” derlerdi. Oruç konusunda da, “Ramazan ayına bağlı kalmaya ve Ramazan’ın başlamasıyla oruca başlamaya, bitmesiyle de bitirmeye ne lüzum var?” derlerdi. Bazı insanlar hac konusunda görüş bildirir, “Belirli bölümlerinin bulunmasına ve özel bir zamanda yapılmasına ne gerek var?” derlerdi. Ve nice böyle meseleler ortaya çıkabilirdi de, halifelik ve ilâhî emirlerin Allah’ın belirlediği sınırların, çizgilerin kendisine bağlı olduğu şeriatın emirliği, şiir sanatında aruz bahirlerine de (vezinlerine), deniz dendiği halde bir tek damla suyu olmayan boş bir deniz gibi olurdu, İslâm’ın inci dizisinin ipi kopar ve her bir tanesi Hz. Peygamber’in vefatının hemen arkasından darmadağın olurdu. İşte bu bakımdan, Hz. Ebu Bekir (r.a.)’in hiçbir gevşeklik ve zayıflık bulunmayan ve hiçbir zaman geri çekilmeye de yanaşmayan kesin tutumu, Allah tarafından ilham edilmiş bir tutumdur ki, bu; İslâm’ın doğruluğuna, gerçekliğine, büyüklüğüne delâlet eder ve bu dinin aslını koruduğunu, katıksız şekilde devam ettiğini gösterir. Bu tarihi gerçeği herkes kabul etmiştir. İrtidadın kökünü kazımakta ve İslâm’ı parça etme komplosu karşısında Hz. Ebu Bekir (r.a.)’in, peygamberlerin kendi dönemlerinde gösterdikleri başarıyı gösterdiğine tarih şahittir. Bu ise, Hz. Ebu Bekir (r.a.)’in kendi döneminde yerine getirdiği Peygamber’e halife olma hakkı idi. Müslümanların da dua ve övgüsüne layık oldu. Yer ve gök durdukça da layık olmaya devam edecektir.

5. Hz. Peygamber (s.a.)’in vefatından sonra onun arzularını, isteklerini, niyetlerini uygulamadaki aşırı titizliğine ve keskin zararlılığına gelince, bu; onun, Hz. Peygamber (s.a.)’in ısrarlı ve azimli bir şekilde gönderdiği Üsame ordusunu sevk etmekteki

ısrarında kendini göstermiştir. Üsame'nin ordusu çıkmış ve Medine'den bir konak ötedeki Curf denilen yerde konaklamışken, Hz. Peygamber (s.a.) en yüce dostuna (Allah'a) kavuşmuştu. Topluluk orada durdu. Ama Hz. Ebu Bekir (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.)'in arzusunu ve niyetini gerçekleştirmek için, harekete hazır olmaları emrini verdi. Yoksa o anda Medine'den ordu gönderilmesini hiç kimse tavsiye edemezdi. Çünkü dinden dönenlerin Medine'ye saldırımları veya başka düşmanların herhangi bir taraftan saldırması tehlikesi vardı. Bütün bunlara rağmen Hz. Ebu Bekir (r.a.) kararından dönmedi.

Ebu Hureyre (r.a.) bu olayı çok güzel bir şekilde anlatmış ve bu gerçeği en iyi şekilde dile getirmiştir. Ebu'l Ârac, Ebu Hureyre Hazretlerinin şöyle söylediğini rivayet etmiştir: "Kendinden başka hiçbir ilâh olmayan Allah'a and olsun ki. Ebu Bekir halifelîğe gelmeseydi, Allah'a ibadet edilmezdi." Bu sözü o, iki kere, üç kere tekrarladi, sonra Üsame ordusunun gönderilmesi olayını anlatti ve bu konuda şöyle dedi:

"Hz. Ebu Bekir (r.a.), Üsame ordusunu gönderdi ve şöyle dedi: 'Hz. Peygamber (s.a.)'in göndermiş olduğu orduyu, ben asla geri çevirmem. Hz. Peygamber (s.a.)'in bağladığı sancağı da ben asla çözmem.' Nitekim Üsame (r.a.), irtidada eğilimli kabileler bölgesinden geçerken, o insanlar kendi aralarında şöyle konuşuyorlardı: 'Eğer onların gücü kuvveti olmasaydı, onlar tarafından böyle bir ordu çıkmazdı. Bırakalım da Bizanslılarla karşılaşsınlar.' Nitekim onlar, Bizanslılarla karşılaştılar, onları yendiler, öldürdüler ve selamlele geri döndüler.. Bunun üzerine tereddüt içinde olanlar İslâm'da sabit kaldılar."⁹⁹

⁹⁹ a.g.e., c. 6, s. 304.

Dinden dönerek milletten ayrıлып kenara çekilen, küfre sapanlarla, İslâm'ın emirlerini reddedip namazı terk ederek cahiliyet dönemindeki durumlarına dönen kimselerle Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in savaşı -ki, bunları Hattâbi birinci gruptan saymıştır- ve namaz ile zekât arasını ayırarak, zekâtın farz oluşunu inkâr edenlerle -ki Hattâbi bunları ikinci gruptan saymıştır- Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in savaşı, onların irtidad suçu işlemelerine dayanıyordu. Dinde kesinlikle farz olan şeyi. bu insanlar inkâr edip reddettiklerinden dolayı Hz. Ebu Bekir (r.a.), “Zekât ile namaz arasında farz gözetilenlerle, Allah'a and olsun ki çarpışacağım. Çünkü zekât malın hakkıdır.” demişti.

Halifeye zekât vermeyi reddedenlerle Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in savaşı gelince, bu zekâta el koyup kendi mülkiyetlerine geçirmek isteyenlerle veya kendi kabilelerine kendi keyif ve isteklerine göre toplanan zekâtı dağıtmak isteyenlerle ya da zekât vermeyi istedikleri halde reislerinin kendilerini engellediği kimselerle Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in savaşı, bu insanların baş kaldıran asilerden olmalarına dayanıyordu. Baş kaldıranlarla savaşılmaması ise Kur'an-ı Kerim ile sabittir. Bütün müslümanlar da bu görüşte birleşmişlerdir. Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

“Eğer bir grup diğer bir gruba baş kaldırır da haksızlık yaparsa, Allah'ın emrine dönünceye kadar o başkaldıranlarla savaşın.” (Hucurat Süresi, 9)

Hz. Ebu Bekir (r.a.), irtidad yolunu tutan bütün kabilelerin çıkardıkları fitnenin kökünü kazıdı. Arkasından da peygamberlik iddia edenleri imha etli. Bu da korkunç bir fitne idi. Eğer bu fitne devam edip de yayılsaydı, İslâm'ın adı sanı kalmazdı. Bu konuda yalancı Müseyleme layık olduğu cezayı buldu.¹⁰⁰ En büyük tasdikçi

¹⁰⁰ Geniş bilgi için bakınız, a.g.e., c. 6, s. 364.

Hız. Ebu Bekir (r.a.), dinden dönenleri önledi, zekâtı vermeyenleri mağlup etti. On bir ordu komutanı tayin etti. Bunlar: Seccâh, Temimoğulları¹⁰¹ ve Fücâye fitnelerine son verdiler. Bunun sonucu olarak Bahreyn halkı, Umman halkı, Mühre ve Yemen halkı İslâm'a geri döndü. Hız. Ebu Bekir (r.a.)'in döneminde Irak ve Arap yarımadasında öldürölüp yok edilen kâfirlerin, müşriklerin ve murtedlerin sayısı 50 binden¹⁰² az değildir. İbni Kesir bu gerçeğe, doğru bir şekilde ve akıcı bir üslupla ışıık tutarak şöyle demektedir:

"Hız. Ebu Bekir (r.a.), dinden kopan kaçakları tekrar geri getirdi. Hak, asıl şekli ile geri döndü. Arap yarımadası tamamen düzeldi ve en uzaktaki insanlarla yakında bulunanlar arasında hiçbir fark kalmadı."¹⁰³

Muhammed İbni İshak şöyle diyor:

"Hız. Peygamber (s.a.) vefat edince, Araplar arasında irtidad başladı. Yahudilik ile Hristiyanlık baş kaldırdı, nifak gelişmeye başladı. Allahın elçisi Hız. Peygamber bu dünyadan göçüp gittiği için müslümanlar, yağmurda ıslanıp da soğuk kış gecelerinde birbirine sokulmuş koyunlar gibi olmuşlardı. Bu durum, Müslümanların hepsini Hız. Ebu Bekir (r.a.)'in başkanlığında bir araya getirinceye kadar sürmüştü."¹⁰⁴

"Hız. Ebu Bekir (r.a.), Halid b. Velid'i Irak'a gönderdi. O da, oranın büyük bölümünü fethetti. Aynı şekilde el-Enbâr ve Devme-tü'l-Cendel savaşlarında düşmanları yendi. Bundan başka, müslümanların galip geldiği savaşlar ve olaylar da olmuştu."¹⁰⁵

¹⁰¹ Geniş bilgi için bakınız, *a.g.e.*, c. 6, s. 319.

¹⁰² *a.g.e.*, c. 6, s. 329.

¹⁰³ *a.g.e.*, c. 6, s. 332.

¹⁰⁴ *a.g.e.*, c. 5, s. 279.

¹⁰⁵ *a.g.e.*, c. 7, s. 2-3.

Böylece İslâm'ın temeli ve yeşerdiği zemin olan Araplar arasında huzur ve güven sağlandı. Arap yarımadasına istikrar geldi. Aynı şekilde fetih ve zafer dalgası Irak ve Suriye'ye kadar yayıldı. Müslümanlar, İslâm gölgesinin yeryüzünün daha geniş alanına yayılması için çalıştılar. Ve İslâm ülkesinin topraklarının, komşu ülkelere kadar genişlemesi için uğraştılar. Bu çizgi, Hz. Ömer (r.a.) ile Hz. Osman (r.a.) dönemine kadar sürdü. Hz. Ebu Bekir (r.a.) bu dünyadan göçtüğü sırada Suriye fethedilmiş, kesin sonuç verecek olan Yermuk savaşı ise bitmeye yaklaşmıştı. Gerçek şu ki; ne kadar İslâm fethi olmuşsa -ister Hz. Ömer (r.a.) döneminde olsun, ister Hz. Osman döneminde olsun, hatta ister Emevilerin döneminde olsun- Hz. Ebu Bekir döneminde yapılan gayretlerin, çabaların sayesinde olmuştur. İşte bu temel, İslâm rahmet selinin üzerine aktığı, yayıldığı ve bütün dünyayı kucakladığı temel idi.

6. Dünya konforuna ve dünya malından faydalanmaya önem vermeme, müslümanların devlet hazinesinden faydalanmakta son derece çekingen, tedbirli tutum takınmasına gelince; bu konuda Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in hayatından iki örnek vermek yeterli olacaktır. İlk olay şöyledir:

“Denilir ki; Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in eşinin canı tatlı istemişti. Hz. Ebu Bekir (r.a.): “Onu alabilecek kadar paramız yoktur.” deyince, eşi, “Ama ben, satın alabileceğimiz kadar parayı nafakamızdan bir kaç günde arttırabilirim.” deyince, Hz. Ebu Bekir (r.a.), “Haydi yap bakalım.” demiş, o da bunu yapmıştı. Bir kaç gün içinde, küçük bir takım şeylerin satın alınabileceği kadar para birikmişti. Pazardan tatlı alacak kadar para biriktiğini görünce, Hz. Ebu Bekir (r.a.) onu alarak Beytü'l-mal'a (devlet hazinesine) koydu ve şöyle dedi: “Bu, bizim gıdalarımızdan artmaktadır. Bu bakımdan şu artan miktarı kadar geçmiş günlerimizin hesabını yapıp artırmalı ve daha önce

devlet hazinesine ait olan maldan ihtiyaçtan ne kadar fazla alınmış-
sa o kadarını geri almalısınız.”¹⁰⁶

İkinci örnek de şöyle:

“Hz. Ebu Bekir (r.a.)’in son anları gelince şöyle buyurdu: ‘Ey Aişe! Sütünü içtiğimiz deveyi, çorba koyduğumuz kabı, giyindiği-
miz çuha elbiseyi ve müslümanların idarecisi olduğumuz sürece
faydalandığımız her şeyi, ben ölünce Ömer’e ver.’ Nitekim Hz. Ebu
Bekir (r.a.) ölünce, bunlar Hz. Ömer (r.a.)’e gönderildi. Hz. Ömer
(r.a.) bunun üzerine dedi ki: ‘Allah’ın rahmeti senin üzerine olsun
ey Ebu Bekir! Sen, kendinden sonra gelenleri (böyle ideal bir örnek
sunarak) büyük bir sıkıntıya soktun.’”¹⁰⁷

İslâm’da Danışma (Şûra) Düzeni ve Hz. Ebu Bekir (r.a.)’in Halifeliği

Eski dönemde, atadan miras olarak gelen devletin başına
geçme sistemi ve soydan soya geçen bir sülâlenin dini ve manevi
önderliği prensibi vardı. İslâm’ın zuhur ettiği dönemde dünya bu
babadan oğula miras gibi geçen iki çeşit aile saltanatının altında
eziliyordu. Bir tarafta sözü kanun olan kralların idare ettiği bu dün-
yaya ait ve düzenle ilgili bir devlet idaresi vardı ki babadan oğula
geçmekte veya babanın vasiyetine göre, ailenin bir kişisinden diğer
kişisine vasiyet gereği verilmekteydi; ya da talihini deneyen bir kişi,
kendi bilek gücü ve iyi idaresi ile, hiçbir yetki ve hakkı olmadan,
halkın isteği ve arzusunun ne olduğuna bakılmadan yönetimi eline
geçirirdi. Memleketin bütün gelirleri o kralların elinde ve emrinde
idi. İnsanlar; mal, en üstün ve değerli eşyalar, servetler biriktirme,
zevk ve eğlencenin yepyeni tarz ve biçimlerini ortaya koyarak

¹⁰⁶ *el-Kâmil fi’l-Tarih*, İbni Esir, c. 3, s. 323.

¹⁰⁷ *Tarihü’l-Hülefâ*, Süyûti, s. 78 (H. 1305 Mısır baskısı).

hayattan zevk alma, hayatı süslü ve konforlu hale getirme, mal ve ihtişam gösterilerinde birbirini geçme mücadelesinde, efsanevi ve inanılması güç bir noktaya gelmişlerdi. Çok eski tarihleri inceleyen insanların dışındakilerin bunu tasavvur etmesi bile imkânsızdır. O dönemin kralları, miras olarak devlet idaresini ele alırlar ve kendilerini insanoğlundan üstün başka bir tür varlık kabul ederlerdi. Halk ise onların damarlarında kutsal ve ilâhi bir kan dolaştığını zannedirdi.

Diğer taraftan halk son derece yoksul, perişan, sıkıntılı, aç, çıplak bir hayat yaşıyordu, öyle ki, anlatılması bugün bile kalbi parça parça eder, gözlerden yaşlar boşandırır. Bu perişan haldeki insanlar, karınlarını doyurmak ve vücutlarını örtebilmek için en ağır eziyetlere katlanırlar, yepyeni vergilerin, haraçların yükü altında ezilirlerdi. Sanki demir zincirlerle bağlanmış olarak iki değirmen taşı arasında öğütülüyorlardı. Hayatları hayvanların hayatından daha üstün değildi.

İkinci bir saltanat, diğer bir devlet idaresi de, dini ve mânevi şekilde gözüken saltanatı. Bu dini liderlik, özel bir sistemdi. Başkanlık, özel bir sülâleye aitti ve sülâlenin belirli bir kanadının elinde bulunur, dini önderlik onun mülkü olurdu. Kendilerine, kutsallık derecesine varan saygı gösterilirdi. Bu dini kutsallık, soydan soya, babadan oğula geçerdi. Bu dinî ağalık kurmuş olan sülâleler, ekonomik menfaatlerini, nefsânî arzularını ve şehvi duyguları tatmin etme hevesine kapılmışlardı. Yaratan ile yaratılan ve Allah ile kul arasında vasıta ve aracı olmuşlardı. Çok kere helâli haram, haramı da helâl kabul edip öyle gösteriyorlar, hiç çekinmeden serbestçe dini kanunlar koyuyorlar ve onları uyguluyorlardı. Allahu Teâlâ'nın Kur'an-ı Kerim'de bu durumu tasvir edip gözler önüne serdiği şu şekildedir:

“Ey iman edenler! Pek çok (kitap ehli olanların) bilginleri ve din önderleri, halkın malını haksız yere yiyorlar ve (onları) Allah yolundan men ediyorlar.” (Tevbe Süresi, 34)

Hristiyanlarda bu sınıfa “Oklirus=Ruhban Sınıfı” deniliyordu. Lübnanlı Hristiyan araştırmacı Butros Bostânî bu kelimeyi şu şekilde açıklıyor:

“Bu kelime, Hristiyanlara göre din hizmetinde bulunanlar için kullanılır. Hz. Musa’ya gönderilen vahiyde Sıpt-ı Lavi’ye Rabbin mirası denildiği gibi onlara verilen bu ünvan, onların ilâhi bir sınıf oluşuna veya ondan gelen miras oluşuna işaret etmektedir. Eski Mısırlı kavimlerde ve İbranilerde, ibadet yapmak için bir sınıf belirlenmişti. Hristiyan kilisesinde daha ilk kurulduğu andan itibaren, idaresini yürüten bir kısım gözcüler, yöneticiler olurdu. Eğer kilise yoksulluk çıkmazından kurtularak kalkınır da iyi bir hale gelirse, bu varlık o idareci papazların eline geçerdi. Bunlar sadece din hizmetkârları ve mânevi yetiştiriciler değillerdi. Hatta o dönemlerde bütün ilim ve kültürün eksenini ve merkezi kabul edilirdi. Bizans imparatorluğu döneminde bu papazlar, halka ait vergilerden müstesna idiler. Hiç kimse onlardan halkın refahı ve iyiliği için bir iş yapmasını isteyemezdi. Kendi çizgileri içinde de ve çizgileri dışında halk üzerinde de onların bir tür saltanat ve idaresi vardı.”¹⁰⁸

Aynı durum eski İran’da da vardı. Dini liderliğin temsilciliğini özel bir kabile yapardı. Eski dönemlerde bu önderlik Midya Kabilesi’nin elinde idi. Zerdüş’t’e bağlı olanların döneminde ise el-Muğan kabilesi bu mânevi nüfuzu elinde bulunduruyordu.

¹⁰⁸ *Dairetü'l-Maârif*, Bostânî, c. 4, s. 146, Beyrut, 1876.

Mânevi önderliği elinde bulunduran kabilenin insanları kendilerini, ilâha hizmet için yaratılmış olan, yeryüzündeki Allah'ın gölgesi kabul ediliyorlar ve böyle idarecinin sadece bu kabileden çıkması gerekir diye düşünüyorlardı. O kabilenin, Allah'ın varlığından bir parça olduğu kabul ediliyor, ateş mâbedlerinin korunması ve tanzimi, bu sülâlenin mirası olarak görülüyordu.

Hindistan'da da Brehmenlerin durumu aynı şekilde idi. Bunlar, din ve kutsallığı kendi mülkiyetlerine almışlardı. Hindu dininin kanunlarına göre onlar, üstün bir değere ve hiçbir kimsenin ortak olamayacağı merkezi bir öneme sahiptiler. İsterse günahları ile bütün dünyayı mahvetseler bile, Brehmenlerin günahlarının bağışlandığına inanılırdı. Vergilerden muaftılar. Birini öldürseler de hiçbir şekilde onlardan karşılık alınamazdı. Dini merasimlerin ve ibadetlerin yapılması ancak onlar aracılığı ile olabilirdi.¹⁰⁹

İslâm, miras yolu ile geçen bu ağalığın, mülkiyetin ve saltanatın iki şekline de son verdi. Bunlar insanlığa, örnekleri Bizans, İran ve Hindistan tarihlerinde görülebilen zulümler yapmışlardı.¹¹⁰ İslâm, halife seçme yetkisini müslümanlara, danışma meclisine. ilim ve ihlâs sahibi kimselere havâle etmiştir. Bu bakımdan Hz. Peygamber (s.a.), kendisinden sonra yerine geçecek kişi hakkında hiçbir şey söylememiş, kimin müslümanların halifesi ve lideri olacağını bildirmemişti. Eğer bildirmesi dinin emirleri (farzları) arasında olup da, bunu açıkça bildirmek gerekli olsaydı, Hz. Peygamber (s.a.) bu emri mutlaka yerine getirirdi. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyuruyor:

“Ey Peygamber! Sana Rabbinden indirilen emir ve buyrukların hepsini insanlara ilet. Eğer böyle yapmazsan, Allah'ın emrini

¹⁰⁹ Geniş bilgi için bakınız, *es-Siretü'n-Nebeviyye*.

¹¹⁰ Geniş bilgi için bakınız, *es-Siretü'n-Nebeviyye* (Menuşastır'a atfederek).

insanlara iletmemiş olursun. Ve Allah seni insanlardan daima koruyacaktır.” (Mâide Sûresi, 67)

Allahu Tealâ yine şöyle buyuruyor:

“Bundan önce geçen Peygamberler hakkında da Allah’ın kanunu böyledir. Allah’ın emri, gerçekleşmiş bir hükümdür. O Peygamberler Allah’ın emir ve yasaklarını tebliğ ederler ve sadece ondan korkarlar ve Allah’tan başka hiçbir kimseden korkmazlar. Allah hesap görücü olarak yeterlidir.” (Ahzâb Sûresi, 38-39)

Sahih-i Buhârî’de, Utbe oğlu, Abdullah oğlu Ubeydullah Hazretleri, İbni Abbas (r.a.) Hazretlerinden şöyle rivayet etmektedir:

“Hz. Peygamber (s.a.) Efendimizin son günleri idi. eve bir takım insanlar vardı. Hz. Peygamber (s.a.), ‘Bir yazı yazayım (da ondan sonra yolunuzu şaşırmayın.)’ buyurdu. Bunun üzerine bazıları dedi ki ‘Şüphesiz Hz. Peygamberin ağrı ve ızdırabı fazlaşmıştır. Halbuki elimizde Kur’an vardır. Bizim için Allah’ın Kitabı yeterlidir.’ Bu konuda ev halkı, diğerlerinden ayrı görüş ileri sürdü ve aralarında kızgınlık meydana geldi. Bu yüzden onlardan biri ‘(Kâğıt kalemi) yaklaştıran da size bir yazı yazsın, ondan sonra da yolunuzu kaybetmezsiniz.’ diyor, onlardan biri de daha başka bir şey söylüyordu. Yersiz konuşma ve aykırı görüşler çoğalınca Hz. Peygamber (s.a.), ‘Gidin!’ buyurdu.”¹¹¹

Kâğıt ve kalem istedikten sonra daha üç gün Hz. Peygamber (s.a.) bu dünyada yaşadı. Fakat bir daha kalem ve kâğıt istemedi ve halifelik konusunda hiçbir açıklamada bulunmadı. O gün çeşitli bir takım vasiyetler yaptı ama onlar arasında halifeliği hiç anmadı.

¹¹¹ Sahih-i Buhârî, Megazi Bölümü, Hz. Peygamberin hastalığı kısmı.

Hız. Peygamber (s.a.) in yaptığı vasiyetler içinde şu da vardı: “Namaza ve emriniz altında bulunan insanlara (köle ve cariyelere) dikkat edin.”

Hız. Ali (r.a.) buyurdu ki: “Hız. Peygamber Efendimiz; namaz, zekât (ın tam yerine getirilmesini) ve kölelerle cariyelere iyi davranılmasını tavsiye buyurmuştur.”¹¹²

O vasiyetleri içerisinde şu buyruğu da vardır: “Allah, Yahudileri ve Hristiyanları helak etsin. Onlar, Peygamberlerinin mezarlarını mâbed haline getirdiler.”¹¹³

Hız. Aîşe ve Hız. Abbas (r.a.) şöyle buyurdular: “Hız. Peygamber (s.a.) son nefeslerini verirken siyah örtüsü ile mübarek çehresini örttü. Bir süre böylece kaldı. Sonra mübarek yüzünü açtı ve o vaziyette şöyle buyurdu: ‘Allah’ın lâneti, Yahudi ve Hristiyanlar üzerine olsun. Onlar, Peygamberlerinin mezarlarını mâbed (tapınak) haline getirdiler.’ Hız. Peygamber (s.a.), bu hareketten ümmetini sakındırıyordu.”¹¹⁴

“Kâğıt Hadisi” konusu üzerinde görüş bildirirken, Prof. Abbas Mahmud el-Akkâd şöyle yazıyor:

“Hız. Peygamber (s.a.)’in Hız. Ali (r.a.)’nin halife seçilmesini tavsiye etmesi sırasında araya girip engelleyen Hız. Ömer (r.a.)’dir.” sözüne gelince: Bu söz, son derece basit, mânâsız ve değersiz bir sözdür. Şahsiyetli herhangi bir kişiye dahi böyle sözlerin yakıştırılması ona ihanet olur. Nerede kaldı ki Hız. Ömer (r.a.) gibi çok üstün şahsiyetli bir kişiye bu söz yakışsın. Aslında Hız. Peygamber (s.a.), Hız. Ali (r.a.)’nin veya başka birinin halife yapılmasını tavsiye buyurmak için kâğıt kalem istememişti. Çünkü

¹¹² Beyhaki ve Ahmed rivayet etmiştir.

¹¹³ Malik *Muvatta*’da bildirmiş ve İbni Kesir, c. 4, s. 471’de nakletmiştir.

¹¹⁴ *Buhârî*, Hız. Peygamber’in hastalığı bölümü.

halifelik vasiyetini yazmaya gerek yoktu. Bir kelime yeterli idi, bir tek işaret bile kâfi idi. Hz. Ebu Bekir (r.a.)'e yaptığı gibi namaz için ileri geçip kıldırmasını istediğinde bir işareti yeterli görmüş, herkes de Hz. Peygamberin ne demek istediğini anlamıştı.

Kâğıt kalem istedikten sonra daha üç gün boyunca Hz. Peygamber (s.a.) Efendimiz hayatta kalmış, ama bir daha kâğıt kalem istememişti. Hz. Ali (r.a.) ile Hz. Peygamber (s.a.) arasında hiçbir engel yoktu. Hz. Ali (r.a.)'nin muhterem eşi Hz. Fatıma (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.)'in ruhu bedeninden çıkıp uçtuğu ana kadar yanında ve hizmetinde bulunuyordu. Eğer Peygamberimiz istese idi Hz. Ali'yi çağırarak, kendi yerine aday gösterirdi. Hiçbir zorlama olmayan bu susmayı bir tarafa bırakarak, Hz. Peygamber (s.a.)'in daha önceki sünnetlerinden (prensiplerinden) olan, vali ve temsilci tayin etmesine bakarsak görürüz ki Resûlullah, kendi ailesinden vali tayin etmeye yanaşmamış ve Peygamberlerin mirasından onları men etmiştir. Peygamberimizin bu davranışı ile bu sükûta birlikte bakarsanız, Hz. Peygamber (s.a.) in Hz. Ali (r.a.)'yi halife yapmak istediğine, arzusunu, niyetini açıkça bildirmeye birinin engel olduğuna dava hiçbir ipucu bulamazsınız.”¹¹⁵

Prof. Akkâd, *Abkâriyetü Ali* kitabında; Hz. Peygamber (s.a.)'e miras yoluyla halife olma konusu üzerinde anlatırken çok doğru olarak şöyle yazmaktadır:

“Eğer o (veraset yolu), Allah'ın emirlerinden bir emir olsaydı, Hz. Peygamber (s.a.)'in hiçbir erkek çocuğu olmadan bu dünyadan göçüp gitmesi ve Kur'ân-ı Kerim'in inişi tamamlandığı halde Ehli Beyt'den halifelğe birinin getirilmesi üzerinde açık bir ifadenin bulunmaması çok tuhaf bir şey olurdu. Eğer bu, Allah'ın takdirinden bir şey ve dinin zorunluluklarından bir zorunluluk olsa idi, dünya

¹¹⁵ *el-Abkariyât el-İslâmiyye*, Prof. Abbas Mahmud Akkâd, s. 619, Kahire.

hayatında uygulanması kesin olan bir emir gibi uygulanır ve fıtrat kanunlarına aykırı düşen her çabanın boşa çıktığı gibi, onun aleyhine yapılan her halifelik çatışması başarısız kalırdı. Bu bakımdan halifelüğün miras yolu ile geleceği prensibini iddia eden kimseleri ve bu konuda aşırı gidip halifelliği Haşimi sülalesi ile sınırlı kabul eden kimseleri destekleyen ne açık bir nas (yazılı ifade) vardır, ne de o şart ve durumlara göre bir işaret görülmektedir.”¹¹⁶

H. Ebu Bekir (r.a.)'e Biat Edilmesi

Medineli müslümanlar her ne kadar, meselelere çözüm getiren basiret ve anlayış sahibi insanlar idiyseler de, onlar arasında hem Muhacirler hem de Ensar bulunuyor ve Arap yarımadasında bunların verdikleri kararlar uygulanıyordu ve dünyanın neresinde bir müslüman varsa, onların kararlarına bağlı kalıyorlardı ama Hz. Peygamber (s.a.)'in vefatından sonra onlar iki yol ayrımı üzerinde bulunuyorlardı. Ya birlik ve beraberlik içinde aynı istikamete yönelmiş olarak İslâm'ı yayma ve Allah'ın emirlerini insanlara ulaştırma çalışması içine girip hayatı, hareketleri, büyüklüğü herkes tarafından kabul edilen ve Hz. Peygamber yanındaki değeri herkesçe bilinen, Hz. Peygamberin onun sadâkatini ve vefakârlığını nasıl bildirdiğini ve kendisini en nazik ve kesin sonuç ortaya koyan durumlarda nasıl ileri sürdüğünü herkesin bilip tanıdığı bir kimseyi kendilerine rehber ve komutan kabul etmeleri gerekiyordu, ya da birbiri ile çekişme, çatışma, aykırı görüşler ileri sürerek birbirinin yakasına yapışma yolunu seçmeleri icab ediyordu ki, bu yolla İslâm'ın birliği paramparça olur, milletin şirazesi bozulur ve Allah korusun İslâm da diğer dinler gibi önderlik ve başkanlık kavgaları içine düşerek parçalanma ve dağılmanın kurbanı olur giderdi. Durumun çok karmaşık ve nazik oluşunun sebebi, bu ola-

¹¹⁶ *a.g.e.*, s. 936.

yın Kâhtan Kabilesi'nin iki kolunun merkezi olan Medine'de, yani Hz. Peygamber Efendimizi heyecanla, sevgiyle karşılayan, müslümanları barındıran Evs ve Hazrec Kabilelerinin memleketlerinde ortaya çıkması idi. Bu iki kabile de, yapılabilecek bütün yardım, destek, kardeşlik ve fedakârlık hizmetlerinin hepsini bütün bir kalp genişliği ve huzuru içinde sunmuşlardı. Onlar Kur'an-ı Kerim'in kendileri hakkında şöyle buyurduğu kimselerdi:

"Muhacirler gelmeden önce hicret evinde (Medine'de) oturanlar. kendileri yanına hicret edip gelenleri severler."
(Haşır Sûresi, 9)

Onlar, Muhacir müslümanlar gelmeden önce yüzlerce seneden beri oranın halkı idiler. O bakımdan eğer onlar kendilerini Hz. Peygamber (s.a.)'in halifeliğine daha çok hak sahibi kabul etseydiler, hayret edilecek bir şey olmazdı. Hatta mantıklı bir şey ve gerçeklerin, olayların bir gereği kabul edilirdi.

Hz. Ömer (r.a.), bu karmaşık psikolojik meseleyi kavradı, İslâm'ın ve müslümanların Hz. Peygamber'in vefatından sonra karşılaştıkları bu çetin durum da onun gözleri önünde idi. arkadaşları ve çağdaşları içinde seçkin olduğu ve çeşitli kerelerde tecrübe edilmiş olan Allah vergisi zekâsı ve ileriye gören basireti ile müslümanların karşılaştıkları bu meselede bir gün dahi gecikmeye yer olmadığını anladı. Eğer bugün birlik ve beraberlik dizgini, müslümanların dirliğini, düzenliğini ayakta tutma yetkisinde olan ve İslâm'ın geleceği kendilerine bağlı olan kişilerin elinden çıkarsa, artık tekrar bu dirlik düzenliğin bir araya gelemeyeceğini gördü. Bu bakımdan halife seçiminde gecikmeye gönlü razı olmadı, özellikle de Medineli Ensar'dan bazı Sahâbilerin, halifenin kendilerinden olmasını istediklerini öğrendiği için, gecikmeyi uygun görmedi. Ensar Sahâbiler, ev sahibi kimselerdi, düşünceleri de yersiz değildi. Ama onlar birbirine eşit iki ayrı büyük kabile idi. Uzun süre

savaş ve kamplaşma içinde kalmış olan Evs ve Hazrec Kabilesi vardı. Hz. Ömer (r.a.) biliyordu ki, Arap yarımadasının insanları sadece Kureyş Kabilesi'ni kendilerine baş kabul edebilirdi. Çünkü Kureyş'in liderlik vasfı âdet ve sosyal açıdan, öteden beri süregelen otoriteleri bakımından liderlikleri kabul edilmişti. Bu bakımdan Hz. Ömer (r.a.), şeytan müslümanlar arasına fitne sokmasın ve kalplerde eğrilik ve bozgunculuk meydana getirme fırsatı bulmasın diye, müslümanları Saide oğulları avlusunda topladı. Bu hususta acele etmesinin sebebi şu idi: Hz. Peygamber (s.a.), hemen biraz önce gözlerini kapamış ve daha henüz defnedilmemişti. Müslümanlar birleşik haldedirler. Beraberlik ortamı hâkimdi. Eğer hemen o anda müslümanlara bir başkan seçilirse, müslümanların başkanı ve lideri olarak o, Hz. Peygamber'in teşhiz ve defin hizmetini yerine getirebilirdi. Bu bakımdan Hz. Ömer (r.a.), Saide oğulları avlusunda, müslümanların önünde ayağa kalktı ve Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in elini tutup ona biat etmeye davet etti ve şöyle buyurdu:

“Allahu Teâlâ sizleri, hepimizin en iyisi olan Hz. Peygamber (s.a.)'in çalışma arkadaşı ve mağara dostu olmuş olan bir kimsenin başkanlığında topladı. Bu bakımdan hepiniz ayağa kalkınız ve onun elini tutarak biat ediniz.”

Nitekim insanlar Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in elini tutarak ona biat ettiler.

İkinci gün genel biat, Sekife Biatı'ndan sonra Mescid-i Nebevî'de yapıldı.¹¹⁷ Bu sırada Hz. Ebu Bekir (r.a.) bir konuşma yaptı. Bu konuşmasında Allah'a hamd ve senada bulunduktan sonra şöyle buyurdu:

“Ey insanlar! Sizin en hayırlınız olmadığım halde size başkan seçildim. Eğer bu işi iyi yürütürsem bana yardım ediniz. Kötü

¹¹⁷ Bu olay Hicri 11. yılın Rebîülevvel ayının 13. günü olmuştur.

yürütürsem bana karşı çıkınız. Doğruluk, emin olmaktır. Yalan, hainliktir. Aranızdaki zayıflar, Allah'ın izni ile hakları kendilerine verilmeye kadar benim yanımda güçlüdür. Ve aranızdaki güçlüler, Allah'ın izni ile ben kendilerinden hakkı geri alıncaya kadar yanımda zayıftırlar. Allah yolunda cihadı terk eden her milleti, Allah zillete düşürerek rezil etmiştir. Bir millette ahlâksızlık ve fuhuş yaygınlaşmışsa, mutlaka Allahu Teâlâ onlar üzerine yaygın belâlar göndermiştir. Ben Allahu Teâlâ'ya itaat ettiğim sürece bana itaat ediniz, Allah'a ve Resûlüne karşı gelirim bana itaat etmeniz gerekmez. Buyurun namazınızı kılmak için kalkın. Allah size lütuf ve merhamet buyursun.”¹¹⁸

Hiz. Ebu Bekir (r.a.)'e yapılan biat, herkesin uyum göstermesi amacıyla önceden düşünülmüş ve planlanmış bir plan gereği değildi. Gerçekte bu biat, her şeye gücü yeten, hikmet sahibi Allah'ın belirlediği bir takdir-i ilâhi idi. Allahu Teâlâ'nın lütuf ve kereminin bir tecellisi idi. Çünkü O, dini başarılı kılmaya karar vermiş ve müslümanlar arasında birlik ve beraberliğin devam etmesini dilemiştir. Hatta bu durum Arapların âdet ve ölçülerine de uygun düştü. Araplar, serbestçe görüşler ileri sürerek önemli bir meseleyi karara bağlarlar, aralarında bir başkan seçerken, yaşta büyük olanı ve görüşü keskin, samimiyeti üstün olanı, tecrübeli, dünyanın acısını tatlısını görmüş, askerinin ve halkın liderliğini becerebilecek bir kimseyi seçerlerdi. Bu, nesiller boyu devam eden âdetleri idi.¹¹⁹

¹¹⁸ *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 5, s. 248.

¹¹⁹ Akkad diyor ki: “Hz. Peygamber vefat ettiği sırada Hz. Ali 30 yaşından iki üç yaş daha fazla idi. Bu ise, yaşa ve yaşlılığa çok önem veren bu millet için, karar verip aşılması çok zor olan bir safha idi. (*el-Abkariyat el-İslâmiye*, s. 241). Tarihi açıdan bunun böyle olduğu sabittir. Ve o sırada Hz. Ali'nin 33 yaşında, Hz. Ebu Bekir'in 61 yaşında olduğu rivayeti tercih edilmiştir.

İngilizce yazdığı kitaplarla meşhur müslüman yazar Emir Ali¹²⁰ (O günün Hindistan'ında üst düzey hâkim olan İslâm davacısı Seyyid Emir Ali) bu tarihi gerçeği şu kelimelerle anlatmaktadır:

“Araplar bir kabilenin liderliğinin miras yolu ile de geçmesini kabul etmezlerdi; seçim yapılır, genel görüş bildirmeye, rey verme prensibine şiddetle uyulurdu. Kabilenin bütün kişilerinin başkan seçiminde söz hakkı olur, seçim, ölenin geride bıraktığı kişilerin erkekleri arasında yaş ve yaşlılıkta gün görmüslük prensibine dayanırdı.

Hz. Peygamber (s.a.)'in yerine halife seçilmesinde de bu eski âdet ve prensibe bağlı kalındı. Çünkü şartların nezâketi, herhangi bir gecikmeye izin vermiyordu. Bu bakımdan yaşı, Mekke'de iken sahip olduğu değeri ve mertebesi açısından, Arapların ölçü ve hesabına göre büyük mevkii olan Hz. Ebu Bekir (r.a.), hiçbir gecikme yapılmadan halife seçildi.

Ebu Bekir (r.a.), akıllılığı ve mutedil bir kişi oluşu açısından özel değere sahipti. Hz. Ali ve Peygamber ailesi mensupları, eskiden gelen âdetlere bağlılıklarından, İslâm'a saygıları ve gönülden bağlılıklarından dolayı, onun seçilmesini kabul ettiler.”¹²¹

¹²⁰ Doğumu 1849, ölümü 1928. Horasanlı Nâdir Şah ile beraber Hindistan'a gelmiş olan Şiânın ileri gelen bir ailesindendi. Hindistan'ın en seçkin hukukçularındandı. İslâm hukuku üzerinde yazanlar arasında üstün değere ve şöhrete sahiptir. Çok yüksek derecede İngilizce ilmi yazılar yazan Müslümanlardandı. Bengal yüksek mahkemesinin 1904 yılındaki baş hakimi idi. İngiliz kraliyet danışma meclisine seçilen ilk Hindistan'lı üye idi. İki kitabı çok büyük şöhret elde etti. 1. İslâm'ın Ruhu=*Spirit of İslam*. (Türkçeye 1923'te tercüme edilmiştir.) 2. Arap Tarihinin Özeti = *A Short History of The Saracens*.

¹²¹ Arap tarihi özeli s. 21, *Nehcü'l-Belâğâ*'nın şerh edicisi H. 655'de ölen Şia mezhebinden bir Mu'tezile olan İbni Ebil Hadid şöyle yazıyor: “Bizim eski ve yeni Basralı ve Bağdatlılar şöyle yazıyorlar: Hz. Ebu Bekir (r.a.)'e yapılan biat, doğru, şeriata uygun ve hukuki bir biatti. Bu biat nas yoluyla değil

Bu seçim sayesinde müslümanlar ve Araplar soy ve kana dayanan ve gereğinden çok fazla kan bağına önem verilen, hatta kutsallaştırılan bu kabile sisteminden ve babadan oğula geçen devlet idaresi şeklinden korunmuş oldular. Eğer ilk halife Haşimoğulları sülâlesinden seçilseydi, (şüphesiz onlarda bu yetenek vardı, insanlar da onlar hakkında bu kanaate sahipti.), o zaman bunun sonucu olarak, Haşimoğullarının dinî, mânevî önderliği ile birlikte bir de dünya saltanatları ortaya çıkar, müslümanlıkta da Hıristiyanlıktaki Ruhban sınıfı ve düzeninde olduğu gibi bir düzen ve papalık meydana gelirdi. Hıristiyan papalığında görülen, Mecusi ve Hindu dinlerinin önderlerinde bulunan acı sonuçlar ve zararlı etkiler, İslâm ümmeti arasında ve İslâm toplumunda da ortaya çıkardı. Fikir önderliği, mânevi başkanlık, diktatörlük ve ekonomik sömürü bir tek sülâlede toplanırdı. Daha sonra gelen nesiller, insanların vergileri ile hediyeleri ile serveti ile lüks hayat yaşayan bu insanları, genel insanlık seviyesinden üstün ve insan üstü kimseler görerek, onların idaresini ve değiştirilemez liderliğini kabul ederlerdi. Bu ise kesinlikle, Hz. Peygamber (s.a.)'in Haşimoğullarının zekât kabul etmesinin “menfaat yolu açan ve servet üreten” kapısını kapatmasına ve ondan beleş yemekten ve keyfini düşünmekten devamlı olarak uzak tutulmasına sebep olan ruha ve amaca aykırı olurdu. Hz. Ebu Hureyre (r.a.) şöyle rivayet ediyor: “Bir keresinde, sadaka olarak gelen hurmalar içerisinde bir tanesini Hz. Ali'nin oğlu Hz. Hasan (r.a.) alarak ağzına koydu. O zaman Hz. Peygamber (s.a.), hah hah diyerek ağzından çıkarttı ve sonra ‘Sen bilmez misin ki bizler sadaka yemeyiz.’ buyurdu.”¹²²

de seçim yoluyla yapılmış, üzerinde de görüş ve kanaat birliğine varılmıştı. Bu da bir seçim tarzıdır.” (*Nehcû'l-Belâğa Şerhi*, c. I, s. 7).

¹²² *Sahih-i Buhari*, Peygamber'e Gönderilen Sadakalar Konusunda Anlatılanlar Bölümü ve *Sahih-i Müslim*, Peygamber'in Soyundan Gelenlere Zekâtın Haram Oluşu bölümü.

Haris oğlu, Rabia oğlu Abdulmuttalib'den rivayet edilen bir başka uzunca rivayette şöyle anlatılmıştır: “Sadakalar, insanların ellerinin kiridir. Bu, Muhammed’e ve Muhammed’in soyundan gelenlere layık değildir.”¹²³

Allahu Teâlâ, Haşimi sülâlesini ve Hz. Peygamber (s.a.)’in ev halkını (Ehl-i Beytini) şu ayette belirtilene uymaktan korumuştur: “Ey iman edenler! (Kitap ehli olanlardan) pek çok âlim ve mânevi lider, insanların mallarını haksız olarak yerler.” (Tevbe Sûresi, 34)

Eğer bu iki tür liderlik (yani dünya idaresi ve mânevi liderlik) miras yolu ile Haşimoğulları’na geçse idi, artık bu makamlar hiçbir zaman onlardan başkasına geçmezdi. Bu bakımdan Kureyş Kabilesi’nden bazı açık sözlü kişiler, mübalağasız doğru söylemiş ve şöyle demişlerdir:

“Eğer Haşimoğulları sizin üzerinize idareci tayin edilseydi, artık bu idarecilik onların elinden asla çıkmaz ve Kureyş’in başka bir sülâlesine veya koluna geçmezdi.”¹²⁴

Hiz. Ali (r.a.)’nin Halifeliğinin Gecikmesinin Sırrı ve Hikmeti

İnkılâp getiren hareketlerin, bir inanç ve düşünceye çağırarak mücadelelerin tarihini okuyup inceleyenler görürler ki, pek çok hareketler katıksız ve hâlis din için, insanlığı ıslah için başlarlar, ama sonunda bir ailenin veya bir sülâlenin saltanat, makam, mevki elde etmesi ile veya siyasi ve askeri türden bir güç elde etmesi ile biter. Bundan dolayıdır ki, din bilinci güçlü olan ve Allah’ın kendilerine anlayış ve basiret verdiği kimseler, bu tür hareketlerin

¹²³ *Sahih-i Müslim*, Zekat Bölümü.

¹²⁴ *el-Abkariyât el-İslâmiyye*, s. 938.

sonunun nasıl geleceğini bilmediklerinden, onlardan çekinirler ve daima şüphe ile bakarlar.

Bu noktada, Hz. Peygamber (s.a.)'in Hırakl'a İslâm'ı kabul etmesi için davet mektubu gönderdiği zaman Hırakl ile Ebu Süfyan arasında geçmiş olan konuşmayı nakletmek uygun olacaktır. O mektubun Hırakl'ın kafasında ne etki meydana getirdiği, onun beyninin, muhakemesinin, Hz. Peygamber (s.a.) hakkında nasıl düşündüğü ve neyi araştırıp öğrenmek istediği, hepsi, onun Ebu Süfyan ile yaptığı konuşmadan anlaşılmaktadır. Hırakl, Ebu Süfyan'dan "O halde onun (mektubu gönderen Hz. Peygamber'in), atalarından bir kral gelip geçmiş midir?" diye sordu. Ebu Süfyan, "Hayır." deyince, Hırakl şöyle dedi: "Ben senden, onun atalarından hiçbir kral gelip geçmiş midir diye sordum, sen de hayır dedin. O zaman ben (içimden); eğer onun geçmiş büyükleri arasında bir kral, bir han, hakan bulunsaydı anlardım ki O, bu yolla kendi sülâlesinin saltanatını eline geçirmek istiyor derdim."¹²⁵

Hz. Peygamber'in vefatından hemen sonra müslümanlara liderlik ve başkanlık yapmak için, Hz. Peygamberin ailesinden veya Haşimoğulları sülâlesinden bir kişinin halife olmayıp da, Resûlullah'ın yerine Teynoğullarından Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in geçmesi, Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in yerine Adiyogullarından olan Hz. Ömer (r.a.)'in geçmesi, onun yerine de Ümeyyogullarından Hz. Osman (r.a.)'in geçmesi, ondan sonra ise, sadece Hz. Peygamber'in Ashâbı arasında değil, hatta bütün ümmet içinde ondan daha üstün, çok önemli mesuliyetler taşıyan halifelik makamını üstlenebilecek ondan daha layık hiçbir kişinin kalmadığı sırada Hz. Ali (r.a.)'nin halifelik makamına geçmesi, Allahu Teâlâ'nın büyük bir hikmeti ve o herşeyi bilen ve her şeye gücü yeten yaratıcının bir takdiri

¹²⁵ *Sahih-i Buhâri*, Vahiy Nasıl Başlamıştı Bölümü.

idi. Bu bakımdan böyle bir durumda şüpheyi ve tereddüde yer kalmamış oldu. Hiç kimsenin sû-i zanla hareket etmesine veya karşı çıkmasına, ileri geri konuşmasına fırsat kalmadı. Çünkü konu, tam bir aile ve sülâle meselesine bürünmedi. Hiç kimsenin, bencillikle, milliyetçilikle suçlamasına veya o tarafa çekmesine fırsat verilmedi. Bütün bunlar, ilâhi takdirin ve Rabbâni hikmetin tecellisi idi.

İlk Olarak Hz. Ebu Bekir (r.a.)'ın Denenmesi ve Onun Kesin Tutumu

Bütün siyerciler Hz. Peygamber'in dönemini yazan tarihçiler ve hadis bilginleri; Hz. Peygamber Efendimiz'in şöyle buyurmuş olduğunda görüş birliğindedirler:

“Biz peygamberler topluluğu miras bırakmayız (mirasçılarımız olmaz.) Ne eşya bırakmışsak hepsi (başkalarına dağıtılması gereken) sadakadır.”¹²⁶

İmam Ahmed, senedi ile Ebu Hureyre (r.a.) Hazretlerinden, Hz. Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

“Benim mirasçılarım kendi aralarında para pul bölüşemez. Benim, ailelerimin nafakasından (masrafından) ve onunla uğraşana verilen yardımdan başka bıraktıklarım (başkalarına dağıtılması gereken) sadakadır.”

Buhâri, Müslim ve Ebu Dâvud, Mâlik b. Enes vasıtasıyla, senedi ile birlikte Ebu Hureyre (r.a.)'den işte bu ifadelerle rivayet etmişlerdir. İmam Buhâri. Urve (r.a.) Hazretlerinden, o da Hz. Aişe (r.anha)'den şöyle rivayet etmektedirler:

“Hz. Peygamber Efendimiz vefat edince mübarek eşleri, Hz. Osman (r.a.)'ı Hz. Ebu Bekir (r.a.)'e göndererek, miraslarını iste-

¹²⁶ Ahmed b. Hanbel *Müsned*'i, c. 2, s. 463.

mesini arzu ettiler. Bunun üzerine Hz. Aîşe (r.a.) şöyle dedi: “Hz. Peygamber (s.a.), ‘Biz, mirasçılar edinmeyiz, (bizim mirasçılarımız yoktur.) Geride bıraktığımız bütün mallar sadakadır.’ buyurmadı mı?” Müslim de bunu aynı şekilde rivayet etmiştir.

Aslında bu söz, Hz. Peygamber (s.a.)’in şanına yakışan, onun yaşayış ve davranışına tam uygun düşen bir sözdü. Hz. Peygamber daima, her nerede tehlikeli durumlar ortaya çıksa da can verme veya fedakârlıkta bulunma zorunluluğu doğsa, kendi sülâlesinden insanları ve Haşimoğulları mensuplarını ileri sürerdi. Ve her nerede menfaat elde etme fırsatı doğsa, orada Hz. Peygamber onları geri plana atardı. Yukarda anlatıldığı gibi Bedir savaşında, Arapların en çetin savaşçıları ve cesur insanları ile çarpışmaları için, Hz. Peygamber’in herkesten önce öne çıkardıkları (kendi sülâlesinin mensupları olan) Hamza, Ali ve Ubeyde (r.a.) idiler. Hz. Peygamber (s.a.)’in tertemiz döneminden başlayarak bugüne kadar İslâm ümmeti içinde olan en büyük gelir kaynağı zekâtıdır ki, bunu almayı Resûlullah Efendimiz, Haşimoğullarına ve kendi soyundan gelenlere ebedî olarak yasaklamıştır. Halbuki bu, sürekli akan bir çeşme gibi bugüne kadar çağlayıp akan ve daima akacak olan gelir kaynağıdır. Veda haccı sırasında faiz alacağını geçersiz kılıp kaldırdığında, ilk önce amcası Abdulmuttalib oğlu Abbas (r.a.)’ın faiz alacağını kaldırmış ve ilk bağışladığı kan bedeli, Haşim oğulları sülâlesinden olan Abdulmuttalib oğlu Haris oğlu İbni Rebia’nın kan bedeli olmuştur.

Veda haccı hutbesinde şöyle buyurmuştur:

“Cahiliyet döneminin bütün faizleri kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk faiz ise, bizim faizimiz, yani Abdulmuttalib oğlu Abbas’ın faizidir. Cahiliyet döneminden gelme kan bedeli de kaldırılmıştır.

İlk kaldırdığım kan bedeli ise, bizim kan bedellerimizden Harisoğlu İbni Rebia'nın kan bedelidir."¹²⁷

Hiz. Ali (r.a.) bu gerçeği bizzat Hiz. Muaviye'ye yazdığı mektubunda dile getirerek şöyle diyor:

"Hiz. Peygamber (s.a.) Efendimiz, kıtlık ve yoksulluk yaygınlaştığında ve insanlar birbiri ile savaşa girdiğinde, kendi aile ve sülâlesinden olanları ileri sürerdi de onlarla, sahabîlerini kılıçların ve mızrakların darbesinden korurdu. Bu yüzden Haris oğlu Ubeyde, Bedir savaşında öldürüldü. Hamza da Uhud savaşında öldürüldü. Cafer ise Mute Savaşında öldürüldü."¹²⁸

Hiz. Ebu Bekir (r.a.) için en ağır bir tecrübe ve imtihan vakti geldi. Ağır, son derece hassas, çetin ve duygusalılık bulunan bu imtihanda, kendi kesin kararını ortaya koyması gerekiyordu. Her insan yaptıklarından doğru ve uygun kabul ettiği kararlarından sorumludur.

Burada bir usûl meselesi vardı. Hem siyasi, idari yönü olan, hem de duygusal yönü olan şer'î bir mesele idi. Tam bir tedbir ve cesaretle, Hiz. Peygamber (s.a.)'in vasiyetini, onun yaşayışına, talimatına ve uygulamalarına eksiksiz uyacak şekilde uygulaması gerekiyordu.

Bu olayı İmam Buhârî, senedini de zikrederek, Hiz. Aişe (r.anha)'den rivayet etmiştir:

"Fatıma ile Abbas (r.a.) Hiz. Aişe (r.a.)'den rivayet etmiştir. Hiz. Aişe (r.a.) şöyle buyuruyor:

'Fatıma ile Abbas (r.a.), Hiz. Peygamber (s.a.)'in bıraktıklarından miras istemek üzere Hiz. Ebu Bekir (r.a.)'e geldiler. İki

¹²⁷ *Sahih-i Müslim*, Hac Bölümü ve Ebu Dâvud, Abdullahoğlu Câbir rivayeti.

¹²⁸ *Nehcü'l-Belâğa*, s. 368-369, Beyrut baskısı.

de Hz. Peygamber'in Fedek'¹²⁹deki arazisini, hem de Hayber'deki Peygamber'in hissesine düşen payı istiyordu. Hz. Ebu Bekir (r.a.) onlara şöyle dedi: "Ben, Hz. Peygamber (s.a.)'i, 'Bizim mirasçımız yoktur. Bizim bıraktıklarımızın hepsi sadakadır.' buyururken işittim. Hz. Peygamber soyundan gelenler, o maldan sadece ihtiyaç duydukları kadar alacaklardır."

Başka bir rivayete göre o şöyle buyurmuştur:

"Ben, Hz. Peygamber'in kimseyi mirasçı yapmadığını duydum. Ama Hz. Peygamber'in, ihtiyaçlarını karşıladıkları kimselerin masraflarını ben de karşılayacağım."¹³⁰

Sahih-i Buhârî'de Hz. Aişe (r.anha)'den şöyle bir rivayet vardır:

"Hz. Fatıma (r.anha); Hz. Peygamber (s.a.)'e düşen Medine ve Fedek'deki ganimeti ve Hayber'den düşen beşte biri vermesi için Hz. Ebu Bekir (r.a.)'e haberci gönderdi. Hz. Ebu Bekir (r.a.), 'Hz. Peygamber (s.a.), 'Biz, kimseyi kendimize mirasçı yapmadık. Bıraktığımız ne varsa hepsi sadakadır.' buyurdu. Ben de, Allah'a hamd olsun ki, Resûlullah Efendimiz'in sadaka yapılmak (ihtiyaç sahiplerine dağıtılmak) üzere bıraktığı malda, hiçbir harcama yapamam. Onun hayatında o mallar nasılsa, aynı şekilde tutarım. Hz. Peygamber (s.a.) ne yapmışsa onu yaparım.' diye cevap gönderdi."¹³¹

¹²⁹ Fedek: Medine-i Münevvere ile kendisi arasında iki günlük mesafe olan bir Hicaz köyüdür. (Üç günlük mesafede olduğu da söylenmektedir.) Burada ki araziye Allahu Teâlâ, Hz. Peygamber'e barış halinde ganimet olarak lütfetmişti. İçinde, kaynayan bir su pınarı ve hurma bahçeleri vardı. (*Mirsadü'l-İtilâ*, Safiüddin Bağdadî, Beyrut 1954)

¹³⁰ İmam Hanbel *Müsned*'i, c. I, s. 10

¹³¹ *Sahih-i Buhârî*, Hayber Savaşı Bölümü, (uzun bir hadis içinde zikredilmiştir).

Hz. Ebu Bekir (r.a.) şöyle buyurdu: “Allah’a yemin olsun ki, Hz. Peygamber (s.a.) in yapmış olduğu şeyi ben terk edemem. Ben de aynı şeyi yaparım.”

Hz. Ebu Bekir (r.a.), kesinlikle inandığı ve doğru kabul ettiği bu mesele üzerinde ısrarla durdu, geri çekilmedi ve Hz. Peygamber’in vasiyetini yerine getirmekte taviz vermedi. Diğer taraftan Hz. Fatıma (r.anha) annemiz, mirası istemeye devam etti. Bunun sebebi, ya Hz. Ebu Bekir’in bildiğini, kendisinin bilmemesi, ya da Hz. Peygamber’in halifesinin, onun arzusunu yerine getirebilme imkânına ve yetkisine sahip olduğunu düşünmesi olabilir, ikisi de görüşlerinde müçtehitler, ikisinin de görüşlerinde kendilerine göre haklı sebepleri vardı.¹³²

İmam Ahmed b. Hanbel’in *Müsned’inde şu rivayet de vardır:*

Hz. Fatıma (r.a.) şöyle buyurdu: “Onun (Hz. Ebu Bekir’in), Hz. Peygamber (s.a.)’den duyduğunu, ancak o daha iyi bilir.”¹³³

Hz. Peygamber (s.a.)’in vefatından sonra Hz. Fatıma (r.anha) altı ay kadar hayatta kaldı ve Hz. Ebu Bekir (r.a.)’den şikayetçi olup, küskün kaldı. Vefat edinceye kadar onunla hiçbir görüşme, danışma yapmadı. Her şeye rağmen akrabalar arasında, topluluklar arasında da böyle şeyler oluyor, insan olma icabı böyle durumlar ortaya çıkabiliyor. İnsanın, kesin inandığı ve doğru kabul ettiği bir konuda, içinde bir tür hassaslık (duygusallık) geliyor ve bir alın-

¹³² Şöyle bir yorum daha yapılabilir: Hz. Fatıma (r.a.), peygamberlerin mallarında miras olmaması demek, taşınabilir mallarda (para pul vs.) miras uygulanmaz demektir diye düşünüyordu. Nitekim bir rivayette şöyle bildirilmiştir: “Benim mirasım para pul olarak bölüşülemez.” Ama burada konu taşınamayan mallar (arazi ve emlâk) konusuydu. Bu bakımdan Hz. Fatıma (r.a.), bu konuda miras yürütülebilir diye düşünmüş olabilir. Hz. Ebu Bekir (r.a.) ise bu emri genel olarak kabul etmiştir.

¹³³ *Müsned-i Ahmed*, c. 1, s. 4

ganlık ortaya çıkıyor. Ama bu ihtilaf, bir noktada kaldı ve Hz. Ebu Bekir (r.a.)'e karşı küskünlüğü, şeriat çizgisini aşmadı. Muhalefet göstermesinde bile asalet, tokgözlülük, âlicenaplık ve sabır cevheri devam etti. Çünkü bu karakter onun özünde ve hamurunda vardı. Âmir (r.a.) Hazretlerinden bir rivayette şöyle denilmiştir:

“Hz. Fatıma (r.a.)’nın hastalığı ağırlaşınca, Hz. Ebu Bekir (r.a.) onu ziyarete gitti. Ziyaret için izin isteyince Hz. Ali (r.a.), Hz. Fatıma (r.anha)’ya, kapıda Hz. Ebu Bekir (r.a.)’ın ziyaret için beklediğini, içeri girmek için izin istediğini, haber vererek, ‘Eğer istersen içeri girmesine izin ver.’ dedi. Hz. Fatıma (r.anha), ‘Sen bunu arzu ediyor musun?’ dedi. Hz. Ali de, ‘Evet’ deyince, o da izin verdi. Hz. Ebu Bekir (r.a) içeri girdi. Hz. Fatıma’dan özür diledi, görüştü ve Hz. Fatıma ondan memnun oldu.”¹³⁴

Biz bu konuyu, büyük bilgin Akkâd’ın görüş ve incelemesiyle bitiriyoruz. O, el-Abkariyât el-İslâmiye kitabında şöyle diyor:

“Hz. Ebu Bekir (r.a.)’ın, Hz. Peygamber (s.a.)’in kızı Fatıma’yı mirastan mahrum bıraktı diye, onun Hz. Peygamber (s.a.)’e olan bağlılığında ve sevgisinde şüpheye düşülmesi anlaşılır bir şey değildir. Eğer o, Hz. Fatıma’yı mirastan mahrum bırakmışsa, bizzat kendi kızı Hz. Aişe’yi de aynı şekilde mahrum bırakmıştır. Çünkü Hz. Muhammed (s.a.)’in Allah’tan getirdiği şeriata göre peygamberler, hiç kimseyi kendilerine mirasçı yapmazlar. Hz. Ebu Bekir (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.)’in mirasından, aralarında kendisinin en sevgili ve övünç kaynağı kızı Hz. Aişe’nin de bulunduğu mirasçılarını mahrum bırakmayı asla istememişti. Ama o, Hz. Peygamber’in getirdiği dinde ve onun sıkı sıkı vasiyet ettiği meselelerde gevşeklik

¹³⁴ el-Riyâd el-Nadra fî Menâkib el-Aşara Muhîb, Taberî, s. 176, Beyrut 1984.

gösterilmemesini istemişti. Dini korumak, sülâleyi ve malı korumaktan daha önemli idi.”¹³⁵

Prof Akkâd, daha ilerde bu konuda şöyle yazmaktadır:

“Miras konusunda Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in kararlaştırdığı görüşün dışında bir karar alması, hakkı da değildi. O biliyordu ki, Hz. Peygamber (s.a.)'in buyurduğu gibi, peygamberler hiç kimseyi kendilerine mirasçı yapmazlar. Vefatının yaklaştığı sıralarda Hz. Aişe'ye vasiyet ederek, kendisine verdiği şeylerden ve kendisine bağış ve miras şeklinde verilen mallardan Müslümanlar lehine vazgeçmesini söylemişti.”¹³⁶

HZ. FATİMATÜ'Z ZEHRA (R.A.NHA)

Cennet kadınlarının hanımefendisini ve Hz. Peygamber'in ciğer köşesini yazmadan geçmeyi kalem reddeder.

Hz. Peygamber (s.a.)'in ciğer köşesi olan Hz. Fatıma (r.anha), Resûlullah Efendimiz'in en küçük ve en sevgili kızıdır. Vâkıdî, Ebu Cafer Bâkır'dan, Hz. Abbas (r.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

“Hz. Fatıma (r.anha), Kabe tamir edilirken doğdu. Hz. Peygamber (s.a.) o zaman 35 yaşında idi.”

Medayinî de, onun (Fatıma'nın) doğumu, Peygamberimiz'e peygamberlik gelmeden 1 sene bir kaç gün önce oldu, diyerek, bunu belgelendirmiştir. Ebu Talip oğlu Hz. Ali (r.a.), hicrî 2. yılın Muharrem ayı başında Hz. Fatıma ile evlendi. Resûlullah Efendimiz'in soyu, sadece onunla devam etti. O, Hz. Ali ile evlendiği zaman 18 yaşında idi. Taberânî şöyle rivayet etmiştir:

¹³⁵ *el-Abkariyât el-İslâmiyye*, s. 446

¹³⁶ *a.g.e.*, s. 448

“Hz. Aîşe buyururdu ki: “Fatıma (r.anha)’nın pek kıymetli babası (Hz. Peygamber)ndan başka, ben hiçbir zaman ondan (Hz. Fatıma’dan) daha iyisini görmedim.”

Ebu Nuaym oğlu Abdurrahman Hazretleri, merfû olarak Ebu Said Hudrî (r.a.)’den, Peygamberimiz’in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: “Cennet kadınlarının hanımefendisi, kızım Fatıma’dır.”

Sahih-i Buhârî ve Sahih-i Müslim’de, Misver b. Mağrame’den şöyle bir rivayet vardır: Hz. Peygamber (s.a.)’in minber üzerinde şöyle buyurduğu işitildi: “Fatıma benden bir parçadır. Onu üzen şey beni de üzer. Onu rahatsız eden şey, beni de rahatsız eder.”

Müminlerin annesi Hz. Aîşe (r.anha)’nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Ben, bir keresinde Fatıma’yı gelirken gördüm. Yürüyüşü tamamen Hz. Peygamber (s.a.)’in yürüyüşüne benziyordu.”

O hayatta kaldığı sürece Hz. Ali (r.a.) başka biri ile evlenmedi. Yerîm oğlu Ukbe, Ebu Salebe Haşanî’den onun şöyle söylediğini rivayet ediyor: “Resûlullah Efendimiz, bir savaştan veya seferden geri döndüğünde âdeti, mescide giderek iki rekat namaz kılmak sonra Hz. Fatıma’ya uğrayıp, ondan sonra mübarek eşleri ile buluşmaktı.” Talha kızı Aîşe, müminlerin annesi Hz. Aîşe’den şöyle rivayet ediyor:

“Hz. Aîşe (r.anha) buyurdu ki: “Ben, konuşma tarz ve üslubunda Fatıma’dan daha fazla Resûlullah Efendimiz’e benzeyeni görmedim.”¹³⁷

Hz. Fatıma (r.anha), Hz. Peygamber (s.a.)’i memnun etmeye ve onu hoş tutmaya çok dikkat eder, onu memnun etmekten daha fazla hiçbir şeyi önemli görmezdi. Annelik şefkatinin ve annelerin çocuklarına doğuştan gelen sevgilerinin pek çok tezahürleri (görün-

¹³⁷ *el-İstiâb fî Marifeti'l-Ashâb*, İbni Abdülber Kurtubî, c. 4, s., 374-377.

tüleri) vardır. Hz. Fatıma annemizin bu sevgi ve şefkatini gösteren olaylardan sadece bir kaçını zikredeceğiz:

1. Hz. Ömer (r.a.)'in oğlu Abdullah'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Hz. Peygamber (s.a.) bir sefere çıkacağı zaman yaptığı en son iş, Hz. Fatıma (r.anha)'yı görmek olurdu. Geri dönünce de ilk işi Hz. Fatıma (r.anha)'ya giderek onu görmektir.”

Resûlullah (s.a.), Tebuk savaşından geri döndüğünde Hz. Fatıma'nın kendisine bir mukaynaa (başörtüsü) satın aldığını, onu da zâferan (sarıya boyayan bir bitki) ile boyadığını, kapısına da bir perde gerdiğini, yahut (rivayet edenin burada şüphesi var) evine bir yaygı serdiğini gördü. Hz. Peygamber (s.a.) bunu görür görmez geri döndü ve mescide gelerek oturdu. Hz. Fatıma (r.anha), Bilâl-i Habeşî (r.a.) Hazretlerini çağırarak “Git de babamın evime gelerek kapıdan neden geri gönüp gittiğini öğren.” dedi. Nitekim Bilâl (r.a.) geldi ve (ya Resûlallah, neden kızınızın kapısından geri döndünüz? diye) sordu. Peygamber (s.a.) ise: “Ben orada şu, şu şeyleri gördüm.” buyurdu. Bilâl (r.a.) gelerek durumu bildirince, Hz. Fatıma (r.anha) derhal kapıya gerdiği süslü perdeyi çıkardı ve Resûlullah'ın onda gördüğü yeni ne varsa hepsini, giydiği yeni başörtüsünü çıkardı ve sâde örtüsünü giydi. Bilâl (r.a.) durumu Resûlullah'a bildirince, Resûlullah kalktı gitti ve “İşte bu şekilde yaşamaya devam et. Anam babam sana kurban olsun.”¹³⁸ buyurdu.

2. Hz. Ömer (r.a.)'in oğlu Hz. Abdullah (r.a) şöyle rivayet ediyor:

“Bir keresinde Resûlullah Efendimiz Hz. Fatıma'nın evine gitti ama içeri girmedi, geri döndü. Hz. Ali (r.a.) gelince Hz. Fatıma

¹³⁸ *Sahih-i Buhârî ve Ebu Dâvud.*

bunu anlattı. Hz. Ali (r.a.) Resûlullah Efendimiz'e gelerek sebebinin sorunca, Hz. Peygamber (s.a.) buyurdu ki: "Ben, onun evinin kapısında bir perde gördüm. Bizim (ailemizin) dünya ile (yani dünyanın süslü eşyaları ile) ne alakamız vardır?" Rivayet eden diyor ki: "O bez (perde) nakışlıydı". Hz. Ali (r.a.) durumu Hz. Fatıma (r.a.)'ya bildirince, Hz. Fatıma (r.anha), "O (yani Resûlullah), arzu buyurduğuna bildirsin (onu yapayım)" dedi. Hz. Ali (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v)'e giderek bunu söyledi. Hz. Peygamber (s.a.) de, "O perdeyi falanın evine gönderin. Onların buna ihtiyacı vardır." buyurdu."¹³⁹

3. Resûlullah (s.a.)'in hizmetkârı Sevban (r.a.) Hazretleri şöyle diyor:

"Hz. Peygamber (s.a.) bir sefere çıkarken, hareket edeceği sırada yaptığı en son iş Hz. Fatıma (r.anha) ile görüşmek olurdu. Geri dönüşünde aynı şekilde ilk yaptığı iş, Hz. Fatıma'yı görmektir. Bir keresinde bir savaştan geri dönmüştü. Hz. Fatıma'nın evinin kapısında bir perde asılmış olduğunu gördü. Hz. Hasan ve Hüseyin (r.a.)'e gümüş halkadan süs (takı) takıldığını da gördü. Resûlullah bunu görür görmez duraksadı ve içeri girmedi. Hz. Fatıma, ne sebepten dolayı Hz. Peygamber'in içeri girmediğini anladığından, o anda perdeyi indirdi, çocukların elinden gümüş takıları çıkarttı. O zaman çocuklar ağlamaya başladılar ve ağlaya ağlaya Peygamber'in yanına gittiler. Resûlullah, ikisinden halkayı (bileziği) aldı ve "Ey Sevban! Şu (Medineli bir aile tarafına işaret ederek) falana ver de gel. Bunlar (Hz. Fatıma, Hasan ve Hüseyin'i işaret ederek) benim Ehl-i Beytimdir. Bunların, bu dünya hayatından zevk çıkarmalarını arzu etmiyorum. Ey Sevban! Fatıma için, hurma yaprakların-

¹³⁹ *Sahih-i Buhârî ve Ebu Dâvud.*

dan yapılmış gerdanlıkla, fil dışından yapılmış iki bilezik al, gel buyurdu.”¹⁴⁰

Hz. Peygamber Efendimiz'in yüce varlığına, Hz. Fatıma (r.an ha) annemizin duyduğu derin ilgi ve sevgi, hem babası hem de emrinde olduğu Peygamber'i ve bütün dünyanın kendine itaat ettiği Peygamberi'ne olan tarif edilmez bağlılığı sebebiyle o, Hz. Peygamber (s.a.) vefat edince, derdi, ızdıraplı ve uzun bir mersiyeden daha çok anlamlı ve etkileyici olan şu cümleyi, Peygamberimiz defnedildikten sonra söyledi: “Ey Enes! Hz. Peygamber ^üüzerine nasıl toprak atılabildi?”¹⁴¹

Hz. Fatıma (r.anha), Hz. Peygamber (s.a.)'in vefatından altı ay sonra vefat etti. Resûlullah Efendimiz; kendisi ile herkesten önce ahiret gününde buluşacağını söyleyerek onu teselli etmişti. Ona bir defasında şöyle buyurmuştu: “Senin, cennet kadınlarının hanımefendisi (başkanı) olman hoşuna gitmez mi?”¹⁴²

İmam-ı Mâlik, Cafer-i Sâdık Hazretlerinden başlayarak, Efendimiz Zeynel Âbidin'de biten bir senedle şöyle rivayet ediyor:

“Hz. Fatıma (r.anha)'nın vefatı, akşam ile yatsı arasında oldu. Vefat haberini işitince, Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Zübeyr, Hz. Abdurrahman b. Avf (r.a.) geldiler. Cenaze namazı kılınmak için getirildiğinde Hz. Ali (r.a.), Hz. Ebu Bekir (r.a.)'e, ‘Namazı kaldırınız.’ dedi. O da, ‘Sen varken mi?’ deyince, Hz. Ali (r.a.) şöyle cevap verdi: ‘Evet. Öne geçiniz. And olsun ki, sizden başka hiçbir kimse namaz kaldıramaz.’ Nitekim Hz. Ebu Bekir (r.a.) namazı kıldırıldı ve geceleyin toprağa verildi.”¹⁴³

¹⁴⁰ *Sünen-i Ebu Dâvud, Müsned-i Ahmed Hanbel ve İbni Mâce* rivayet etmiştir.

¹⁴¹ *Sahih-i Buhârî*, Hz. Peygamber'in Hastalığı ve Ölümü bölümü.

¹⁴² *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 6, s., 332.

¹⁴³ *el-Muvâfaka* Basri ve İbni Semman rivayet etmiştir.

Vâkıdî'nin rivayetine uygun olarak, Hicrî 11. yılın mübarek Ramazan'ının 3. günü vefat etmiş ve Ramazan'ın 3. günü Salı gecesi defnedilmiştir. Hz. Ali'den, onun çocukları Hasan, Hüseyin, Muhsin, Ümmü Gülsüm ve Zeynep (r.anhüm) doğmuştur. Allah hepsinden razı olsun ve derecelerini yükseltsin.¹⁴⁴

Efendimiz Hz. Ali (r.a.)'nin Hz. Ebu Bekir (r.a.)'e Biat Etmesi

Hz. Ali (r.a.)'nin, Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in halifeliğine ne zaman biat ettiği konusunda değişik rivayetler vardır. Hafız Ebu Bekir Beyhakî, Hz. Ebu Sâid el-Hudrî Hazretlerinden senedi ile birlikte şöyle rivayet ediyor:

“Hz. Ebu Bekir (r.a.) minbere çıktı ve insanların yüzlerine bakarak göz gezdirdi, onlar arasında Hz. Ali'yi göremedi. Bunun üzerine Ebu Talib oğlu Ali'yi çağırttı, o da geldi. Hz. Ebu Bekir (r.a.), ‘Ey Allah’ın Resûlü’nün amcasının oğlu ve damadı! Müslümanların birliğinin parça parça olmasını ister misin?’ dedi. Hz. Ali (r.a.) cevap olarak, ‘Ey Allah’ın elçisinin halifesi! Benim hiçbir şikâyetim ve dargınlığım yoktur.’ dedi ve orada ona biat etti.”¹⁴⁵

İbni Kesir de şöyle demiştir:

“Bu olayın önemli ve zikr edilmeye değer bir yönü de şudur ki, Hz. Ali (r.a.) daha ilk gün veya Hz. Peygamber'in vefatının ikinci günü biat etmiştir, işin aslı ve gerçek olan budur. Çünkü Hz. Ali (r.a.) hiçbir zaman Hz. Ebu Bekir (r.a.)'den ayrılmadı ve hiçbir namazda arkasında namaz kılmayı terk etmedi.”¹⁴⁶

¹⁴⁴ *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 5, s. 293.

¹⁴⁵ *a.g.e.*, c. 5, s. 249. (özetlenerek).

¹⁴⁶ *a.g.e.*, c. 5, s. 249. (özetlenerek).

“Hz. Ali (r.a.)’nin, Hz. Fatıma (r.anha)’nın duygularını göz önünde bulundurmaya ve onun kalbini kırmamaya dikkat ettiği için Hz. Ebu Bekir (r.a.)’e biat etmediği, Hz. Fatıma (r.anha) altı ay sonra vefat edince, Hz. Ali (r.a.)’nin herkesin huzurunda biat ettiği düşüncesi meşhurdur. İbni Kesir ve diğer büyük bilginler, bu ikinci biatin, birinci biati yenilemek ve belgelemek olduğu düşüncesindedirler. Bu konuda Sahih-i Buhârî, Müslim ve bunlardan başka diğer kitaplarda rivayetler vardır.”¹⁴⁷

Hiz. Ali (r.a.)’nin İmtihanı ve Kararından Dönmemesi

Hiz. Ebu Bekir Sıddık (r.a.)’ın halifeliliğinin daha ilk döneminde öyle bir imtihan ve deneme safhası ortaya çıktı ki, bu safhada Hiz. Ali (r.a.)’nin davranışı, onun, sülâlecı olma taassubundan ve politik davranıştan (ki bu fırsattan yararlanmaktır) fersah fersah uzak bulunduğunu, samimiyet ve fedakârlık hâlesi gibi olduğunu açıkça ispat etmektedir.

Bu imtihan safhasını İbni Asâkir, Gafle oğlu Süveyd’den şöyle nakletmiştir:

“Ebu Süfyan (r.a.), Hiz. Ali ve Hiz. Abbas (r.a.)’ın yanına geleerek dedi ki: ‘Ey Ali ve ey Abbas! Nasıl oldu da halifelik Kureyşin bu değeri çok düşük ve nüfusu en az olan kabilesinin eline geçti. Allah’a yemin ederim ki, ikiniz de isterseniz Medine’yi sizi destekleyen ordu ile doldururum.’ Buna cevap olarak Hiz. Ali (r.a.): ‘Val-lahi asla ben buna izin vermem. Eğer biz Ebu Bekir’i bu halifelige layık görmeseydik, kolaylıkla ona o makamı bırakmazdık. Ey Ebu Süfyan! Müminlerin karakteri, samimiyet ve dürüstlüktür. Vücutları, birbirinden uzak diyarlarda bulunsa da, onlar birbirinin iyiliğini ister, birbirini sever, içi dışı başka olmak, kalbi ile dili bir-

¹⁴⁷ a.g.e., c. 5, s. 246. (özetlenerek).

birine zıt olmak, sözü ile hareketi birbirini tutmamak, münafıkların karakteridir.”¹⁴⁸

İbni Ebil Hadid’in Nehcü’l-Belâğa şerhinde şöyle anlatılmaktadır: Ebu Süfyan (r.a.), Hz. Ali (r.a.)’ye biat etmek için ondan izin isteyince, Hz. Ali (r.a.) cevap olarak şöyle dedi: “Sen bizden erbabı olmadığımız bir işi istiyorsun. Allah’ın Resulü (s.a.) bana bir tavsiyede bulunmuştur. Ben de o tavsiyeye bağlı kalıyorum.” Ebu Süfyan onu bıraktı, Abdulmuttalib oğlu Abbas’ın evine gitti. Dedi ki: “Ey Ebül-Fadl (Abbas)! Sen, kardeşin oğlunun (yeğenin, Hz. Peygamber (s.a.)’in) yerine geçmeye daha layık değilsin? Elini uzat da sana biat edeyim. Ben sana biat edince, hiçbir kimse size biat etmekte tereddüt etmeyecektir”. Hz. Abbas (r.a.) bunu duyunca güldü ve “Ey Ebu Süfyan! Ali’nin reddettiği şeyi ben mi kabul edeceğim?” dedi. Bunun üzerine Ebu Süfyan mura-dına ermeden başarısız olarak geri döndü.¹⁴⁹

Bu konuda diğer bir rivayet de şöyledir:

Abbas oğlu Fadl, “Ey Teymoğulları! Siz (bizim sülâlemizden olan) bir peygamberin halifelliğini elde ettiniz. Size karşılık biz (sülâle olarak) buna daha çok hak sahibiyiz.” deyince ve Haşimoğlu Abdulmuttalib oğlu Ebu Leheb’in bazı çocukları buna benzer bir şiir de okuyunca, Zübeyr (r.a.) diyor ki: “Hz. Ali (r.a.) bunu duydu da ona haber göndererek, ona bir daha böyle bir şey söylememesini emretti. Ve ‘Selâmetü’d-din ehabbu ileyna min gayrihi = Dinin güven içinde olması, bizim için diğer bütün şeylerden daha önemlidir.’ dedi.”¹⁵⁰

¹⁴⁸ *Kenzü’l-Ummal*, c. 3, s. 141.

¹⁴⁹ *İbnü Ebi’l-Hadid*, c. 6, s. 18

¹⁵⁰ *a.g.e.*, c. 6, s. 21

H. Ebu Bekir (r.a.) ile H. Ali (r.a.)'nin Samimi İlişkisi ve Yardımlaşması

H. Ali (r.a.), eskiden beri süregelen aile asaletine, âlicenaplığına, fedakârlığına, lekesiz samimiyet ve dürüstlüğüne tamamen uygun olarak hayatı boyunca H. Ebu Bekir (r.a.)'in halifeliğini desteklemiş, ona yardımcı olmuştur. O, H. Ebu Bekir (r.a.)'in en iyi danışmanı ve en samimi destekçisiydi. Her meselede İslâm'ın ve müslümanların iyiliğinin, huzurunun bulunduğu şeye öncelik verirdi. H. Ebu Bekir (r.a.)'e, samimiyette, müslümanların iyiliği konusunda ve halifeliğin teşebbüslerini başarılı kılmada doğru, samimi görüş belirtmekten ve yardımcı olmaktan asla geri durmadı. Onun nazarında, Müslümanların birliğinden ve halifelik makamının başarısından daha fazla değerli hiçbir şeyin olmadığını gün ışığı gibi parlak, inkâr edilemeyecek kadar açık şekilde ispat eden şu olaydır:

H. Ebu Bekir (r.a.), mürted (dinden dönen)lerle savaşmak ve onlara karşı yapılan askeri harekâtın başında bizzat kendisi bulunmak istemiş ve bu düşünce ile Zülgıssa¹⁵¹ denilen yere gitmek için bineğine binmişti. Bu çok tehlikeli bir davranıştı ki, bununla sadece kendi şahsı değil, bütün İslâm varlığı tehlikeye düşerdi.

İbni Kesir diyor ki:

“Dâra Kutnî, Müseyyeb oğlu Said'den, o da İbni Ömer Hazretlerinden şöyle rivayet etmiştir: H. Ebu Bekir (r.a.) Zülgıssa'ya gitmek için hazırlanıp da devesine binince, H. Ali (r.a.) o devenin yularına yapıştı ve şöyle dedi: 'Ey Allah'ın elçisinin halifesi! Nereye gidiyorsun? Ben sana, H. Peygamber'in Uhud savaşı sırasında buyurduğu sözü söylüyorum. Kılıcını kınına sok ve hepimizi senden ebedî ayrılık felâketine düşürme, Medine'ye geri dön. Allah'a and olsun ki, seni kaybetmekle başımıza bir felâket gelirse, İslâm

¹⁵¹ Burası, Medine'den bir günlük mesefade bulunan bir yerin adıdır.

için ebediyen dirlik düzenlik diye bir şey kalmaz.' Bunun üzerine Hz. Ebu Bekir (r.a.) geri döndü. Bu rivayeti Zekeriya Sâcî ve Zührî, Hz. Aîşe (r.a.)'den de rivayet etmişlerdir."¹⁵²

Hz. Ali (r.a.)'nin -Allah korusun- eğer Hz. Ebu Bekir (r.a.)'e ve onun halife oluşuna gönlü razı olmasaydı ve istemeyerek ona biat etmiş olsaydı, o zaman bu olay kendisi için kolaylıkla yararlanabileceği bir fırsat olurdu. O, Hz. Ebu Bekir (r.a.)'i kendi haline bırakırdı. Kim bilir belki de şehit olurdu da bu olay (Hz. Ebu Bekir'in halifeligi) kendiliğinden bitmiş olurdu. Hatta dahası, bu rahatlıkla olabilirdi ve kendisinin halifelğine yol açılırdı. Eğer o, gerçekten Hz. Ebu Bekir'i sevmeseydi de ondan yakasını kurtarmak isteseydi, o zaman birine onun işini bitirmesini işaret ederdi. Bu tür davranışlar ise politik zihniyet taşıyanların ve Allah'tan korkmaz muhalif kanatta bulunanların, rakiplerine, düşmanlarına karşı daima yapageldikleri oyunlardır.

İslâm'ın geleceğini ve İslâm ümmetinin varlığını tehlikeye sokabilecek olan bu çok önemli ve nazik durumda ve hem genel hem de günlük hayatta Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ali'nin özel olarak, Sahâbe-i Kiram'ın da genel olarak, birbiri ile iyi ilişkiler kurmaları, tasada ve neşede birbirine ortak olarak bir tek ailenin fertleri gibi birbirini sevmeleri ve kayırmaları, tarafsız bir görüşle ve genişçe incelendiği zaman apaçık ortaya çıkmaktadır. Biz burada buna sadece bir tek örnek vermekle yetineceğiz. Muhammed Bakır Hazretleri (Zeynel Âbidin oğlu İmam Muhammed Bakirenden, Kesîrû'n-Nevâ şöyle nakletmiştir:

"Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in böğründe ağrı olmuştu. Hz. Ali (r.a.) elini âteşte ısıta ısıta gezdiriyor ve Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in böğrüğünü ovuyordu."¹⁵³

¹⁵² *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 6, s. 314-315

¹⁵³ *el-Riyâd el-Nadra*, Muhîb Taberî, c. 1 ve *Dürrü Mensur*, Suyûtî c. 4, s. 101.

Bu mübarek ve tertemiz duygulu topluluğun şanı ve ruh yapısı, gerçekte Allahu Teâlâ'nın şu ayette bildirdiği karakter ve ruh yapısıdır:

"Muhammed, Allah'ın elçisidir. Onunla birlikte olan kimseler de, kâfirlere karşı çok sert, kendi aralarında çok yumuşak ve birbirine karşı merhametlidirler." (Fetih Süresi, 29)

Hiz. Ebu Bekir (r.a.)'in Ehl-i Beyt ile Sevgi ve Saygı İlişkisi

Efendimiz Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in, Peygamber'in Ehl-i Beytinden olanlarla ve özellikle Hz. Peygamber (s.a.)'in iki torunu Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (r.a.) ile ilişkisi, Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in şanına yakışacak ve Ehl-i Beyt mensuplarının güzel niteliklerine uygun olacak şekilde, sevgi, saygı ve şefkat ilişkisi idi.

İmam Buhârî, Harisoğlu Ukbe (r.a.) Hazretlerinden şöyle rivayet etmiştir:

"Birgün Hz. Ebu Bekir (r.a.) ikinci namazını kıldı ve sonra çıkarak gezinmeye başladı. Hz. Hasanın çocuklarla oynadığını gördü. ilerleyip yanına vararak onu omuzuna çıkardı ve 'Babam sana kurban olsun, Hz. Peygamber'e benziyor, Ali'ye değil.' dedi. Hz. Ali (r.a.) bunun üzerine gülmeye başladı."¹⁵⁴

Bu sevgi ve güven ilişkisi Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ali arasında karşılıklı idi. Hz. Ali (r.a.), bir oğlunun adını Ebu Bekir koymuştu.¹⁵⁵ Hz. Ali (k.v.), Hz. Ebu Bekir (r.a.)'in oğlu Muhammed'i kucağına aldı ve onu özellikle gözettiler.¹⁵⁶ Onu bir bölgenin valiliğine yetenekli

¹⁵⁴ *Sahih-i Buhârî*, Kitâbü'l Menâkıb, Sıfatü'n-Nebî Bölümü

¹⁵⁵ *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 7, s. 332

¹⁵⁶ Diyarbakırlı Şeyh Hüseyin'in *Tarih el-Hamis'i*, c. 2, s. 26

gördü ve namzet gösterdi. Hatta bu yüzden Hz. Ali hakkında ileri geri konuşuldu.

Hiz. Ebu Bekir (r.a.)'in Bir Halife Olarak Hayatı ve Davranışları

Hiz. Ebu Bekir (r.a.)'in vefatını anlatarak bu bölümü bitirmeden ve bu konuda Hz. Ali (r.a.)'nin üzüntüsünü nakletmeden önce, Peygamber'in halifesinin ne derece dünyaya ilgisiz olduğu ve çok sâde bir hayat geçirdiği bilinsin diye, onun halifeliliğine kısa bir göz atmak uygun olacaktır. Yapmacıktan uzak, mütevazı bir gönülle hayat geçirmesinden başka onun, Hiz. Peygamber (s.a.)'e adım adım uyararak peşinden gitmeye ne derece önem verdiğine, dünyayı ve dünyanın bütün nimetlerini hiçbir zaman aklına getirmedigine de bir göz atmalıyız.

Dr. Philip Hitti, ünlü kitabında şöyle yazıyor:

“Mürted (dinden dönen)leri yenip perişan eden ve Arap yarı-madasını İslâm bayrağı altında birleştiren, metanet, ciddiyet ve otorite ile dopdolu olan Ebu Bekir, çok sâde bir hayat yaşıyordu. O, kısa halifelik döneminin ilk altı ayında her gün, ikametgâhının bulunduğu Sünah'dan (ki orada o, küçük ailesi ile basit bir evde yaşıyordu) sabahleyin devlet merkezi Medine'ye gelirdi. Devlettten hiçbir aylık almazdı. Çünkü o günlerde devletin bahsetmeye değer hiçbir geliri yoktu. Devletin bütün işlerini, Mescid-i Nebevî'nin avlusuna oturarak yürüttü.”¹⁵⁷

Sir William Muir, ünlü kitabında “İlk Halifenin Tarihi-Annals of the Early Caliphate” şöyle diyor:

¹⁵⁷ *A Short History of the Araps*, 1952, Londra, s. 175-176

“Ebu Bekir (r.a.)’in makamındaki sadelik, Muhammed (s.a.)’in hayatındaki sadeliğin aynısı idi. Ne hizmetçileri vardı, ne muhafızları, ne de devletin ihtişamını, heybetini gösteren başka bir şey. Ebu Bekir (r.a.), halifelik işlerinde emeğini sonuna kadar harcamaya alıştı. Öyle çok olaylar vardır ki bunlar onun, meselelerin ayrıntılarına, en küçük bölümlerine dikkat ettiğini gösterir. Yoksulları ve haksızlığa uğrayanları bulup tanımak için geceleri dolaşırdı. Devlet memurlarını ve yüksek dereceli idarecileri, devlet idaresinde görevlendirirken taraftarlıktan veya akraba ve sülâle gözetmekten uzaktı. Onun emirlerinde, davranışlarında ve uygulamalarında derin bir tedbir, bilgi ve akıl kendini gösterir.”¹⁵⁸

Kur’an-ı Kerim’in Bir Araya Toplanıp Kitap Haline Getirilmesi

Hiz. Ebu Bekir (r.a.)’in büyük hizmetlerinden büyüğü Kur’an-ı Kerim’in bir araya toplayıp bir kitap haline getirilmesidir. Nasıl İslâm’ın devamı ve onun ana ruhunu canlı tutma konusunda mürtedlere karşı cihadı, onun en büyük destanı hizmeti ise, aynı şekilde bütün gayreti ve didinmesi ile Kur’ân-ı Kerim’i bir araya toplayarak kitap haline getirmesi hizmeti de, onun ölümsüz bir başarısıdır. Hafızların yani Kur’an-ı Kerim’i baştan sona ezbere bilenlerin büyük bir çoğunluğu, mürtedlere karşı yapılan savaşlarda şehit olmuşlardı. Geri kalan hafızların da, Bizans ve İran ile yapılmakta olan savaşlarda öldürülmeleri tehlikesi vardı, bütün bunlar göz önüne alınarak, Hiz. Ebu Bekir (r.a.) in halifeliği bitmek üzere iken, Kur’an-ı Kerim’in bir tek kitap halinde yazılması, bizim bugün okuduğumuz şekilde hali ile tamamlanmış oldu. Biz bu bölümü, Efendimiz Hiz. Ali (r.a.)’nin, Hiz. Ebu Bekir (r.a.)’in

¹⁵⁸ a.g.e., s. 123

vefatından sonra keder ve ızdırıp içinde açıkladığı şu duyguları ile bitiriyoruz:¹⁵⁹

“Rivayet edilir ki; Hz. Ebu Bekir (r.a.) vefat edince, Hz. Ali (k.v.): ‘İnna lillâhi ve İnna ileyhi râciun = Biz Allah içiniz ve Allah’a dönücüleriz.’ ayetini okudu ve ağlayarak hızla oraya ulaşmış şöyle dedi:

“Allah’ın rahmeti senin üzerine olsun ey Ebu Bekir! And olsun ki, sen herkesten önce Müslüman oldun ve herkesten çok imanı kuvvetli olan oldun, imanı en keskin olan sendin. Gönlünde Allah korkusunu en çok taşıyan ve Hz. Peygamber’e en çok güvenen sendin. Hz. Peygamber’e, güzel ahlâkta, örnek oluşt, güzel ve yüce davranışta en çok benzeyen ve ilgisi olan sendin. Hz. Peygamber’e en sevimli ve en güvenilir olan sendin. Allahu Teâlâ İslâm’dan sana en hayırlı mükâfat versin.

İnsanlar Hz. Peygamber’i yalanladıkları sırada, sen onu en güçlü şekilde tasdik ettin. Bu bakımdan Allah, kitabında seni “Sıddîk” kabul etti ve “Doğruyu getiren ve doğruyu getireni tasdik edenler muttakilerdir.” buyurdu. Herkesin geri çekildiği bir sırada sen, Hz. Peygamber’i teselli edip derdine ortak oldun, insanlar oturduğu halde, onunla birlikte ayağa kalktın, insanların ondan ayrılıp gittikleri sıkıntı ve felâket zamanlarında Peygamber’e arkadaş olup yanından ayrılmadın, “ikinin ikincisi” ilâhî hitabına sahip olma şerefi taşıyan, hicret sırasında Peygamber’e arkadaş olan, onun

¹⁵⁹ el-Muhib el-Taberînin kitabı *el-Riyâd el-Nadra’da*, Hz. Ali (r.a.)’nin, Hz. Ebu Bekir (r.a.)’in vefatından sonra okuduğu uzun bir hutbesini nakletmiştir. Uzun oluşu ve kelime kelime nakledilmesi konusunda düşününce, bunun doğru olduğundan şüphe edilebilir. Bu bakımdan, *Kitabul Cevhereti fi Nesebi’n-Nebi ve Ashâbihi’l-Aşareti* kitabında, Berrî diye tanınan Muhammed b. Ebi Bekir b. Abdillâh b. Musa el-Telmisânî’nin naklettiği bölümle yetiniyoruz.

gönlünü hoş edip teskin eden, ümmet içinde ona en güzel vekillik yaparak halifelik görevini yerine getiren sendin. Hz. Peygamber'in arkadaşları gevşerken sen sağlam durdun. Başkalarının tembel davrandığı sırada öne çıktın. Başkalarının başarısız olduğu anda sen başarılı oldun. İnsanlar bekleyip dururken sen sağlam bir şekilde yürüdün. Sen herkesten çok, uzun süre susan ve herkesten çok, yüksek sesle konuştun. Gönlü herkesten daha cesaretli, işi herkesten daha güzel olandın. Hz. Peygamber'in buyurduğu gibi sen, vücudu zayıf (ama) Allah'ın emirlerini yerine getirmekte güçlü olan biriydin. Kendi şahsın ile ilgili meselelerde alçak gönüllü, Allah katında heybetli, yer ve göklere sevimli idin. Allahı Teâlâ sana, bizim tarafımızdan ve İslâm tarafından en iyi karşılık ve mükâfat bahşetsin.”¹⁶⁰

¹⁶⁰ *el-Cevhere fî Nesebi'n-Nebi ve Ashâbihi'l-Aşara* c. 2, s. 126.

Dördüncü Bölüm

HZ. ALİ (K.V.) HZ. ÖMER FARUK (R.A.)'UN HALİFELİĞİ DÖNEMİNDE

Ümmetin En Nazık Döneminde Hz. Ömer (r.a.)'in Halife Adayı Oluşunun Sonuçları

Hz. Ebu Bekir (r.a.) vefat etti ve yerine Hz. Ömer (r.a.) halife adayı oldu. Hz. Ebu Bekir (r.a.), Hz. Ömer (r.a.)'i halifelik için aday göstermişti. Çünkü o çok iyi biliyordu ki, Hz. Ömer (r.a.)'de karar verme gücü, isabetli görüş, akıl ve basiret olgunluğu, en mükemmel derecede onda bulunmaktadır. Bu özellikler o gün İslâm dünyasında yeni bir güç olarak gelişmekte olan bir topluma ve yeni doğmuş bir ülke ve devlete başkanlık yapabilmek için gerekli idi. Herhangi bir millete veya dine zaman zaman nasib olan büyük ve geniş fetihler yapma fırsatı, İslâm aracılığı ile ilk defa Arapların eline geçiyordu. Bu; tarihin son derece hassas ve nazık bir dönemeci idi. Ve o sırada ortaya çıkan problemler düğümünü bir anda çözebilecek tedbirli ele büyük ihtiyaç vardı. O dönemde dünyanın iki büyük gücü olan Bizans ve Sasanî İmparatorlukları, İslâm İmparatorluğunun önünde baş eğmeye başlamışlar ve yenilme işaretleri görülmeye başlamış-

tı. Bu imparatorluklarla birlikte, onların serveti, onların zengin ve zevk ü safa içinde yaşayan ailelerinde kullanılan lüks eşyalar ve eğlenceye düşkün eyyamcı toplumlarda yaygın olan malzemeler, Arapların önüne yığılmıştı. O ana kadar bir çöl veya yarı çöl hayatı yaşayan, deriden çadırlarda veya kırık dökük evlerde barınmaya alışık olan, zevk ü safa malzemeleri şöyle dursun, gelişmiş medenî ülkelerin her gün kullandıkları sâde şeyleri bile tanımayan bu insanların ayaklarının dibine servetler yığılmıştı. Bunlar, Irak'ta ilk defa kâfur¹⁶¹ gördüklerinde onu tuz sanmışlar ve kim bilir belki hamur yoğururken onu hamurun içine tuz diye katmışlardı.¹⁶²

Müslüman Arap fatihlerinin, karmaşık bir durumla ve hayatın yeni bir tecrübesi ile karşılaşması gerekiyordu. Bir tarafta Arapların at sırtında geçen savaşçı hayatını, İslâm değerlerini ve ölçüsünü, İslâm'ın öğrettiği ve Hz. Peygamber (s.a.)'in ve ilk sahâbîlerin apaçık örneklerini ortaya koydukları numune toplumu bütün ölçüleriyle ve güzellikleriyle korumaları sorunu vardı; diğer tarafta ise medenî özelliklerde çok ileri gitmiş olan yeni fethedilmiş bölgeleri ve yeni İslâm kesimlerini yönetmeleri gerekiyordu.

Bu şartların ışığında Hz. Ömer (r.a.)'in halife adaylığı, bir bakıma Allah'ın hikmetinin tecellisi idi. İslâm'ı devam ettirmek için, dini bütün dünyaya hakim kılmak için ve ahlâkî açıdan dünyanın içi kokmuş aşağı toplumlarına yüce İslâmî değerleri tanıtmak ve onları doğru yollara getirme yetkisi, bu ümmetin payına düşmüştü. Hz. Ömer (r.a.) bu önemli görevi yerine getirme yeteneğine tamamen sahip ve her bakımdan buna ehildi. Güç ve güvenilirlikte seçkindi, İslâm'ın ana amacını ve Peygamber'e halife olmanın yükümlülüğünü, bir başka örneği gösterilemeyecek şekilde yerine getirdi. Hz. Ömer (r.a.)'in,

¹⁶¹ İlaç olarak da kullanılan, güzel keskin kokulu beyaz renkli bir toz ve saydam madde.

¹⁶² *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 7, s. 67.

insanların kalplerinde hem saygısı, hem de korkusu (otoritesi) vardı. Öyle bir otorite ki; ancak demir iradeli bir insanın sahip olabileceği bir otorite idi. Bunun en açık örneği şu olaydır:

O, Hz. Peygamber (s.a.)'in “Allah'ın kılıcı” unvanını verdiği Halid b. Velid Hazretlerinin görevden alındığını bildiren fermanı, Halid b. Velid'in şöhretinin en yüksek noktaya ulaştığı, savaşta onun komutanlığı hatta sadece orada bulunuşu bile galibiyetin ve başarının garantisi kabul edildiği, her yerde onun övüldüğü, en güzel sıfatlarla nitelendirildiği ve kumandanlığının en üstün bir seviyeye ulaştığı sırada çıkardı. Halid b. Velid (r.a.) görevden alındığı fermanını öyle bir zamanda ve öyle bir takım şartlarda aldı ki, Müslümanların o anda onun önderliğine şiddetle ihtiyaçları vardı ve o, her gönülde yer etmişti. Bu ferman, Müslümanların Bizanslılar karşısında (en büyük savaş olan) Yermuk savaşının yapıldığı meydanda saf bağladıkları bir sırada gelmiş, Ebu Ubeyde (r.a.) Hazretlerine de komutanlık yetkisi verilmişti. Bu öyle nazik bir andı ki, en iyilerin ayağı kayabilirdi. Nefsaniyet, hatta yaratılıştan gelen bencillik ve gurur da kendi iç yüzünü gösterebilirdi. Ama Hz. Ömer (r.a.)'in otoritesi, heybeti ve Halid b. Velid (r.a.) Hazretlerinin de iman gücüdür ki, emri alır almaz ağzından “Müminlerin emirinin emri, başımız gözümüz üstünedir.”¹⁶³ sözü çıkmıştır. Kendisine böyle nazik bir anda bu müthiş değişiklik, İslâm ordusunda ve Müslümanlar arasında çözülmeye sebep olabilir denilince, o, “Ömer var olduğu sürece hiçbir fitneye yer yoktur.”¹⁶⁴ demiştir.

Hz. Halid b. Velid (r.a.)'in, müminlerin emirinin, Müslümanların devlet başkanının kararı karşısında baş eğmesi; kendisinin her-

¹⁶³ *a.g.e.*, c. 7, s. 18-19. İbni İshak, Ebu Ubeyde'nin komutanlığı hakkında şöyle yazıyor: “Bu, Şam kuşatmasının devam ettiği sırada olmuştur.” olay ne zaman olursa olsun, durumun nazik olduğu ortadadır.

¹⁶⁴ Bkz. *Kitabul-Harac*. Kadı Ebu Yusuf, s. 87 ve *Taberi Tarihi*, s. 252.

kes tarafından sevildiği, şöhret sahibi olduğu, zaferden zafere koşan bir komutan olduğu sırada, onun bu şekilde acz ve tevazu içinde, başkomutanlık makamından inerek basit bir er haline gelmesi, dünyanın savaş ve ordularını idare eden başkomutanlık tarihinde bir benzeri görülmeyen olaydır. Bununla birlikte bu olay Hz. Ömer (r.a.)'in ne derece bütün devlet işlerini ve orduyu elinde tuttuğuna da delildir.

Aynı şekilde Mısır fatihi ve valisi Amr b. As (r.a.) Hazretleri'nin durumu da tarihî bir önem taşımaktadır. Oğlu Muhammed ile bir Mısırlı arasında at yarışı yapılmış, Mısırlının atı ileri geçmişti. Amr b. As'ın oğlu Muhammed, "Kabe'nin Rabbi'ne yemin ederim ki, benim atım ileri geçti." dedi. Mısırlı da, "Kabe'nin Rabbine yemin olsun ki, benim atım ilerde idi." diye yemin etti. Muhammed öfkelenerek Mısırlı'ya kırbaç vurdu ve "Al bunu, ben keremlilerin (üstün değerde olan kişilerin veya başkan) çocuğuyum" dedi.

Mısırlı, Hz. Ömer (r.a.)'in huzuruna gelerek durumu bildirdi, hakkının alınmasını istedi. Hz. Ömer (r.a) valisi Amr b. As (r.a.)'a mektup yazarak, oğlunu ve kendisini (Medine'ye) çağırdı, ikisi de gelince, Hz. Ömer (r.a.) Mısırlı'ya, "İşte kırbaç, onunla üstün değerde olanların çocuğuna (başkan çocuğuna) vur bakalım." dedi. Ve Amr b. As Hazretlerine, "Siz ne zaman insanları kendinize köle yaptınız. Halbuki anaları onları hür insanlar olarak doğurdu." buyurdu."¹⁶⁵

Arap Fatihlerin Özellikleri

İslâm ümmeti o günlerde bir geçiş dönemi yaşıyordu. Bu geçiş dönemi ise, diğer milletlerin uzun süreli tarihleri içinde geçmek zorunda kaldıkları, İslâm tarihinin son derece nazık ve kesin bir sonuca götürecek olan günleri idi. Araplar henüz yeni yeni çöl

¹⁶⁵ *Siret-ü Ömer b. Hattab*, Yazarı: İbni Cevzî, s. 86, Ezher-Mısır baskısı H. 1331.

hayatından ve bedevîce topluluk oluştan çıkarak dünyayı tanıyorlardı. Nerede o çöllerdeki çadırlarda yaşanan hayat, deve ve koyun çobanlığı, sadece onların eti ve sütü ile geçinme, derileri ve yünleri ile çadırlarını örme ve nerede, o gelişmiş ve medenî hayatın araçları zevk ü safa malzemeleri, debdebe ve lüks görüntüleri? Bu iki tür yaşayış arasında normal bir ölçüyü devam ettirmeleri, camla demiri birbirine çarpmakdan sakınmaları gerekiyordu. Bu işi Hz. Ömer (r.a.) başardı ve aynı şekilde onun kendi yaşayış tarzında ve ölçüsünde değişiklik olmadı. Öteden beri onun karakterinde bulunan cefakârlık ve sadelikte kıl payı değişiklik meydana gelmedi. Diğer taraftan bütün gücü ile Arapların toplum düzeninin servet ve medeniyet görüntüleri ile değişmemesine dikkat etti; fetihlerin getirdiği zenginlik vardı, servet akıyordu. Ama Hz. Ömer (r.a.), her bir taneyi sayıyor, her bir kuruşun hesabını yapıyordu. Doğrudan kendisinin yaşadığı hayat ölçüsünü ve tarzını, el-Bidâye ve'n-Nihâye kitabının yazarı şu ifadelerle açıklıyor:

“Hz. Ömer (r.a.) gittiğinde, daha önceden orada olan sahabe-yi Arapçada “yalamuk” denen zarif kumaştan yapılmış kaftanlar giymiş olarak gördü. Hz. Ömer (r.a.) bu şatafatlı manzarayı görür görmez, onların üzerinden bu kaftanları çıkarttırdı. Ama onlar: “Bizler savaş halindeyiz ve silahlarımızı gizlemek için bu kıyafete ihtiyaç vardır.” deyince, bunu makul bir sebep olarak kabul etti ve giyinmelerine izin verdi.”

Şihab oğlu Tank (r.a.)’dan şöyle rivayet edilmiştir: “Hz. Ömer (r.a.), Suriye’ye giderken yolda büyük bir çayla karşılaştı. Bunun üzerine gayet sade bir davranışla deveden indi, kundurasını (çarı-ğını) çıkartıp eline aldı, devesi ile birlikte suya daldı ve karşı tarafa geçti, insanlar buna hayret edip kaldılar. Çünkü ayakkabıyı taşımak ve devenin yularını çekmek, hizmetkârların yapacağı işti.

Ebu Ubeyde (r.a.) Hazretleri, “Buranın insanlarına göre siz, aşırı sadeliği tercih ettiniz.” deyince, Hz. Ömer (r.a) onun göğsüne elini vurarak şöyle buyurdu: “Ebu Ubeyde! Senden başka birisi bunu söylemiş olsaydı (üzülmezdim.) Ebu Ubeyde! Sen (yani Araplar) insanlar arasında aşağı, değersiz ve adi bir millet sayılırdınız. İslâm şerefi sayesinde değer ve haysiyet kazandınız. Eğer İslâm’ı terk ederek başka bir yolla değer ve şeref kazanmak isterseniz, Allah sizi tekrar adi ve değersiz kılar.”¹⁶⁶

Hz. Ömer Arabistan’ın dışındaki yerlere memur olarak gönderdiği bazı görevlilere şöyle yazdı:

“Zevk ü safayı ve Acemler (Arap olmayanlar) gibi giyinmeyi kesinlikle benimsemeyiniz. Güneş altında yürümeyi ve çalışmayı asla bırakmayınız. Bu, Arapların hamamıdır. Cefakâr ve açlık içinde yaşamayı kendinize şiar edininiz. Otlarla doldurulmuş, bir yeri kabarıklık bir yeri çökük döşeklerde yatma alışkanlığınızı devam ettiriniz. Kaba, eski elbiselerle vakit geçiriniz. Mızrakların demirlerini daima takılı tutmayı unutmayınız. Atlara mutlaka sıçrayarak bininiz. Kesinlikle ok atma ve nişancılık talimine her zaman devam ediniz.”¹⁶⁷

Bundan başka Hz.Ömer (r.a.)’in -onun sağlam karakterini, demir gibi iradesini ve ahlâkî davranışlarının en yüce ölçüsünü gösteren- şu sözleri rivayet edilmiştir:

“İslâm, palazlanmaya başlamıştır. Kureyş, Allahu Teâlâ’nın malını kendileri için Allah vergisi bir yardım kabul etmeyi ve ona ibadet etmekten (farzları yerine getirmekten) gafil kalmayı istiyor. Fakat onlar iyice bilsinler ki, Ömer sağ olduğu sürece öyle olmayacaktır. Ben, köşeye dikilmiş kontrol ediyorum. Sakın ola

¹⁶⁶ *İbni Kesir*, c. 7, s. 60

¹⁶⁷ Begavî, Ebu Osman Nehdî’den rivayet etmiştir.

ki onlar ateşe düşmesinler diye, Kureyş'in yakasını ve ayaklarını iyice tuttum.”

İnsanların ruh yapılarını (psikolojilerini) derinden tanıdığına, onların karakterini bildiğine ve kendisinin hikmet dolu idaresine ve politikasına şu olay bir örnektir: O, büyük sahabeleri Medine’de alıkoymuş ve “Benim en büyük endişem, sizlerin çeşitli memleketlere giderek yayılmanızdır.” demişti. Hz. Ömer (r.a.) anlıyordu ki, eğer bu konuda gafletle hareket edilirse, fethedilmiş bölgelerde fitne baş kaldırmaya başlayacak ve halk önemli kişilerin etrafında toplanacaktır. Sonra o kişiler hakkında şüphe ve tereddütler meydana gelecek, çeşitli gruplar, hizipler ortaya çıkacak ve işte bu, sonunda kargaşa ve anarşinin sebebi olacaktır.

Seçkin Şîî hukukçu ve ingilizce’de ünlü kalem sahibi Seyyid Emir Ali, Hz. Ömer (r.a.) hakkında şöyle yazıyor:

“Hz. Ebu Bekir (r.a.)’in kısa halifelik dönemi, Arap kabileleri içinde huzur ve güveni sağlama yolunda geçtiğinden, Hz. Ömer’in eline yeni bir İslâm devletini düzenleme fırsatı geçmedi. Fakat gerçekten çok muhteşem bir insan olan Hz. Ömer (r.a.), halifelik yularını eline alınca, bitmez tükenmez bir gayretle, ele geçirilmiş ülkelerde halk huzur içinde yaşasın, her tarafta refah ve güven hakim olsun diye çalıştı. Bu, İslâm devletinin ta ilk baştan beri sahip olageldiği çok önemli bir özelliktir.”¹⁶⁸

Mezkûr yazar, bir başka yerde şöyle diyor:

“Hz. Ömer (r.a.)’in halifelîği, çok büyük bir öneme sahipti. İslâm ona çok büyük güç, kuvvet bahsetmişti. Hz. Ömer (r.a.), ahlâk açısından kendine has bir yaşayış tarzının, kendine özgü bir davranış biçiminin insanı idi. Karakterinde olgunluk, huyunda yumuşaklık vardı.

¹⁶⁸ *The Spirit of İslam*, s. 278.

Hak ve hukuk konularında kesin, katı ve prensip sahibi idi. Yaşayışındaki olgunlukta ve kesin davranış ölçüleri içinde benzersizdi.”¹⁶⁹ “O, sert bir insandı. Ama adalet konusunda çok hassas ve prensip sahibi bir kimseydi. Arapların hayat tarzını ve karakterlerini çok iyi bilirdi. Kanun ve nizama alışık olmayan bir milleti idare etmeye tamamen yetkili ve en uygun bir insandı. O, suç işleyen ve anarşiye meyilli insanlara, ceza vererek düzeltmede sahip olduğu güç vasıtasıyla, yarı vahşî hayat yaşamaya alışık, göçebe kabilelerin özelliğini taşıyan insanları kontrol altına aldı; onları ahlâk ve kanun yoluna getirdi ve halka birden zevk ü safa ve servetin sel gibi aktığını görünce, ahlâkî dağınıklıktan ve bir kargaşaya düşmelerinden onları korudu. Çünkü onların daha önce tasavvur bile edemedikleri şekilde ele geçirilen ülkelerin serveti ve lüks hayatın eşyaları önlerinde idi. Ve artık bunlar, en basit bir insan için bile elde edinilebilecek bir şeydi.

Hz. Ömer (r.a.), korumasız veya yanında herhangi bir muhafız bulundurmada geceleri dolaşır, insanların gerçek durumlarını öğrenmek isterdi. Kendi döneminin en büyük ve en muhteşem bir gücüne sahip olan mutlak idarecinin durumu işte buydu.”¹⁷⁰

Sir William Muir şöyle yazıyor:

“İslâm devletinde, Allah’ın elçisi Hz. Muhammed (s.a.)’den sonra Ömer en büyük insandı. Azmi ve zekâsı sayesinde o, bu 10 sene içerisinde, Suriye’yi, Mısır’ı ve İran’ı İslâm gücünün karşısında baş eğdirmiş, o günden bu güne bu ülkeleri İslâm’a bağlamıştır.

Bununla birlikte o, büyük bir devletin çok büyük bir hakimi idi. Hiçbir zaman meselenin özüne ulaşmakta, hikmetle, kuvvetle her meselede adaletle karar vermekte hata yapmadı. Kendisine şatafatlı unvanlar verilmesine, büyük isimlerle çağrılmasına hiçbir zaman

¹⁶⁹ *A Short History of the Saracens*, s. 27

¹⁷⁰ *a.g.e.*, s. 44

razı olmadı. Halkın dilinde her zaman kullanılan sade bir lakap ile kendisine hitap edilir “Arapların Başkanı”¹⁷¹ denilirdi.

Uzak diyarlardan ona heyetler gelirdi de “Halife veya başkan Ömer nerededir?” diye araştırırlar, mescidin köşelerinde oturan insanlardan “Müminlerin emiri mescitte midir?” diye sorarlardı. Halbuki o, onların karşısında sade elbise içerisinde oturmuş olarak bulunuyor olurdu.”¹⁷²

Hiz. Ömer (r.a.) Döneminde İslâm Devleti'nin Genişlemesi

Yazarın kısaca da olsa; Hz. Ömer (r.a.) döneminde yapılan fetihlerin ve iki büyük devletin medenî dünyayı aralarında bölüşmüş ve idarî düzenlemeye, medenî ve içtimâî hayata damgalarını vurmuş oldukları bir devirde nasıl olup da İslâm devletinin, o iki büyük imparatorluğun büyük eyaletlerini, devlet merkezlerini ve büyük şehirlerini idaresi altına aldığını, namlı şanlı eski fatihlerin ele geçiremedikleri kaleleri, şehirleri, teker teker nasıl ele geçirebildiklerini incelemesi kolay değildir. Çünkü bunların anlatılması, geniş ve mükemmel bir şekilde yazılmış olan İslâm tarihlerinin veya Hz. Ömer (r.a.)'ın hayatı hakkında yazılmış kitapların konusudur.”¹⁷³

Hiz. Ali (r.a.)'nin, Hiz. Ömer (r.a.)'e Yardımcı Olması

Biz kısaca, Efendimiz Ömer ile Efendimiz Ali (r.a.)'nin arasından ne ölçüde gönülden bağlılık ve sevgi ilişkisi olduğunu, birbiri-

¹⁷¹ Söylemek istediği doğru ifade “*Emirü'l-Muminin*” veya “Müslümanların halifesi olmalı.

¹⁷² *Annals of The Early Caliphate*, s. 283.

¹⁷³ Geniş bilgi bakınız. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, İbni Kesir c. 7, *el-Kamil fi't-Tarih*, İbni Esir, c. 3, *Fütuh el-Buldan*, Belazurî, *Ömer b. Hattab*, Seyyid Ali Tantâvî ve Naci Tantâvî, (bu konuda Urdu dilinde yazılmış olan büyük alim Şiblî Numanî'nin kitabı *el-Farûk* en mufasssal ve ilmî bir eserdir.

nin değerini nasıl bildiklerini ve her birinin diğerine ne derecede güvendiğini, iyilikte ve günahattan sakınma (ki buna Kur'an-ı Kerim "el-Birru ve't-Takva" demiştir) işlerinde birbirine yardımcı olduklarını, halifeliğin (devletin) en önemli meselelerinde el birliği yaptıklarını, birbirinin iyiliğini isteyip kendi aralarında danıştıklarını söyleyerek, bu konuda bir kaç örnekle yetiniyoruz.

Nafi el-Iysî şöyle anlatıyor:

"Bir keresinde, zekât olarak gönderilen develerin bulunduğu ağıla, Hz. Ömer (r.a.), Hz. Ali (r.a.) ile birlikte girdiler. Hz. Osman (r.a.) gölgeye oturarak yazmaya başladı. Hz. Ali (r.a.), Hz. Osman (r.a.)'ın önüne dikilmiş, Hz. Ömer (r.a.)'in dediklerini ona yazdırıyordu. Ömer (r.a.), güneş altında ayakta bekliyor vaziyette idi. Şiddetli sıcak vardı. Üzerinde iki bez vardı. Bezlerin biri ile vücudunu diğeri ile de başını örtmüştü. Zekât olarak gönderilmiş develeri sayıyor, onların rengini ve dişlerini (yaşlarını) not ettiriyordu. Bu sırada Hz. Ali, Hz. Osman'a dedi ki: 'Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur: 'Babacığım, onu davarları otlatmak için ücretle tut. Çünkü tuttuğunun en hayırlısı, güvenilir, güçlü adamdır.'¹⁷⁴ Sonra da Hz. Ömer'i işaret ederek: 'Güvenilir güçlü adam denilebilecek insan, işte odur.' dedi."¹⁷⁵

Hz. Ali (r.a.), Hz. Ömer (r.a.)'ın iyi dileklerde bulunan güvenilir bir arkadaşı ve danışmanı idi. En zor meseleleri, hikmetli bir tarzda öyle çözerdi ki, şüphe ve tereddüte yer kalmazdı. Hz. Ömer (r.a.)'ın bir keresinde "Eğer Ali olmasaydı Ömer mahvolmuştu." dediği rivayet edilmiştir.¹⁷⁶ Hatta tarih ve edebiyat kitaplarında, "Kadiyyetün ve la Eba Hasen leha = Ortada karmaşık bir mesele var, ama onu

¹⁷⁴ Kasas sûresi 26

¹⁷⁵ *el-Kamil fi't-Tarih*, İbni Esir, c. 3, s. 55-56.

¹⁷⁶ *el-İstiâb*, İbni Abdülber, s. 2015

çözecek Hasanın babası (Ali) yoktur.” cümlesi darb-ı mesel olmuştur. Bundan başka, Hz. Peygamber (s.a.)’in “Onların en iyi karar vereni Ali’dir.” (yani zor meseleleri çözmekte ve karmaşık işleri düzeltmekte en yetenekli olan Ali’dir.) buyurduğu rivayet edilmiştir.

Hz. Ömer (r.a.) Kudüs’e gittiğinde, kendi yerine Hz. Ali’yi vekil bırakmıştı. Hz. Ali (r.a.), kızı Ümmü Gülsüm’ü eş olarak Hz. Ömer (r.a.)’e vermişti, işte bunlar onun, Hz. Ömer (r.a.)’e ne kadar değer verdiğine ve aralarında ne ölçüde güçlü bağlar bulunduğuna delildir.¹⁷⁷

Hz. Ali (r.a.)’nin, İslâm ve Müslümanların Yararına Çalışmasının ve Yardımlaşmasının Açık Delili

Efendimiz Hz. Ali (k.v.) için İslâm ve müslümanların menfaatinin ne derece değerli olduğunun ve Hz. Ömer (r.a.)’e ne kadar içten bağlı olduğunun en açık ve en belirgin delili şu olayda görülür: Nihavend¹⁷⁸ savaşı ortaya çıktığı sırada (ki bu savaş son derece müthiş bir ölüm kalım savaşı idi.) Hz. Ali (r.a.)’in tutumu ve davranışı, sadece en samimî ve gönülden bağlı bir insanın tutumu olabilirdi. Olayın genişçe anlatılması şöyledir:

Nihavend Savaşı¹⁷⁹ çıkmıştı. Müslümanların İran’da el-Âlâ ordusunu yenerek Ehvaz’ı fethetmeleri, bu savaşın çıkmasına sebep olmuştu, İranlılar, o sırada Merv şehrinde bulunan şahları Yezdigerd’e mektup yazarak onu coşturdular. Diğer taraftan el-Bab’dan başlayarak Sind bölgesine¹⁸⁰ kadar ne kadar idarecisi varsa, hatta Horasan ve

¹⁷⁷ *Mecâlis el-Müslimin*, Şuusterli Kadı Nurullah ve *Mesâlik Şerhu el-Şerai*, Kumlu Ebu’l-Kasım.

¹⁷⁸ Hemcdan’ın güneyinde dağlık bölgede bulunan bir şehirdir.

¹⁷⁹ Bu olayın Hicrî 18. yılda olduğu söylenir. Bazıları ise 19. yılda olduğu görüşündedir.

¹⁸⁰ Bugünkü Pakistan’ın güney bölümü.

Halvan'da bulunan eyalet valileri hepsi coştı ve toplanarak aralarında sözleştiler, Nihavend'e doğru yürüdüler. İranlılar, Yazdigerd'in emrini alınca, Nihavend'e Firûz Han'ın yanına 150.000 savaşçı geldi. İran Şahı, bu arada askerlerin içinde dinî heyecanı ve millî, ırkî duyguları kabartacak olan her çareye başvurdu ve onların içinde eski bir imparatorluk olan Sasanî Keyanî imparatorluğunun ışığının sönmekte olduğu, onu mutlaka devam ettirmek gerektiği duygusunu ortaya çıkardı. Bu sırada İran'ın mücevherle süslü eski bayrağı (dür-füş kavîyânî) açıldı, İranlılar bu bayrağı çıkarmayı iyiye yorumladılar, zaferin, başarının işareti kabul ederlerdi. Bu bayrakla birlikte, İranlıların taptıkları Farisî ateşini yanlarına aldılar. Yazdigerd, kendi oğlu Merdan Şah'ı ordu komutanı yaparak Nihavend'e doğru gönderdi.

İslâm ordusunun genel komutanı Hz. Sa'd (r.a.), Hz. Ömer (r.a.)'e bunu yazarak bildirdi. Kendisi gelince de sözlü olarak durumu anlattı ve şöyle dedi: "Kûfeliler, düşmana saldırmalarına izin verilmemesini istiyorlar. Ve düşmanlar korksun diye güçlerini göstermekte kendilerine öncelik tanınmasını istiyorlar."

Hz. Ömer (r.a.), danışma kurulunu topladı ve onlardan görüş bildirmelerini isteyerek dedi ki: "Şu anda çok tehlikeli bir durumla karşı karşıyayız. Ben, benimle olanları ve kendileri idaremiz altında olanları alarak, o iki şehrin arasında bir yere askeri yerleştirmeyi sonra onları düşmanla çarpışmak üzere harekete geçirmeyi, kendim de onları arkasından takip etmeyi istiyorum. Allahu Teâlâ onlara zafer ve fetih kapılarını açıncaya kadar ve rızasına uygun hüküm verinceye kadar böyle yapmaya karar verdim. Eğer Allah onlara zafer verir de üstün getirirse, düşmanları kendi şehirlerinde mağlup ederim."

Abdullah oğlu Talha (r.a.) Hazretleri, Hz. Ömer (r.a.)'in bu görüşüne karşı şöyle dedi: "Siz, konuyu daha iyi biliyorsunuz. Ne karar verirsiniz verin uygun olur. Bize ne emrederseniz ona uyarız."

Hiz. Ömer (r.a.), Hiz. Osman (r.a.)'ın görüşünü sordu. O da şöyle dedi: “Ey Müminlerin emiri! Benim görüşüm, Suriyelilere bir mektup yazarak onların Şam'dan çıkıp gelmelerini ve Yemenlilere mektup yazarak onların Yemen'den çıkıp gelmelerini emretmeniz; sonra sizin, Mekke ve Medinelileri alarak Kûfe ve Basra'ya ulaşmanızdır. Bu şekilde bütün Müslümanlar aynı anda tüm kâfirlerin karşısında hazır olur.”

Hiz. Ömer (r.a.), Hiz. Ali (r.a.)'ye baktı ve onun görüşünü sordu. Hiz. Ali (r.a.), onların ikisinin görüşüne de aykırı görüş bildirdi ve Hiz. Ömer (r.a.)'in Medine'yi terk etmemesini, aynı yerde kalmasını tavsiye etti. Ve orduya komutanlık yapmak için her hangi birini vekili yapmasını, Basralıların ve müslümanların ordusunun Irak'a gelmesini, bütün valilerin ise bulundukları eyalet merkezinde, hiçbir yere kıpırdamadan durmalarını tavsiye etti. “Siz burada kalınız. Çünkü eğer Müslümanların halifesine, Allah korusun bir musibet gelirse (yani savaşta öldürülürse) İslâm'ın ve Müslümanların şirazi darma dağınık olur da artık hiçbir şey onu düzene koyamaz. Hatta onun varlığı bile devam edemez.” dedi.

Hiz. Ömer (r.a.), “İşte bu, uygun görüştür.” dedi. Ve buna göre hareket etti. Sonra bu savaşta kimin komutan yapılması gerektiğini ve onun Irak vatandaşı olup olmaması konusundaki görüşlerini sordu. Oradakiler de: “Kendi ordunun durumunu herkesten daha iyi sen bilirsin. Kim nerededir ve ne yeteneğe sahiptir, sen biliyorsun.” dediler. Hiz. Ömer (r.a.), Numan b. Mukrin el-Müzenî'yi komutan tayin etti. Bunun üzerine oradakiler, “Bu mevkiye şüphesiz o yeteneklidir.” dediler.¹⁸¹

Müminlerin emiri Efendimiz Hiz. Ali (r.a.)'nin mektuplarının ve konuşmalarının bir araya toplandığı *Nehcü'l-Belâğa*'da genişçe ve etkili bir üslûpla şu konuşma anlatılmıştır. Hiz. Ömer (r.a.) doğru-

¹⁸¹ Tarih kitaplarından özetlenmiştir.

dan doğruya kendisi orduya komutanlık yapmak istediğini bildirip de bu konuda Hz. Ali (r.a.)’den görüşünü sorunca, Hz. Ali (r.a.) şöyle buyurdu:

“Bu, İslâm’ın meselesidir. Bu savaşta zafer veya yenilgi, kişilerin azlığına çokluğuna bağlı değildir. Bu, Allah’ın üstün getirmeye söz verdiği dinidir; ordusu ise yardım edip hazırladığı ordusudur. Bu ordu ne kadar yayılmış, ilerlemiş ve parlamışsa o Allahu Teâlâ’nın sözünün bir tecellisidir. Allah sözünü yerine getiren ve ordusunu zafere ulaştırandır, işi üzerine alan (yetkileri elinde bulunduran hali-fe) ın durumu, tanelerin dizildiği iplik gibidir. Bu iplik bütün taneleri bir arada tutar ve onları birbirine kenetler. Eğer o ip koparsa, bütün taneler darmadağın olur. Sonra bir daha hiçbir zaman önceki asıl şekline uygun olarak bir araya gelemezler. Bugün Araplar sayıca her ne kadar az iseler de, İslâm sayesinde önemli bir güçtürler. Onlar, birleşik ve birbirine kenetlenmiş olduklarından dolayı, güçlü ve üstündürler. Siz onlar için o “kutup=eksen” durumunda kalınız da, Arapları o eksen etrafında döndürerek onları savaş ateşi ile çarpıştırınız. Çünkü eğer siz onların ortasından çekilerseniz, kıyıda kenardan, uzaktan yakından, bütün Araplar üzerinize üşüşecekler. Korumasız olarak arkanızda bıraktığınız sınırlar, karşınızda olan sınırlardan daha çok önem taşıyor olmalıdır. Acemler, yarın sizi görünce ‘Arapların asıl gücü kuvveti budur.’ diyecekler. Eğer sen onları baş eğdirir de emrine alırsan, daima rahata erer emniyette olursun. Ve bu iş, onlarla savaşıma arzusunu ve yeteneğini güçlendirecek, onların cesaretini ve hırsını arttıracaktır. Acemlerin müslümanlarla savaşmak için harekete geçtiklerini söylemenize gelince: Allahu Teâlâ onların bu teşebbüsünü elbetteki sizden daha çok beğenmemekte ve beğenmediği şeyi değiştirmeye onun gücü yetmektedir. Onların sayılarını zikretmenize gelince unutmayınız ki, bugüne kadar Allahu Teâlâ, nasip ettiği zaferlerde, sayı çoklu-

ğunun hiçbir rolü yoktu. Biz daima sadece Allah'ın yardımı ve ona güven içinde savaştık.”¹⁸²

Aynı şekilde Yermuk savaşından önce Hz. Ömer (r.a.), Bizans'a saldırma konusunda görüş alışverişinde bulunduğu sırada da Hz. Ali (r.a.)'nin görüşü, sadece isabetli olmaktan ibaret değildi; onun gönülden bağlılığına, samimiyetine en üstün bir delildi. Bilindiği gibi Yermuk savaşı, Suriye savaşları içinde en önemli olanı idi. Suriye'de kazanılacak diğer zaferler ve fetihler, bu savaştaki başarıya bağlı idi. Ebu Ubeyde (r.a.) Hazretleri, Hz. Ömer (r.a.)'e bir haberci göndererek, Bizans ordusunun kabarıp gelen bir sel gibi, hem kara hem de deniz yoluyla müslümanlara doğru ilerlediğini haber verdi. Hz. Ömer (r.a.), Ensar ve Muhacirleri topladı, onlara Ebu Ubeyde'nin mektubunu okudu. Sahabe-i kiram mektubu dinleyince çok üzüldüler. Bazılarının ise gözlerinden yaşlar döküldü. Bazı insanlar coşarak: “Biz, müminlerin emirine Allah adına deriz ki, bizim Suriye'ye giderek kardeşlerimize canımızı, kalbimizi feda etmemize izin versin.” Ensar ve muhacirlerin heyecanının arttığı sırada, Abdurrahman b. Avf (r.a.) Hazretleri, Müminlerin emirinin kendisinin, Suriye'ye gönderilecek olan orduya komutanlık yapmasını ve onlara siper olmasını, yardım ulaştırmasını teklif etti. Hz. Ali (k.v.) bu görüşe karşı çıktı ve şöyle buyurdu:

“Allahu Teâlâ, dine sahip çıkanların sorumluluğunu kendi üzerine almıştır. Din beşiğini sağlamlaştırmak ve onun açık sınırlarını korumak, onun işidir. Onun muzaffer kıldığı kimseler o kadar az sayıdaydı ki, genel durumlarda muzaffer olamazlardı. Düşmanlarından kurtardığı kimseler o kadar azdı ki, onlar kendi kendilerini kurtaramazlardı. O tek olan yüce varlık daima canlıdır, O'na asla ölüm yoktur.

¹⁸² *Nehcü'l-Belâğa*, Lübnan baskısı, s. 203-204.

“Siz, bu kadar az topluluğu alıp gider de savaşırsanız, başarısız olma tehlikesi vardır. Allah korusun başarısız da olunursa, o zaman müslümanlar için dünyanın hiçbir köşesinde sığınacak bir yer kalmaz. Ve sizden sonra kendisinden emir alabileceğimiz bir başkan bulunmaz. Bu bakımdan, tecrübeli bir kişiyi ordu komutanı yaparak gönderiniz; onunla birlikte de savaş tecrübesi olan ve canını feda etme duygusu taşıyanları sevkediniz. Eğer Allahu Teâlâ muvaffak kılarsa, zaten arzu edilen budur. Eğer başka bir durum ortaya çıkarsa, siz insanların sığınağı ve müslümanların dayanağı olmaya devam edersiniz.”¹⁸³

Bu konuşmadan net bir şekilde ortaya çıkan şey şudur: Eğer Hz. Ali (r.a.) (hâşâ), Hz. Ömer (r.a.) hakkında kötü niyetli olsaydı veya ona karşı kalbinde hoşnutsuzluk bulunsaydı, yahut halifelik meselesinde onu gâsıb (zorla ele geçiren) biri kabul etseydi, o zaman başına bir felâket gelip onun vücudundan yakasını kurtarmayı ve ortalığın boşalıp halifelüğün kendisine geçmesini beklerdi; işte bu olay ondan kurtulmak için bulunmaz fırsattı. Kendisine de hiçbir sorumluluk gelmezdi. Ömer’in başına bir iş gelirdi veya Hz. Ali birinin öldürmesine işaret edebilirdi. Hz. Ali bütün bunlardan yüce hem de çok yüce idi. O, müslümanların iyiliğini göz önünde bulunduran tertemiz niyetli, pırıl pırıl duygulu sözler söyledi. Onun uzak görüşlülüğüne, isabetli kararlılığına ve gönülden bağlılığına en büyük delil olan ifadeler kullandı. Allahu Teâlâ ona, İslâm ve müslümanlar adına ihlas dolu velilerine özel olarak verdiği en iyi mükâfatı versin. Onun söylediği şu söz, onun yaptıklarını tasdik etmektedir: “Kendi asıl madeninden çıkan bir cevhere hayret edilmez.”

Tam bunun aksine bu görüşü de Hristiyanlar, Hz. Ömer’i (r.a.) Kudüs’e gelerek barış anlaşmasını kendi eliyle yazmaya davet ettik-

¹⁸³ a.g.e., s. 192-193.

lerinde ileri sürdü. Bu Hristiyanlar ona Mescid-i Aksa'nın anahtarlarını teslim etmek istiyorlardı. Ebu Ubeyde Hazretleri, "Kudüs'ün fethi, sizin gelmenize bağlıdır." diye yazdı. Hz. Ömer (r.a.) ileri gelen sahabîleri toplayarak görüşlerini aldı. Hz. Osman (r.a.), onların daha çok aşâğılık duygusu hissetmeleri ve onlara bir tür hakaret olacağı için, Hz. Ömer (r.a.)'in oraya gitmemesini tavsiye etti. Ama Hz. Ali (r.a.), Hz. Ömer (r.a.)'in mutlaka gitmesi gerektiği görüşünde olduğunu söyledi. "Çünkü bunda, daima hatıra olarak kalacak olan tarihî bir şeref vardır. Ve bu şey herkese her dönemde nasib olmaz. Hem de böylece Müslümanlar üzerindeki yük azalır." dedi. Hz. Ömer (r.a.), Hz. Ali (r.a.)'nin görüşünü beğendi ve yolculuk için hazırlığa başladı. Hz. Ali (r.a.)'ye, devlet işlerini yürütme yetkisini vererek, yerine vekil bıraktı. Hicretin 16. yılının Recep ayında Suriye'ye doğru yola koyuldu.¹⁸⁴

Hz. Ömer (r.a.)'in Kudüs Yolculuğu

Kitabı okuyanlar, İran ve Bizans imparatorlarının korkudan titrediği müminlerin emiri Hz. Ömer (r.a.)'in nasıl bir debdebe ve azametle yolculuk yaptığını ve bu münasebetle şahane bir ihtişam gösterisi ile müslümanların büyük halifesinin gönüllerde heybetini arttırmış olabileceğini öğrenmek isterler. Bu tarihî yolculuğun geniştir anlatılmasını buyurunuz okuyunuz:

"Hz. Ömer (r.a.), el-Câbiye denen yere, boz renkli bir deveye binmiş olarak geldi. Başının saçları dökülmüş çıplak tepesi, güneş ışığından dolayı parlıyordu. Başında ne bir kalpak vardı, ne de bir sarık. Üzengide olmayan ayakları yanlardan sarkmıştı. Semer olarak bir çeşit yünlü kumaş devenin üstüne konmuştu. Devede döşek olarak kullanılıyordu. Heybesinde, deriden veya kumaştan, içine

¹⁸⁴ Olay hakkında geniş bilgi için bakınız *el-Kâmil*, İbni Esir c. 3, s. 399-402; ve *Tarih-i Taberî*, s. 2402.

hurma yaprakları basılmış bir torba vardı. O torba, deveye bindiğinde bir heybe idi, indiğinde ise onu yastık olarak kullanıyordu. Hz. Ömer (r.a.)'in üzerinde, kaba saba dokunmuş kumaştan bir elbise vardı. Elbisenin üzerinde yer yer lekeler, yer yer de yırtıklar bulunuyordu.”¹⁸⁵

Hz. Ömer (r.a.) şöyle buyurdu:

“Bu milletin (Hristiyanların) başkanını çağırın. Huzurunda bulunanlar, onu çağırmak üzere adam gönderdiler. Hristiyanların lideri gelince Hz. Ömer (r.a) ona, ‘Gömleğimi yıkatın ve onu diktirin. Bana da ödünç bir elbise veya gömlek verin.’ dedi. Bunun üzerine keten bir gömlek getirildi. Hz. Ömer (r.a.) ‘Bu nedir?’ dedi. ‘Ketendir’ dediler. ‘Keten nedir?’ diye sordu. Bunun üzerine ona ketenin ne olduğunu anlattılar. Sonra Hz. Ömer (r.a.) gömleğini çıkardı da, o yıkandı yamandı ve kendisine getirildi. Bunun üzerine onların gömleğini çıkardı ve kendi gömleğini giydi. Hristiyanların başkanı ona ‘Siz Arapların sultanısınız. Bu memlekette deveye binip dolaşmak ayıp sayılır. Bu bakımdan, eğer siz, bu elbise yerine iyi bir elbise (keten kaftan) giyerseniz ve katıra binerseniz, Bizanslılar gözünde daha heybetli olursunuz.’ dedi. Hz. Ömer (r.a.) buna karşılık ‘Biz, kendilerine İslâm’ın değer ve üstünlük verdiği kimse-leriz. Allah’ın rızasını bırakıp da başka bir şey talep etmeyiz.’ diye cevap verdi. Sonra katır getirilince, onun üzerine yeleğini serdi. Katır üzerinde hiçbir semer yoktu, üzengi de yoktu. Hz. Ömer (r.a.) onun üzerine bindi, hemen arkasından ‘Onu durdurun, durdurun. Ben daha önce insanların şeytan üzerine bindiğini görmedim.’ dedi. Sonra devesi getirildi de ona bindi.”¹⁸⁶

¹⁸⁵ *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, c. 7, s. 59-60.

¹⁸⁶ İbni Cevzî'nin *Ömer b. Hattab'ın Hayatını* konu alan eserinden alınmıştır.

Bu bahiste Ömer Faruk (r.a.) Hazretlerinin, hicretin 18. yılında Suriye'ye yaptığı diğer bir yolculuğunu da anlatmak yerinde olur. Taberî' nin anlatışı şöyledir:

“Hz. Ömer (r.a.), Hz. Ali (r.a.)'yi yerine tayin ederek yola çıktı. Beraberinde Sahabe-i Kiram'dan bir topluluk vardı. Develer hızlandırıldı. Kızıldeniz kıyısındaki Eyle yoluna düşüldü. Suriye'ye yaklaştıklarında ana yoldan saptılar. Hz. Ömer (r.a.)'in kölesi arkadan geliyordu. Deveden indi ufak su döktü, sonra geri gelerek kölesinin devesine bindi. Kendi devesinin üzerine yün ile doldurulmuş deri döşek konulmuştu. Hz. Ömer (r.a.) kendi bineğini kölesine verdi. Onları ilk karşılayan insanlar, ‘Müminlerin emiri (devlet başkanı, halife) nerededir?’ diye sorduklarında ‘Karşınızda’ buyurdu. Ama o insanlar anlamadılar, önünden çekip gittiler. Hz. Ömer (r.a.), o insanları aşarak Eyle'ye ulaştı ve deveden indi. Sonra karşılayanlara Müminlerin emirinin Eyle'ye ulaşarak bineğinden inmiş olduğu bildirilince, o insanlar geri döndüler.”¹⁸⁷

Peygamber Soyundan Gelenlere Hz. Ömer (r.a.)'in İlgisi ve Bu Konudaki Tutumu

Efendimiz Hz. Ömer (r.a.), güçlülüğüne ve haşmetine rağmen ve insanlar arasında adaleti hakim kılma, halifelikle ilgili sorumlulukları yerine getirme çabaları ile birlikte, Hz. Peygamber (s.a.)'in soyundan gelenlere ikram ve iltifat etmeye dikkat eder ve kendi sülâlesinin insanlarına, hatta kendi çocuklarına onları tercih ederdi.

Bu konudaki pek çok olaylardan birkaçı şunlardır:

Hz. Ali oğlu Hüseyin (r.a.)'den rivayet edilen olaylardan biri de şudur:

¹⁸⁷ Taberî, c. 4, s. 203-204.

“Bir gün Hz. Ömer bana ‘Yavrum! Ara sıra sen bize de uğra-san ve bizimle de görüşsen olmaz mı?’ dedi. Onun bu sözü üzerine bir gün gittim. O, Hz. Muaviye ile tek başına konuşuyordu. Oğlu Abdullah da kapının yanındaydı. İçeri girmesine izin verilmemişti. Bunun üzerine geri döndüm. Daha sonra Hz. Ömer ile karşılaştım da bana ‘Yavrum, bana uğramadın.’ deyince, ben, ‘Gelmişim ama başkaları vardı. Siz tek başınıza Hz. Muaviye ile konuşuyordunuz. Ben, oğlunuz Abdullah’ın da geri döndüğünü gördüm, bunun üze-rine ben de içeri girmedim, geri döndüm.’ dedim. Hz. Ömer (r.a.) cevap olarak dedi ki: ‘Sen, Ömer’in oğlu Abdullah’tan daha çok izin verilmeye layıksın. Bizim kafa ve gönlümüze ekilen iman tohumu evvelâ Allah’ın bir lütfü, sonra sizin ailenizin feyz ve bereketidir.’ Bunu söylerken elini başımın üzerine koymuştu.”¹⁸⁸

İbni Sa’d, Muhammed Bakır oğlu Cafer-i Sadık (r.a.)’dan, o da şanlı babası Hüseyin oğlu Ali’den (Zeynelâbidin’den) onun şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

“Hz. Ömer (r.a.)’e Yemenden elbiseler geldi. O da bunları insanlara dağıttı. Herkes yeni elbiselerini giyerek Peygamber mesci-dine geldiler. Hz. Ömer (r.a.), minber ile Hz. Peygamber’in mübarek kabri arasına oturmuştu. Halk geliyor, selâm veriyor, kendisine dua ediyorlardı. Bu sırada Hz. Hasan ve Hüseyin (r.a.), anneleri Hz. Fatıma (r.a.)’nın evinden çıktılar, insanlar arasından geçiyorlardı. Üzerlerinde o yeni elbiselerden yoktu. Hz. Ömer (r.a.)’i bir üzüntü ve elem kaplamıştı. “Ne oldu?” diye sorduklarında buyurdu ki: “Ben, bu çocuklardan dolayı üzgünüm. Onların vücuduna uygun herhangi bir kıyafet yoktu. Elbiseler büyük, onların boyu ise küçüktü”. Daha sonra Yemen’e haber göndererek, derhal Hz. Hasan ve Hüseyin için iki

¹⁸⁸ *Kenzü’l-Ummal*, c. 7, s. 105 ve *et-İsâbe*, c. 1, s. 133.

takım kıyafet gönderilmesini istedi. Nitekim onlar gönderildi, ikisine giydirdikten sonra ancak huzura kavuştu.”¹⁸⁹

Ebu Cafer'den şöyle rivayet edilmiştir:

“Allahu Teâlâ, fetih kapılarını açınca Hz. Ömer (r.a.), herkes için bir aylık veya bir günlük şeklinde pay verilmesini istedi. Fakat kime ne kadar verilmesi, hangi sıraya göre verilmesini kararlaştırmak için sahabe-i kiramın ileri gelenlerini topladı, onların görüşlerini sordu. Abdurrahman b. Avf. (r.a.), “Kendi şahsınızdan başlayınız.” dedi. Hz. Ömer (r.a.), “Hayır, Allah’a and olsun ki, Hz. Peygamber’e en yakın olandan başlayacağım, ondan sonra Hz. Peygamber’in kabilesi olan Haşimoğullarının payını belirleyeceğim.” dedi. Nitekim o, Abbas (r.a.) Hazretlerinin, sonra Hz. Ali (r.a.) Hazretlerinin payını çıkardı. O derecede ki; beş kabile arasında sıra koydu, sonunda da Ka’b oğlu Adiyogullarına mükâfat verilmesi kararlaştırıldı. Beş kabileden sonra (Hz. Ömer’in kabilesi olan) Adiyogullarının sırası geldi. Sonra Abdüşems oğlu Umeyye-oğullarından, Bedir savaşına katılanların adı yazıldı. En yakın olan önce idi. Hepsinin payını verdi. Hz. Peygamber Efendimiz’e en yakın olan Hz. Hasan ve Hüseyin (r.a.)’e öncelik verildi.”¹⁹⁰

Büyük âlim Şiblî Numanî (r.a.) *el-Fâruk* isimli kitabında, Hz. Peygamber (s.a.)’e mensup olanların öncelikle göz önünde bulundurulması konusunda şöyle yazıyor:

“Hz. Ömer (r.a.), çok önemli meselelerde, Hz. Ali’ye danışıp görüşünü almadan iş yapmazdı. Hz. Ali (r.a.) de son derece samimi ve dostça tavsiyelerde bulunur, görüş bildirirdi. Kudüs’e giderken, halifelik görevlerini ancak onun eline teslim ederek gitmiştir. Birlik ve beraberliğin, kaynaşmanın en son noktası şu idi ki, Hz. Ali (r.a.),

¹⁸⁹ *el-İsâbe*, c. 1, s. 26

¹⁹⁰ *Kitabul-Harac*, Ebu Yusuf, s. 23-24, H. 1302. Mısır baskısı.

Fatıma Zehra (r.a.)’dan doğan kızı Ümmü Gülsüm’ü, Hz. Ömer (r.a.) ile evlendirmiştir.”¹⁹¹

Hız. Ali (r.a.), oğlunun birinin adını Ömer koydu, diğerrinin adını Ebu Bekir, üçüncüsünün ise Osman koydu.¹⁹² Genellikle insanlar çocuklarına, gönülden ilgi ve sevgi duydukları, kendilerini örnek insan kabul ettikleri kişilerin adını verirler.

İslâm Hicrî Takviminin Kararlaştırılması

Hız. Ali (k.v.)’nin ölümsüz büyük hizmetlerinden biri de, İslâm ve İslâm ümmeti bu dünyada kaldığı sürece devam edecek olan, çok büyük önem taşıyan İslâm takviminin temelini belirlemesidir. Hız. Ömer (r.a.) döneminde insanlar, her hangi bir olayın veya vakanın tarihini değişik yollarla yazarlardı. Hangi tarih metoduna göre belirleyecekleri konusunda aralarında ihtilaf vardı. Bazı insanlar, İranlılar nasıl kendi imparatorlarının doğumu veya tahta geçişini başlangıç kabul ederek zamanı belirliyorlarsa, biz de aynı yolu tercih edelim diyor; bazı insanlar ise, Bizanslıların sistemini benimsemek istiyorlardı. Bazı sahabilerin görüşü de, Hız. Peygamber Efendimiz’in, peygamber olarak gönderiliş tarihinin, İslâm takviminin başlangıcı kabul edilmesi idi. Hız. Ali (r.a.), Resûlullah (s.a.)’in Mekke’den Medine’ye hicret ettiği günü, İslâm takviminin temeli kabul edilmesi görüşünü ileri sürdü. Hız. Ömer (r.a.) ve bütün sahabe-i kiram bu görüşü beğendi. Hız. Ömer (r.a.) takvimin, Peygamberimiz’in hicretini temel alan bir ölçü içinde belirlenmesini emretti.

Genellikle büyük insanların doğum veya ölüm yılı, imparatorlukların kuruluş yılı yahut büyük bir fethin yapıldığı yıl takvimlerin

¹⁹¹ Hız. Ömer’in, Ümmü Gülsüm’le evlendiğinin ispatı ve bunun tarihi delilleri, ilmi, tarihî ve kelâmî araştırmalar Nevvab Muhsinü’l-Mülk (rah.a)’ün *Âyât-ı Beyyinât* (c. 1, s. 127-164, Mirzapur, 1870)’ında genişçe anlatılmıştır.

¹⁹² *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, c. 7, s. 331-332.

başlangıcı kabul edilir. Fakat şu da İslâm'ın bir özelliğidir ki, dinin adını dahi peygamberinin adına göre koymamış, aksine getirdiği habere, mesaja göre koymuştur. Aynı şekilde takvimi de, hatta insanlık tarihinin en büyük kişisi olan Hz. Peygamber (s.a.)'in mübarek şahsı da olsa, herhangi bir insana bağlamamıştır. Halbuki o, Allah ve müslümanlar yanında en güzel bir isimdir, İslâm, takvimi İslâm fetihlerine de bağlamamıştır. Bu takvimin hicretle başlaması, özel bir düşünceye ve büyük bir hikmete dayanmaktadır. Çünkü bu takvim üzerine bir mesajın ve davetin, ebediyen bir mührü vurulmuştur. Böylece bu takvimin nasıl başladığını, nereden başladığını bilmek isteyen herkes anlayacaktır ki, temel başlangıç noktası ve anılmaya değer büyüklük ve de hatıra yapılmaya layık olan şey, sadece inanç ve akidedir, inanç ve akideyi, övülen, övülen ve şeref duyulan her şeye tercih etmek, İslâm'ın şiarıdır. Hicretle başlayan İslâm takviminin, insan soyunun tarihinde yeni bir devrin başladığını ve insanlık kfilesinin başlangıç noktası olduğunu bildiren bir müjde tarafı da vardır. Öndan, akideye bağlı kalma, prensibi daima dikkate alma ve onun uğruna her çeşit tehlikelere katlanma dersi de alınmakta, akide ve temel inançların daima anane ve âdetlere üstünlüğü görülmektedir.

Hiz. Ömer Faruk (r.a.)'un Şehit Edilmesi

Hiz. Ömer (r.a.)'in ergenlik çağına gelmiş herhangi bir zimmînin (cizye veren, müslüman olmayan birinin), Medine'ye girmesine izin vermeme prensibi vardı. Ama Kûfe valisi olan Mugire b. Şube Hazretleri, adı Ebû Lü'lüe olan ve el işlerinde usta bir sanatkâr olan kölesini, Medine'ye gelip yerleşmesine, Hiz. Ömer (r.a.)'den izin vermesini istedi. Ona Ebu Lü'lüe denirdi ama asıl adı Fîrûz'du. İran asıllı ve ateşperestliğe bağlıydı. Yani Mecûsî dinindendi. Hristiyan'dı diyenler de olmuştur. Onu, Nihavend'de Bizanslılar esir alarak köle yapmışlardı. Bizanslıların elinden de müslümanların eline

geçmişti. Nihavend esirleri ve azâd edilmiş köleleri, Hicrî 21. yılda Medine'ye geldiklerinde Ebu Lü'lüe öyle bir haldeydi ki, durmadan ağlar, hangi çocuğu görürse görsün başını okşar ve "Ömer ciğerimi yedi." derdi. Mugire Hazretleri, Ebu Lü'lüe'den çok faydalanıyordu. Çünkü o, demircilik, marangozluk ve nakkaşlık işlerini çok iyi biliyordu. Ondandır her gün 4 dirhem alıyordu. Ebu Lü'lüe sürekli el değirmeni yapıyordu. Bir gün Hz. Ömer (r.a.)'e geldi ve "Mugire beni çok ağır işlerde çalıştırıyor. Bu bakımdan kendisine söyleyiniz de biraz az para alsın." dedi. Hz. Ömer (r.a.) ona "Sen hangi işi daha güzel beceriyorsun?" deyince, o da "Şu şu işleri biliyorum." diye anlattı. Bunun üzerine Hz. Ömer (r.a.), "İşine bakınca bu para fazla değil. Allah'tan kork, git efendine edeplice hizmetine devam et." dedi. Hz. Ömer (r.a.)'in niyeti, Mugire ile görüştüğünde, kendisine, bu adamı biraz gözetmesini söylemekti.

Ama Ebu Lü'lüe, Hz. Ömer (r.a.)'in cevabını duyunca, öfke ve kinle doldu, iki tarafı keskin bir hançer hazırladı ve onu zehire buladı. Sonra İran'ın eski komutanlarından Hürmüz Han'ın yanına gitti. "Bu hançer nasıldır, ne düşünüyorsun?" dedi. Hürmüz Han da "Sen bunu kime saplarsan o sağ çıkmaz." dedi. Bu mecusî komplosunda hem şahsî intikam duygusunun, hem de millî öfke ve kinin rolü vardı.

Hz. Ömer (r.a.)'in şehit olduğu sabahın aynı gününde Ebu Bekir oğlu Abdurrahman Hazretleri, Hürmüz Han, Ebu Lü'lüe ve Cüfeyne'yi fısıldaşırlarken gördüğünü, konuşurken heyecana geldiğinden dolayı Hz. Ömer (r.a.)'in şehit olmasına sebep olan hançerin Ebu Lü'lüe'nin elinden yere düştüğünü gördüğünü anlattı. Bundan dolayı pek çok tarihçi, Hz. Ömer (r.a.)'in şehit edilmesinde, hem Yahudilerin, hem de İranlıların ortak olduğu, bunun düşünülüp taşınmış bir plan altında yapıldığı görüşündedirler. Aslında bu, yeni bir olay değildir. Ülkeleri fethedilmiş olduğu için intikam duygusuna yenilmiş milletler ve istiklâlden, devletten mahrum kalmış

olan insanlar, intikam duygusuna yenilerek, galip milletin liderine saldırlılar. Bu, eskiden beri dünyanın tanık olduğu olaylardandır.

Hiz. Ömer (r.a.)'in şehit edilmesi olayı şöyledir: O, sabah namazı kıldırarak için ayağı kalktı. İftitah tekbirinin sesini herkes işitti. Arkasından: “Köpek beni öldürdü (veya yedi).” dedi. Ebu Lü'lüe, hançeri Hiz. Ömer (r.a.)'in koltuğına ve kasığına sapladı. Altı darbe vurduğu söylenmektedir. Bu Acem kâfir çocuğı, iki ağızlı hançeri ile kaçtı. Kiminle karşılaştıysa ona bıçak sapladı. Bu yüzden 13 kişi yaralandı. Abdurrahman b. Avf Hazretleri onu görünce üzerine arka yakasında başlık olan bir tür uzun elbise attı. Ona dolaşıp da yakalanacağını anlayınca kendi boynunu kesti. Öbür tarafta Hiz. Ömer (r.a.) yere yıkılmış şu ayeti okuyordu: “Allah'ın emri, kesin karar verilmiş değıştirilemeyen bir mukadderattır.”¹⁹³

Hiz. Ömer (r.a.), kendisine kimin saldırdığını sordu. Mugire b. Şube'nin kölesi denilince; “Allah'a şükür ki, beni öldüren kimse bir kere olsun Allah'a secde etmiş ve kıyamet gününde o secdeyi bahane ederek benimle tartışacak biri değildir. Bu, Arapların işi değildir.” dedi.¹⁹⁴

Hiz. Ömer (r.a.), oğlu Abdullah'ı çağırarak dedi ki: “Müminlerin annesi Aişe (r.anha)'ye git ve Ömer sizden Hiz. Peygamber (s.a.)'in yanına defnedilmesine izin vermenizi istiyor. Ve benden Emirü'l-müminin diyerek bahsetme. Çünkü artık ben müslümanların emiri değilim.” Abdullah (r.a.) Hazretleri, Hiz. Aişe (r.a.) annemizin yanına geldiğinde Hiz. Aişe (r.anha) ağlıyordu. Hiz. Ömer (r.a.)'in selâmını söyleyip sözünü ilettil. Hiz. Aişe (r.a.): “Orasını ben kendime ayırmak istiyordum. Ama bugün Ömer'i ben kendime tercih edeceğim” dedi. Abdullah döndü, insanlar Hiz. Ömer'e durumu bildirdiler. Hiz. Ömer

¹⁹³ *İbni Sâ'd*, c. 1, s. 252-253.

¹⁹⁴ *Üsdü'l Gâbe*, c. 4, s. 47.

(r.a.), Abdullah'a dönerek: "Ne haber getirdin?" diye sordu. O da "Ey Müminlerin emiri, istediğiniz oldu. İzin verdi." deyince, Hz. Ömer (r.a.), "Elhamdülillah, benim için o istirahatgâhtan daha önemli olabilecek hiçbir şey yoktur. Ama bak, ruhum kabzedildiği zaman cesedimi nâşımın üstüne koy ve kapıda bekle. Sonra tekrar izin iste. Eğer geri çevirirse beni, bütün müslümanların defnedildiği mezarlığa defnet. Çünkü benim halife sıfatımı göz önünde bulundurarak izin vermiş olmasından endişe ediyorum." buyurdu. Cenaze götürüldüğünde bütün müslümanlar, daha önce böyle bir felâket görmedik diyerek fazlası ile üzgün ve elemli idiler. Hz. Aişe (r.a.) tekrar izin verdi ve Hz. Ömer (r.a.) son istirahatgâhına ulaştı. Allahu Teâlâ ona, Hz. Peygamber (s.a.)'in ve Hz. Ebu Bekir Sıddık'ın yanında ebedi istirahatgâh bulma şerefi bahşetti. (Allah ondan razı olsun ve onu memnun etsin.)¹⁹⁵

Büyük bilgin, güçlü yazar, ünlü Hâkim Seyyid Emir Ali, Hz. Ömer (r.a.)'in vefatı üzerinde görüş bildirirken şöyle yazmaktadır:

"Hz. Ömer (r.a.)'in ölümü, çok büyük bir kayıp, İslâm için ise çok büyük bir facia idi."¹⁹⁶

Hz. Ömer Faruk (r.a.)'a saldırı, 26 Zilhicce Hicrî 23 yılında yapıldı. 3 gün sonra vefat etti. Hicrî 24. yılın Muharrem ayının ilk günü olan Cumartesi günü defnedildi. Öldüğünde 63 yaşında idi.

Hiz. Ali (r.a.)'nin Üzüntüsünü Belirtmesi

Ebu Cuheyfe (r.a.) şöyle rivayet ediyor:

"Hz. Ömer¹⁹⁷ vefat ettikten hemen sonra mübarek cesedi bir beze sarılmış duruyordu. Ben de yanındaydım. Hz. Ali (r.a.) geldi,

¹⁹⁵ *İbni Sâ'd*, c. 1, s. 244.

¹⁹⁶ *A Short History of the Saracens*, s. 44-45.

¹⁹⁷ Muallim Butros el-Bostânî kendisi Hristiyandır! Şöyle yazmaktadır: Hz. Ömer'in şehit edilmesinin sebebi, tarihçilerin genel olarak anladığı ve yaz-

Hiz. Ömer (r.a.)'in yüzünü açtı ve şöyle dedi: "Ey Ebu Hafs (Hz. Ömer)! Allah'ın rahmeti üzerine olsun. Allah'a yemin olsun ki, Hiz. Peygamber (s.a.)'den sonra, senden başka kendisinin amel defteri ile Allah'ın huzuruna çıkmayı arzu ettiğim hiçbir kimse yoktur."¹⁹⁸

"Hz. Ali (r.a.), Hiz. Ömer (r.a.)'in ölümüne ağlıyordu. "Niçin ağlıyorsun?" diye sorulduğunda, 'Ömer'in ölümüne ağlıyorum. Ömer'in ölümü İslâm için öyle bir kayıptır ki, kıyamete kadar onun yeri doldurulamaz.' buyurdu."¹⁹⁹

dığı sebep değildir. Aksine müslüman olmayanlar bu köleyi, onun ölümü ile İslâm'ın gücü zayıflasın ve saltanatı yok olsun diye onu öldürmeye teşvik ettiler. (*Dâiretul-Maârif*, c. 2, s. 230)

¹⁹⁸ İmam Ahmed b. Hanbel *Müsnedi*, Ali b. Ebi Talib *Müsned'i*.

¹⁹⁹ *el-Fütuhatul-İslâmiye*, c. 2, s. 429. (Mekke, 1311)

Beşinci Bölüm

HZ. ALİ (K.V.), AFFAN OĞLU OSMAN (R.A.)'IN HALİFELİĞİ DÖNEMİNDE

Hız. Osman (r.a.)'a Biat Edilmesi

Hız. Ömer (r.a.)'in şehit edilmesi olayı yukarda genişçe anlatılmıştı. Kendisi, ölümü yaklaşınca, halife seçme yetkisini altı kişiden oluşan bir meclise havale etmişti. O altı kişi şunlardı:

Affan oğlu Osman, Ebu Talip Oğlu Ali, Ubeydullah oğlu Talha, Avvamoğlu Zübeyr, Ebu Vakkas oğlu Sâ'd ve Avf oğlu Abdurrahman (r.a.).²⁰⁰

Bu 6 kişiden herhangi birini tayin etmesi, Hız. Ömer (r.a.) için büyük sıkıntı ve problem doğururdu. Bu bakımdan, bu sorumluluğu hayatta iken hatta öldükten sonra da kaldırması zor bir hadise olarak görmüştür. Hız. Ömer: “Eğer Allah size iyilik takdir etmişse, Allahu Teâlâ Hız. Peygamber (s.a.)'in vefatından sonra en iyi kişinin halife olması üzerinde hepinizi birleştirdiği gibi şimdi de

²⁰⁰ Bu altı kişi, Peygamber Efendimiz'in cennetle müjdelediği, Allah'ın günahlarını affettiğini söylediği on kişidendirler.

içinizden en iyi olan biri üzerinde sizin kanaatlerinizi birleştirecektir.” dedi. Hz. Ömer (r.a.) Allah’tan korktuğundan ve en üstün derecede takva sahibi olduğundan ki, bu danışma meclisine, Nüfeyl oğlu Amr oğlu Zeyd oğlu Said’i katmamıştı. Çünkü o, Hz. Ömer (r.a.)’in amcasının oğlu idi. Amcasının oğlu olmasından dolayı, halkın hemen onu seçebileceğinden endişe ettiği için onu dışarıda bıraktı. Halbuki o da cennetle müjdelenen 10 kişidendi. Danışma kuruluna dedi ki: “Toplantınıza Abdullah (Hz. Ömer’in oğlu) da katılacak; ama onun hiçbir yetkisi olmayacaktır.” Ve şöyle vasiyet etti: “Halife seçilmediği sürece, üç güne kadar Suheyb b. Sennan el-Rumî, namazlarda Müslümanlara imamlık yapsın.” Ve “Danışma Meclisi toplansın ve bazı kimseler, Danışma Meclisinin çabuk bir sonuca varması için gayret etsinler.” Bir de şu vasiyeti yaptı: “Ben, insanların Osman ve Ali karşısında başka birini tercih edeceklerini sanmıyorum.” dedi.

Hz. Ömer (r.a.)’in defnedilmesi bittikten sonra Esved oğlu Mikdad, herkesi evine topladı. Konuşmalar başladı ve yüksek sesle bazıları görüş ve düşüncelerini ortaya koydular. Sonuçta, halifelige talip olmayan üç kişinin, geri kalan üç kişiden birine kendi hakkını vererek geri çekilmesini ilan etmesine karar verildi. O bakımdan Zübeyr (r.a.) Hazretleri, kendi halifelik hakkını Hz. Ali (r.a.)’ye bıraktı. Sâ’d (r.a.) Hazretleri ise hakkını Abdurrahman b. Avf (r.a.)’a verdi. Talha (r.a.) Hazretleri de hakkını Hz. Osman (r.a.)’a bıraktı. Abdurrahman b. Avf (r.a.), Hz. Ali ve Hz. Osman’ın ikisine şöyle dedi: “Sizden, kim hakkından vazgeçer? Ta ki ben bu işi ona havale edeyim de o, halifelik görevini geri kalan iki kişiden en uygun olana versin.” Bu söz üzerine Hz. Ali ve Hz. Osman (r.a.) sustular. Abdurrahman b. Avf (r.a.) bu durum karşısında şöyle dedi: “Ben kendi hakkımdan vazgeçiyorum. İslâm adına Allah’a yemin ediyorum ki, samimî düşünce ile hareket ederek, olabildiğince

doğrusunu yapmaya çalışacağım ve kendi akıl ve bilgimle en üstün bulduğum ikinizden birine bu görevi havale edeceğim.” İkisi de “Çok güzel” dediler. Sonra teker teker ikisi ile de konuştu, onların üstünlüklerini, mertebelerini dile getirmekle beraber onlardan, hangisi devlet başkanı yapılırsa, adaletle hareket edeceğine ve halife seçilene diğerinin de itaat edeceğine dair söz aldı. Her ikisi de buna razı olduklarını belirttiler. Sonra Abdurrahman b. Avf (r.a.) kalktı, bu ikisi hakkında insanların görüş ve kanaatlerini araştırdı, insanlarla ayrı ayrı da görüştü, açık toplantılar halinde de kanaatlerinin ne olduğunu sordu. Gizli ve açık olarak da bazı insanların eğilimlerini anlamaya çalıştı. O derecede ki, kadınlarla perde arkasından bile görüştü. Sadece bu kadarla değil, diğer şehirlerden gelen kervan sahipleriyle, bedevilerle de görüşüp düşüncelerini sordu. Mektebe giden çocuklara varıncaya kadar hepsinin isteklerini, temayüllerini araştırdı. Üç gün üç gece bu işlerle uğraştı. Hz. Osman (r.a.)’ın daha üstün olduğunu kabul etmeyen iki kişiye bile rastlamadı. O, bu günler ve geceler boyunca çok az uyudu. Namaz kılıp istihareye yatmakla ve görüş sahiplerinin görüşlerini almakla meşgul oldu.

Hz. Ömer (r.a.)’ın vefat ettiğinden dört gün sonra danışma meclisi üyeleri, önceki gün toplandıkları aynı yerde toplandılar. Hz. Osman ve Hz. Ali’yi çağırdılar. İkisi de gelince Abdurrahman b. Avf (r.a.) şöyle dedi: “Ben, halkın görüşünü soruşturup öğrendim. Başka hiçbir kimseyi sizin ikinizden daha üstün görene veya sizinle aynı seviyede kabul edene rastlamadım.” Sonra kendileri halife seçilirse, adaletle hareket edeceğine ve kendilerinden diğeri idareci seçilirse, baş eğip itaat edeceğine dair söz aldı. Bu söz ve karardan sonra tekrar ikisini de yanına alarak mescide gitti. Cuma namazının ezanı okundu. O gün Abdurrahman b. Avf (r.a.), Hz. Peygamber’in kendisine ikram ettiği sarığı giydi, kılıcı kuşandı. Ensar ve muhacirlerden önemli kişilere özel olarak adam gönderip onları çağırttı. Mescid hıncahınç doldu,

insanlar da birbirine bitişerek oturdu. O derecede ki, Hz. Osman (r.a.)'ın oturması için dahi yer kalmadı da, en son safâ giderek oturdu. Çünkü onda haya unsuru (utanma duygusu) çok fazla idi. Sonra Abdurrahman b. Avf (r.a.) minbere çıktı. Bir süre ayakta durdu, uzun bir dua yaptı. Fazla kalabalıktan dolayı pek çok kimse bu duayı duymadı. Sonra orada bulunanlara hitap ederek şöyle dedi:

“Ey İnsanlar! Ben sizden yalnız olduğunuz yerlerde görüşlerinizi sordum. Açık olarak da düşüncelerinizin ne olduğunu sordum. Hiçbirinizin, Ali olsun veya Osman olsun, başka hiçbir kimseyi onlarla aynı seviyede halifelğe layık kabul ettiğini görmedim. O halde ey Ali! Siz ayağa kalkınız ve yanıma geliniz. Hz. Ali (r.a.), onun yanına giderek ayakta durdu. Abdurrahman b. Avf (r.a.), onun elini tutarak şöyle dedi: “Ben, Allah ve Resulü’nün emirlerine ve Ebu Bekir ile Ömer’in tarzına göre halifelik yapacağım diye söz veriyormusun?” Hz. Ali (r.a.), “Buna ben söz vermiyorum. Ama gücüm yettiği kadar halifelğin hakkını vermeye çalışacağım.” dedi. Abdurrahman b. Avf. (r.a.) onun elini bıraktı. Sonra: “Ey Osman! Kalkıp benim yanıma geliniz.” dedi. O gelince, elini tutarak, “Allah’ın kitabına ve Peygamberi’nin sünnetine uygun olarak, Hz. Ebu Bekir ve Ömer’in tarzına göre hareket ederek halifelik yapacağına söz veriyormusun?” dedi. Hz. Osman (r.a.): “Evet”²⁰¹ dedi.

²⁰¹ Hz. Ebu Bekir ve Ömer (r.a.)’in halifeliklerine herkes alışmıştı. Tarzlarını beğeniyordu ve Peygamber’e halife olmaya en uygun olan halifelik olduğuna, en iyi bir tarz olduğuna, bu yolda bütün tehlikelerden uzak, güven içinde olacaklarına inanıyorlar, ondan sapma ve herhangi bir tehlike endişesi taşıyorlardı. Bu bakımdan Hz. Osman (r.a.)’dan, Allah’ın kitabı ve Peygamberi’nin sünnetinden sonra Hz. Ebu Bekir ve Ömer’in tarzı konu edilince herkes memnun oldu, Abdurrahman b. Avf Hazretlerinin de içi rahat etti. Diğer taraftan Allah’ın kitabı ve Peygamberi’nin sünnetinde üstün derecede bilgin ve müçtehid olan Hz. Ali (r.a.)’nin bu şartı kabul etmeme hakkı vardı. Ama bu insanların içini rahatlatmak için yeterli değildi. Onlar, Hz.

Sonra Abdurrahman b. Avf Hazretleri başını göğe doğru kaldırdı (o sırada Hz. Osman'ın elini elinde tutuyordu.) ve şöyle dedi: "Ey Allah! Duy ve şahid ol. (Bu sözü üç kere tekrarladı.) Duy ve şahid ol ki, boynumdaki halifelik halkasını çıkararak, Osman'ın boynuna bırakıyorum." Bundan sonra insanlar akın etti ve herkes Hz. Osman'ın elini tutarak, onun halifeliğine biat etti. Abdurrahman b. Avf (r.a.), Hz. Peygamber'in minberdeki oturduğu yerde oturmayaya devam etti, Hz. Osman (r.a.)'ı da minberin ikinci basamağına oturttu. Halk, arka arkaya gelip biat etmeye devam etti. Hz. Ali b. Ebu Talib (r.a.) da biat etti. (İlk önce mi, en son olarak mı olduğu hususunda farklı rivayetler vardır.)²⁰²

Hiz. Osman (r.a.)'ın Dinî ve Ananevî Yeri ve Değeri

Halifelîğ'e Affan oğlu Hz. Osman (r.a.)'ın seçilmesinin, onun yaşı ve üstün meziyetleri ve o zamandaki İslâm toplumu iken taşıdığı toplumsal ve geleneksel değeri ve yeri dikkate alınırssa, tamamen yerinde ve haklı olduğu anlaşılır. Hz. Osman (r.a.), Fil yılının 6. senesinde doğdu. Resûlullah Efendimiz'den 5 yaş küçüktü. Hz. Peygamber (s.a.)'ın Erkam'ın evine gitmesinden önce iman etmişti. Hicretten önce Hz. Peygamber (s.a.)'ın kızı Rukiyye ile evlenmişti. Kureys'in eziyet ve cefası artınca, Hz. Peygamber (s.a.)'den eşi ile birlikte hicret etmesine müsaade buyurmasını istedi. Efendimiz izin verdi, o da eşi ile birlikte hicret ederek Habeşistan'a gitti. İnsanlığın övüncü, yaratılmışların en güzeli Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v), onların ikisi hakkında şöyle buyurdu: "İbrahim oğullarından ve Lût oğullarından sonra, Allah yolunda ilk hicret

Ebu Bekir ve Ömer'in tarzına alışık, hatta meftun idiler. Bu bakımdan kitap ve sünnetle birlikte Ebu Bekir ve Ömer örneğine uyma şartını kabul eden Osman'ı tercih ettiler.

²⁰² *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, İbni Kesir, c. 7, s. 144-147.

edenler, işte bu karı kocadır.” Daha sonra Habeşistan’dan geri gelmişlerdi. Hz. Peygamber (s.a.)’in ve sahabîlerinin Medine’ye hicret etmesinden sonra, Hz. Osman (r.a.) da yuvasını, şehrini terk ederek Medine’ye hicret etti. Rukiyye (r.a.) Hazretleri vefat edince, Hz. Peygamber (s.a.) ikinci kızı Ümmü Gülsüm’ü onunla evlendirdi. Bu özelliğe sadece Hz. Osman (r.a.) sahipti. Bu yüzden ona “Zün-nureyn: İki nur taşıyan” denmişti.

Kureyş Kabilesi ona büyük saygı gösterirdi. Hz. Ömer (r.a.) diyor ki: Hz. Peygamber (s.a.), Hudeybiye Barış Anlaşması sırasında beni, kendine elçi yaparak Kureyş’e göndermek isteyince, ben dedim ki: Kureyş’in gözünde benden daha fazla değerli ve saygın bir kimseyi göstereyim mi? İşte o kimse Affan oğlu Osman’dır. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.), Hz. Osman (r.a.)’ı, Ebu Süfyan’la ve Kureyş’in liderleri ile görüşme yapmak üzere elçi olarak gönderdi.

Hz. Osman (r.a.), Resûlullah (s.a.)’ın emir ve buyruklarına göre, Ebu Süfyan ve Kureyş’in liderleri ile buluştu. Ulaştırmakla görevlendirildiği haberi onlara verdi. Onlar, Allah’ın Resûlü Hz. Peygamber (s.a.)’in haberini aldıktan sonra Hz. Osman (r.a.)’a “Eğer istersen Kabe’yi tavaf edebilirsin.” dediler. Cevap olarak Hz. Osman (r.a.), “Hz. Peygamber Efendimiz Kabe’yi tavaf etmediği sürece ben de tavaf etmeyeceğim.” dedi.²⁰³

Hz. Osman (r.a.) bu elçilik görevini tamamlayıp geri dönünce, Müslümanlar ona “Sen Kabe’yi tavaf etme zevkini de tatmış olmalısın.” dediklerinde, o şöyle cevap verdi: “Sizler benim hakkımda nasıl böyle düşündünüz? Canım kudret elinde olan Allah’a and olsun ki, eğer ben orada sene boyunca kalsaydım da, Peygam-

²⁰³ *Siret-i İbni Hişam*, c. 2, s. 215.

berimiz de Hudeybiye’de kalsaydı, bu durumda ben Hz. Peygamber (s.a.) Efendimiz Kabe’yi tavaf etmediği sürece tavaf etmezdim.”²⁰⁴

Hiz. Peygamber (s.a.v)’e, Hiz. Osman (r.a.)’ın şehit edildiğı haberi geldi. Bunun üzerine Resûlullah Efendimiz, biat yapmaları için Müslümanların gelmesini emretti. Müslümanlar, Hiz. Peygamber (s.a.v)’in huzuruna pervane gibi akın edip geldiler. Bu sırada Peygamberimiz bir ağacın altında oturuyordu, insanlar, harp meydanından dönmeceklerine dair söz verip biat ettiler. Resûlullah, kendi elini bizzat tutarak: “Bu Osman’ın elidir.” buyurdu (onun adına biat yaptı.) Böylece “Rıdvan biati” tamamlanmış oldu.²⁰⁵

Hiz. Osman (r.a.)’ın, Hiz. Ömer (r.a.) yanında büyük değeri vardı; insanlar, Hiz. Ömer (r.a.)’den bir şey sorduklarında o, Hiz. Osman’dan ve Avf oğlu Abdurrahman Hazretlerinden yardım alırdı. Hiz. Osman (r.a.)’a “Redif” denirdi. (Arapçada redif; deve veya atın üzerindeki semerde birinin arkasında oturana veya büyük mevkide bulunan veya baş makamda bulunandan sonraki sırada olup, daha sonra onun yerini alacak olan kişiye denir.) O ikisinden istenilen elde edilemeyince, insanlar Hiz. Abbas’a başvururlardı.²⁰⁶ Hiz. Osman (r.a.), Tebuk savaş sırasında ordunun ihtiyacı olan malzemeyi karşılamayı tek başına üzerine almış olan kimsedir.²⁰⁷ Bir seferinde de Ravme kuyusunu satın alarak müslümanlara vakfetmişti.

İmam Tirmizî, Abdurrahman b. Habbab’ın şöyle dediğini rivayet ediyor:

²⁰⁴ *Zâdul-Meâd*, c. 1, s. 382.

²⁰⁵ *a.g.e.*, c. 1, s. 382.

²⁰⁶ *Taberî Tarihi*, c. 4, s. 83.

²⁰⁷ Bu ordu büyük imkânsızlıklar içinde ortaya çıkarıldığı için Ceyşü’l-Usre=Zorluklar, sıkıntılar ordusu adını almıştır.

“Hz. Peygamber (s.a.)’in Ceyşü’l-Usre= Zorluk, sıkıntı ve meşakkat ordusunun hazırlanmasını teşvik ettiği sırada ben de vardım. Affan oğlu Osman (r.a.) Hazretleri, “Ey Allah’ın elçisi! Benim tarafımdan semerleri ve eğreri ile birlikte 100 deve Allah yolunda hazırdır.” dedi. Ondan sonra Hz. Peygamber (s.a.) minberden indi ve şöyle buyurdu: “Osman eğer bundan sonra hiçbir amel işlemese dahi, işte bu tek amel onun için yeterli olur.”

İmam Tirmizî, Hz. Enes (r.a.)’den rivayet ediyor, Hâkim de Abdurrahman b. Sümre (r.a.)’den rivayet ediyor. (Tirmizî, hadisin senedlerini de belirtmiştir.):

“Hz. Peygamber Efendimiz Çeyşü’l-Usre’yi hazırlarken, Hz. Osman (r.a.) 1000 dinar alarak geldi ve onları Resûlullah’ın eteğine saçı. Resûlullah Efendimiz onlara, evirip çevirerek bakıyor ve şöyle buyuruyordu: ‘Eğer bu günden sonra Osman, hiçbir büyük amel işlemese dahi, onun için hiçbir eksiklik yoktur.’ Bu sözü iki defa tekrarlamıştır.”

Hâkim, Ebu Hureyre (r.a.)’nin şöyle dediğini rivayet ediyor:

“Osman (r.a.), Resûlullah Efendimiz’in elinden, iki kere cenneti satın aldı. (Yani cennet müjdesi aldı.) Biri; Ravme kuyusunu satın aldığı sırada, diğeri ise; Hz. Peygamber Ceyşü’l-Usre’yi hazırladığı sırada.”

Hz. Osman (r.a.) Ravme²⁰⁸ kuyusunu 20 bin dirheme satın alarak, Müslümanlar için vakfetmişti. Bu kuyu büyük bir kuyu idi. Sahi-

²⁰⁸ Bu kuyu, Büyük Akik meydanında sel sularının biriktiği yerin yakınında bulunmaktadır. O yere bugünlerde Zügâbe denmektedir. Burası, Medine’nin kuzey batısında olup kuyuda bol su bulunmakta idi. Çok tatlı, hafif ve çok berrak bir suydı. Suyun tatlılığına ve bolluğuna bakarak Hz. Peygamber (s.a.), sahabeyi bunu satın alıp müslümanlar için vakfetmeye teşvik etti. Resûlullah’ın bu arzusunu Affan oğlu Osman (r.a.) yerine getirdi ve bu kuyu-

bi bir Yahudi idi. Hz. Peygamber (s.a.) daha önce, “Ravme kuyusunu satın alan müslümanlar için vakfedecek, kovasını onların kovaları ile birlikte kuyuya salacak, müslümanlar onun suyundan faydalanacaklar; karşılığında ise onu satın alan cennet nehirlerinden faydalanmakta özel hak sahibi olacak. Bunu kim ister?” buyurmuştu.²⁰⁹ O sırada müslümanların tatlı ve bol suya şiddetle ihtiyaçları vardı.

Hz. Osman (r.a.) halife olduğu zaman, hicrî takvime göre 70 yaşında, miladî takvime göre ise 68 yaşında idi.

Hz. Osman (r.a.) Döneminin Fetihleri ve İslâm Devletinde Genişleme

Hz. Osman (r.a.) döneminde fetihler ve zaferler doruk noktaya ulaşmıştı. Bunun sebebi, İslâm'ın Müslümanlarda meydana getirdiği şu ruhî değişiklikler ve özelliklerdi: Allah yolunda cihad, şehitlik mertebesine ulaşma arzusu, cenneti elde etme hevesi, dünyayı ve dünya zevklerini aklına getirmeme prensibi, olağanüstü cesaret ve kahramanlık, düşmanların sayısına ve onların savaş gücüne önem vermemek, Allahu Teâlâ tarafından eksiksiz yardım ulaşması ve tekrar tekrar bunun gözlenmesi ve denenmesi, işte İslâm fetihlerini arka arkaya koşuşup giden dalgalar gibi İran'a ve Bizans'a kadar ulaştıran sebepler bunlardı. Kuzey Afrika'ya kadar hiçbir şey onların yolunu kesememişti. Kocaman imparatorluklar ve heybetli, azametli şehirler, inci gerdanlığının ipi kopmuş da incileri yerlere saçılmış gibi, onların önüne serpilip gidiyordu.

Belki de Allah'ın hikmetinin bir gereği olarak ve Müslümanlar hakkında bir ilâhî emrin sonucu olarak, Hz. Ömer (r.a.)'in yeri-

yu aç gözlü Yahudi sahibinden, uzun tartışmalardan ve pazarlıklardan sonra 20 bin dirheme kuyuyu satın alıp müslümanlara vakfetti. (Abdül Kuddûs Ensârî Merhumun *Âsâr-ı Medine* kitabı, s. 245, Selefîye Kütüphanesi, Medine.)

²⁰⁹ *el-Cevheretü fî Nesebi'n-Nebi ve Ashabihi 'l-Aşeret*, c. 2, s. 173.

ne halife olarak geçmek Hz. Osman (r.a.)'a kismet oldu ve Hz. Ömer'in halifeliği döneminde başlamış olan yeni İslâmî fetihler çizgisi, yayıldı, gelişti ve ilerledi. Çünkü fetholunan bölgelerin genel valileri ve İslâm ordularının komutanları çoğunlukla Emevî soyundandı. Bunların da Hz. Osman (r.a.) ile yakın akrabalık ilişkileri vardı. (Örneğin Ebu Süfyan oğlu Muaviye, As oğlu Amr, Sâ'd b. Ebi Serh oğlu Abdullah, Hakem oğlu Mervan ve Ukbe oğlu Velid).

İşte bu fetihler sayesinde ki, yüzbinlerce insan İslâm'a girmişti. Bu, kendi başına çok büyük hayır ve bereket meselesi ve Allah'a şükretme vesilesi idi.

Hz. Osman (r.a.) döneminde Azerbaycan ve Taberistan fetholundu. Ve onun dönemindedir ki, Abdurrahman b. Rebia el-Bahilî Hazretleri Hazar bölgesine kadar muzaffer olarak girdi. Hazar Denizi'nin kenarlarında bulunan geniş bölgelerde İslâm orduları sürekli ilerlediler, nihayet Belencer'e ulaşılar ve orayı da aşarak ilerlediler. Böylece Kuhistan'dan Nişapur'a, Dağaristan'a ve oradan Merv-i Rud'a, Belh'e, Harezmi'e Armaniya'ya, oradan da Talikul'a ve Tiflis'e kadar olan bölgeler, İslâm idaresi altına girdi. Hz. Muaviye (r.a.) kendi idaresi döneminde İslâm devletini, Kıbrıs'a ve Afrika kıtasının kuzey kıyı bölgesinde bulunan Trablus'tan Tancâ'ya kadar genişletti.

Hz. Osman (r.a.) döneminde İslâm halifeliği, deniz kuvvetlerine de sahip olan bir devlet haline gelmişti. Bizans gemileri dahi onun eline geçmişti. Bu deniz filosunun içinde Muaviye ve Sâ'd oğlu Abdullah (r.a.)'ın yaptırttığı gemiler de vardır. O sırada İslâm fetihleri o kadar süratle yayılmıştı ki, sınırları korumak için donanmaya ihtiyaç duyulmuştu. Özellikle Bizanslılar tarafından her an

saldırı yapılması tehlikesi olduğundan dolayı bu ihtiyaç kendini göstermişti.²¹⁰

İslâm orduları Hz. Ömer (r.a.) döneminde İran'ı tamamen ele geçirmişlerdi. Aynı şekilde Suriye ve Mısır bölgelerini de İslâm idaresine sokmuşlardı. Fakat bazı fethedilmiş ülkelerde güvenlik ve huzur tam olarak sağlanamamıştı. Orada yaşayanları herhangi biri tahrik eder de İslâm'a ve İslâm devlet düzenine karşı harekete geçirirse, onunla birlik olurlardı. Hz. Osman (r.a.) döneminde bir bölge veya bir ülke ayaklanırsa, İslâm ordusu, bu kargaşayı bastırma ve İslâm devlet düzenini ayakta tutma göreviyle hareket ederdi. Bu isyankâr grupları İslâm idaresine itaat edici hale getirmek de, ülke fethetmekten daha basit bir şey değildi. Ayrıca Hz. Osman (r.a.) döneminde yapılan fetihler içinde, daha önce Müslüman mücahitlerin ayaklarının basmadığı pek çok bölgeler ve ülkeler vardı.

Hz. Osman (r.a.) döneminde müslümanlar Belh, Herat, Kabil ve Bedaşan'ı ele geçirdiler. İran'ın güneyinde meydana gelen isyan ise, Kirman ve Sicistan'ın İslâm idaresine girmesine vesile oldu. Galip ve fatih devlet olan İslâm idaresi, halkın rahatını ve huzurunu sağlamak için çok şeyler yaptı. Çeşitli nehir kanalları açıldı, sular akıtıldı, yollar yapıldı, meyve ağaçları dikildi, ticaret araçları güven ve koruma altına alınıp, onun için zabıta teşkilatı kuruldu ve muhafızlar görevlendirildi. Bizanslıların saldırıları, İslâm ordusunu küçük Asya'ya (Anadolu'ya) ve Karadeniz'e doğru ilerlemeye mecbur etti. Afrika'da böylece Batı Trablus ve Barka, Akdeniz'de Kıbrıs fethedildi. Müslümanlar, Bizanslıların Mısır'ı feth etmek için İskenderiye limanında saldırıya hazır hale getirdikleri donanmalarını imha ettiler.²¹¹

²¹⁰ Şeyh Muhammed Hudarî Bey'in, *Tarihul-Ümem el-İslâmiye* kitabının c. II, s. 28-30 arasından özetlenmiştir. (el-Mektebe Ticariye, 1969).

²¹¹ *A Short of History Saracanse.*

Hiz. Osman (r.a.)'ın Ölümsüz Hizmetleri

Onun döneminde bütün İslâm dünyası tek bir yazı ve tek bir okuyuş üzerinde birleşmiştir. Kur'an-ı Kerim'den çeşitli nüshalar yazdırarak hazırlatması, bütün İslâm ülkelerinin (eyaletlerinin) başşehirlerinden her birine resmî olarak birer nüsha göndermesi ve bir okuma tarzı belirlemesi, Hiz. Osman (r.a.)'ın halifelığının en önemli hizmeti ve başarısıdır. İmam Bedreddin Muhammed b. Abdullah Zerkeşî (ölümü Hicrî 794) şöyle yazıyor:

“İnsanlar Kur'an-ı Kerim'den ne kadar ezbere biliyorlarsa, o kadarını istedikleri okuyuşla okumaları serbestliği vardı. Bu durum o kadar yaygınlaştı ki, bir yanlışlığa, bozulmağa gidilmesinden korkulmaya başlandı. Bu bakımdan, bugüne kadar bizim şu anda okuduğumuz okuyuş tarzına göre okunması, herkese gerekli görüldü. Halk arasında Hiz. Osman (r.a.)'ın Kur'an'ı bir araya toplayan kimse olduğu meşhurdur. Halbuki bu doğru değildir. Doğru ve gerçek olan şu ki, Hiz. Osman (r.a.) insanların bir tek okunuş tarzına yani ensar ve muhacir bütün sahabîlerin üzerinde birleştikleri okunuşa bağlı kalmalarını mecbur etti. Çünkü Iraklılarla Suriyeliler, harflerin söylenişini ve seslendirilmelerini değişik biçimde okumaya başlamışlardı. Büyük bir fitne baş gösteriyordu. Kur'an-ı Kerim'i ilk önce bir kitap halinde toplayan, Hiz. Ebu Bekir (r.a.)'dır. Hiz. Ali (r.a.)'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Allah Ebu Bekir'e rahmet etsin. O, Kur'an-ı Kerim'i iki kapak arasında toplayıp koruyan ilk kişidir. Hiz. Ebu Bekir ve Hiz. Ömer (r.a.) döneminde hiçbir sahabî bu sıralamaya itiraz etmemiştir. O sıralamaya göre Hiz. Osman (r.a.) onu naklettirmiştir. Çünkü Hiz. Ebu Bekir ve Hiz. Ömer (r.a.) döneminde, Hiz. Osman (r.a.) döneminde ortaya çıkan ihtilaf meydana gelmediğinden, bu nakledilmeye gerek duyulmamıştı. Allahu Teâlâ, Hiz. Osman (r.a.)'ı büyük bir vazifeyi

birebir yerine getirmeye muvaffak kıldı. Bundan dolayı ihtilaflar yok oldu ve ümmetin birliği sağlanmış oldu.”²¹²

Hiz. Ali (r.a.) şöyle buyurdu: “Eğer Osman yerine ben, böyle bir durumla karşılaşsaydım, ben de mushaflar konusunda Osman’ın yaptığı aynı şeyi yapardım.”²¹³

İbni Kesir *el-Bidâye ve’n-Nihâye*’de, Gafle oğlu Suveyd’den, Hiz. Ali (k.v.)’nin şöyle buyurdu diye rivayet ettiğini nakletmiştir:

“Ey insanlar! Osman hakkında insafsızlık yapmayın. Siz onun, Kur’ân-ı Kerim nüshalarında değıştirme yaptığını söylüyorsunuz. Allah’a and olsun ki, onun (bir tek okunuş tarzı üzerinde toplama konusunda) hareket tarzı, Hiz. Peygamberin sahabîleri tarafından biliniyordu ve onu destekliyorlardı. Eğer onun yerinde ben olsaydım, onun yaptığının aynısını ben de yapardım.”²¹⁴

Mescid-i Nebevî’nin Genişletilmesi

Hiz. Osman (r.a.) in emsalsiz hizmetlerinden biri de Peygamber Mescidi’ni genişletmesidir. Resûlullah Efendimizin mübarek döneminde Mescid-i Nebevî kerpiçten yapılmıştı. Çatısı hurma ağacının kerestesindendi. Hiz. Ebu Bekir (r.a.), hiçbir ilave ve ekleme yapmadı. Hiz. Ömer (r.a.), biraz genişletti, Resûlullah’ın inşa ettirdiği temeller üzerinde, aynı şekilde kerpiçlerle onu tekrar onardı. Sütunlarını yine keresteden koydu. Ama Hiz. Osman (r.a.), bundan daha ileriye adım attı ve mescitte büyük genişletme yaptı. Duvarlarını, üzerinde nakış

²¹² *el-Burhan*, s. 209.

²¹³ *a.g.e.*, s. 240.

²¹⁴ *a.g.e.*, c. 7, s. 218.

ve desenler olan taşlardan yaptırdı ve boyattı. Sütunlarını desenli, işlenmiş taşlardan çatısını da sal ağacının kerestesinden yaptırttı.²¹⁵

H. Osman (r.a.)'ın Halifeliği Sırasında Ortaya Çıkan Problemler

Savaşlardaki başarılarından ve fetihlerin çokluğundan dolayı servet, akın edip geliyordu. Her taraf bolluk ve huzur içinde idi. Arabistan çöllerinde yaşayan müslümanlar ilk defa bolluğu, güveni, refahı ve zevk ü safa vasıtalarını tanıyordu. Fakat bütün bunlar, insana tesir etmeyecek şeyler değildi. İnsan duygularına ve huylarına, bunların etki yapması da yaratılışın icabı idi. İnsanlık tarihinde bunun başka örneklerine sıkça rastlanır. Bu etkilere, hürriyetin, rahatlığın ve endişe içinde olmayıp huzur içinde olmanın mutlaka ödenmesi gereken bir bedeli diyebiliriz.

H. Osman (r.a.) dönemi, düşünce ve toplum yapısının eski kalıplarının atılması ve medeniyetin, gelişmenin yeni kalıplarının ortaya çıkması zamanı idi. Bu yeni kalıplar, H. Peygamberin eğitiminin hazırlayıp ortaya çıkardığı İslâm toplum düzeni kalıbı idi. Özelliği sadelik, cefakârlıktı. Bu kalıpta dünya nimetleri, ahiret mükâfatı ve ahirette verilecek sevapların ölçüsü ile tartılır biçilirdi. Bu eğitimin etkisi ile o sahabiler, dünya makamı, saltanatı, malı mülkü ve serveti elde etmek uğruna birbiri ile yarışma ve mücadele başlatacak şekilde, o dünya nimetlerine kapılmamışlardı.

H. Osman (r.a.) döneminden itibaren rüzgârın esiş yönü değişmeye başladı. H. Ömer (r.a.), gelen selin yönünü sezmiş ve onu önlemek için bütün gücü ile çalışmıştı. Ama fetihlerin çokluğu ve

²¹⁵ *el-Bürhan*, s. 81, Geniş bilgi için bkz. *Vefâu'l-Vefa bi Ahbari Dârî'l-Mustafa* kitabı, Semhudî, ölümü, Hicri 911, (Beyrut, 1981).

arka arkaya yeni ülkelerin baş eğmesi ve her yerden servetin sökün edip gelmesi, toplumun temel düzeni üzerinde etkili oldu.

Hiz. Osman (r.a.) döneminde İslâm toplumunun kalesi, zehirli rüzgârların kasırgalar haline gelerek içeri girmeye başladığı bir açık pencere haline geldi. Hiz. Osman (r.a.)'ın azminde, gayretinde hiçbir eksiklik yoktu. Hak yoldan kıl payı dahi ayrılmamıştı. Kendi idare tarzı içinde, adalet kaidelerini ve gereklerini devamlı yerine getirdi. Fakat artık karşılaştığı insanlar, daha önceki sade karakterli, cefakâr ve sahrada yaşayan Araplar değillerdi. Aksine, dünyayı görmüş, serveti tanımış ve dünya nimetlerinden zevk alan milletlerin keyif çatışlarını öğrenmiş insanlardı. İnsan tabiatı işte böyledir. Servet ve lüks onu azdırır Eğer imanının güçlü koruması olmazsa, gözler şaşırır da önündeki yolu göremez hale gelir ve akıl yuları elden kaçar gider.²¹⁶

Meşhur yazar ve büyük alim Abbas Mahmud el-Akkad, çok güzel bir şekilde bu gerçeğe ışık tutarak şöyle yazmaktadır:

“Hiz. Osman (r.a.) her ne kadar önceki halifeler döneminde bir örneğine rastlanmayan herhangi bir iş yapmadı ise de, çevre, toplum ve şartlar, önceki gibi değildi. Şartlar ve çevre tamamen değişmişti. Hiz. Osman (r.a.)'ın önünde, kendisinden önce gelmiş Hiz. Ebu Bekir, Hiz. Ömer (r.a.) örnekleri vardı. Ve önceki tecrübeleri ile birlikte, içinde yetişip büyüdüğü, geliştiği, devlet idaresi eğitimi gördüğü çevre, onun asıl güç kaynağı idi. Fakat bütün problemler içinde karşılaştığı en büyük problem şudur: O, kendi yeteneklerine göre hareket etmek istiyordu ve Peygamber (s.a.) döneminde, Hiz. Ebu Bekir ve Hiz. Ömer (r.a.) dönemlerinde uygulanan bir örnek vardiysa da, onları

²¹⁶ Alıntı ve özetleme *Affan b. Osman* kitabından Sadık İbrahim Arcun, s. 93, (Dar-ı Suudiye baskısı, 1981).

uygulamak istediği zaman ve çevre değişmişti. Aynı insanlar da kalmamış, toplum tamamen değişmişti.”²¹⁷

O, daha ileride şunları da yazmaktadır:

“Hz. Osman (r.a.)’ın iman ettiği zamanla, hilafet makamına geçtiği zamanın arasında, yerle gök arası kadar fark vardı. Arap toplumu büyük ölçüde değişmiş, İslâmî görüntü ve biçim ise genel dünya görüntü ve biçiminin bir parçası haline gelmişti ki, İslâm devleti, dünyanın diğer medenî toplumlarının yaşayış tarzını benimsemiş ve doğuda, batıda terakki edip gelişmiş milletlere benzemişti.”²¹⁸

İşte buradan Hz. Osman (r.a.)’ı tenkit edenlere ve karşı çıkanlara fırsat doğmuş, onun davranışlarını Hz. Peygamber’in ve Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer (r.a.)’in ölçüsüne göre tenkit etmişler ve onların sorgulamasını yapmışlardır. Büyük bilgin Akkad şöyle yazıyor:

“İslâm devletinin vatandaşları olan insanlar, o dönemde diğer ülkelerin vatandaşları gibi hayat geçiriyorlardı. Onların toplum düzeni ve sosyal yaşantısı işte buydu. Fakat aynı vatandaşlar istiyorlardı ki, Hz. Osman (r.a.), Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer (r.a.)’in tarzından kıl payı dahi ayrılmasın. Kaldı ki kendileri, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer (r.a.) dönemindeki insanların ölçüsünde değillerdi. Onların hareket tarzlarından ve yaşayış biçimlerinden sapmışlar, onları göz ardı etmişlerdi; ama şiddetle dönemin halifesinin sorgulamasını yapıyorlardı. Hz. Ebu Bekir ile Hz. Ömer (r.a.)’in sahip olduğu güce, Hz. Osman (r.a.)’ın sahip olmadığında, tartışmasız görüş birliği vardır. Ama Hz. Ömer (r.a.) (bütün haşmetine ve heybetine rağmen) hayatının son döneminde, zamanın değişmesi ile durumlarda da değişiklik meydana geleceğini görmeye başlamıştı. Nitekim dualarında şöyle diyordu: “Ey Allah’ım! Yaşlandım,

²¹⁷ *a.g.e.*, s. 761

²¹⁸ *a.g.e.*, s. 770.

gücüm kuvvetim azaldı, halkım da her tarafa dağıldı. Devletin vatandaşı geniş bir coğrafya üzerinde çoğaldı. Bu durumda benim ruhumu al da, ne bir kimsenin hakkını yiyeyim, ne de bir kimsenin hakkında aşırılık yapayım.” Hz. Osman (r.a.) da bu iki zaman arasında meydana gelen farkı anlıyor ve bu hastalığın daha fazla ilerlemesinden korkuyor, halkı da sürekli sakındırıyor, hatta hutbelerinde şöyle buyuruyordu: “Bu milletin karşılaştığı imtihan, kendisinden sıyırılması mümkün olmayan bir mukadderat işidir. Bu, kalpleri sarmış olan bir dünya hevesinin fitnesidir. Öyle sarmıştır ki, hiçbir tedbir veya çaba bunu yok etmeye muvaffak olamaz.”²¹⁹

O, dahasını yazarak şöyle demektedir:

“En büyük problem veya imtihan şu idi: Hz. Osman (r.a.)’ın içinde bulunduğu dönemde, insanların halifeye güvenmesi zarureti vardı. Ama bu gerekli ve zarûrî olan güven yoktu. Bazen de devletin gücünün hissedilmesi gerekiyordu, o da olmuyordu. Bu bakımdan, güven duyulması gerektiği halde güven elde edemeyen ve güçlü olması gerektiği yerde gücü olmayan bir devlet, tenkitten, itirazdan, ihtilaftan ve çözülmekten asla kurtulamaz.”²²⁰

Bütün bunlardan sonra üstad Akkad şöyle yazıyor:

“Hz. Osman (r.a.)’ın yetkileri eline aldıktan sonra devletin dış işlerini kontrolüne alış biçimi ve ansızın karşısına çıkan şartları ve durumları, azimli, sebatlı şekilde idare etmesi, övgüye layıktır ve olması gereken şekildedir. Akıllıca, anlayışla, tedbirli ve mutedil davranışla hızlı iş görmek, devlet görevlileri ve onlara karşı şikâyetçi olanlar konusunda yumuşak huylu politika izlemek, uygun olanı idi.”²²¹

²¹⁹ a.g.e., s. 799.

²²⁰ a.g.e., s. 826.

²²¹ a.g.e., s. 804.

Hiz. Osman (r.a.)'ın ilk başta tenkit edilmesine ve karşı çıkılmasına sebep olan şey, onun, devlet idaresine getirdiği memurların, idarecilerin, geçmişlerinde İslâm'a büyük hizmetlerinin olmayışı ve toplumda onların hiçbir büyük dinî itibarlarının bulunmaması idi. Onların bazısından öyle bir takım uygulamalar ortaya çıktı ki, halkın öfkelenmesine ve hoşnutsuzluğuna sebep oldu.

Özellikle Hiz. Peygamber (s.a.) dönemindeki idârî becerileri olan yetenekli insanları görenler veya Hiz. Ebu Bekir ve Hiz. Ömer (r.a.) dönemindeki çalışmaları tanıyanlar için bu, hoşnutsuzluk sebebi idi. Sonuçta aralarında münakaşalar olmaya başladı ve Hiz. Osman (r.a.)'a karşı yer yer itirazlar oldu. Halbuki halife veya en üst yönetici önünde değişik siyasî ve idarî tercihler olur, onları göz önüne alarak o, devlet idarecilerini veya genel valileri seçer. Bunun herkesi tatmin etmesi beklenemez.

Büyük bilgin Kürt Ali, "İslâmî Yapılanma" başlığı altında "Konuşmalar"ında Taberî'ye atfederek şöyle anlatıyor:

"Resûlullah (s.a.)'in görevlendirdiği kimselerden üçte ikisi Ümeyye (Emevî) oğullarındandı. Çünkü Hiz. Peygamber (s.a.)'in, devlet memurlarını seçmede göz önünde tuttuğu şey, onların yetenekleri ve iş yapma gücü idi. O, devlet düzenini kontrol altında tutmayı bilmeyen ve kendilerinde iş yapma gücü bulunmayan kimseleri seçmedi. Bu ise ordulara komutanlık yapmak için, devlet idaresi ile ilgili işleri kontrol etmek için ve devlet düzenini elinde bulundurmak için insan seçmenin, devletin idaresini elinde bulunduran kimsenin yetkisinde olduğuna en büyük delildir.

Bu konuda servet, aile şerefi, değeri, uzun arkadaşlık ve dostluk veya yaş büyüklüğü ölçülerine göre karar verilemez. Aksine,

göz önünde bulundurulana, bilgi, iş yapma kabiliyeti ve idare ediş tarzının hikmetli ve olgun olmasıdır.”²²²

İbni Ebil Hadid, Başkadı Abdulcabbar'ın valilerin ve üst derecedeki devlet yöneticilerinin seçimi konusunda Hz. Osman (r.a.)'ı destekleyen şu sözünü nakletmiştir:

“Hz. Osman (r.a.)'ın, o kişileri genel vali ve üst derecede yönetici yaptığı sırada, o kimseler hakkında her şeyi bildiği iddia edilemez. O, sadece onların yeteneğinin ve üstün kabiliyetlerinin gözle görülen yönlerini biliyor olabilir ve üst görev verildikleri sırada herkes tarafından bilinen bir kötülükleri olmayabilir.”²²³

Büyük bilgin Kürt Ali şöyle diyor:

“Hz. Osman (r.a.)'ın, kendi kabilesine, kendi etrafına güvenmesi, devlet idaresinde ince düşünmenin gereği değil miydi? Çünkü Hz. Osman (r.a.), o insanlara tamamen güveniyordu. Hem de başkalarına göre daha çok o kimselerin, Hz. Osman (r.a.)'ın idaresini başarılı kılma ve onun amacını gerçekleştirme duygusu taşımaları tabiidir.”²²⁴

Her ne kadar valilerin, komutanların ve üst derecedeki idarecilerin seçimi konusunda Hz. Osman (r.a.) adına iyiye yorumlamalar ve haklı göstermeler yapılabilirse de, biz onu tamamen hatadan uzak, kusursuz kabul etmiyoruz. Aksine biz onu, bazen doğru yapan, bazen de (içtihamı yönünde) yanlışlık yapan bir müchtehid kabul ediyoruz. Allah'tan başka hiçbir kimseyi, her çeşit noksanlıklardan uzak ve Hz. Peygamber'den başka hiçbir kimseyi günahsız kabul etmiyoruz. Biz, Mervan b. Hakem'i, Velid b. Ukbe'yi, Abdullah b. Sâ'd b. Ebi Serh'i hatalardan uzak kabul

²²² *el-İdaretü'l-İslâmiye*, s. 102.

²²³ *Nehcü'l-Belâga şerhi*, c. 3, s. 2.

²²⁴ *el-İdaretü'l-İslâmiye*, s. 103.

edemeyiz. Onların davranışını, akrabalık bağlarını sömürmelerini ve yaptıkları yanlış icraatları tamamen inkâr edip onlara göz yummak yersizliktir. Ama bununla birlikte şu da bir gerçektir ki, Hz. Osman (r.a.)’a karşı olanlardan ve onu tenkit edenlerden çoğu, kendileri baştan başa samimi ve art niyeti olmayan kimseler değillerdi. Onların kişisel amaçları ve siyasî hırsları vardı. Abbas Mahmud el-Akkad, bu konuda gerçekçi ve adaletli bir tespit yapmıştır. Hz. Osman (r.a.)’a karşı başlatılan muhalefeti, tenkidi ve şikayeti anlatarak şöyle yazmaktadır:

“Halifeyi sorgulamakta çok aşırı davranıldı. İslâm’ın, İslâm ümmetinin fertlerine lütfettiği kanaat ve görüş serbestliğinden faydalanıldı, ama bu çok yersiz kullanıldı.

“Hz. Osman (r.a.)’a karşı sorgulama yapmak için ayağa kalkanlar arasında art niyetli kişiler de vardı. Bunlar, söylediğini yapmayan, kendilerine şer’î ceza uygulanmış olan kimselerdi. Hatta onlar arasında, herhangi bir suçtan dolayı babaları hapsedilmiş olanlar da vardı. Kanun dışı yolla evlenmiş olduğu için karısından ayırılmış olanlar da vardı. Bu gibi şeylerle ilgisi olmadığı halde, bozgunculuk yapma niyeti ile onlara katılanlar da vardı. Bu hususların hepsi, haksızca halifenin icraatını sorgulamaya iten sebepler arasında sayılacak şeylerdir.”²²⁵

Fitne En Üst Noktaya Ulaşmıştır

Biz burada özet olarak Hz. Osman (r.a.)’ın şehit olmasına sebep olan fitnenin en üst noktaya ulaşmasını anlatacağız. Bu çizgide biz, İbni Kesir’in *el-Bidâye ve’n-Nihâye* kitabındaki rivayetlerin ve onun anlattıklarının özetini sunuyoruz:

²²⁵ *el-Abkariyat el-İslâmiyye*, Akkad, s. 706.

Mısır'da Hz. Osman (r.a.)'a kin duyan bir grup vardı. Bunlar, onun aleyhine haksız sözler söylüyorlar, onu çok ağır şekilde tenkid ederek, onun üstün değerdeki sahabileri görevden almasına ve onlara karşılık vali yapılmaya layık olmayan kişilere üstün makamlar ve genel valilikler verişine karşı çıkıyorlardı. Mısırlılar, Amr b. As'dan sonra en çok Abdullah b. Sâ'd b. Ebi Serh'den nefret ediyorlardı. Abdullah b. Sâ'd, Mısır idaresinin görevlerinden çekilerek, Batı Afrika'yı, Berberi diyarını, İspanya'yı ve Afrika'yı fethetmekle uğraşmıştır. Bu sırada Mısır'da, sahabe-i kiram çocuklarından öyle kimseler ortaya çıktı ki, bunlar Abdullah b. Sâ'd ile savaşmaya karar verdiler, insanları ona karşı savaşmaya ve ona karşı bir cephe kurmaya tahrik ettiler.

Bunlar içinde en büyük grubun liderleri, Muhammed b. Ebu Bekir ve Muhammed b. Ebu Huzeyfe idi. Receb ayında Umre yapma maksadı ile bu iki kişi aşağı yukarı 600 süvari hazırladılar. Medine'ye gelip Hz. Osman (r.a.) aleyhinde gösteri yapmayı düşünüyorlardı. Abdullah b. Sâ'd b. Ebi Serh, bu insanlar görünüşte Umre yapmaya gidiyorlar, ama gerçekte bu örtü altında size karşı hoşnutsuzluklarını, memnuniyetsizliklerini belirten gösteriler yapmak istiyorlar diye Hz. Osman (r.a.)'a haber verdi. Bu bakımdan onlar Medine'ye yaklaştıklarında Hz. Osman (r.a.), Hz. Ali (r.a.)'ye, Medine'den çıkıp şehir dışında o insanlarla buluşmasını ve onları Medine'ye girmeden kendi memleketlerine geri göndermesini söyledi.

Hz. Osman (r.a.)'ın insanları bu işe hazırladığı sırada Hz. Ali (r.a.)'nin (kendiliğinden) bu önemli meseleyi çözmek için hazırlandığı söylenilir. Hz. Osman (r.a.) onu, bu iş için görevlendirdi. Onunla birlikte değerli kimselerden bir topluluğu da gönderdi. Hz. Ali (r.a.), Cuhfe denen yerde bu insanları buldu. Bu insanlar Hz. Ali (r.a.)'ye büyük saygı duyuyorlar ve onun hakkındaki sevgilerinde biraz aşırı gidiyorlardı. Hz. Ali (r.a.) onları şiddetle azarlardı ve

geri çevirdi. O kimseler aralarında, kendi kendilerini kötölemeye başladılar ve Hz. Ali (r.a.)'ye işaret ederek, "İşte kendisi uğruna halife ile savaşmaya hazır olduğumuz ve kendisi hakkında deliller ileri sürdüğümüz kimse budur." dediler. Hz. Ali (r.a.), "Sizlerin Hz. Osman (r.a.)'dan ne gibi şikâyetleriniz var?" diye sordu. O kişiler itiraz ve tenkitlerini açıkladılar. Hz. Ali (r.a.) onlara cevap verdi ve Hz. Osman (r.a.) adına bu şeyleri başka amaçlarla yorumlayarak sebeplerini bildirdi. Bu kimseler amaçlarını gerçekleştiremediler, hedeflerine ulaşamadan geri döndüler. Hz. Ali (r.a.), Hz. Osman (r.a.)'ın yanına döndü ve o kişilerin geri döndüğünü bildirdi. Hz. Ali (r.a.) bu sırada nelerin daha faydalı ve iyi olduğu konusundaki görüşlerini bildirdi, Hz. Osman (r.a.) da onun tavsiyelerini dikkatle dinledi, minnettarlığını bildirdi.

Diğer tarafta ise Mısırlılar, Kûfeliler ve Basralılar, kendi aralarında yazışmaya, mektuplaşmaya başladılar, Medine'de bulunan sahabîler tarafından uydurma mektuplar dahi gönderdiler. Hicrî 35. yılın Şevval ayı geldiğinde Mısırlılar, hacı kıyafeti ile Hicaz'a gittiler ve Medine'ye saldırarak onu her taraftan kuşattılar. Sahabe-i kiram, bu fesatçıların yanına gitti ve onlara iyi-kötü söyleyerek geri dönmelerini emrettiler. Hatta Hz. Ali (r.a.) bu insanlara "Siz geri gittiğiniz halde, tekrar kanaatinizi değiştirip neden geri geldiniz?" dedi. Onlar da, "Biz bir elçiden bir mektup ele geçirdik, içinde bizim öldürülmemizi emreden bir yazı vardı." dediler. Basralılar ve Kûfeliler de aynı şeyi söylediler. Diğer şehirlerin vatandaşları da, "Biz arkadaşlarımıza yardım için geldik." dediler. Sahabîler onlara şöyle dedi: "Siz bunu arkadaşlarınızdan nasıl öğrendiniz. Halbuki siz, birbirinizden ayrılmıştınız, aranızda da uzun bir mesafe vardı. Şüphesiz bunların hepsi, sizin aranızda anlaştığınız bir oyundur ve toplu bir tuzaktır."

Deniliyor ki, Mısırlılar memleketlerine dönerken, yolda kendilerine Mısır'a gitmekte olan bir elçi rastladı. Onu yakalayıp da

üstünü aradıklarında içinde mektup bulunan deri bir kese buldular. Bu mektupta, Hz. Osman (r.a.) tarafından verilen; bu insanlardan bir kısmının öldürülmesi, bir kısmının çarmlıha gerilmesi, bir kısmının da ellerinin ayaklarının kesilmesi emri vardı. Mektuba Hz. Osman (r.a.)'ın mührü basılmıştı. Elçi de Hz. Osman (r.a.)'ın kölelerinden olup, bindiği deve Hz. Osman (r.a.)'ın devesi idi. Bu insanlar Medine'ye geri döndüklerinde bu mektubu²²⁶ yanlarında getirmişler, insanlara göstererek dolaştırmışlardı. Halk, müminlerin emiri halife Hz. Osman (r.a.)'dan bu mektup konusunda bilgi vermesini isteyince, o şöyle dedi:

“Bu, bizim aleyhimizde bir delildir. Ama Allah'a and olsun ki ben bunu ne yazdım, ne de yazdırdım ve ne de bu konuda bir bilgim vardır. Mühür de bazen sahte basılabilir.” Bazıları onun sözünü doğruladı, bazıları da yalandı.

İbni Kesir şöyle yazıyor:

“Bu mektup, Hz. Osman (r.a.) aleyhine bir düzmecedir. O, ne böyle bir emir vermişti, ne de bu konuda bir bilgisi vardı. İbni Cerir senetleriyle yazdığı tarihinde diyor ki, Mısırlılar, Mısır genel valisine yazılmış olan bu mektubu bir elçiden ele geçirmişlerdi. O mektupta bazı insanların öldürülmesi, bazılarının çarmlıha gerilmesi, bazısının da ellerinin ayaklarının kesilmesi emri vardı. Bu mektubu, Hz. Osman (r.a.) adına Mervan b. Hakem yazmıştı. Bu konuda onun savunması şu ayetti:

“Allah'a ve Resûlü'ne savaş açanların ve memlekette fesat çıkarmak için çabalayanların cezası; onların öldürülmeleri

²²⁶ Pek çok araştırmacı; Hz. Osman (r.a.)'a karşı bozgunculuk çıkaran, fesat yayan ve uydurma mektuplar düzenleyenler içinde San'alı Abdullah b. Sebe'nin büyük payı olduğu görüşündedirler. Bu adam önce Yahudi idi. Sonra müslüman olmuştu. Geniş bilgi gelecek sayfalarda verilecektir.

veya çarmıha gerilmeleri, ya da ellerinin ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi veyahutta memleketten sürülmeleridir, işte bu, onlar için dünyada aşağılanmadır, ahirette de onlara büyük bir azap vardır."²²⁷ (Maide Sûresi, 33)

Şüphesiz o mektup bu ayete uygundu. Ama Hz. Osman (r.a.)'ın izni ve haberi olmadan, yakıştıрма bir emri yazma ve onun yazısını taklit ederek mührü izinsiz olarak kullanması, sonra da Hz. Osman (r.a.)'ın kölesini bizzat onun devesine bindirerek bu haberi gönderme hakkı yoktu."²²⁸

Bazı araştırmacıların görüşü, bu mektubun Hz. Osman (r.a.)'a yakıştırılmasının planlı bir oyun ve yıkıcı bir komplo olduğu yönündedir. *Mevârid el-Zam'an İla Zevâid İbni Hibban*'ın aşağıdaki ibaresinden bu anlaşılmaktadır. (Bu şekildeki rivayet, Taberî'de de görülmektedir.) *Mevârid el-Zam'an*'da şöyle deniliyor:

"Sonra Mısırlılar geri döndüler. Yolculukları sırasında bir süvari onların yolunu kesti, sonra uzaklaşıp gitti. Tekrar döndü, geldi; yine uzaklaşıp gitti. Bu kimseleri tanıdı. Onlar bu süvariye, 'Mesele nedir? Senin canını bağışlıyoruz. Söyle senin asıl görevin nedir?' diye sordular. Bunun üzerine bu süvari, 'Ben, müminlerin emiri olan halife tarafından gönderildim. Mısır valisinin yanına gidiyorum.' dedi. Adamlar onu aradıklarında üzerinde, Hz. Osman (r.a.) tarafından yazılmış bir mektup buldular. Üzerinde onun mührü vardı ve Hz. Osman (r.a.)'ın Mısır valisine, 'Onları çarmıha ger veya onların ellerini ayaklarını kes!' dediği yazılıydı. Bu insanlar son süratle Medine'ye geri geldiler. Hz. Ali (r.a.)'ye gelerek, 'Bak, Allah'ın düşmanı bizim hakkımızda şöyle şöyle yazmış. Allah'a yemin olsun ki, onun kanını dökmek artık bizim için helâldir. Haydi

²²⁷ Geniş bilgi için bakınız: *Tarihü'l-Ümem ve'l-Mülûk*, Taberî, c. 5, s. 104-105.

²²⁸ *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 7, s. 186.

bizimle onun yanına gel.' dediler. Hz. Ali (r.a.), 'Vallahi ben sizlerle gitmem.' dedi. O adamlar da, 'O halde sen bize neden mektup yazdın?' dediler. Bunun üzerine Hz. Ali (r.a.), 'Allah'a and olsun ki, ben size hiçbir mektup yazmadım.' deyince, birbirlerine bakmaya başladılar ve içlerinden bazısı diğer arkadaşlarına, 'Siz böyle bir kimse için mi savaşıyorsunuz ve onun için mi siz üzülüyorsunuz (ki o, size karşı böyle ilgisizlik gösteriyor)' dediler."²²⁹

Daha fazlası rivayet edilerek, Hz. Ali (r.a.)'nin onlara şöyle söylediği de bildirilmiştir:

"Ey Basralılar! Mısırlılara nasıl davranıldığını nereden öğrenirsiniz? Halbuki siz, yolculukta bir kaç durak katetmişsiniz de, sonra bize geldiniz. Vallahi bu, Medine'de hazırlanmış bir plandır."²³⁰

H. Osman (r.a.)'ın Şehit Edilmesi ve H. Ali (r.a.)'nin Onu Korumaya Gayret Etmesi

Bundan sonra Müslümanların halifesi H. Osman (r.a.) üzerine saldırı ve bozgun çıkarma tufan gibi inmeye başladı. Öyle bir bozgunculuk ki, hiçbir şekilde halifelik makamına ve halifeye reva görülemezdi. Hem de Peygamber dönemine ve H. Ebu Bekir ve Ömer (r.a.) zamanına bu kadar yakın olan bir sırada bu hareketlerin yapılması, hiç kabul edilemezdi. Ama Mahmud Akkad'ın dediği gibi: "Allah'tan korkmaz, kargaşa çıkarmayı sevenlerin çıkardıkları bozgunculuklardan bir bozgunculuktur ki, onların bu gibi şeyleri yapmaları uzak bir ihtimal değildi."

İsyancılar, H. Osman (r.a.)'ın evini kuşattılar ve her taraftan kontrol altına aldılar. Pek çok sahabe evlerinden dışarı çıkmadı. Babalarının emri ile sahabe çocuklarından bir grup, H. Osman

²²⁹ *Mes'ârid el-Zum'an*, Hafız Nureddin Heysemî, s. 532.

²³⁰ *Tarih'ül-Ümem ve'l-Mülûk*, Taberî, c. 5, s. 105.

(r.a.)'ın evine gitti. Bunlar arasında Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Abdullah b. Zübeyr, Hz. Abdullah b. Ömer (r.a.) de vardı. Bunlar, Hz. Osman (r.a.) adına isyancılarla görüşüp konuşmak, onları ikna etmek ve Hz. Osman (r.a.) için göğüslerini siper ederek hiçbir kimsenin onun evine girememesi için gelmişlerdi. Hz. Osman (r.a.) mescide gelmeyi terketti. Bu kuşatma, Zilkade ayının sonundan Zilhicce ayının 18'i Cuma gününe kadar devam etti. Bu tarihten bir gün önce Hz. Osman (r.a.) evinde bulunan, hem ensar hem de muhacir, sahabilerden ve sayıları 700'e yaklaşan, içlerinde Hz. Ömer (r.a.)'ın oğlu Abdullah, Zübeyr oğlu Abdullah, Hz. Ali oğlu Hasan, Hüseyin, Mervan ve Ebu Hureyre gibi üstün değerdeki sahabilerin ve bunların kölelerinden, büyük bir sayının bulunduğu kalabalığa -ki bunlara izin verilseydi, isyancıları durdurmaya yeterliydi- "Kimin üzerinde benim bir hakkım varsa, ona yemin veriyorum ki o, elini indirsin ve evine çekip gitsin." dedi. Hz. Osman (r.a.)'ın yanında, ileri gelen sahabelerden ve onların çocuklarından büyük bir topluluk vardı. Hz. Osman (r.a.) kendi kölelerine de; Kim kılıcını kınına sokarsa o hürdür (azâd edilmiştir)." dedi. Hz. Osman (r.a.)'ın yanından çıkan en son kişinin Hz. Ali oğlu Hasan (r.a.) olduğu rivayet edilmektedir.²³¹

Hz. Ali (r.a.), Hz. Osman (r.a.)'dan kendisini korumak ve isyancılara karşı koymak için izin isteyince, Hz. Osman (r.a.) ona, "Allah'a inanan ve onu hak kabul eden, benim de kendisi üzerinde bir hakkım olduğunu kabul eden kimse, Allah adını veriyorum ki, bir ustura çiziginden akan kan kadar bile benim hatırım için kan akıtmazın." dedi. Hz. Ali (r.a.) tekrar izin istedi, o da tekrar aynı cevabı verdi. Sonra Hz. Ali (r.a.) tekrar izin istedi, o da tekrar aynı cevabı verdi. Sonra Hz. Ali (r.a.) mescide geldi. Ezan okundu. Halk ona, "Ey Ali! İleri geç ve namaz kıldır." dedi. Hz. Ali (r.a.) onlara, "Halife, evinde göz altında tutulduğu sürece ben namaz kıldırمام,

²³¹ *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, İbni Kesir, c. 7, s. 181-182 (özet olarak).

tek başıma namazımı kılacağım.” diye cevap verdi. Nitekim tek başına namaz kılarak evine döndü.²³²

Hiz. Osman (r.a.)'ın kuşatılması daha da sertleştirildi ve dışarı ile bir ilişki kurmasına fırsat verilmedi. Yanında bulunan su tükendi. Müslümanlardan su istedi. Hiz. Ali (r.a.) bizzat bineğine binerek gitti ve bir su tulumu (kırba) dolusu su ile içeri girdi. Büyük bir eziyet ve sıkıntı ile oraya ulaşabildi. İsyancılar kendisine ileri geri konuştular ve bindiği hayvanı ürkütüp geri çevirmek istediler.

Hiz. Muaviye'nin, Hiz. Osman (r.a.)'a, “Biri size saldırmadan önce benimle Şam'a geliniz.” dediği, Hiz. Osman (r.a.)'ın da, “Hiz. Peygamber (s.a.)'in komşuluğunu hiçbir şeye değışmem. İsterlerse boynumun damarlarını teker teker kessinler.” dediği rivayet edilir. Bu konuşma şöyle devam etmiştir: Hiz. Muaviye, “O halde ben Şam'dan bir ordu göndereyim Medine'de sizi korusun.” demiş, Hiz. Osman (r.a.), ona şu cevabı vermiştir: “O zaman ben, Hiz. Peygamber (s.a.) in komşularının, kendileri ile kalacak olan askerler sebebiyle nızıklarını daraltırım ve hicret eden sahabîlerle, onlara yardımcı olan Medineli sahabîlere sıkıntı veririm.” Bunun üzerine Hiz. Muaviye, “Vallahi ey müminlerin emiri! Benim sözümü dinlemezsen canından olacaksın ve bu zalimler sizi bırakmayacaklar.” dedi. Hiz. Osman (r.a.), “Hasbiy Allahu ve ni'mel vekil = Allah bana yeter, o ne güzel bir yardımcıdır.” dedi.²³³

Hiz. Osman (r.a.)'ın evinde bulunan insanlardan bazıısı şehit edildi ve Allah'tan korkmaz saldırganlardan bir grup öldürüldü. Hiz. Zübeyr oğlu Abdullah bir çok yerinden yara aldı. Hiz. Ali oğlu Hasan da yaralandı.²³⁴

²³² *Osman b. Affan Zinnüreyin*, Sadık Arcun, s. 218-219.

²³³ *Tarihü'l-Ümem ve'l-Mülük*, Taberî c. 1, s. 181.

²³⁴ *Nehcü'l-Belâga* şerhi, c. 3, s. 286.

Saldırganlar, Hz. Osman (r.a.)’dan halifelikten vazgeçmesini istediler. Hz. Osman (r.a.) da, “Bu, sizlerin işidir. Kimi isterseniz onu emir (halife) yapınız.” dedi ve şöyle devam etti: “Ben, halifelik makamından çekilsem de, Hz. Peygamber’in bana giydirdiği kaftanı çıkarmam.”²³⁵

Bu sözü Hz. Osman (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.)’in tavsiyesine uyarak söylemişti. Resûlullah ona şöyle buyurmuştu: “Ey Osman! Allah sana belki bir kaftan giydirdir de insanlar senden onu çıkarmanı isterlerse sakın çıkarma.”²³⁶

Hz. Osman (r.a.)’ın eşi Naile, “Hz. Osman şehit edildiği gün, oruçluydu.” demektedir.”²³⁷

Nafia Hazretleri İbni Ömer’den şöyle rivayet etmektedir: “Hz. Osman (r.a.), sabahleyin insanlara: “Ben rüyamda Hz. Peygamber (s.a.)’i gördüm. Bana: ‘Ey Osman! Bizim yanımızda iftar yap!’ buyurdu.” dedi ve oruç tutmaya başladı. Aynı gün şehit edildi. Şehit edildiği sırada yüzünden Kur’an-ı Kerim okumaktaydı.”²³⁸

Hicri 35. yılın Zilhicce ayının 18’inde Cuma günü şehit edildi.

Hz. Osman (r.a.)’ın Temiz Hayatı ve İslâm’daki Üstün Yeri

Bu çirkin ve müslümanların başını önüne eğdiren çok üzücü olayları, Abbas Mahmud Akkad’ın şu açıklaması ile bitiriyoruz. O, Hz. Osman (r.a.)’ın yaşayışına ve bu fitne karşısındaki tutumuna ışık tutarak şöyle yazmaktadır:

²³⁵ *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, c. 7, s. 184.

²³⁶ *Tirmizî*, Kitab el-Menâkıb, Hadis no: 3705.

²³⁷ *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, s. 182.

²³⁸ *a.g.e.*, s. 182.

“Halife Osman’ın kişiliğinde inanç derinliği, bir tek kişi olarak bile, diğer şehirlerden onu hesaba çekmek üzere gelen insanlara göre çok daha fazla açık ve belirgindir. Hz. Osman (r.a.) cahiliyet dönemindeki durumları ile karşılaştırıldığında, İslâm’daki durumlarının ne derece değiştiğine ve ne üstün makamlara ulaştıklarına aklın şaşırıp kaldığı, bir kaç sayılı seçkin kişiden biridir.

“Kendini daima sorgulayan ve bir insanın canına zarar verecek şeylerden son derece sakınan kimse idi. İsterse o şey kendi şahsını korumak için olsun, isterse en yakın kimsesini savunmak için olsun. Emsalsiz bir iman gücü ve dürüstlük örneği idi. Öldürüleceğine kesinlikle inanınca, evinde hiç kimsenin kalmamasını istedi. Evinin etrafını kuşatmış olup kendisini şehit etmek için içeri girmeye çalışan insanlardan, başkalarına bir zarar gelmesini istemiyordu. Kendisinden halifelikten çekilmesi istenilince, o bunu reddetti. Reddedişi, kendisine ayırdığı bir serveti elinde tutmak için değildi. Çünkü hayat her şeyden daha fazla değerlidir ve o tehlikeye düşmüştü. Hatta bunun aksine bütün tarihçiler, onun dünyadan göçmeyi tercih ettiği sırada yanında, halife olduğu günden çok daha az parası olduğunda görüş birliğindedirler. O, halifelikten çekilmeyi, kendisinden sonra büyük ölçüde bozgunculuk ve çatışma başlayacağını bildiği için reddetmiştir. Nitekim o, bir çok kere bunu açıklamış ve bugün onun hayatından bıktığını açıklayanların kendisinden sonra, keşke onun dönemi yüz yıl sürseydi diye hasret çekeceklerinden korktuğunu söylemiştir. Çünkü onlar kendi arzuları ile bu korkunç sonuçtan sorumlu olmak istemezler.

“Eğer biz olayları kısa bir süre için unuttur da sadece ilkeler ve değerler tarihi olan İslâm’ın başlangıç tarihine bir bakarsak, bunun, inanç ve inancın ruhî etkilerinin araştırmasını yapanların beynine bir sadme gibi çarptığını söyleyebiliriz. Hz. Osman (r.a.)’ın bu

inanç uğruna ne büyük bir fedakârlıkta bulunduğunu ve ne gibi bir şeyi feda ettiğini görenler, bu sadmeyi derinden hisseder.

“İhtilaf olması ve karşı çıkma olayları, insanlık vicdanının karşılaştığı en büyük bozgunculuk ve kötülük değildir. Asıl görülmesi gereken şey, ilkelerin ve değerlerin korunması için nasıl bir iman gücü ve şaşmaz bir kararlılığın ortaya konduğudur, işte bu, Hz. Osman (r.a.)’ın şehit edilmesi olayında gün ışığı gibi açıktır, ortadadır.”²³⁹

Prof. Akkad, “Hz. Osman’ın dehası” bölümünün sonunda şöyle yazıyor:

“Her ne kadar Hz. Osman (r.a.)’ın hayatına son verilmesi büyük bir kayıp idiyse de, diğer büyük kayıplar gibi, kara musibet saatlerinin geçip gitmesinden sonra, bir kişinin veya topluluğun hayatında ortaya çıkan bir faydayı da içinde saklıyordu.

“İman ettikleri halde Hakk’a imanları sağlam olmayanlara; sınırları, Çin sınırlarından karanlık denizlere kadar yayılan bir devletin başkanının dahi hesaba çekilebileceği gösterildi. Bu olaydan şöyle bir ders daha alınabilir: Sağlam bir iman neticesinde, her taraftan kuşatılmış ve evinde göz hapsine alınmış 90 yaşında bir ihtiyar kimsenin, yarımsız, desteksiz, tek başına kaldığı halde kendisi için hiçbir kimsenin canını tehlikeye atmak istememesidir. Halbuki o isteseydi, binlerce fedaisi, kendisine bir damla suyun ulaştırılamadığı o yerde fitnecileri tepeleyip kan deryası akıtabilirlerdi.”²⁴⁰

²³⁹ *el-Abkariyât el-İslâmiye*, s. 708-709

²⁴⁰ *a.g.e.*, s. 837.

Altıncı Bölüm

HALİFELİĞİ DÖNEMİNDE HZ. ALİ (K.V.)

Hız. Ali (r.a.)'ye Biat Edilmesi

Hız. Osman (r.a.)'ın şehit edilmesinden sonra beş gün boyunca Medineliler ve Medine'nin yöneticisi Gafikî b. Harb, Müslümanlara başkanlık yapmak üzere kim öne çıkacak diye bekledi. Mısırlılar Hız. Ali(r.a.) üzerinde ısrar ediyorlardı. Hız. Ali (r.a.) ise bundan kaçıyordu. O, hurma bahçelerinin duvarlarının arkasına çekilerek halktan gizleniyordu. İnsanlar, bu sorunu nasıl çözeceklerini bilemiyorlardı. Hız. Ali (r.a.)'ye tekrar tekrar başvuruluyordu. İsrar üzerine o, biati kabul etti. Biattan önce Medine halkının düşüncesi ve kanaati soruldu. Herkes Ali (r.a.)'den başka hiç kimsenin o makama layık olmadığını söylüyordu. Gerçek de şuydu ki; o anda İslâm ümmetinin dizginini elinde tutabilen, Raşid halifelerin ince sorumluluklarını üzerine alabilen ve o makam için çok yönlü yetkilere ve meziyetlere sahip Ebu Bekir, Ömer ve Osman (r.a.)'dan sonra, Ali Murtaza'dan daha üstün bir kimse yoktu. Rivayet eden şöyle anlatıyor:

“Hız. Ali (r.a.) mescide girdi. Üzerinde harmanisi ve koyun yününden örölmüş sarığı vardı. Ayakkabılarını eline almıştı. Yayına

dayanarak minbere çıktı. Bütün insanlar onun elini tutarak biat etti. Bu olay, Hicrî 35. yılın Zilhicce ayının 24'ü Cuma günü olmuştur.”²⁴¹

Halife Olduktan Sonra Hz. Ali (r.a.)’nin İlk Hutbesi

Cuma günü idi. Minbere çıktı, o ana kadar biat etmemiş olanlar da biat ettiler. Bu Cuma günü, Zilhicce ayının bitimine beş gün kalmasına rastlamıştı. Halife olduktan sonra okuduğu ilk hutbe idi. Allah’a hamd ve senadan sonra şöyle buyurdu:

“Allahu Teâlâ doğru yolu gösteren, içinde iyiliği ve kötülüğü açıklayan kitabını (hepimize) indirdi. O halde iyiliğe yapışın, kötülüğü bırakın. Allahu Teâlâ bir çok şeyi haram kılmıştır. Müslümana kötülük yapılmasının haram oluşunu, bütün haramların üstünde kılmıştır. Allahu Teâlâ müslümanların haklarını, özellikle vurgulamıştır. Müslüman, müslümanların elinden ve dilinden korunmuş olan kimsedir. Ancak dinin ve şeriatın hükümlerinin gereği olarak müslümanın sorguya çekilmesi ve şeriat emrinin ona uygulanması müstesnadır. Hiçbir müslümanın, hiçbir müslümana eziyet etmesi caiz değildir. Halkın ve özel kesimdeki insanların haklarını yerine getirmekte acele ediniz, insanlar önünüzdedir, ahiret ise arkanızdan sizi öne doğru itmektedir. Kendinizi hafifletiniz ki, varacağınız yere ulaşabilesiniz. Ahiret hayatı insanları beklemektedir. Allah’ın kullarının ve yeryüzünün haklarını yerine getirme hususunda daima Allah’tan korkun. Hayvanlar ve yeryüzü hakkında da sorguya çekileceksiniz. O halde ben derim ki; Allah’a itaat ediniz, onun emirlerine karşı gelmeyiniz. Hayır (iyi bir şey) görürseniz alınız. Şer (kötü bir şey) görürseniz bırakınız.

“Siz yeryüzünde (Mekke’de) az ve zayıf gördüğünüz zamanı hatırlayınız. Kâfirlerin sizi çarpıp yakalamasından korkuyordunuz.

²⁴¹ el-Bidâye ve’n-Nihâye c. 7, s. 226-227. (özet olarak)

Öyle iken Allah sizi Medine’de barındırdı, ev bark sahibi yaptı ve yardım ile kuvvetlendirdi. Size en temiz şeylerden rızık verdi. Umulur ki artık şükredersiniz.” (Enfal Süresi, 26)

Bu hutbe tam yerinde ve zamanında yapılmıştı. Müminlerin emiri, karşısındakilerin en hassas damarlarına basmış ve tam hedefini tutturmuştu. Tarihin bu nazik aşamasında, müslümanların yakalandıkları en büyük dert, Müslümanın haklarına saldıranın haram oluşunun hiçbir öneminin kalmaması idi. Müslümanın kanının ucuzluğu, onun varlığının değersizliği, en son safhaya ulaşmıştı. Müminlerin emiri Affanoğlu Hz. Osman (r.a.), bu kör fitnenin hedefi oldu. Bu kan ağlatan olay bütün müslümanların arasında, onların gözleri önünde, Hz. Peygamber’in şehrinde, mübarek mezarının ve mescidinin yanında meydana geldi. O bakımdan Hz. Osman’dan sonra halifelik makamına gelen kimse minbere ilk çıktığında “Müslümanın haklarına saldıranın haram oluşu” konusunu, hutbesinin ana konusu yapması görevi idi. Allah’tan korkulması, Allah’tan daima korkmaya davet etmesi ve onun kullarının, onun bahsettiği ülkelerin, güç ve iktidarın ne gibi haramları ve değerleri olduğunu, hatta Allah’ın kulları üzerinde hayvanların ve dilsiz yeryüzünün bile hakkı olduğunu bildirmesi gerekliydi.

Hz. Ali (r.a.), hikmet ve belagat ile, yeni halifelik döneminde nasıl bir hareket tarzı takip edeceğine ve nasıl bir program uygulayacağına açıkça işaret etti. O şöyle buyurdu: “Eğer siz hayır (hak ve doğruluğa dayalı şey) görürseniz ona yapışınız. Yok eğer şer (doğru olmayan yanlış şey) görürseniz ondan yüz çeviriniz.” Bundan sonra onun okuduğu ayetin hatırlattığı şey, o anda çok önemliydi. Çünkü müslümanlar, daha önceki durumları ile mevcut durumlarını karşılaştırıp ölçebilmeliydi. Bir zamanlar müslümanların sayısı azdı. Maddî bakımdan zayıftılar. Toplum yapısı ve medeniyet açısından geriydiler. Dünyada hiçbir kimse onları hatırlamazdı. Sanki avuç

içinde bulunan ve kuşun bir dalışta kapıp götüreceği bir darı tanesi gibi idiler. Şimdi ise, güçleri, kuvvetleri olan kimselerdi. Geniş bölgeleri ellerinde tutan, güven ve huzur içinde olan, refah ve saadet içinde yüzen kimselerdi. Allah onlara güç kuvvet vermiş, şöhretleri her tarafa yayılmaya başlamış ve onların şan ve şevketlerinin bayrağı yükselmişti. Allah onlara her çeşit nimeti vermiş, sancakları kara ve denizde dalgalanmaya başlamıştı. Dünyayı ve dünya ehlinin kalplerini onların ihtişamı kaplamıştı.

Hız. Ali (r.a.)'nin Halifelik Dönemi ve Bu Dönemin Problemleri

Hız. Ali (r.a.)'ye biat, tarihin son derece nazik bir zamanında olmuş, düşünülebilen en büyük problem ve zorluklar onun karşısına dikilmişti. Devlet başkanlığı ve toplumu idare etme yükü kendi omuzlarına yüklenen bu kişi için çetin bir imtihan vardı. Hız. Ali (r.a.)'ye halifelik biati, önceki halife Hız. Osman (r.a.)'ın şehit olması olayının ortaya çıktığı ve bunun da son derece çirkince, merhametsizce ve vahşice yapıldığı bir sırada yapılmaktadır. Bu şehit edilme olayında hoşâ gitmeme ve nefret etme unsurları ile birlikte, vicdan ve duyguyu da ayağa kaldıran sebepler vardı. Dedikodu ve tahminler çoğalmakta, insanlar birbirine danışmakta, şüpheler, tereddütler birbirini kovalamakta, insanlar kendi aralarında, ilerde ne olacak diye endişelerini belirtmekte, bununla ilgili arzularını, tahminlerini göstermektedirler. Binbir çeşit istekler, ümitler ortaya konulmaktadır. Hangi topluluğa varsanız, hangi meclise otursanız, kiminle görüşseniz, aynı konu konuşuluyordu. Bu durum içindeyken, kısas yapılmasını isteyen bir ses yükselir. Hem de öyle bir zümreden yükselir ki, olay sırasında onlardan hiçbirisi bu haksız yere dökülen kana karşı parmağını dahi oynatmamıştı. Kan şöyle dursun, bir damla ter bile akıtmamışlardı. Bu insanlar, Mısır, Irak halkı ve köylü (bedevi) kabilelerin insanları idi.

Bir çözüme doğuran normal üstü bir olay meydana geldiği zaman, toplumların durumunun hemen hemen bu şekilde olduğu, çeşitli dönemlerde ve çeşitli ülkelerde görülmüştür. Bu tür kargaşanın ve aşırılıkların hakim olduğu dönemde ve insanları bir araya getirecek dikkatlerini bir yöne çeviren çok önemli bir hedef bulunmadığı (meselâ, savaş veya yeni bir ülkenin fethedilmesi ve milletin dikkatlerini kendisinde toplayan ciddi imar ve atılım çalışmaları gibi) zamanlarda, toplumun durumu işte bu şekli alır. Ama o zaman böyle herhangisi bir durum yoktu. Dönemin halifesi şehit edilmişti. Yeni halifenin idaresi de tam oturmamıştı, İslâm toplumu bir boşluktan geçiyordu. Milletlerin ve toplumların hayatında, boşluktan daha tehlikeli ve zararlı hiçbir şey olamaz. Özellikle ülke düzenli, örgütlü tehlikelerle kuşatılmışsa ve bir çok düşman onun çevresinde pusuya yatmışsa.

Abbas Mahmud Akkad, Müslümanların bir halifesinin, karşılaştığı bu çetin ve son derece karmaşık duruma, çok güzel bir tarzda ışık tutmuştur. Hz. Ali (r.a.) kesinlikle günahsız ve suçsuzdu. Bu olayda hiçbir sorumluluğu yoktu. Çünkü Hz. Osman (r.a.)'ı koruma konusunda söyledikleri ve yaptıkları, yaşlı sahabiler arasında en fazla olanıydı. Oğlu Hasan (r.a.)'ın da genç sahabiler arasında Hz. Osman (r.a.)'ı korumadaki payı hepsinden fazla idi.

Mahmud Akkad şöyle yazıyor:

“İslâm Tarihinin kanlı olayları arasında en çok ızdırıp veren bir olaydan, yani Osman b. Affan (r.a.)'ın şehit edilişinden sonra, Hz. Ali (r.a.) halifelğe getirildi. O, yaşlılığının son basamağına ulaştığı bir sırada şehit olmuştu. Düşmanlar, evinin dört duvarı arasında onu kuşatmışlardı. Eğer katil bir kaç gün gecikseydi, zaten susuzluktan ölürdü.

“Bu olayın en nazik yönü, tedavisi ve çözümü irade dışı olan bir imtihan ve karmaşık bir durum olmasıydı. Bir çıkış yolunun,

bir kurtuluş çaresinin olmadığı bir kader işiydi bu. Çünkü olayın sorumluluğunu taşıyanlar (Hz. Osman'ın katilleri veya onların koruyucuları) çok sayıda idiler ve dağınıktılar. Destekleyenler de, düşmanlık yapanlar da büyük sayıdaydı. Düşmanlar sussa dostlar susmuyordu. Önü alınabilen felâket giderilebilirse, önü alınamayan musibet devam ediyordu. İyi niyetle kötü niyet, işini yürüten iki eşit kuvvetti. Faciayı çabuklaştıran üzücü hareketlerden çoğu Hz. Osman (r.a.)'ın kendisinden kaynaklanıyordu. O, bu hareketleri düşünüp taşınarak yapmış olabilir ama, onlara gösterilen tepki tabii idi ve sonuçları da, karşı çıkanların faaliyetlerinden az değildi.”²⁴²

Daha ilerde şöyle yazmaktadır:

“Atın dizginini, kaçmasın diye sıkıca tutmak ve bununla, birlikte hızla gitmek gerektiğinde bir engel çıkmasın diye atın yolu üzerinde bulunan engelleri kaldırmak da Hz. Ali'nin sırtına yüklenmişti.”²⁴³

Diğer bir problem de; Hz. Osman (r.a.)'ın öldürülmesine bulaşanların ve bu suçu işleyenlerin tam bir teşhisinin yapılamaması idi ki, onları tanıyarak veya şer'i tanıklığa dayanarak yakalansınlar da, kendilerine kısas uygulansın. Hatta bizzat Hz. Osman (r.a.)'ın eşi bile, kesin olarak o kimseleri belirleyemiyordu.

Bundan daha karmaşık durum, Akkad'ın deyişi ile şöyleydi:

“Halife (Hz. Ali) bir keresinde Hz. Osman (r.a.)'ın katillerine kısas uygulayacağını söyledi. Bunun üzerine sayısı 10.000'e varan bütün askerler, hep birden mızraklarını kaldırarak ayağa kalktılar ve biz hepimiz Osman'ın katilleriyiz, kim kısas uygulamak istiyorsa hepimize uygulasin diye açıkça bağırıldılar.”²⁴⁴

²⁴² *el-Abkariyâtü'l-İslâmiyye*, s. 880.

²⁴³ *a.g.e.*, s. 885.

²⁴⁴ *a.g.e.*, s. 924.

Buna ek olarak Akkad şöyle yazıyor:

“İmam Hz. Ali (r.a.), kim bu insanlara ceza uygulanmasını isterse, ona o şöyle diyordu: ‘Sizin bildiğinizi ben bilmiyorum değilim. Fakat bizi kontrolleri altına almış olup kendilerini kontrolümüz altına alamadığımız bu insanlardan nasıl kurtulayım. Bunlar, sizin kölelerinizin bile kendilerine katıldığı, bedevilerin dahi kendileriyle birleştiği kimselerdir. Ve onların hepsi karşımızdadır, istediklerini yapmaktadırlar. Onları kontrol altına almaya imkân görebiliyor musunuz? İstediklerinizi yapabilmeye bir imkân var mıdır?’

“Hz. Osman (r.a.)’ın intikamının alınmasını isteyenler, eğer doğru ve en yakın, en kolay yolu seçselerdi bu yol, devlet başkanının (halifenin) cezayı uygulamaya gücü yetsin diye desteklenmesi yoluydu. Ancak ondan sonra hak ve adaletle şeriatın emrinin uygulanmasını isteyebilirlerdi.”²⁴⁵

Hafız İbni Hacer, *el-İsâbe* adlı eserinde şöyle yazıyor:

“Hz. Ali (r.a.), öncelikle kısas yapılmasını isteyenlerin halifeye itaat etmeleri, ondan sonra Hz. Osman (r.a.)’ın kanının bedelinin alınması için mirasçılarının dava açmaları, bu durumda yüce şeriata göre hükmün uygulanacağı görüşünde idi. Buna karşı olan zümre ise, o katillerin tespit edilmesini ve yakalanarak hemen hepsinin öldürülmesini istiyordu. Hz. Ali (r.a.), dava açılmadan, delil ve ipucu bulunmadan kısas uygulanmaması görüşünde idi. Her iki taraf da müçtehatti.”²⁴⁶

Prof. Muhammed Salih Garesî *Fasl el-Hitab fi-Mevakif el-As-hab* isimli kitabında şöyle yazıyor:

²⁴⁵ a.g.e., s. 924.

²⁴⁶ *el-İsâbe fi Temyizi 's-Sahabe*, İbni Hacer, s. 508.

“Hz. Muaviye’nin kendisi de, tam olarak iktidarı eline aldığı-
ğında, Hz. Ali’nin başlangıçta yaptığını yaptı ve onun için de, bir
kimseyi şer’î delil olmadan öldürmesi mümkün olmadı.”

İhtilafın Başlaması ve Cemel Vak’ası

Hz. Ali (r.a.)’ye biat edilmesi tamamlanıp kesinleşince, Talha, Zübeyr ve diğer önde gelen sahabîler, ona geldiler ve Hz. Osman’ın öldürülmesinin bedelini ve şariat emrinin yerine getirilmesini istediler. Hz. Ali (r.a.), “Bu insanlar bir kaç kişi değiller. Onların pek çok yardımcıları ve destekçileri vardır. Bu işi hemen bugün yerine getirmek imkânsızdır.” diye mazeret ileri sürdü.²⁴⁷

İbni Sâ’d, *Tabakatü’l-Kübra* isimli eserinde, Hz. Ali’ye biat eden büyük sahabelerin ve o sırada Medine’de bulunan bütün sahabîlerin adlarını saydıktan sonra şöyle yazıyor:

“Onun ikisi de, yani Talha ve Zübeyr (r.a.), Hz. Aişe’nin²⁴⁸ bulunduğu Mekke’ye gittiler. Sonra Hz. Aişe’yi de alarak, Mekke’den hareket edip Basra’ya geldiler ve Hz. Osman’ın kisasının yapılmasını istediler. Hz. Ali (r.a.) bunu haber alınca, Medine’den hareket ederek Irak’a geldi, Sehl b. Huneyfî²⁴⁹ Medine’de yerine vekil bıraktı. Sonra ona da yazarak yanına gelmesini ve Medine’ye

²⁴⁷ *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, c. 7, s. 278

²⁴⁸ Hz. Aişe Hac için Mekke’ye gitmişti. Hz. Osman’ın şehit edilişi Zilhiccenin 18’inde olmuştu.

²⁴⁹ Sehl b. Huneyf b. Vcheb; Evs kabilesinden Ensar’dan bir sahabî idi. Künyesi Ebu Said olup, ilk sıradaki sahabilerdendi. Bedir Savaşı’na katılmış, Uhud Savaşı’nda da yerinden ayrılmamıştı. Bütün savaşlara iştirak etmişti. Hz. Peygamber onu, Hz. Ali ile kardeş yapmıştı. Hz. Ali ise, Cemel Vak’ası’ndan sonra Basra’da kendi yerine onu vekil tayin etmişti. Hz. Muaviye’nin yerine onu Şam’a vali atamış, Sıffin Savaşı’na katılmıştı. Hicrî 38. de Kûfe’de vefat etmiştir. Hz. Ali (r.a.) onun cenaze namazını kıldırdı. Hadis kitaplarında, 40 hadisin rivayet edicisidir. (Ziriklî’nin *Alâm’ı*, c. 3., Beyrut, 1969)

Ebu'l Hasan el-Mazini'yi vali tayin ettiğini bildirdi. Zûkar denen yere geldiğinde konakladı. Ammar b. Yâsir ile Hz. Hasan (r.a.)'ı kendileri ile beraber gelsinler diye Kûfelilerin yanına gönderdi. Onlar gelince hepsini alıp Basra'ya geldi. Orada onlar Hz. Talha, Hz. Zübeyr ve Hz. Aişe (r.a.) ve Basra'da bulunan onların destekçileri ile Cemel günü²⁵⁰ çarpıştılar.

Bu olay Hicri 36. yılın Cemaziye'l-ahir ayında meydana geldi ve Hz. Ali (r.a.) hepsine galip geldi. Öldürülenlerin sayısı 13.000'e²⁵¹ kadar ulaştı. Hz. Ali (r.a.) Basra'da 15 gece geçirdi, sonra Kûfe'ye döndü.²⁵²

Hiz. Ali (r.a.)'nin destekçileri, Hz. Ali (r.a.)'den, Hz. Talha ve Hz. Zübeyr (r.a.)'in destekçilerinin ganimet mallarının kendi aralarında taksim edilmesini istediklerinde, Hz. Ali (r.a.) bu isteği reddetti. Abdullah İbni Sebeciler karşı çıkarak, "Nasıl onların kanlarının dökülmesini helâl (caiz) görür de, mallarını bize helâl görmez?" dedikleri haberi Hz. Ali'ye ulaşınca Hz. Ali, "Sizden kim müminlerin annesinin kendi payına düşmesini ister." buyurdu. Bunun üzerine herkes sustu.²⁵³

Hiz. Ali (r.a.)'nin, Hiz. Aişe (r.anha)

Annemize Saygı Gösterip Onu Ağırılması

Hiz. Aişe (r.anha) annemize, Hiz. Ali (r.a.) çok saygı gösterdi, büyük ikram ve izzette bulundu.

²⁵⁰ Bu savaşı Cemel savaşı "Deve savaşı denmesinin sebebi, Hiz. Aişe (r.a.) annemizin deve üzerinde savaşı idare etmesinden dolayıdır.

²⁵¹ Bazıları bundan daha az olduğunu söylemişler *el-Bidâye ve'n-Nihâye* de ise 10.000 olduğu yazılmıştır.

²⁵² *Tabakatü'l-Kübra*, İbni Sâ'd, c. 3, s. 31-32.

²⁵³ *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 7, s. 248.

Tarihçiler şöyle anlatıyor: Hz. Ali (r.a.), Hz. Aişe (r.anha) annemizi yanında muhafızlardan bir toplulukla birlikte uğurladı. Basra'nın en vakarlı 40 kadını onuyla birlikte gitmeleri için seçti ve 12.000 dirhemlik para takdim etti. Bunu Cafer oğlu Abdullah (Ebu Talib oğlu Cafer'in oğlu Abdullah) az gördü, daha da çok parayı yanlarına koy, "Bunun sorumlusu benim." dedi. Hz. Aişe (r.anha)'ye hafif bir ok çiziginden başka zarar gelmemiştir. Yolculuğa çıkacağı gün, Hz. Ali (r.a.) oraya gelip ayakta bekledi. Başka insanlar da geldi. Hz. Aişe (r.anha) hepsine veda ederek şöyle buyurdu: "Evlatlarım! Hiçbirimiz diğerinden şikâyet etmesin. Bizimle Ali arasında önceki günlerde eğer bir kısım yanlış anlamalar veya şikâyetler olmuşsa, bu sadece bir kadınla kayınbiraderi arasında olabildiği kadar olmuştur. Bu kadarı da ara sıra olur. Benim kardeşçe ve yakın akrabaca şikâyetlerime, üzüntülerime rağmen o, ümmetin en iyilerinden, en iyi ve olgun kişilerindendir." dedi.

Bunun üzerine Hz. Ali (r.a.), "Vallahi müminlerin annesi doğru buyurdu. Bizimle onun arasında sadece bu kadar bir mesele vardı. O, peygamberimizin dünya ve ahirette eşidir." dedi ve onu uğurlamak, onu layık olduğu şekilde yolcu etmek için kilometrelerce gitti. O gün ne kadar vakti varsa hepsini ona hizmette geçirdi. Bu olay Hicri 36. yılın Recep ayının 1. günü olan Pazar günü olmuştur.²⁵⁴

Kesin sened ve delilleri ile bildirilmiştir ki; Hz. Aişe (r.anha) daima pişmanlığını açıklar ve "Keşke Cemal gününden önce dünyadan çekip gitseydim." derdi. O günü ne zaman hatırlasa o kadar ağlardı ki, yaşmağı ıslanırdı.²⁵⁵

²⁵⁴ *a.g.e.*, c. 7, s. 246-247.

²⁵⁵ Geniş bilgi için bkz. *Hiz. Aişe'nin Hayatı*, Allâme Seyyid Süleyman Nedevî (r.a.). Bu konuda yazılmış en güzel kitaptır.

Bu savaş bitince Hz. Ali (r.a.) ölenlerin cesetlerini inceledi. Basralılardan tanıdığı bir kimsenin cesedini gördüğünde, “İnsanlar, bu savaşa katılanların akılsız ve kavgacı kimseler olduğunu zannediyordu. Ama bakın şu ceset falanındır ve şu ölü vücut falan kişidir.” demişti. Bundan sonra bütün öldürülenlerin cenaze namazını kıldırды ve bir araya gömülmelerini emretti.²⁵⁶

Hz. Zübeyr (r.a.), Cemel savaşından dönerken yolda bir vadi ile karşılaştı. Yorgun ve bitkindi. Sübâ vadisi denen bu yere indi. Cermûz oğlu Amr adlı bir adam onu takip ediyordu. Zübeyr (r.a.) uyurken geldi ve onu sinsice öldürdü. Talha (r.a.) Hazretlerine savaşta fena şekilde bir ok saplanmıştı. (Oku atanın Hakem oğlu Mervan olduğu söylenir.) Vücudundan kan aka aka Basra’da bir eve girdi ve orada son nefesini verdi.²⁵⁷ Talha (r.a.) Hazretlerinin savaş alanında öldürüldüğü ve Hz. Ali (r.a.), ölümler arasında dolaşırken, onun kan ve toz toprakla bulaşmış olduğunu gördüğü, yüzündeki tozu toprağı temizleyerek şöyle buyurduğu da rivayet edilmiştir: “Allah’ın rahmeti senin üzerine olsun ey Ebu Muhammed (Talha)! Seni gökyüzünün yıldızları altında uzanmış, bu şekilde yatıyor olarak bulmam, benim için ne kadar elem vericidir.” Sonra şöyle buyurdu:

“Ben en küçük işlerim ve yaptıklarım hakkında Allahu Teâlâ’ya duyduğum ızdırapları arz ediyorum. Keşke 20 sene önce dünyadan göçüp gitmiş olsaydım.”²⁵⁸

Hz. Zübeyr (r.a.)’i, Cermûz oğlu Amr şehit etti ve başını vücudundan ayırarak Hz. Ali (r.a.)’nin yanına getirdi. O, bunu kendisinin bir başarısı zannedileceğini ve bundan dolayı Hz. Ali (r.a.)’nin

²⁵⁶ “*Muhadarâtü Tarih el-Ümem el-İslâmiyye*, Prof. Hudarî Bey, c. 2, s. 58.

²⁵⁷ *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, c. 7, s. 242.

²⁵⁸ *a.g.e.*, c. 7, s. 238.

yanında bir değer kazanacağını umuyordu. Ama içeri gelmesi için izin isteyen kişiye Hz. Ali (r.a.) şöyle buyurdu: “İçeri girmesine izin verme ve onu cehennem ile müjdele.” Bir başka rivayette Hz. Ali (r.a.)’nin şöyle dediği de rivayet edilmiştir: “Ben, Hz. Peygamber (s.a.)’in İbnü Safiyye = Zübeyr’in katilinin cehennemlik olacağını, onu cehennem ile müjdele, buyurduğunu işittim.”²⁵⁹

Cemel savaşı birden kaynayıp akan, sonra da kaynağında yok olup giden bir suya benzer. Fakat Hz. Ali (r.a.) ile Hz. Muaviye (r.a.) arasında yapılan savaş, iki eşit ölçüde yapılan savaştı, iki büyük ordunun çatışması idi. Bu acı ve uzun hikâyeyi üzüntü içerisinde kısaca anlatacağız.

H. Ali (r.a.) ile Muaviye (r.a.) Arasında

Hicretin 36. yılında; müminlerin emiri Hz. Ali (r.a.) Efendimiz halifelik yetkisini eline almıştı. Her şehre yeni birer idareci tayin etmişti. Şam’a ise Huneyf oğlu Sehl’i, Muaviye (r.a.)’nin yerine vali tayin etmişti. Sehl b. Huneyf (r.a.) Hazretleri Medine’den hareket ederek Tebuk’a ulaşmışken, Muaviye (r.a.)’nin süvarileri ile karşılaştı. Onlar:

- “Sen kimsin?” Sehl:
- “Valiyim.” Süvariler:
- “Hangi bölgenin?” Sehl:
- “Şam’ın”, Süvariler:
- “Eğer seni Osman (r.a.) gönderdiyse biz seni memnuniyetle karşılıyoruz. Eğer ondan başka biri gönderdiyse geri dön.”

Sehl b. Huneyf (r.a.) Hazretleri:

²⁵⁹ a.g.e., c. 7, s. 250.

- “Neler olduğunu, ne olaylar çıktığını bilmiyor musunuz?”

- “Evet hepsini biliyoruz.”

Bunun üzerine Sehl b. Huncyf (r.a.), Hz. Ali (r.a.)’nin yanına geri geldi.

Hiz. Muaviye (r.a.) uzunca bir kağıt tomarı ile birlikte bir adamı Hz. Ali (r.a.)’ye gönderdi. O kişi gelince Hz. Ali (r.a.) ona, “Nereden geldin?” diye sordu. O kişi de, “Ben, sadece kısas isteyen ve hepsi intikam duygusuyla sarhoş olan insanların yanından geliyorum. Ben, 70.000 yaşlı insanı Osman’ın kanlı gömleğinin altında ağılıyor olarak bıraktım geldim. O gömlek şu an şam’ın minberi üzerine konmuştur.” dedi.

Hiz. Ali (r.a.), “Ey Allahım! Ben Osman’ın kanından sorumlu olmaktan uzağım. Bunu sen biliyorsun.” dedi.

Hiz. Ali (r.a.), şamlılarla savaş yapmaya kesin karar verdi ve insanların önünde bir konuşma yaptı. Bu konuşmada, onları bu savaşa razı etti ve hazırlık yapmaları emrini verdi. Kendi yerine Abbas oğlu Kusm (r.a.) Hazretlerini bırakarak Medine’den hareket etti. Kendi taraftarları ve destekçileri ile birlikte hareket ederek, kendisine karşı olanlarla ve onlarla birlikte olanlarla savaşmaya kesin karar vermişti. Hiz. Ali (r.a.)’ye oğlu Hasan (r.a.) geldi ve “Babacığım, bu savaşı yapmaktan vazgeçin. Çünkü bundan dolayı büyük ölçüde müslümanların kanı akacak ve aralarında büyük uçurumlar açılacak.” dedi. Hiz. Ali (r.a.) onun görüşünü kabul etmedi, savaş yapmaya kesin olarak karar verdi. Orduyu hazırladı, düzene koydu.²⁶⁰

²⁶⁰ Hiz. Ali’nin tutumu; halifeliliğı korumak ve o makamın değerini, şerefini devam ettirmek yönündeydi. Bu tamamen Hiz. Osman’ın kuşatılması sırasında benimsediğı ve halifelikten çekilmeyi kabul etmediğı tutumun ta kendisi idi. Eğer her halife ihtilaftan veya bir tehlikeden dolayı, müslümanların verdiğı yetkiden vazgeçer de, müslümanların kendisini yetenekli gördüğü hali-

Medine'ye Abbas oğlu Kusm'u vali tayin etmiş ve sadece Medine'den hareket ederek Şam'a yönelmeye niyet etmişken karından vazgeçerek, yolunu ve yönünü başka bir tarafa çevirdi.²⁶¹

Bu değişiklik, Cemel savaşından dolayı idi ki, bu olay bu bölümde daha önce anlatılmıştı.

Hiz. Ali (r.a.) Cemel vak'asından sonra Basra'ya geldi. Müminlerin annesi Hiz. Aişe (r.a.) Mekke'ye geri dönmek istediğinden dolayı, onunla birlikte yola koyuldu ve Basra'dan hareket ederek 12 Receb Hicri 36 tarihinde Pazartesi günü Kûfe'ye geldi. Kendisine "Beyaz Saray=el-Kasrû'l Ebyad"da²⁶² kalması söylenince: "Hayır, Hiz. Ömer, burada kalmayı istememişti. Ben de istemiyorum." dedi. Bir meydanda bineğinden indi, şehrin büyük mescidinde iki rekât namaz kıldı. Burada insanlara bir konuşma yaptı.

Bu konuşmada hayra teşvik etti, kötülükten de men etti. Cerir b. Abdullah (r.a.) ile Hiz. Muaviye'ye bir mektup yolladı. Bu mektupta şunları yazdı:

"Hiz. Ebu Bekir, Ömer ve Osman (r.a.)'a biat edenler bana da aynı şekilde biat ettiler. Bu bakımdan yanımızda mevcut olanların aynı şekilde hareket etmekten başka çareleri yoktur. Yanımızda olmayanların ise reddetme yetkileri yoktur. Danışma (şura) hakkı sadece muhacir ve ensardan sahabilere aittir. Eğer bu yüce kişiler, bir kimse üzerinde görüş birliği yaparak biat edip onu kendilerine imam (halife) yapmışlarsa, bunda Allah'ın rızası vardır. Eğer herhangi bir kimse her hangi bir itiraz veya kızgınlıktan dolayı, bu kesin karardan yani biatdan dışarı çıkarsa o zaman o kişi çıktığı yere

felikteki güvenlerini yıkarsa, o zaman halifelik bozguncuların, isyancıların elinde bir oyuncak haline gelir.

²⁶¹ *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 7, s. 228-229.

²⁶² İran şahlarının yaptığı bir saraydır.

döndürülecektir. Dönmeyi reddederse, müslümanların umumunun yolunu terk ettiğinden dolayı onunla savaşılacaktır. Sonra Allahu Teâlâ onun başına getireceğini getirir.”²⁶³

Sıffin Savaşı

Müminlerin Emiri Efendimiz Hz. Ali (r.a.), Şam’a girmek niyeti ile Kûfe’den harekete geçti. Öbür tarafta Hz. Muaviye (r.a.), Hz. Ali (r.a.)’nin doğrudan harekete geçtiği haberini aldı. Şam ordularına gelmeleri için yazı gönderdi, onlar da gelip toplandılar. Valilerin bayrakları ve sancakları kendilerine teslim edildi. Şamlılar da hazırlanıp savaş için toparlandılar ve Fırat yönüne ve Hz. Ali’nin geliş yolu olan Sıffin bölgesine²⁶⁴ doğru ilerlediler. Hz. Ali (r.a.) de beraberindekilerle Şam’a doğru ilerledi. Ester Nehaî’yi de başkomutan olarak görevlendirdi ve ona; Şamlılar doğrudan savaşa başlamadıkları sürece, kendilerinin önce davranmamalarını, hatta biat yapmaları için tekrar tekrar onlara tavsiyelerde bulunmalarını emretti. Eğer onlar biat etmezlerse, yine de kendilerinin önce savaşa başlamamalarını, savaşmak üzere olanlara yaklaşmamalarını, korkak, yılmış bir adamın uzak durduğu kadar da geride durmamalarını, sabırla ve kendilerine hakim olarak hareket etmelerini, düzeni, disiplini korumalarını söyledi. “Ve bizzat ben gelinceye kadar bunlara dikkat edin ve inşaallah ben hızla gelerek oraya ulaşacağım.” dedi.

Ester Nehaî (r.a.), ordu komutanı olarak oraya gelince, müminlerin emirinin söylediklerini uyguladı. Karşısına da Hz. Muaviye’nin

²⁶³ Bu mektup, *Nehcül-Belâga*’nın, Hz. Ali’nin mektupları bölümünde zikredilmiştir. S. 366-367. Beyrut baskısı, mektubun üslûbu onun müminlerin emirinin mektuplarından olabileceğini göstermektedir.

²⁶⁴ Sıffin: Fırat’ın batı kıyısında “Rakka’ya yakın bir yerdir. Bazıları, bu yer Fırat’ın doğu kıyılarına yakındır demişlerdir. Burası Hz. Ali ile Hz. Muaviye (r.a.) arasında savaşın olduğu yerdir. *Merâsîd el-İttıla alâ Email En-Kineti Vel Buhâ*, Safiyyüddin Bağdadî, c. 2, s. 846)

başkomutanı vardı, iki ordu karşı karşıya gelip durdular. Akşam olunca Şam diyarının ordusu geri döndü, ikinci gün yine iki ordu birbirinin karşısına saf bağladı, ikisi de duygularına sahip oldu, basit tartışmalar, didişmeler olduysa da, düzenli bir savaş başlamadı, ikinci gün de bir savaş olmadan, birbirine karşı cephe aldıktan sonra geri döndüler. Üçüncü gün sabah olunca Hz. Ali (r.a.), orduları ile birlikte ilerledi. Muaviye (r.a.) de ordusu ile birlikte saf bağladı. İki grup karşı karşıya geldi ve aralarında çatışma başladı. Çetin bir savaş devam etti. Iraklılar, su kaynağının yolunu açmalarını Şamlılardan ısrarla istiyorlardı. Çünkü Şamlılar su kaynağını ele geçirmişler, Iraklıların su almalarına izin vermiyorlardı. Daha sonra hiçbir kimse diğerinin su almasına engel olmaması konusunda anlaştılar.

Hz. Ali (r.a.) Şamlıların su almaktan engellenmemesini emretti. Bu bakımdan her iki taraf su alabildi.

Hz. Ali (r.a.), bazı dostlarını çağırarak onlara dedi ki: “Muaviye’ye gidiniz, onu emire (halifeye) itaat etmeye ve topluluğumuza katılmaya davet ediniz ve size ne diyecek dinleyiniz.”

Öbür tarafta Muaviye (r.a.), Hz. Osman’ın kisasının yapılmasında ısrar etti. Bunun üzerine savaş başladı ve iki tarafın askerleri birbirine saldırdı. Hatta bir günde savaş alanı iki defa şiddetli çatışmalara sahne oldu. Zilhicce ayı son bulup Muharrem ayı girince insanlar, belki bu şekilde Allah, bu iki grup arasında sulh yaptırır da müslümanların kanı dökülmez diye, savaşın durdurulması için çağın yaptılar. Bu sırada Hz. Ali (r.a.) ile Hz. Muaviye (r.a.) arasında haberciler gidip geliyordu. İnsanlar da, o senenin Muharrem ayının sonuna kadar savaşı durdurdu. Muaviye (r.a.) ile Amr b. As (r.a.), tekrar savaşa karar verip, ordunun sağ ve sol cenahını savaş düzenine soktular. Hz. Ali (r.a.) de ordusunun sağ ve sol cenahlarını savaş düzenine sokmaya başladı ve insanlara, savaşa önce Şamlılar başlamadan önce, hiç kimsenin savaşırmaya girişmemesini (savaş

olursa da), hiçbir yaralının öldürülmemesini, kaçan birinin arkasından koşarak takip edilmemesini, isterse ümmetin liderlerine ve mübarek insanlarına küfretse dahi hiçbir kadına saygısızlık yapılmamasını, ona hakaret edilmemesini emretti.

İki grup arasında şiddetli çatışmalar oldu. Akşamleyin saldırılar durunca, savaş sonucu bakımından durumun eşit olduğu anlaşıldı, iki gün boyunca aynı durum devam etti. Üçüncü gün korkunç bir savaş oldu. Yatsıya kadar kıyasıya çarpışma devam etti. Dördüncü gün, beşinci gün savaş aynı şekilde sürdü. Biri diğerine üstün gelemedi. Yenen ve yenilen olmadan savaş sürüp giderken, yedinci gün olunca Şamlılar, Muaviye'ye ölmeye söz vermişlerdi, (yani onun uğruna canlarını vermeye hazır olduklarını söylemişlerdi.) Hz. Ali (r.a.) ise, insanlara sabır ve sebat tavsiye edip cihada teşvik ediyordu. Ester Nehaî (r.a.) büyük bir kahramanlıkla saldırıya geçti ve Muaviye (r.a.)'nin etrafında toplanan ve kaçmayacaklarına yemin etmiş olan beş adet asker çemberini yararak içeri daldı. Iraklılar geri döndüler ve düzenlerini sağlamlaştırdılar. Savaş değirmeni ise dönmeye devam etti. Şamlılar, Iraklıların ordusu içine dalarak müthiş hamle yaptılar. Ammar b. Yâsir (r.a.) Hazretlerini, şehit ettiler. İbni Kesir'in deyiimi ile; işte bu ölümlle, Hz. Ali (r.a.)'nin haklı olduğu açığa çıkmış oldu.²⁶⁵

Cuma günü sabahı olmuştu. Savaş yine devam ediyordu. Sabah namazı, korku namazı gibi kılındı. İnsanlar savaşıyorlardı. Niha yet gün yaralandı. Iraklılar, Şamlılara karşı zafer elde etmeye başladı. Hemen hemen Şamlılar tamamen hezimete uğramak üzereydiler. Tam bu sırada Şamlılar, mızraklarının ucunda Kur'an-ı Kerim'i

²⁶⁵ Allâme İbni Hacer diyor ki; Hz. Peygamber (s.a.), en sağlam senetlerle rivayet edilen şu hadisinde şöyle buyuruyor: "Ammar'ı isyankâr bir zümre öldürecek." Bütün tarihçiler, Ammar'ın Sıffin savaşı sırasında, Hz. Ali (r.a.)'nin ordusunda olduğunda ve orada şehit edildiğinde görüş birliğindedirler. (*el-İsâbe*, c. 2, s. 513)

yükselttiler ve “Sizinle bizim aramızdaki çarpışmaya bu kitap karar vermelidir, insanlar öldürölüp tükenirse, İslâm devletinin sınırlarını kim koruyacak, kim cihad edecek, kim kâfirlere, müşriklere karşı koyacak?” dediler. Kur’an-ı Kerim’ler mızrakların ucunda havaya kaldırılınca Iraklılar, “Biz Allah’ın kitabının hakemliğini kabul ediyoruz ve onun tarafını tutuyoruz.” dediler. O sırada Temim kabilesinden Fedekli oğlu Mes’ar ile Sebe grubundan olan Tay Kabilesi’nden Hüseyin oğlu Zeyd, bir grupla birleşerek (bunlara, daha sonra Haricîler grubuna katılan kurrâ = âlimler, hafızlar da katıldı) dediler ki: “Ey Ali! Allah’ın kitabına çağrıldığına göre onu kabul etmelisin. Eğer bunu yapmazsan biz seni düşmanlarına teslim ederiz veya Hz. Osman’a yapılıanı yaparız.”

Hız. Ali (r.a.) şöyle cevap verdi: “Benim sizi bundan men ettiğimi asla unutmayınız, bana söylediğiniz sözleri de asla unutmayınız. Eğer sözüme inanıyorsanız savaşa devam ediniz. Yok eğer bana karşı geliyorsanız istediğinizi yapınız”. Ester Nehaî (r.a.) onlara nasihat etti, onlarla tartıştı, ama onlar kararlarından vazgeçemediler. Iraklıların çoğu Şamlıların da hepsi anlaşmaya ve savaşı durdurmaya taraf oldular ve savaş durdu; iki taraf arasında görüşmeler ve uzun tartışmalar dizisinden sonra, hakemleşme üzerinde anlaşmaya varıldı. İki lider ve komutan, Hız. Ali (r.a.) ile Hız. Muaviye (r.a.), kendilerini temsil eden birer kişi tayin edip bu iki hakemin, müslümanların yararına olan şeyi belirlemelerini kararlaştırdılar. Muaviye (r.a.), Amr b. As (r.a.)’ı vekil yaptı. Ali (r.a.) ise, Abdullah b. Abbas (r.a.)’ı vekil yapmak istedi ama Kurra, (âlimler ve hafızlar) araya girdi ve: “Biz sadece Ebû Mûsâ el-Eş’arî’ye razı oluruz.” dediler.

Hakemleşme

Haberci, Ebu Musa el-Eş’arî Hazretlerinin yanına gitti. O ise uzlete çekilmişti. Kendisine, insanlar sulh ve barış yaptı denilince,

hemen “Elhamdülillah” dedi. Arkasından, sizi hakem yaptılar denilince de; (eyvah manasına) “İnna lillahi ve inna ileyhi raciun” dedi. Sonra o, Hz. Ali (r.a.)’nin yanına getirildi. Bir belge hazırlandı.²⁶⁶ O belgede iki hakem, Hz. Ali ve Hz. Muaviye’den ve ikisinin ordusundan, kendilerinin ve ailelerinin canlarının güven altında tutulacağına ve ikisi ne karar alırsa alsın, ümmetin bu kararda onlara yardımcı olup destekleyeceklerine dair söz aldılar.

Haricilerin Ortaya Çıkışı

Beni Temim kabilesinin insanları önünde Kays oğlu Eş’as, bu sözleşmeyi okudu. O zaman Urve b. Üzeyne ayağa kalkarak: “Allah’ın dininde insanları mı hakem yapıyorsunuz?” dedi. Bu kişinin işte bu sözünü, Hz. Ali (r.a.)’yi destekleyenlerden Kurrâ’nın bir kısmı kabul etti ve: “Allah’tan başka hakem olamaz.” demeye başladılar. İşte bu, Haricilerin ortaya çıkışının başlangıcı oldu. işareti ve inancı bu cümle olan bu fırkanın temeli işte burada atıldı.

Hiz. Ali (r.a.), Kûfe’ye geri döndü. Şehre yaklaşırlarken, askerlerinden aşağı yukarı 12.000 kişi ayrıldı. İşte bunlar Haricilerdir. Bu adamlar, Harûrâ²⁶⁷ denen yere indiler. Hz. Ali (r.a.) Abbas oğlu Abdullah Hazretlerini onların yanına gönderdi. Abdullah Hazretleri onlara uzun uzun durumu anlattı, onlar da dinledi. Bunun sonucu çoğu tutumundan vazgeçti. Geri kalanlar ise inatlarında devam ettiler ve kendi aralarında, iyiliği emredip kötülükten men etme işini yapmaya devam edeceklerine söz verdiler. Bunlar, Hz. Ali (r.a.)’ye öfkelerini açıkça ortaya koydular Emir ve hüküm sadece Allah’a ait olmasına rağmen, Allah’ın dininde bir kişiyi (Allah kul arasında)

²⁶⁶ Bkz. *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, c. 7, s. 277.

²⁶⁷ Hariciler, bu şehirle anılırlar ve bu bakımdan onlara Harûrâlı anlamına Harûrî denilir.

üçüncü ve aracı yaptı diye bunlar, Hz. Ali (r.a.)'ye olan öfkelerini açıkça ortaya koydular, kızdıklarını ilan ettiler.

İbni Cerir şöyle yazıyor: Hz. Ali (r.a.) bir gün hutbe okurken bir Haricî ayağa kalktı ve “Ey Ali! Sen Allah'ın dinine insanları ortak yaptın. Halbuki emir ve hüküm sadece Allah'a aittir dedi. Bunun üzerine her taraftan “lâ hükme illallah = Emir ve hükmü sadece Allah verir.” diye bağrışmalar gelmeye başladı. Hz. Ali (r.a.) buna karşılık: “Bu doğru bir sözdür, ama bununla söylenmek istenen ve bunu söyleyenlerin maksadı yanlıştır.” dedi. Bundan sonra o adamlar tamamen Kûfe'den çıkıp gittiler ve Nehrivan'da toplandılar.

İki hakem, Ebu Musa ve Amr b. As, Devmetü'l-Cendel'de bir araya geldiler. Ramazan ayı idi. ikisi de Müslümanların menfaatini ve durumların gidiş yönünü göz önünde tuttular ve Hz. Ali (r.a.) ile Hz. Muaviye (r.a.)'nin ikisinin de azledilerek, kararı müslümanların görüş ve kanaatlerine (şûraya) bırakmaya, kimi daha uygun görürlerse onu halife seçmelerine karar verdiler. Amr b. As, Ebu Musa el-Eş'ari'ye baskı yaparak tek başına Muaviye'ye halifelik verilmesini söylediysede Ebu Musa bunu kabul etmedi. Sonra hem Hz. Ali'nin hem de Muâviye'nin azledilerek kendileri için en uygun halife üzerinde görüş birliğine varıncılar diye meseleyi insanların kendi aralarında görüşüp tartışarak (şûra ile) halletmesinde anlaştılar.

Bundan sonra ikisi halk topluluğunun önüne geldi. Amr b. As, Ebu Musa'ya, “Ebu Musa! Kalk ve halka ikimizin kararlaştırdığı neticeyi bildir.” dedi. Nitekim Ebu Musa, Allah'a hamdü sena ettikten sonra Hz. Peygamber (s.a.)'e salât ve selâm gönderdi. Daha sonra şöyle dedi: “Ey insanlar! Biz, bu ümmetin meselesi üzerinde düşündük de, ben ve Amr; Hz. Ali ve Muâviye'nin ikisinin de azledilerek, meselenin şûraya havale edilmesinden, ümmetin bunu kabul edip daha sonra şûra topluluğunun istediklerini kendilerine halife seçmelerinden daha uygun ve ümmetin düzenini devam

ettirecek daha iyi bir çözüm yolu göremedik. Ben kendi adıma Hz. Ali'yi ve Muaviye'yi, ikisini de azlettim”.

Ebû Mûsâ el-Eş'arî, bunu söyleyerek yerinden çekildi ve Amr b. As ayağa kalktı ve konuşma yerine gelerek Allah'a hamd ü sena ettikten sonra söze başladı: “Ebû Musa'nın dediklerini duyduunuz. O, arkadaşını görevinden azletti ve o nasıl arkadaşını (Hz. Ali'yi) azledilmiş kabul ettiyse ben de onu (Hz. Ali'yi) azledilmiş kabul ediyor, kendi arkadaşım Muaviye'yi bu göreve getiriyorum. Çünkü o, Affan oğlu Osman'ın hem akrabası, hem de onun kisasının yapılmasını istiyendir ve herkesten daha çok onun yerine geçmeye hak sahibidir.” dedi.

Denilir ki, Ebû Mûsâ ona çirkin bir söz söyledi. Amr b. Âs da aynı şekilde cevap verdi. Ebu Musa el-Eş'arî, Hz. Ali (r.a.)'den o kadar utandı ki, oradan ayrılıp doğruca Mekke'ye gitti.²⁶⁸

Öbür tarafta Haricîler daha da azdılar ve Hz. Ali (r.a.)'ye karşı öfkelenmekte (düşmanlıkta) o kadar ileri gittiler ki, onun kâfir olduğunu ilan ettiler. Hatta önde gelen bir Haricî, “Ey Ali! Eğer Allah'ın kitabı konusunda insanları hakem yapmayı bırakmazsan seninle savaşırsız ve bu savaşı Allah'a yakınlık, onun rızasını kazanma vasıtası kabul ederiz.” bile demiştir. Haricîler, Rasiblî Veheb oğlu Abdullah'ın evinde toplandılar. Abdullah etkili bir hutbe okudu. Bu dünya konusunda onlara zühd (en küçük günahlardan sakın-

²⁶⁸ *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 7, s. 286-287, Kadı Ebu Bekir b. Arabî bu rivayeti reddetmekte ve şöyle yazmaktadır: En güvenilir rivayetçilerin anlattıklarına göre, rivayetin sadece şu bölümü doğrudur: Bu ikisi, en iyi ve en değerli kişiyi seçmek için bir araya geldiklerinde Ebu Musa, Ali'yi, Amr b. As'da Muaviye'yi azledilmiş kabul ettiler ve Hz. Peygamber (s.a.)'in son anına kadar kendilerinden memnun kaldığı bazı kişilere tekrar düşünüp inceleyerek birini halife yapsınlar diye karar aldılar. (*el-Avâsım Minel-Kavâsım*, s. 172-180 özetlenmiştir.)

ma) telkin etti, cennet ve ahirete teşvik etti. İyiliği emretmeye, kötülükten de men etmeye onları sevk ederek dedi ki: “Halkı zalim olan bu şehirden kardeşlerinizi de alarak bir dağdaki mağarada yaşayın veya Medainin bir yerine yerleşin.” Medain’i ele geçirerek kale içinde kendi başlarına yaşamaya karar vererek Medain’e doğru gitmeye hazırlandılar. Bütün akrabalarını, ilişkilerini ve bağlarını kopararak ayrıldılar. Onlar bunun, Allah’ı razı edecek bir şey olduğuna inanıyorlardı.²⁶⁹

Hız. Ali (r.a.)’nin, Hakem Göstermeyi Kabul Etmesi ve Haricilerin Ona Karşı Haksızlıkları

Hariciler üzerinde konuşmadan ve onların psikolojilerini, ruh dünyalarını, aşırılığa kaçan inançlarını eleştirmeden ve tarihî açıdan inceleyip tenkidini yapmadan önce, biz burada Hız. Ali (r.a.)’nin durumu ve onun içinde bulunduğu zorluklara ışık tutan, Akkad’ın *el-Abkariyâtü’l-İslâmîye* kitabından bir kaç alıntıyı sunuyoruz. Akkad şöyle yazıyor:

“Hız. Ali (r.a.)’yi, hakemleşmeyi kabul ettiğinden dolayı kötüleyenler, benim anlayışına göre, bu kötülemede ne derece aceleci davranmışlarsa, eğer Hız. Ali hakemleşmeyi reddedip bunda da ısrar etseydi yine aynı acelecilik ve şiddetle, Hız. Ali (r.a.)’yi hesaba çekerler ve ona karşı çıkıp tenkit ederlerdi. Çünkü Hız. Ali (r.a.), hakemleşmeyi içinden gelerek, isteyerek kabul etmemiş aksine başka hiçbir çaresi kalmadığı için kabul etmişti. Hız. Ali bunu, kendi askerleri savaşmayı reddettiği için kabul etti. Nerede ise kendi askerleri hakemleşmeyi kabul edenlerle etmeyenler diye iki gruba ayrılarak arasında çarpışmaya başlamak üzereydiler.

²⁶⁹ *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, c. 7, s. 276 ve 287.

“Hakemleşme konusunda Hz. Ali (r.a.)’nin görüşünü destekleyip de, Ebu Musa’nın yetersizliğini ve kararsız bir insan olduğunu bildiği halde onu Hz. Ali’nin vekil tayin etmesini desteklemeyen tarihçiler, nasıl hakemleşme bir anda ortaya atılıp kabul edildi ise, Ebu Musa el-Eş’arî’nin de aynı şekilde bir oldu bitti ile Hz. Ali (r.a.)’yi temsil etmesine karar verildiğini unutuyorlar. Bundan daha da önemlisi, Hz. Ali’yi temsil eden Ebu Musa el-Eş’arî de olsa, onun samimi ve vefakâr arkadaşı Ester Nahaî de olsa ya da ona amcasının oğlu Abdullah b. Abbas da vekillik yapsa, hangi durumda olursa olsun, Amr b. As’ın Muaviye’yi azletmeye razı olmayacağını, Hz. Ali (r.a.)’nin halifelliğini kabul etmeyeceğini, sonucun her iki hakemin görüşlerinde ayak diremelerine ve işin ulaştığı aynı sonuca ulaşacağını göz ardı ediyorlar. Bu bakımdan tenkitçi bir gözle tarihi inceleyenler nazarında, isterse Hz. Ali bu hakemleşme kararına, onun yanlışlığını bilerek razı olmuş olsun, isterse ikisinin aynı sonuca varacağını bildiği için razı olmuş olsun, onun yaptıklarından daha doğru bir tercih ve daha uygun bir yol olamazdı.”²⁷⁰

Haricîler ve Sebeciler

Bu bölümde, Haricîler ve Sebeciler sınıfını zikretmemiz şarttır. Kendilerinden dolayı Hz. Ali (k.v.)’nin şiddetli musibetlere katlanmak zorunda kaldığı ve sert bir imtihandan geçmek mecburiyetinde kaldığı iki sınıftır bu. Bunun hikmetini Allah daha iyi bilir ama, belki de bu, Allah’ın Hz. Ali (r.a.)’ye bol bol bahşettiği meziyetlerin, özelliklerin, başarıların ve dahilîğin zekâtı idi.

Haricîler

Haricîlerde, karakter bakımından harflere bağlanacak kadar kelime ve sözcük basitliğine gömülüp aklını kullanmamak, selbîlik

²⁷⁰ *el-Abkariyâtü'l-İslâmiyye*, s. 976.

(Bir tek mana üzerinde durup başka manaları kabul etmemek), aşırılık ve tezatla çelişki o kadar katılaşmış, damarlarına o kadar sirayet etmişti ki, geçmişteki hiçbir dinde veya İslâm'ın daha sonra gelen fırkalarında bu kadar olmamıştı.

Aslında bu insanlar, Hz. Ali (r.a.)'nin ordusundan olup, çoğunluğu Temim kabilesinden idiler. Her hangi bir kimsenin Allah'ın kitabından ayrı hakemlik yapmasına tepki duyarak Hz. Ali (r.a.)'den ayrıldılar. Allahu Teâlâ'nın emir ve hükmü, her konuda açık ve seçik olduğundan dolayı, hakem tayin etmenin hata ve günah olduğuna inan-dılar. "Hakem tayin etmenin özünde, iki savaşıran gruptan hangisinin haklı olduğu şüphesi yatar." dediler. Onların kalbindeki bu ızdırabı, bir tanesi şu cümlede kalıplaştırdı: "Lâ hükme illa lillah=Hüküm verme hakkı sadece Allah'ındır." Bu cümle, bu görüş ve inançta olanların içinde şimşek gibi çaktı ve her köşeden bunun kabul edildiği nara-ları yükselmeye başladı. İşte bu cümle, Haricîler fırkasının sembolü haline geldi. Bu insanlar, "eş-Şurât" adı ile de anıldılar. Yani, canla-rını Allah'a satanlar diye anılır oldular. Bu kelime şu ayet-i kerime-den alınmıştı: "İnsanlardan bazı öyle kimseler vardır ki; canlarını, Allah'ın rızasını kazanmak için satarlar."

Hz. Ali (r.a.), Nehruvan denen yerde bunlarla savaştı ve bunla-rı yenerek çok sayıda Haricîyi öldürdü. Fakat ne tamamen onlar yok oldu, ne de inanç ve görüşleri son buldu. Aksine bu acı yenil-gilerinden dolayı Haricîlerde, Hz. Ali (r.a.)'den nefret duygusu art-tı. Hatta bu o dereceye vardı ki, Hz. Ali (r.a.)'yi öldürme komplo-su yaptılar. Sonunda Haricilerden Abdurrahman b. Mülcem, Hz. Ali (r.a.)'yi şehit etti. Bazı kölelerin katılmasından dolayı Haricîlerin mezhebi bedevce bir şekil almıştı. Hem bazı güzellikleri bakımından, hem de bazı kötülükleri bakımından onlar, kendi liderleri ile çok defa ihtilafa düşerler, zümrecilik ve gruplaşmada çok ileri giderlerdi. Son derece dar görüşlü kimselerdi. Muhalifleri hakkında çok az bilgiye

sahiptiler. Ama bununla birlikte çok cesur kimselerdiler. Sözlerinde ve hareketlerinde çok açık ve dürüsttüler; inançları uğruna can vermek, onlar için çok kolaydı. Hurma ağacından düşmüş bir tek hurmayı bile sahibinin izni olmadan almaktan kaçınırlar ve onu ağızlarına almışlarsa bile çıkarıp atarlardı. Diğer taraftan, müslümanların kanını akıtmaktan çekinmezlerdi. Kendi inançlarını taşımayan günahsız birini öldürmekte zerre kadar tereddüt etmezlerdi. Abdurrahman b. Mülcem, hem Hz. Ali (r.a.)'yi şehit ediyor, hem de arkasından Kur'an-ı Kerim okuyordu. Dili kesilmek istenince çok korktu. "Neden korkuyorsun?" denilince şöyle cevap veriyordu: "Dünyada, Kur'an-ı Kerim okuyamamaktan dolayı murdar hale gelmeyi istemiyorum." Nitekim onların niteliklerini açıklayan, onları tanıyan biri şöyle demiştir:

"Onlar öyle bir takım gençlerdir ki, Allah'a and olsun, gençliklerinde onlar yaşlı gibi görünüyorlar, şerden, kötülüklerden gözlelerini sakındırıyorlar. Batıla karşı gitmekte ayaklarını ağırlaştırıyorlar. Çok ibadet ettiklerinden dolayı zayıf ve gece ibadet edip uykusuz kaldıklarından dolayı kurumuş, erimiş kimselerdirler."²⁷¹

Sebeciler

Akkad şöyle yazıyor:

"Sebeciler, "İbnü Sevdâ = Kara Kadın"ın oğlu diye tanınan Abdullah b. Sebe'nin bağlılarına denir. Abdullah b. Sebe Yahudi asıllı olup, annesi zenci bir kadındı. Yemen'de doğdu. Kendisi ile ün saldıği mezhebine "Geriye dönük mezheb" denirdi. Bu mezhep bir kaç inanç ve akidenin birleşimi idi. Bu inançlarından biri, Davud (a.s.)'ın oğullarından bir tane kurtarıcı ortaya çıkacağı iddiası olan Yahûdî inancıydı. Diğer bir parçası Hint inancına dayanıyordu. O da Allah'ın, insan vücuduna geçip tecelli ettiği ve insan şeklinde

²⁷¹ *el-Kâmil*, c. 2, s. 136.

görüldüğü iddiası idi. Üçüncü parça ise, Hz. İsa'nın ortaya çıkacağı akidesi olan Hristiyan inancıydı. Dördüncü parça da, kralların ve o soydan gelenlerin kutsal olduklarına inanan Fars inancıydı.”²⁷²

Prof. Akkad bir başka yerde şöyle yazıyor:

“Sebecilik, Yemende ortaya çıktı. Geçmiş devirlerde bu inançta olanlar, devlet bile kurmuşlardı. Bu Sebe’ci fırka kutsallık derecesine vardırıncaya kadar Hz. Ali (r.a.)’ye sevgi ve muhabbette ileri giderler. Bu firkadan dolayı Mısır ve İran’da Fatimîyye ve İmamîyye Şiîliğinin tohumları ekilmiş ve bu ülkelerin topraklarında yetişişip gelişmeye devam etmiş, bir çok nesiller geçtikten sonra onların çıban başları ortaya çıkmıştır.”²⁷³

Şiîlerin biyografî kitaplarından güvenilir bir kitap olan *Ricâl Keşî*’de, Abdullah b. Sebe hakkında şöyle yazmaktadır:

“O, Hz. Ali’nin imam (halife) lığına inanmanın farz olduğunu ilan eden ve onun düşmanlarından uzak kalmayı şart görüp, onlara açıkça düşmanlık göstererek onları kâfir kabul eden ilk kişidir. Şiîlere karşı olanların, şiîliğin kaynağı Yahudiliktir, demelerinin aslı işte budur.”²⁷⁴

Hiz. Ali (r.a.) Efendimiz hakkında, Abdullah b. Sebe ve ona inananlar çok fazla aşırılık gösterdiler. Onun Peygamber olduğuna inandılar. Sonra daha da aşırı giderek onu ilâhlaştırdılar. Bu inanca, insanları çağırmaya bile başladılar. Kûfe halkını bu inancı kabul etmeye çağırdılar. Hiz. Ali (r.a.) bunu haber alınca, onların ateşte yakılmasını emretti. Sonra geride kalan insanları da yakarak yok edersek, bu iş itiraz ve tenkide sebep olur diye düşündüğünden dolayı, İbni Sebe’yi Medain civarına sürgün etti. Hiz. Ali (r.a.)’nin şehit edilmesi olayı

²⁷² *el-Abkariyâtü'l-İslâmîyye*, s. 871

²⁷³ *a.g.e.*, s. 942.

²⁷⁴ *Ricâl Keşî*, s. 171.

ortaya çıkınca, İbni Sebe, “Ali (r.a.) asla öldürülemez. O, Hz. İsa gibi göğe çıkmıştır.” dedi. Bazı Sebeciler, Hz. Ali’nin bulutların arkasına gizlendiğine ve gök gürlediği zaman onun sesinin duyulduğuna inanıyorlardı. Bu bakımdan bu insanlar, gök gürlemesini duyduklarında: “Ey müminlerin emiri, sana selâm olsun!” derlerdi. İbni Sebe’ye; “Ali şehit edildi.” denilince; “Eğer siz onun beynini bir çıkın içinde getirip gösterseniz dahi, biz yine de onun öldüğünü kabul etmeyiz. O, gökten inmediği sürece asla ölemez. Ölmeden evvel o, bütün dünyaya hükmedecek.” dedi.²⁷⁵

Yazar bildiği kadarı ile, tarihte bu derece başarılı olmuş ve ektiği tohumlar bu derece meyve vermiş, bir hareket daha tanımamaktadır.

Abdullah b. Sebe’nin düşünce ve hareketinin çerçevesinin oluşmasında değişik etkenler rol oynamıştır. Ailevi, psikolojik ve dinî faktörlerin rol oynadığı açıkça görülmektedir. Bu mezhebe inananlar da, sadelik ve kolaylık yerine, işin zoruna, muammasına sappa, açıklık ve netlik dururken, gizliliğe, kapalılığa yönelme fazladır. Kur’an-ı Kerim, Sebe kavminin ruhî yapısını (psikolojisini) ve düşünce tarzını şu şekilde anlatmaktadır. Sebeliler dediler ki (Ayet: “Ey Rabbimiz! (Böyle kolay, rahat ve imkânlarla dolu yolculukta hiç tat yok.) Bizim yolculuğumuzun konaklama aralarını daha uzak ve zor yap (ki yolculuğun biraz tadı çıksın.)”²⁷⁶

İşte bu duygu ve anlayış, Abdullah b. Sebe’nin soyundan miras olarak gelen ruh yapısıdır. İnsan üzerinde soy ve aile etkisi çok derin ve devamlı olur. Onun ruhî yapısını meydana getiren faktörler arasında, aşağılık duygusunun da büyük rolü vardır. İbni Sebe’nin anası, zenci bir kadındı. Bu bakımdan ona “İbnü Sevda=Kara kadının oğlu” denilirdi. Bu mezhebin ruh yapısının aynası olan din ve

²⁷⁵ *Dairetü Maarif el-Karn el-İsrî*, Muhammed Ferid Vecdi, Beyrut, 3. baskı, 1971.

²⁷⁶ Bkz. Kur’an-ı Kerim Sebe süresindeki, Sebe kavminin kıssasına.

mezheb faktörü, Yahudi zihniyeti dir ki, onu insanlar pek iyi tanır. Tarihin her döneminde tahribe yönelme, toplumlar arasında bozgunculuk çıkarma, edebiyat ve kültüre bir tür pislik ve eğrilik sokma, ahlâk ve insanî değerleri yozlaştırma ve bozuk düşünce yerleştirme, insan toplumlarında huzursuzluk, isyan ve terör eğilimleri meydana getirmek, Yahudiliğin tarihten gelen vazgeçemediği alışkanlığı olagelmıştır. Bütün bu faktörler topluca bu fırkanın içinde bulunmaktadır.²⁷⁷

İşte bu Yahudi zihniyet ve onun tarihî irsî kalıtımı Abdullah b. Sebe örneğinde bir hareket ve davet şeklini aldı. Bütün bu anarşi, şiddet ve ilahî sıfatlara sahip kılmaya kadar vardırılan kutsallaştırmada aşırılık faktörleri, bu hareket ve davetin iskeletidir. Hz. Ali (r.a.)'nin şanlı ve haksızlığa uğramış yüce kişiliğini istismar etmeyi, bu komplo ve gizli yer altı hareketi kendine amaç yapmıştır. Çünkü onun, Hz. Peygamber Efendimizle olan kan bağı ve yakın akrabalığından, büyüklük ve dahilik özelliklerinin kendisinde birleşmesinden dolayı, bu harekete çok yarar sağlayacağını, bir çok taraftar toplayacağını düşünmüştür.

Haricîler ve Sebeciler gibi bu birbirine tamamen zıt iki fırkanın ortaya çıkışı, Hz. Peygamber (s.a.)'in önceden haber verişinin tasdiki ve ispatı olmuştur. Çeşitli rivayetçiler Haris b. Husayra (r.a.)'dan, o da Ebu Sâdık (r.a.)'dan, o da Rabia b. Nacîd (r.a.)'dan şöyle rivayet etmişlerdir:

Hz. Ali dedi ki: "Hz. Peygamber (s.a.) Efendimiz bir keresinde beni çağırarak şöyle buyurdu: 'Sen, Meryem oğlu İsa gibisin. Yahudiler, annesine iftira edecek kadar ona aşırı kin duyular. Hristiyanlar da ona, sahip olmadığı bir dereceye ulaştırarak kadar, ona muhabbet gösterdiler'. Hz. Ali dedi ki: "Bakın! Benim hakkımda aşağılama

²⁷⁷ Örnek olarak bakınız. *Siyonistlerin Protokolleri*. (Arapça).

ve yüceltme (ifrat ve tefrit) aşırılığından dolayı, iki grup insan helak olacaktır. Sevenler, övgüde ileri gidenler, bende olmayan sıfatlarla beni tarif edecekler. Aynı şekilde buğzedenlerin düşmanlıkları, onları bana iftira etmeye itecek. Bakın! Ben ne peygamberim, ne de bana vahiy gelmektedir. Fakat gücüm yettiği kadar Kur'an ve sünnete göre hareket etmekteyim. Beğenseniz de beğenmeseniz de Allah'a itaat için benim size verdiğim emirlerde bana itaat etmeniz şarttır."²⁷⁸

²⁷⁸ *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, c. 7, s. 356.

Yedinci Bölüm

HZ. ALİ (K.V.), HARİCÎLER VE ŞAMLILAR KARŞISINDA

Iraklılarla Şamlılar Arasındaki Fark

Hz. Ali (k.v.) aynı anda iki taraflı büyük zorluklarla karşı karşıya idi. Bir tarafta, kendileriyle savaşmaktan başka çare kalmayan Şamlıların komploları, bozgunculukları vardı; diğer tarafta destekçilerinde ve yardımcılarında hiçbir aktivite, dinçlik ve canlılık bulunmamasına rağmen, bu özelliklerin Şamlılarda bol bol bulunması. İki ülkenin (Suriye ve Irak) bir birine zıt ruh yapısı, tarihî karakteri, özellikleri ve karşı karşıya gelmiş olan bu iki grubun (Hz. Ali ve Muaviye taraftarlarının) yaratılıştan gelen yeteneklerinin, özelliklerinin, bu durumun meydana gelmesinde özel rolü vardı.

Tarihî etkiler, bu iki ülkeye değişik ölçüde geçmişti. Bu etkiler hem derin hem de çok güçlüydü:

Hz. Muâviye'nin büyük dedesi Ümeyye, Haşim ile anlaşmazlığından ve çatışmasından dolayı Mekke'den çıkarak Suriye'ye gitmiş, uzun süre orayı kendine vatan edinmişti. Torunu Ebu Süfyan'a "el-Liva" rütbesi verildi. Bu rütbenin yetkileri ve ödevleri içinde,

Suriye tarafına gidecek olan ticaret kervanlarının korunması da vardı. Bu bakımdan onun, devamlı Suriye'ye gidip gelmesi gerekiyordu. Oranın kabileleri ve halkı ile, Ebu Süfyan çok iyi ilişkiler kurmuş ve yakından tanışmıştı.

Hız. Muâviye'nin Şam üzerindeki etkilerinin ve eski ilişkisinin bir başka sebebi de, "el-Liva" (askerî güç ve kervanları koruma) uhdesinin, Ümeyyeoğullarının payına düşmüş olmasaydı. Bunun sonucu ve gereği ise, Hicaz'ın, Suriye ve Yemen'e gelip giden ticaret kervanlarının yağmalardan korunmasını, "el-Liva" uhde ve yetkisini elinde bulunduran kimsenin yapması idi. (Kendi döneminde Ebu Süfyan bu görevde idi.) Bu münasebetle Ebu Süfyan'ın, tekrar tekrar Suriye'ye gidip gelmesi gerekiyordu. Bu sebeple Suriyeliler ve oranın idarecileri, Ebu Süfyan'ı ve onun sülâlesini daha önceden tanıyor, biliyordu. Bundan dolayı Bizans kralı Hırakl'ın, böyle Hicazlı, Kureyş kabilesinden birine ihtiyaç duyup da kendisine mektup gönderen ve kendisini İslâm'a davet eden kişi hakkında doğru bilgi elde etmesi gerekince, bu işi ancak Ebu Süfyan'ın kolaylıkla yapması sağlanmıştı (ki o, o sırada Suriye'de bulunuyordu). Onun, Hırakl ile konuşması, Sahih-i Buharî'ye atf edilerek siyer kitaplarında nakledilmiş, daha önce bu kitapta da ona işaret edilmiştir.²⁷⁹

Bundan başka uzun zaman boyunca Ebu Süfyan oğlu Yezid ve onun kardeşi Ebu Süfyan oğlu Muaviye, Suriye üzerinde hükümler olmuş ve İslâm döneminden önce bu bölge, Bizans İmparatorluğu'na bağlı kalmıştı. Burada idarî düzen ve otorite her dönemde sürmüştür. Hız. Muaviye (r.a.) kendi sınıfı içinde ve kendi akranları arasında, yönetim ve teşkilatlandırma yetenekleri bakımından üstündü. Onda kendine has ahlâk, idarecilik, politik ve otoriter tutum vardı.

²⁷⁹ Geniş bilgi için bkz: Mahmud Akkad'ın *Muaviye* kitabına, s. 18-19.

O, otoriter idareciliği, cömert tutumu ile hareket ederek halkı memnun ediyordu. Şartlara uygun hareket etme kabiliyetine sahipti.²⁸⁰

Irak meselesine gelince; Irak, asırlardan beri İran'ın Sasân ve Keyan şahlarının sömürgesi olmuştu. Burada hiçbir zaman uzun bir süre için idarî düzen ve siyasî istikrar olmamıştı. Saltanat her zaman durmadan el değiştirdi. Kısa bir süre içinde çeşitli padişahlar İran tahtına gelip geçti. Kisra Nuşirevan (531-579)'nın yerine Kral Hırakl'ın yendiği ve Sayrus ve Şirevepin'in M. 628'de tahttan indirerek öldürdüğü Kisra Pervîz (590-628) geçti. Böylece M. 628'den başlayarak 632'ye kadar (III. Yazdigerd'in devlet idaresini eline almasına kadar) İran, dağınıklık ve derebeylik içinde kalıp, düzensizlik ve anarşiye yakalandı. Pervîz'in tahtına Şireveyh lakabı ile tanınan oğlu Hubaz geçti. Şireveyh de 6 aydan fazla yaşayamadı, Sasânîler tahtından 4 sene içinde 10 padişah gelip geçti. Devlet sürekli sarsıntılar içinde bulundu. Nihayet halk kendilerine hükümdar kabul ederek saltanat tacını, Sasânîlerin son hükümdarı olmuş olan III. Yazdigerd'in başına koydu. Düzensizlik ve karmaşadan dolayı, Hüzmüz'ün kızı Purân'ın bile imparatorluk tahtına geçmesi ihtiyacı doğdu. Halbuki kral ailesinin geleneklerinin aksine olarak, bir kadın tahta geçmişti. O da bir sene dört ay tahtta kaldı,

Bir tarafta Suriye'yi fethederek orayı kendine vatan edinmiş olan aşiretler, diğer tarafta İran'ı fethederek orada yerleşmeyi seçmiş olan kabileler, Irak ve Suriye halkı arasındaki karakter farkının ve yapı aykırılığının bulunmasının ana sebebi idi. Suriye'yi fetheden kabileler daha çok Arap yarımadasının batı ve kuzey bölgesinin halkı idi. Onlarda bir düzen ve idare altında yaşama alışkanlığı vardı. Irak'ı fethedenler ise, Arap yarımadasının doğu bölgesinin halkı

²⁸⁰ Hz. Osman (r.a.)'ın şehadetine kadar, Hz. Muaviye (r.a.) 20 sene boyunca hiçbir çözülmeye ve karşı çıkmaya meydan vermeden, Suriye'yi idare etmişti.

olup, karakter ve huylarında, huzursuzluk, her düzen ve idareye karşı olma ve düşünce düzensizliği vardı. Bunun sonucu dinden çıkma ve zekât vermeme şeklinde kendini gösterdi. Her ne kadar bütün bunlarla birlikte onlarda, kahramanlık, Arap şövalyeliği cevheri ve aynı şekilde diğer kabile ve milletlerine ait özellikler bulunuyor idiye de, anlatılan tesirler sonucu Suriyelilere göre olumsuz özellikleri de vardı. Dr. Ahmed Emin şöyle diyor:

“Eski zamanlardan beri Irak, çeşitli türden dinlerin ve yepyeni inançların hedefi ve merkezi olagelmıştır. Önceki dönemlerde orada, Mani, Mazdek ve İbni Disân’ın görüş ve düşünceleri hakim olmuştur. Daha önce de görüldüğü gibi onlar arasında Hristiyan ve Yahudiler de bulunuyordu ki bunlar, değişik dinlerin sözlerini işitmişlerdi. Bunlar içinde Allah’ın bazı insanların vücuduna geçtiğine inananlar da bulunuyordu.”²⁸¹

Ahmed Hasan Zeydan şöyle yazıyor:

“Irak’a gelen Araplar, Yemen ve Nizar ırkçılığını da beraberlerinde getirdiler. Fırat bölgesinde ya Hristiyanlık vardı, ya da Haricilik. Çünkü burası Rebia kabilelerinin mekânı, ve her fitnenin yuvası idi.”²⁸²

Üstad Abbas Mahmud Akkad, büyük bir buluş ve incelik göstererek, Hz. Ali (r.a.) ile Hz. Muaviye (r.a.)’ın orduları arasında ne fark olduğunu incelemiştir. Şöyle diyor:

“İki ordunun (Irak ve Suriye ordularının) birbirine zıt oluşu, şaşırtıcı tarihi bir gerçektir. Bir tarafta sosyal düzeni, disiplini benimseme ve onu devam ettirme, hatta güçlendirme arzusu vardı,

²⁸¹ *Fecrü'l-İslâm*, s. 332 (Kahire 1935).

²⁸² *Arap Edebiyat Tarihi*, Zeyyad, s. 102, Kahire 11. baskı.

diğer tarafta sosyal düzenden hoşlanmama, nefret ve disiplin çerçevelerini kırma ve onun yönünü değiştirme faktörleri birikti.”

Akkad, daha fazlasını şöyle yazıyor:

“Şam ve çevresinde bulunan düzen ve disiplini isteyen birinci bölüm, Hz. Muaviye’nin payına düşmüştü. İçlerinde sosyal düzen ve disiplinden hoşlanmayan ve nefret eden ikinci bölüm ise Hz. Ali (r.a.)’nin payına düşmüştü. Bu zümrenin, Arap yarımadasının değişik bölümleri ile, coğrafya ve soy ilişkisi vardı.”²⁸³

Hız. Ali (k.v.) Şam’a hücum etmek istediye de, Hariciler buna razı olmadılar. Hız. Ali (r.a.), kalabalık bir ordu ile Kûfe’den Nahile’ye ulaştı. Burada insanlara etkili bir konuşma yaparak cihadı anlattı. Düşmanlara karşı, zaman, sabır ve gayretten yararlanarak onları, sebatlı olmaya teşvik etti. Ordu tam Şam’a doğru yönelmişken, Haricilerin bölgede bozgunculuk çıkarttıkları, her tarafta yağmalama ve öldürme hareketlerine giriştikleri, yolları kestikleri, haramları, yasakları işledikleri haberi geldi.

Hız. Ali (k.v.), kendisi tarafından onlara bir kişi gönderdi. Oraya ulaştığında daha konuşmasına zaman ve fırsat vermeden onu öldürdüler. Hız. Ali (k.v.) bunu haber alınca, Şamlılardan önce bu insanlardan kurtulmayı gerekli gördü. Hız. Ali (r.a.) oraya geldi, insanlara öğüt verdi, korkuttu, sert konuştu ve şöyle buyurdu:

“Sizler, beni uymaya davet ettiğiniz, kabul etmemi istediğiniz meseledeki emrime (hakemleşme konusundaki emrime) karşı geldiniz. Ben önce sizi, bundan men etmişim ama siz bunu kabul etmemişsiniz.”

Hariciler, müminlerin emirinin bu öğüdünden etkilenecekleri yerde, ona karşı iyice cephe aldılar ve hep birlikte, “Emir ve hüküm

²⁸³ *el-Abkariyâtü'l-İslâmiyye*, s., 869.

ancak Allah’a aittir. Cennete doğru ilerleyin, cennete doğru ilerleyin.” diye bağırmağa başladılar. Bir kısım insanlar da ok ve mızrak alarak çarpışmaya geldiler. Buna karşılık Hz. Ali (r.a.)’ın askerleri onlara saldırarak perişan etti ve Hariciler atların ayakları altında ezildiler. Bu olay hicretin 37. yılında olmuştur.²⁸⁴

Şam’a Hareket Kararı ve Iraklıların Savaştan Kaçınmaları

Orada Haricileri temizledikten sonra Hz. Ali, Nehrivan’dan geri döndü, insanları toplayarak bir konuşma yaptı. Allaha hamd ve sena, Hz. Peygamber’e salât ve selâm getirdikten sonra şöyle buyurdu: “Allahu Teâlâ size zafer bahşetti. Bu bakımdan şimdi hiç durmadan Şamlı rakiplerinizin işini bitirin.”

Iraklılar ayağa kalkarak: “Ey müminlerin emiri! Oklarımız tamamen tükendi, kılıçlarımız köreldi, mızraklarımızın başından demirleri düştü. Bizi evlerimize geri götür de iyice hazırlandıktan sonra, daha çevik ve güçlü olarak ilerleyelim.” dediler.

Iraklıların huyları gereği her zaman böyle bahaneler olagelmıştır, İbni Cerir şöyle yazmaktadır: “Hz. Ali (r.a.) Iraklıların pısrıklığını ve savaşta yüz çevirdiklerini görünce, karşılarında konuşmalar yaptı. Bu konuşmalarda onları hem azarladi, hem de hareketlerinin sonucundan korkuttu. Cihadi teşvik eden ayetlere rağmen onlar yerlerinden oynamadılar. Hz. Ali (r.a.)’ye karşı gelmeye devam ettiler ve kendi şehirlerinde eskisi gibi kalmayı sürdürdüler. Bazı insanlar şuraya buraya çekip gitti. Hz. Ali (r.a.) mecburen Kûfe’ye geçti. Sonra Hicrî 39. yıl geldi, Muaviye b. Ebu Süfyan (r.a.) büyük bir ordu hazırladı ve nerelerde Hz. Ali (r.a.)’nin idaresi hakimse oralara, bu

²⁸⁴ *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, c. 7, s. 288-289, İbni Cerir ve pek çok siyerciler ve tarihçiler bu olayın H. 38. yılın olayı olduğunu söylerler.

ordunun tabyalarını gönderdi. Çünkü Muaviye (r.a.), Iraklıların pek çok konuda, Hz. Ali (r.a.)'nin emrine karşı geldiklerini öğrenmişti. O yüzden Muaviye'nin askerleri Aynüttemr, el-Embâf, Teyma ve Tedmür'e saldırdı. Iraklılar ve Hz. Ali (r.a.)'nin adamlarında yılgınlık, korkaklık ve zayıflık görülür oldu.

Iraklıların bu korkak tutumunun, onların bahane arayışlarının ve hileciliklerinin tasviri, Hz. Ali (r.a.)'ın bu duruma kızarak okuduğu tarihî hutbedeki konuşmasında görülmektedir. Muaviye'nin askerlerinin el-Embâr'a saldırarak, oranın genel valisi Hassan oğlu Hassan'ı öldürdüklerini Hz. Ali (r.a.) duyunca, son derece öfke ve keder içinde evden çıktı. Kaftanının kenarı yere sürünüyordu. Onu eli ile tutarak Nahile'ye²⁸⁵ geldi, insanlar onun arkasında bulunuyordu. Yüksek bir tepeye çıkarak bir hutbe okudu, Allah'a hamd ü sena ettikten, Hz. Peygamber'e salât ve selâm okuduktan sonra konuşmaya başladı. Bu konuşma (hutbe), yaralanmış bir liderin ağzından çıkan çok önemli bir tarihî konuşmadır. Bu konuşmada bir taraftan kendi topluluğuna sesleniş vardır, diğer tarafta kendi tutumunun doğruluğuna kesin şekilde inandığı görülmektedir. Edebiyat ve belagatın bu şaheseri, Hz. Ali (r.a.)'ye ait edebiyatın en üstün örneğidir. Onun seviyesine hiçbir büyük edebiyatçı ve hatip ulaşamaz. O şöyle buyurdu:

“(Salât ve selâmdan sonra) Cihad, cennetin bir kapısıdır. Kim bu kapıdan yüz çevirirse, Allahu Teâlâ ona aşağılanma ve rezil olma gömleğini giydirir. Hüsrân ve zillet artık onun sıfatı olur. Ey İnsanlar! Ben sizi gece gündüz, açık ve kapalı yollarla, her çeşit metotlarla, Şamlılara karşı savaşmaya teşvik etmişim. Onlar size saldırmadan önce, siz onlara saldırın demişim. Canım kudret elinde olan Allah'a and olsun ki, her zaman şu kural geçerli olmuştur:

²⁸⁵ *Nahile*: Bir bâdiyenin adıdır.

Hangi millete, evlerine saldırılmak sureti ile tecavüz edilirse, o millet daima rezil ve zelil olur. Ama siz, yılgınlık gösterdiniz. Ellerinizi bağlayarak oturdunuz. Sözlerim size ağır geldi ve onu dikkate almadınız. Sonunda iş o noktaya geldi ki, size arka arkaya saldırıldı. O Camit kabilesinin adamlarından olan askerler, el-Embâr'a saldırdılar. Genel valisi Hassan b. Hassan'ı öldürdüler. Onunla birlikte pek çok erkek ve kadını imha ettiler. Bir sipahi asker eve girerek müslüman kadın veya zimmî kadın ayırdetmeden, ailenin kadınının kulağından küpelerini, ayaklarından halhallarını soyup, rahatça çekip gitmekte ve ona hiçbir kimse bir kelime bile söyleyememektedir. Eğer izzet-i nefis sahibi bir müslüman, bu durumu görerek üzüntüsünden ölürse, benim nazarımda kötülenmeye layık değil, bilakis övülmeye layıktır. Yazıklar olsun! Yazıklar olsun! Kalbi çatlatan, aklı mantığı durduran ve insanı kedere boğan halinize yazıklar olsun ki, yanlış yolda oldukları halde, onlar, kendi aralarında böyle kenetlenmiş olsunlar da, siz, haklı olduğunuz halde darmadağınık ve cesaretsiz olasınız. Siz savaşta ona hedef yapıldınız. Size oklar yağdırıldı ama siz hiç ok atmıyorsunuz. Size insafsızca saldırıldı, siz buna cevap vermiyorsunuz. Açıkça gözünüz önünde Allah'a isyan ediliyor da, sizin kılınız kıpırdamıyor. Eğer size, kışın onlara saldırın dersem; henüz şiddetli soğuk ve ayaz zamanıdır diyorsunuz. Eğer yaz mevsiminde düşmanınıza saldırın dersem; şimdi ortalığın alev alev yandığı bir sıradır, biraz ara ver de bu şiddetli sıcak dönem geçsin diyorsunuz. And olsun ki eğer siz soğuktan ve sıcaktan böyle kaçarsanız, kılıçtan çok daha fazla kaçarsınız.

“Ey erkek görünüşlü olup da erkek olmayanlar! Ey korkuluk gibi dikilen hayalî varlıklar! Ey ayağına halhal takanlar gibi aklı olanlar! Vallahi siz itaatsizliklerinizle, benim bütün tedbirlerimi, düşüncelerimi mahvettiniz. Benim içimi elem ve öfke ile doldurdunuz. Nihayet Kureyşlilere, ‘Ebu Talib oğlu Ali, yiğit olmasına yiğit

ama, savaş usulünü bilmiyor' dedirttiniz. Halbuki benden daha iyi savaş usulünü bilen ve o işin eri olan kim var. Allah şahittir ki, daha ben 20 yaşından küçükken savaşılmaya başladım. Şimdi ise 60 yaşımı geçtim. Fakat bir kimsenin sözü dinlenmezse, onun görgüsü ve bilgisi ne işe yarar! Binbir çeşit hüneri olsa da kimse inanmaz. (Bu son cümleyi üç kere tekrarladı.)”²⁸⁶

Efendimiz Hz. Ali (r.a.)’nin Şehit Edilişi

Allâme İbni Kesir şöyle diyor:

“Müminlerin emiri Hz. Ali (r.a.)’yi, olaylar ve durumlar çok üzümüştü. Ordusunda disiplinsizlik vardı. Iraklılar, ona karşı çıkmaya başlamış, onunla yardımlaşmaktan kaçınıyorlardı. Öbür tarafta Şamlıların gücü artmış ve artık sağa sola saldırıp yağma, öldürme hareketlerinde bulunuyorlardı. Irak Emiri Ebu Talib oğlu Ali (r.a.), o asırda yeryüzünde yaşayan insanlar içinde en üstün ve en değerli kimse idi. Herkesten daha çok ibadet eder, herkesten daha çok dünya nimetlerinden yüz çevirir, herkesten daha çok ilim ve fazilet sahibi, herkesten daha çok Allah’tan korkan bir kimse idi. Yine de insanlar onu desteksiz, kimsesiz bıraktılar ve ondan ayrıldılar. Nihayet Hz. Ali kendi hayatından bıktı da, ölmeyi arzu etmeye başladı. Bir taraftan mübarek sakalına, diğer taraftan da başına işaret ederek: ‘Bu sakal, bu başın kanı ile boyanacak’ diyordu ve sonunda öyle de oldu.”²⁸⁷

Şehit oluşunun bir facia olayı olarak genişçe anlatılışı şöyledir: Üç Haricî bir araya geldi. Adları, Amr oğlu Abdurrahman; künyesi: Himyerli, sonra Kindeli İbni Mülcem) Temim kabilesinden Abdullah oğlu Bürek, yine Temim kabilesinden Bekr oğlu

²⁸⁶ *el-Kâmil lil-Müberra*, c. I, s. 30-31. (Risale baskısı, Kahire).

²⁸⁷ *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, c. 7, s. 324.

Amr idi. Bunlar, kendileri ile aynı kafada olan Hz. Ali'nin öldürdüğü Nehrivanlılar hakkında konuştuılar ve onlar için dua ettiler. Daha sonra bu kişiler şöyle dediler: “Eğer biz canlarımız pahasına da olsa, hak yoldan ayrılanların liderlerini öldürürsek, memleket onlardan kurtulur, biz de böylece Nehrivanlı kardeşlerimizin intikamını almış oluruz.” Bunun üzerine İbni Mülcem: “Ali’yi öldürme sorumluluğunu ben üzerime alıyorum.” dedi. Bürekc: “Muaviye’nin işini bitirmek de bana aittir.” dedi. Bekr oğlu Amr ise; “Amr b. As’ın işini ben görecekim.” dedi. Bu üçü aralarında sözleştiler ve hiçbir kimsenin bu sözleşmeyi bozmayacağına dair birbirinden söz aldılar. Hatta öldürmeyi üzerine aldığı kimseyi öldürmeden yaşamayacaklarına söz verdiler. Herkes kılıcını aldı ve onları zehire batırarak, demirine zehir bandırdı. 17 Ramazan’da herkesin kendi işini yapacağı şehirde bulunarak, o günün gecesini orada geçirmeyi kararlaştırdılar.

İbni Mülcem Kûfe’ye ulaştı. Kendi arkadaşlarına (Haricîlere) bile niyetini açıklamadı. Ramazan’ın 17’sinde, Perşembeyi Cumaya bağlayan gece, Hz. Ali (r.a.)’ın her zaman namaz için çıktığı kapının üstündeki siperin altına gelip oturdu. Sabah namazına çıkıp da insanları uyandırarak: “Namaza, namaza” diye seslendiği ve insanların uykularından uyanarak namaza kalktıkları sırada İbni Mülcem, Hz. Ali (r.a.)’nin başının ön tarafına kılıcını indirdi. Başından akan kan ile Hz. Ali’nin mübarek sakalı kırmızıya boyandı. İbni Mülcem saldırırken: “Emir ve hüküm sadece Allah’a aittir, ey Ali! Sana ve arkadaşlarına ait değildir.” diye de bağırdı. Hz. Ali (r.a.): “Onu yakalayın.” diye haykırdı, İbni Mülcem yakalandı. Câde b. Hübeyre b. Ebi Veheb’i öne gönderdi, sabah namazını o kıldırdı. Hz. Ali (r.a.) eve getirildi. Evde o şöyle buyurdu: “Eğer ben ölü-

sem, onu mutlaka öldürün. Eğer yaşarsam ona ne yapılacağını ben biliyorum.”²⁸⁸

İbni Mülcem, Hz. Ali (r.a.)’ın huzuruna getirilince, Hz. Ali (r.a.), “Bunu hapiste tutun ve orada ona iyi davranın. Eğer yaşarsam, ne yapacağımı düşüneneğim. Bağışlarım veya kısas yaparım. Eğer ölürsem, bir can karşılığında sadece bir tek can alınsın ve ona müsle (kulakları, burnu, kolları, ayrı ayrı kesilerek işkence ile öldürmek) yapılmasın.”

Oğulları Hz. Hasan ve Hüseyin (r.a.)’e uzun bir vasiyette bulundu. Vasiyetin sonu şöyle bitmektedir:

“Ey Abdülmuttalib’in oğulları! Çekinmeden müslümanların kanlarını akıtmak yok. Siz, ‘Müminlerin emiri öldürülmüştür’ (deyip bir şey yapmaya kalkışırsanız) dikkat ediniz, benim katilimden başka birini asla öldürmeyiniz. Bakın, eğer ben onun bu hamlesinden ölürsem, ona da sadece bir tek hamle yapılmalıdır. Ona kesinlikle müsle yapmak yok. Çünkü ben, Hz. Peygamber (s.a.)’in, “Dikkat edin, hiçbir canlıyı öldürerek ona asla müsle yapmayınız. İsterse o, ürüyen köpek de olsa.” buyurduğunu işittim”²⁸⁹

Abdullah oğlu Cündüp (r.a.) dedi ki: “Ey müminlerin emiri eğer siz dünyadan göçüp giderseniz, sizin yerinize Hasan (r.a.)’a biat edelim mi?” Bunun üzerine Hz. Ali, “Ben size bunu ne emrediyorum, ne de bundan men ediyorum.” buyurdu.

Denilir ki; ağzından çıkan en son söz, Zilzal sûresinin 7 ve 8. ayetleri idi:

*“Kim zerre kadar hayır işlerse onun karşılığını görecektir.
Kim de zerre kadar şer işlerse onun karşılığını görecektir.”*

²⁸⁸ el-Bidâye ve’n-Nihaye, c. 7, s. 328 (özet olarak).

²⁸⁹ el-Riyâd en-Nadra fî Menâkib el-Aşara c. 3, s. 238.

İki oğluna da Allah'tan korkmalarını ve güzel hareketlerde bulunmalarını tavsiye etti, tavsiye ve vasiyetnamesinde bunu yazdı.²⁹⁰

İbni Mülcem şöyle dedi:

“Ben Hz. Ali'ye öyle hamle yaptım ki, eğer bütün şehir halkına bu hamle isabet etseydi hepsini öldürürdü. Allah'a and olsun ki ben, kılıcımı bir ay boyunca zehire batırdım. Bu kılıcı, bin dinara aldım, bin dinar da harcayarak, onu zehirli hale getirdim.”

Hz. Ali (r.a.) Cuma günü şehit²⁹¹ oldu.²⁹² Seher vakti olmuştu. Ramazan'ın 17. günüydü. Sağlam rivayete göre Hz. Ali (r.a.), 17' Ramazanda sabah vakti, Hicri 40. yılda 63 yaşında iken ahiret yolculuğuna çıktı. Halifelik süresi 4 sene 9 aydır. Cenaze namazını oğlu Hz. Hasan (r.a.) kıldırdı. Belki mübarek cesedini kazıp çıkarırlar da kötülük yaparlar diye Haricîlerden korkulduğundan dolayı, Kûfe'nin valilik binasına defnedildi.²⁹³

Hz. Ali (r.a.)'ın Çocukları

Hz. Ali (r.a.)'ın, Hz. Fatıma (r.anha) annemizden iki oğlu, Hz. Hasan ve Hüseyin (r.a.) doğmuştur. Küçük yaşta vefat eden Muh-sin adında Hz. Fatıma'dan bir oğlu daha olduğu söylenmektedir. Yine Hz. Fatıma'dan doğan büyük Zeynep ve Ümmü Gülsüm isim-

²⁹⁰ Bkz. *İbni Kesir*, c. 7, s. 328-329.

²⁹¹ Mevlanâ Celaleddin Rumi'nin bir şiiri bu duruma uygun düşer: “Güneş, bir insan şeklinde batıp gitti / Gerisini sen anla. Allah doğrusunu en iyi bilendir.”

²⁹² Hz. Muaviye ve Amr b. As (r.a.)'ın başına gelenleri ve onların komlodan nasıl kurtulduklarını, bütün genişliği ile *el-Bidâye ve'n-Nihâye*'nin 7/330. sayfasından okuyunuz.

²⁹³ *el-Bidâye ve'n-Nihâye* c. 7, s. 330-331. İbni Kesir bu rivayetleri şüpheli kabul etmekte ve Hz. Ali'nin cesedinin başka bir yere defnedildiğini söylemektedir.

li kızları olmuştur. Yukarıda da geçtiği gibi, Ümmü Gülsüm ile Hz. Ömer (r.a.) evlenmişti.

Hız. Fatıma (r.anha) annemizin vefatından sonra evlendiği diğler kadınlardan Abbas, Cafer, Abdullah, Osman doğmuş ve hepsi, kardeşleri Hz. Hüseyin (r.a.) ile birlikte Kerbela’da şehit edilmişlerdir. Hişam b. Kelbî’nin rivayet ettiğı gibi, Kerbela çatışmasında şehit olan Ubeydullah ve Ebu Bekir isimli oğulları da vardı.

Yahya, küçük Muhammed, Ömer, Rukiyye ve ortanca Muhammed de, onun çocukları idi. İbnu Hanefiyye adı ile ünlü olan oğlu Büyük Muhammed, yiğit ve seçkin liderlerden ve büyük kişilerden sayılır. Çok cesur ve güçlüydü. Güzel ve tatlı hitabda üstün bir kimse idi. Kur’an-ı Kerim’i ve Sünneti çok iyi bilen bir âlimdi. Hz. Ebu Bekir ile Ömer (r.a.)’in daha üstün olduğuna inanır, Hz. Osman (r.a.)’ı överdi. Hicri 81 yılında Taif’de vefat etti. O sırada 65 yaşında bulunuyordu.²⁹⁴

İbni Cerir şöyle yazmaktadır: “Hz. Ali (r.a.)’ın çocuklarının tamamı, 14 erkek, 17 kızıdan oluşmaktaydı. Vâkidî’nin anlattığına göre, onun nesli 5 kişi ile devam etti. Onlar da şunlardır: Hasan, Hüseyin, Muhammed b. Hanefiyye, Abbas ve Ömer (r.a.)’dır.

Hikmetli ve Özlü Konuşması

Biz, Efendimiz Hz. Ali (r.a.)’ın darb-ı mesel haline gelmiş hikmetli sözlerinden ve özlü söyleyişlerinden örnekler sunmadan ve başka dillerin edebiyatlarında benzerlerinin görülmesi çok zor olan bazı altın sözlerini takdim etmeden önce, ünlü edebiyatçı ve tenkitçi Prof. Ahmed Hasan Zeyyâd’ın *Arap Edebiyat Tarihi* kitabından bir paragraf aktarıyoruz. Orada o, şöyle yazıyor:

²⁹⁴ el-Cevhere, c. 2, s. 229.

“Hz. Peygamber (s.a.)’den sonra, geçmiş zamanlarda veya daha sonra gelen nesiller arasında, Hz. Ali’den daha akıcı ve düzgün konuşan hiçbir kimse görülmemiştir. Konuşmada (hitabette) da, öyle güzel konuşan, fevkalade düzgün söz söyleyen bir kimse görülmemiştir. Anlatışlarından, sözlerinden, konuşmalarından hikmet fışkıran bir hakimdi. Dilinden özlü, derin anlamlı sözler ırmağının aktığı bir hatipdi. Gözü ve gönlü dolduran, onları etkisi altına alan bir vaizdi. Delilleri, ispatları, çok derin ve güçlü olan akıcı bir kalemdi. Söz ve anlatışta (ifade-i meramda) o derece güçlü idi ki neyi isterse ve nasıl isterse, rahatlıkla dile getirirdi. Müslümanların en büyük hatipleri ve söz ustalarının başı ve lideri olduğunda, herkes görüş birliği içindedir.”²⁹⁵

Biz buraya, Abbas Mahmud Akkad’ın görüşünü de ekliyoruz. O şöyle yazıyor:

“İmam Ali (r.a.)’dan rivayet edilen muhteşem sözlerden anlaşıyor ki onun üslubundan üstün başka hiçbir üslubun olamayacağı bir tarz ve üsluba sahiptir. Bu üslupla, darb-ı mesel, konuların hikmeti rol oynar. Hangi tabirin daha üstün ve güçlü olduğuna karar vermekte, akli şaşırtan birbirinden güzel tabirleri vardır. Bu tabirler manalarda doğruluk, ifadelerde özlülük ve sanat güzelliğine sahiptir.”²⁹⁶

O hikmet dolu sözlerin, tavsiyelerin ve misallerin en büyük özelliği, bunların çok açık ve seçik bir şekilde düşünce düzgünlüğüne, görüş sağlamlılığına, ince görüşlülüğüne, hayatı derinden kavradığına ve insanların karakter ve meşrebini tanıdığına en iyi örnek oluşlarıdır. Sanki bu ifadeler, derin ve uzun tecrübelerin, deneyimlerin özü ve hülâsasıdır. İnsan psikolojisinin derinliklerine ulaşmanın, hayatın sırlarını ve milletlerin nabzını sağlam tanımanın bir eseridir.

²⁹⁵ *Arap Edebiyat Tarihi*, Hasan Zeyyâd, c. 2, s. 278.

²⁹⁶ *el-Abkariyâtü'l-İslâmiye*, s. 923-924.

Bu alim sözlerden sadece bir kaçını, yani 20 cümle ve hikmetli sözü okuyuculara sunuyoruz.

Fakat daha önce Hz. Ali'nin sözlerinin ve mektuplarının derlendiği, çok ünlü bir kitap olan *Nehcü'l-Belâga*'ya tenkitçi bir gözle bakmamız gerekir.

Şerif Radî (H. 359-404)'nin derlediği *Nehcü'l-Belâga*; Müminlerin emiri Hz. Ali'nin mektuplarını, hutbelerini ve hikmetli sözlerini, darb-ı mesellerini içine alan bir kitaptır. *el-Alem el-Şamig*'da, İbni Şirin ve Allâme Mukbilî'den şöyle rivayet edilmiştir:

“*Nehcü'l-Belâga*'da, gerçek olduğundan şüphe edilen pek çok şeyler vardır.”

Prof. Ahmed Hasan Zeyyâd şöyle yazıyor:

“Bâzı kimselerin kanaati, bu derleme kitabın büyük bölümünün, Şerif Radî tarafından yazıldığı eğilimindedirler. Çünkü onda, sahabe-i kirama serzeniş ve saldırı vardır. Onlar hakkında yakışık-sız kelimeler kullanılmıştır. Ayrıca o dönemden daha sonra ortaya çıkan ahlâk felsefesine ve sosyolojiye ait deyimler de bulunmaktadır. O devre ait olmayan, çok titizlikle bir şeyin tarif edilmesi, kelimelerdeki zorlamalı edebî tumturaklılıklar bulunmaktadır ki, o dönemin insanların karakterine ve duygularına uymaz. Bu derleme eserdeki çok az söz Hz. Ali'ye aittir, çoğu ise ona yakıştırılmış sözlerdir.”²⁹⁷

Fakat o yüzyılın dilini, üslubunu bilen ve o zevke varmış olan görüş sahibi bir tenkitçi, başkalarından farklı olarak, Hz. Ali'ye ne gibi Allah vergisi yetkiler bahşedildiğini ve onun insan psikolojisini tanımada ne deneyimlere sahip olduğunu, hayatın acılarını ve tatlırını onun ne derecede tattığını bilir. Bunları bilen kimse ise, hangi sözün onun şanına yakışıp, onun seviyesine uygun düştüğünü, han-

²⁹⁷ *Arap Edebiyat Tarihi*, c. 2, s. 230 Kahire baskısı. 212.

gisinin düşmediğini, ona ait olmadığı halde ona yakıştırılan sözleri de kolaylıkla ayırt eder, işte bu hutbelerden (konuşmalardan) ve mektuplardan, hakikaten ancak onun sözü olabilecek olanları, biz kitabımızda yeri geldikçe kullandık. Çeşitli güvenilir edebî derleme eserlerde, mesela Müberrid'in *el-Kamil*'inde, İbnü Abdirabbah'in *el-İkdü'l-Ferid*'inde ve Câhız'ın *el-Beyân ve't-Tebhyin*'inde de bu ifadeler bulunmaktadır.

Nehcü'l-Belâga'nın sayısı elliyi aşan pek çok şerhleri yazılmıştır. Bunlar arasında İmam Beyhakî'nin, İmam Fahreddin Razî'nin de şerhleri vardır. Medainli Ebü'l-Hadid oğlu İzzeddin, bunun en geniş ve sağlam şerhini yazmıştır. Beyrut'taki Darül-Fıkr yayınevi 20 cilt halinde bunu yayınlamıştır. Son dönem âlimlerinden Şeyh Muhammed Abdüh da, *Nehcü'l-Belâga*'nın şerhini yapmış, eğitim ve öğretim ortamlarında bunun önemine ve ondan faydalanılmasına özellikle dikkat çekmiştir. Bundan dolayı bu esere gösterilen önem ve özen artmıştır.

Gelelim Hz. Ali (r.a.)'ın derin hikmetli sözlerinden, kesinlikle ona ait olduğu belirlenen 20 adet sözüne:

1. "Kişinin değeri, yaptığı güzel iştedir."²⁹⁸

Açıklaması: Her insanın değeri, başka insanlara göre ve yaptığı diğer işlere göre ve yaptığı iş ile ölçülür. Yani insanın değeri, onun özel mahareti, yeteneği ile ölçülür.

2. "İnsanlara, akılları seviyesinde konuşunuz. Allah'ı ve Peygamberini yalanlamalarını arzu eder misiniz?"

Açıklaması: İnsanlara, bilgi, görgü ve akıllarının anlayış kabiliyetine göre konuşun. Onların seviyesinin altında veya üstünde

²⁹⁸ Burada Ziya Paşa'nın şu mısrasını hatırlamak çok yerinde olur: "Âyinesi iştir kişinin, lâfa bakılmaz/Görünür rütbe-i aklı eserinde" (Mütercim).

konusarak dini anlatmaya çalışırsanız, sizi yanlış anlayacaklarından dolayı Allah'ın buyruğunu ve Peygamberin sünnetini yalanlarlar da, sorumlusu siz olursunuz.

3. “Asil insanın, acıktığı zaman saldırmasından çekin. Alçak insanın da doyduğu zaman saldırmasından çekin.”

Açıklama: Şerefli ve asil bir insan, aşırı zorda ve darlıkta kaldığında ve açlık pençesine düştüğünde ancak haksızlık yapabilir. O bakımdan böyle insanlar aç bırakılmamalıdır. Alçak insan ise, açlık ve yokluk ile terbiye edilir. Karnı doyunca kendini güçlü hisseder, etrafına saldırır.

4. “Bu kalpleri dinlendirin ve onlar için hikmetli hoş sözler söyleyin. Çünkü vücudun yorulup bıktığı gibi onlar da yorulup bıkarlar.”

Açıklama: İnsan ruhu derin manâli, hoş üsluplu zarif sözlerle neşelenir, dinlenir. Vücut, ağır işlerle yorulduktan sonra iyi bir dinlenmeye ihtiyaç duyduğu gibi, insan ruhu değişik manevî yükler altında yorulur, onu tatlı latifelerle dinlendirmek gerekir.

5. “Nefis, istekleri tercih eder, rahat ve tembelliği arzu eder, zevk ü safaya atılır, kötülüğe özendirir, günahlara, çirkinliklere alıştırır, rahatı ister, işten, çalışmaktan kaçır. Eğer onu zorlarsan zayıflatmış olursun, kendi başına bırakırsan mahvolursun.”

Açıklama: Nefis daima rahatı, zevk ü sefayı, oyunu, eğlenceyi ve bedenini azgın isteklerini arzu eder. Onu iyi idare etmek büyük bir sanattır. Ne tamamen arzularından mahrum etmelidir, ne de her istediğini yaptırmalıdır. İnsan hayatını devam ettirecek isteklerine, ölçülü şekilde uyulmalı, insanı mahvedecek olan isteklerine asla fırsat verilmemelidir.

6. “Dikkat edin, hiçbiriniz Rabbinizden başkasına umut bağlamasın. Günahından başka bir şeyden asla korkmasın. Biriniz

birşeyi bilmediği zaman öğrenmekten utanmasın. Kendisinden bilmediği şey sorulunca da, bilmiyorum demekten çekinmesin.”

Açıklama: Allah’tan başka bütün varlıklar, insanların umutlarını boşa çıkarabilir. O bakımdan ancak Allah’a bel bağlanmalıdır. Her şey gelip geçicidir. O korkulacak şey; kişiyi azaba uğratacak günahıdır. Bilgi önemlidir, öğrenmekten utanmamalıdır. İnsan, bilmediğini bildiği zaman yücelir, öğrenmeye yönelir.

7. “Yoksulluk, zekâyı köreltir ve yoksul bir insan, kendi memleketinde bile garip (yabancı) olur.”

Açıklama: Fakir insan yoksulluk içinde kıvranırken, zekâsını ve dehasını kullanmaya fırsat bulamadığından, beyin gücü körelir. Hatta yoksul insan, kendi memleketinde, konu komşusu arasında yabancı bir insan gibidir. Kimse kendisine yakınlık göstermez, herkes onu görmezlikten gelir.

8. “Beceriksizlik, bir felâkettir. Sabır, cesaret ve kahramanlıktır. Kanaat ve tok gönüllülük bir servettir. Allah’tan korkmak bir kalkandır.”

Açıklama: Beceriksizlik, zavallılık kadar, insan için bir felâket olamaz. Sabır ise, bir yenilgi değil, nefsi ve düşüncesizce duyguları yenebilme gücüdür ki, bu en büyük kahramanlıktır. Servetin sonu yoktur ama göz tokluğunun bulunduğu yerde servet zirveye ulaşmıştır. Allah’tan korkma ise, binbir çeşit günahdan insanı koruyan manevî bir kalkandır.

9. “Edeb ve ahlâk, tekrar tekrar giyilen, eskimeyen yepyeni elbiselerdir. Zeka ve düşünce de berrak bir aynadır.”

Açıklama: Edeb ve ahlâk, insan karakterinde eskimeyen yepyeni elbiseler gibidir. Tertemiz ve güzel elbiseler insanı nasıl güzel gösterirse, edep ve ahlâk da insanın kişiliğini yüceltir. Gerçek zeka

ve düşünce ise, tertemiz aynada eşyanın görüldüğü gibi, hakikatleri görendir.

10. “Bir kimseye dünya gülerse, başkalarının güzellikleri de ona verilir. Eğer dünya birine sırt çevirirse, kendi güzellikleri de elinden alınır.”

Açıklama: Dünyada şansı, ikbâli olan insanlar, artık şöhrete ulaşınca, kendisinde olmayan bir takım özellikler, nitelikler kendisinde varmış gibi gösterilir. Kendisine dünya yâr olmayan kimse-
nin binbir çeşit özellikleri, güzellikleri görülmez, hiç yokmuş gibi kabul edilir.

11. “İnsanın gizleyip de, dilinin altında işareti görülmeyen, yüzünün mimiklerinden anlaşılmayan hiçbir şeyi yoktur.”

Açıklama: İnsanlar bazı şeyleri ne kadar gizlerlerse gizlesinler, konuşmalarının arasında ve yüz hatlarında gizledikleri şeylerden bir takım işaretler gösterirler.

12. “Başkasının kölesi olma. Allah seni hür yaratmıştır.”

Açıklama: Allah seni bu dünyaya hür bir kimse olarak göndermiştir. Bu bakımdan kendini ve ruhunu başkalarına köle yapma.

13. “Hayâllere yaslanmaktan sakın. Çünkü onlar ahmakların malzemesidir.”

Açıklama: Hayâller, gerçekte olmayıp, boş düşüncelerin tesellisidir. Onlara güvenmek, insanı hüsrana uğratar. Aç tavuğun rüyasında darı gördüğü gibi, ancak ahmaklar hayalleriyle avunurlar.

14. “En büyük âlimin kim olduğunu size söyleyeyim mi? Allah’ın kullarına, günahları süsleyerek göstermeyen, Allah’ın vereceği cezasına karşı o insanlara emniyet telkin etmeyen ve ümit de kestirmeyendir.”

15. “İnsanlar uyumaktadırlar, öldükleri zaman uyanacaklar.”

Açıklama: İnsanlar, sonsuzluk âleminde perde ile ayrılmış, kendi âlemlerinde rüya görerek yasayan varlıklar gibidir. Öldükleri vakit perdenin kalkıp, gerçeği gördükleri andır ki, işte o zaman uyanmış olacaklar.

16. “İnsanlar, bilmediklerinin düşmanındırlar.”

17. “İnsanlar, baba ve atalarından daha çok, kendi devir ve dönemlerine benzerler.”

Açıklama: İnsanların atalarından bazı özellikler ve güzellikler veya kötülükler miras olarak geçer. Ama bundan kat kat fazlası, içinde bulundukları çevre ve zamandan geçenlerdir. Yani insanlara içinde bulundukları devir ve çevre, büyük etki yapar.

18. “Kişi, dilinin altında gizlidir.”

Açıklama: Yani insan konuşmadığı sürece onun kişiliği, değeri ve seviyesi gizli kalır. Ancak insanın kullandığı ifadeler, onun ahlakını, ilmini, maharetini, kişiliğini ortaya döker. Meşhur Şirazlı Sadi'nin dediği gibi: “İnsan ağzını açıp konuşmadığı sürece ahmaklığı da, kabiliyet ve hüneri de gizli kalır.”

19. “Kendi değerini bilen insan mahvolmaz.”

Açıklama: Kendinin ne değer ve yetkide olduğunu bir insan bilirse, yani kendi kendini tanırsa, o insana büyük bir tehlike gelmez, ona bir oyun da oynanamaz.

20. “Bazen ağızdan çıkan bir tek kelime, nice nimetleri elinden alıp götürür.

Açıklama: Bazen insanın yersiz konuştuğu öyle kelimeler olur ki, o bir tek kelime yüzünden, elde ettiği mevkiiler, dereceler, hepsi yok olur gider.

H.z. Ali (r.a.)'nin şiirleri:

H.z. Ali (r.a.)'nin şiirlerinin toplandığı divanı çok meşhurdur. Pek çok kimse bu şiirlerden örnekler verir. Fakat onların büyük bir bölümü üzerinde, tenkitçilerin şüphesi vardır. Bazı şiirler, H.z. Ali (r.a.) nin üslubunun seviyesinden düşüktür.

Mûcem el-Üdebâ'da şöyle yazmaktadır:

“Ben *Kitab el-Tehzib*'de, Ezherli Ahmed oğlu Ebu Mansur Muhammed'in eli ile yazılmış şu yazıyı okudum: Ebu Osman Mazinî, “Ebu Talib oğlu Ali (r.a.)'nin şu iki şiirin dışında, başka şiirler söylemiş olduğu tarafımızdan kabul edilmemektedir.” demiştir.

Kureyş'in şu adamları, beni öldürmeyi arzuluyorlar.

Sizin azamet ve şanınıza and olsun ki, öyle olmayacak

Ne yeminlerini yerine getirebilecekler, ne de başarabilecekler.

Eğer ben helak olursam, benim canımdan onlar sorumlu olacak.

İzi ve alâmeti silinemeyen büyük güçlü birinin kaybının sorumluluğu.”²⁹⁹

İbni Hişam, *el-Siretü'l-Nebeviyye*'nin çeşitli yerlerinde Efendimiz H.z. Ali (r.a.)'nin şiirlerini nakletmiş, ama onların, H.z. Ali'nin sözleri olması hususunda tereddüt göstermiştir.

Yergi ve Tenkit Konusunda Benzersiz Üslubu

İnsana elem ve ızdırap veren bu bölümü bitirmeden önce, H.z. Ali (r.a.)'nin sözlerinden, tenkit ve tevbihe (azarlama) ait bir kaç örnek sunalım. Bu sözler, İslâm ve Arap edebiyatının zirvesine konulmaya layık sözlerdir. Bu üslubun meydana gelmesinde, Iraklıların üzüntü verici tutumlarının büyük payı vardır. Bir de, görünüşte H.z. Ali'ye muhabbet ve sevgi gösteren, onun tarafını tutmakta cezbe

²⁹⁹ *Mûcem el-Udebâ*, Yakut Hamevî, 14/43, Beyrut baskısı.

ve heyecan gösterdikleri halde hareketleri tam tersine olan insanların da payı vardır.

Hz. Ali (r.a.)'nin bu cümlelerdeki özlü ifadeleri, sadece kendi dönemi ile sınırlı değil, aksine edebiyat ve edebiyat tarihi açısından da ayrı bir özelliğe sahiptir. Arkadaşlarına ve askerlerine şu şekilde azarlama ve tenkit yapardı:

“Ben ne zamana kadar, hörgücü içinden yaralı olup da dış görünüşü güçlü olan genç develer gibi olan sizlerin, idarenizi elimde tutayım? Ya da kaç vakit daha ne kadar dikkatle giyinirsen giyin, yer yer yırtılan ve bir taraftan dikerken diğer taraftan sökülen elbise gibi olan sizleri korumaya çalışayım? Şamlıların her ne zaman öncü bir birliği gelse, ayının inine, yılanın deliğine girip gizlendiği gibi, evinize girip kapısını kapatıyorsunuz.

Allaha and olsun ki, zelil kimse, sizin kendisine yardım ettiği kimsedir. Eğer biri sizi ok yaparak düşmana fırlatsa sanki o, ucu kırılmış bir ok fırlatmış gibidir. Vallahi siz, neşe ve eğlence meydanlarında çok, savaş bayrakları altında az kişisiniz. Şüphesiz ben, sizi neyin düzelteceğini ve belinizi neyin doğrultacağını iyi biliyorum. Ama and olsun ki, sizi düzeltmek için kendi kendimi bozup mahvetmeyeceğim.

Allah sizin yüzlerinizi yerlerde süründürsün. Sizi zelil etsin. Bâtılı tanıdığınız kadar hakkı tanımıyorsunuz. Hakka karşı çıktığınız kadar bâtila karşı çıkmıyorsunuz.

Ey Iraklılar! Siz, doğum yaklaşınca çocuğunu düşüren, kocası ölmüş, uzun süre dul kalmış ve kendisine en uzak akrabaları mirasçı kalmış olan hamile bir kadın gibisiniz.

Bakın! Canım kudretinde olan Allah'a and olsun ki o (düşman) topluluk; sizden daha fazla hakka bağlı oldukları için değil, aksine sadece batıl yollarında gayretli oldukları için ve benim dâvamda

sizin gevşek ve pısırik oluşunuzdan dolayı size galip geleceklerdir. Milletler, kendilerini idare edenlerin zulmünden korkarlar. Halbuki ben, idare ettiğim halkın zulmünden korkuyorum.

Ben sizi cihada zorladım ama siz yerinizden kıpırdamadınız. Duyurmak istedim, duymadınız. Sizi gizlice çağırdım, açıkça davet ettim ama sizde en ufak bir hareket görülmedi. Nasihat ettim ama kulağınıza girmed.

Görünüşte yanımdasınız ama gerçekte yoksunuz. Kölesiniz ama efendi haline gelmişsiniz. Size hikmetli sözler söylüyorum, siz kaçıyorsunuz. Özlü, güzel manâlı öğüt ve nasihat veriyorum, siz oraya buraya dağılıyorsunuz. Baş kaldıranlara karşı koymaya sizi teşvik ediyorum ama konuşmamı daha bitirmeden görüyorum ki, Sebe kavmi gibi dağılıp gidiyorsunuz. Kendi meclislerine dönüyor, kendi görüş ve kanaatlerinize sarılıyorsunuz. Ben sabah sizi düzeltiyorum, akşamleyin yanıma eğri yay gibi dönüyorsunuz. Doğrultan aciz kaldı, doğrultulmak istenenler doğrulmamakta ayak direti.

Ey insanlar! Ey vücutları burada olup da akılları uzakta dolaşanlar! Heva ve hevesleri birbirinden ayrı olanlar. Kendi idarecilerinin başlarına dert olanlar. Arkadaşınız kendisini kasdediyor. Allah'a itaatkârdır ama siz ona karşı geliyorsunuz. Şam'ın lideri, Allah'ın emrine karşı gelmekte ama onun milleti onunla birlikte ve ona itaat etmektedir. Allah'a and olsun ki, eğer Muaviye sarraflık yaparak, dinar karşılığında dirhem verse de benden 10 Iraklı alıp bir Şamlı verse kabul ederim. Bu insanlar (Iraklılar) hak konusunda birbirinden kopukturlar. Savaşmaktan yılmışlardır. Vücutları bir arada, arzu ve düşünceleri darmadağın, Allah'ın vaadlerinin kendileri için artık kalkmış olduğunu görüyorlar ama hala gayrete gelmiyorlar. Bu adamlar, Arap milletinin en zirvedeki seçkin kişileridir. Ama onların sayılarının fazla olmasının hiçbir yararı yoktur. Çünkü onların gönlü herhangi bir meselede çok zor bir araya gelir. Sizi

yarama merhem yapmak istiyorum, halbuki siz benim yaramsınız. Tıpkı bir vücuda batarak kırılan dikenle dikenle çıkarmak gerektiği ve o dikenin önceki dikenle birlikte olacağını bildiğimiz gibi (o da kırılarak başka bir dert haline gelebilecektir.)

Ben sizi yılanlar gibi birbirine sokulmuş olarak görüyorum. Ne hakkı tutuyorsunuz, ne de haksızlığa karşı çıkıyorsunuz. Ne savaş sırasında ayağınızı sağlam basıp savaşıyorsunuz, ne de huzur ve barış zamanında güvenilebilir arkadaş oluyorsunuz. Ben sizin arkadaşlığınıza bıktım. Sizinle birlikte olduğum zaman sayınızın da çok olmasına rağmen yalnızlık hissediyorum.

Ey vücutları yanımda olup da, akılları kendilerinden uzakta, arzu ve istekleri değişik olan insanlar! Size yaptığım konuşmalar taşları bile yumuşatır. Sizin davranışınız düşmanları saldırmaya teşvik eder. Sizi yardımına çağıran kimse ümitsizliğe mahkum olur ve işi sizinle olan hiçbir zaman rahat nefes alamaz. Söz uydurmak ve aldatmak sizin prensibinizdir. Siz benden, uzun süredir borç altında kalan borçlunun mühlet istediği gibi mühlet istediniz. Kendi evinizi koruyamadığınıza göre, siz hangi vatani ve hangi yuvayı koruyacaksınız. Benden sonra hangi komutanın emrinde cihad edeceksiniz. Vallahi gerçek aldanan kişi sizin aldattığınız kişidir. Sizin arka verdiğiniz kimsenin kısmetine, ancak hedefine varmayan bir ok düşmüştür.”³⁰⁰

³⁰⁰ *Nehcü'l-Belaga*'dan alınmış bölümlerdir.

Sekizinci Bölüm

HZ. ALİ (K.V.)'NİN HALİFELİĞİNDEN SONRAKİ DURUM

Kendi Halifeliği Döneminde Hz. Ali (r.a.)'nin Hareket Tarzı

Hiz. Peygamber (s.a.) den sonra, (Hz. Ali'nin bir arkadaşı olan) Damre oğlu Dırar'ın, Hz. Ali (r.a.) hakkındaki görüşleri ve duyguları ile çizdiği bu büyük ve tarihî kişinin tasvirini, herhangi bir kimse başka bir kimse hakkında çizmiş midir?

Hiz. Muaviye (r.a.)'nin meclisinde, onun huzurunda ve yine onun teklifi ile yapılan bu tasvirde, sevgi ve saygı parıltısı vardır. Bu sözlerde Allah için dürüst tanıklık, sorumluluk bilinci ve hakikate uyma yiğitliği vardır. Zamanın, çevrenin nezaketi ve son derece sorumluluk duygusu ile birlikte cesaretle söylenen bu ifadeler, çok güzel edebî bir tasvir olmuştur. Ebu Salih'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ebu Süfyan oğlu Muaviye (r.a.), Damre oğlu Dırar'a, "Ali nasıldı? Anlat." dedi. Dırar, "Beni bu işten bağışlasanız daha iyi olur." deyince, Muaviye, "Hayır anlat." dedi. Dırar, "Siz beni bu işten mazur görmeyecek misiniz?" deyince, Muaviye,

“Hayır, hayır söyleyeceksin.” dedi. Bunun üzerine, “O halde dinle.” dedi:

“And olsun ki o, çok uzak görüşlü, çok güçlü biri idi. Kelimeleri teker teker ve açık, net biçimde söyler, tam bir adaletle hükme derdi. Onun kişiliğinden ilim pınarı kaynardı. Dünyadan ve onun lüksünden geri dururdu. Gecedен ve onun karanlığından hoşlanırdı; Allah bilir ki, gözünün yaşı hiç dinmezdi. Uzun süre düşünür ve tefekkür ederdi. Avucunu evirir çevirir kendi kendine konuşurdu. Kaba saba giyinir, kuru, katı şeyler yerdі. Vallahi, kendisine bir şey sorunca, bize arkadaşlarından biri gibi cevap verirdi. Yanına varıldığında önce kendisi söze başlardı. Kendisini çağırdığımızda bize gelirdi. Bize yakın olmasına, devamlı bizimle bulunmasına rağmen, heybetinden dolayı kendisi ile konuşmaya ve onunla konuşurken söze önce başlamaya cesaret edemezdik. Güldüğünde dişleri, beyaz inci dizisi gibi gözükürdü. Dindarlara saygı duyar, yoksulları severdi. Hiçbir güçlü insan, yanlış hareketinde kendisini onun destekleyeceğini ummaz, hiçbir zayıf insan da onun adalet ve insafından ümitsiz olmazdı. Ben Allah'ı şahit göstererek diyorum ki; ben onun gecelerinden bazı öyle manzaralar gördüm ki; gece siyah örtüsünü yaymış, yıldızlar batmış, Ali ise mescidin mihrabında sakalını eli ile kavramış, dertli bir insan gibi ağlıyor, zehirli bir yılanın veya akrebin soktuğu bir insan gibi sızlanıyor, inliyordu. Hâlâ onun sesini duyuyor ve şöyle söylediğini işitiyor gibiyim:

“Ey Dünya! Benimle alay mı ediyorsun yoksa benden bir şey mi umuyorsun? Benden hiçbir şey umma. Git, benden başkasını aldat. Ben; geri dönme imkânı olmayan üç talakla seni boşadım. Senin ömrün kısa, senin verdiğin huzur ve saadet değersiz, senin tehlikelerin büyük ve korkunçtur. Ah, azık az, yolculuk uzun, yol ise ne kadar ıssız ve ürkütücü.”

Olayı anlatan diyor ki: Bunu duyan Muaviye'nin gözlerinden yaşlar boşanıyor, damlalar sakalından süzülüyordu. Kolunun yeni ile yaşları sildi, oradaki insanlar da hıçkırıklara boğuldu. Sonra Muaviye şöyle dedi: "Allah, Ebu Hasan'a (Ali'ye) rahmet buyursun. Gerçekten o öyleydi. Ey Dırar! Sen kendi durumunu anlat. Ondan ayrı olmakla ne gibi üzüntü hissediyorsun?" Dırar şöyle cevap verdi: "Benim üzüntüm, ızdırabım, kucağında çocuğu boğazlanıp öldürüldüğünden dolayı gözünün yaşı durmayan, ızdırabı dinmeyen bir kadının duyduğu acı gibidir."³⁰¹ dedi.

Dünyaya İlgisizliği ve Allah'tan Çekinmesi

Hiz. Ali (r.a.)'nin en göze çarpan özelliğı ve kendine özgü bir alâmet haline gelen şey, 'Rahat ve huzuru için bütün imkânlar ayaklarının dibinde olmasına, devletin bütün yetkileri, bolluk ve servetin bütün imkânları elinde bulunmasına, insanlar tarafından saygıda kusur edilmemesine, hiç kimsenin onu tenkit edememesine rağmen onun dünyaya olan ilgisizliği ve hiç minnet etmeyişi idi.

Yahya b. Main, Cad oğlu Ali'den rivayet etmekte, o da Salih oğlu Hasan'dan şöyle nakletmektedir:

"Ömer b. Abdülaziz (r.a.) Hazretlerinin meclisinde bir gün, dünyaya ilgisizlikte önde gelen kimseler söz konusu oldu. Ömer b. Abdülaziz Hazretleri³⁰², 'Dünyadaki insanların, dünyaya hiç önem vermeyeni Ebu Talib oğlu Ali idi.' dedi."³⁰³

³⁰¹ *Sıfatü'l-Safve*, İbni Cevzi, c. I, s. 121-122. (Haydarabad Osmanî Ansiklopedisi I. baskı, Hicrî 1355).

³⁰² Ömer b. Abdülaziz'in kendisi de büyük bir zâhid=dünyaya minnet etmeyen kimse idi.

³⁰³ *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 8, s. 5.

Ebu Ubeyde, Antere'den naklederek onun şöyle söylediğini anlatıyor:

“Ben, Hornak’a³⁰⁴, Ebu Talib oğlu Ali’nin yanına gittim. Üzerinde bir bez vardı, soğuktan titriyordu. Dedim ki; “Ey Müminlerin Emiri! Allah senin için ve ev halkın için bu mallardan (hazineden) bir pay vermiştir, halbuki sen soğuktan titreyip duruyorsun.” Bunun üzerine o şöyle dedi: “Vallahi ben, sizin malınızdan hiçbir şeyi almam. İşte şu üzerimdeki bez, evimden kendisi ile çıktığım şeydir. Bir başka rivayete göre, Medine’den çıktığımda gezdiğim şeydir.”³⁰⁵

Ebu Nuaym, *el-Hilye* adlı eserinde Hz. Ali (r.a.)’nin, Akbera’ya genel vali yaptığı Sekif Kabilesi’nden bir adamın şöyle anlattığını yazmaktadır:

“O bölgede namaz kılanlar yoktu. (Hz. Ali oraya gelince) bana dedi ki; “Öğle zamanı olunca benim yanıma gel.” Ben de gittim. Başkasının girmesini engelleyen bir görevli olmadığından, yanına rahatlıkla girdim. Onu oturur vaziyette buldum. Yanında bir tas, bir de su testisi vardı. Toprakta yapılmış, orada duran bir güveci getirmemi istedi. Yanına gelince baktım ki üzeri mühürlenmişti, içinde ne olduğunu bilmediğim için kendi kendime dedim ki; “Bu, benim hırsımı artırıyor. Bundan bir mücevher çıkaracak.” Fakat o, bunun mührünü kırdığında içinde sadece kavut olduğunu gördüm. Ondan biraz çıkardı, üzerine suyu döktü, kendisi içti; bana da içirdi. Dayanamayıp dedim ki; “Ey Müminlerin Emiri! Irak’ta bulunduğu halde bunu yiyorsun. Buranın fakir halkının yemeği bile bundan çok daha iyidir.” Bunun üzerine Hz. Ali (r.a.) şöyle buyurdu: “Vallahi ben bunu cimrilikten dolayı mühürlemiyorum. Ama ben, bana yetecek kadar satın alıyorum. Bu yüzden eğer bu tükenirse başka mal-

³⁰⁴ Eski İran Hamak sarayının bulunduğu yer, genel valinin kaldığı kale.

³⁰⁵ *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, c. 8, s. 3.

dan (bana ait olmayan maldan) kavut yapmak zorunda kalırım diye korkuyorum. Onu böyle korumamın sebebi budur. Karnıma helal lokmadan başka bir şeyin girmesini hoş görmem.”³⁰⁶

Bir keresinde önüne falûde (nişasta ve şekerle yapılan bir çeşit tatlı) getirildi. Ona hitab ederek Hz. Ali (r.a.) şöyle buyurdu: “Kokun güzel. Rengin hoş. Tadın lezzetli. Fakat nefsimi bugüne kadar alışmadığı bir şeye alıştırmak istemiyorum.”³⁰⁷

Veheb oğlu Zeyd şöyle rivayet ediyor: “Bir keresinde Hz. Ali (r.a.) evinden, üzerine bir etek giymiş, vücudunu da bir bezle sarmış olarak çıktı. Etek kısmını bir bez parçası ile (kemer yerine) bağlamıştı. Kendisine, ‘Bunun nasıl giyiyorsun?’ diye sorulunca buyurdu ki; ‘Bu şey gösteriştten çok uzak olduğu için, namazda bana rahatlık sağladığından ve mümin kişinin sünneti olduğundan dolayı giyiyorum.’”³⁰⁸

Teym Kabilesi’nden Semman oğlu Mücemmâ’dan şöyle dediği nakledildi: “Ebu Talib oğlu Hz. Ali (r.a.) kılıcını alarak çarşıya gitti ve ‘Kim benden bu kılıcımı satın alır? Eğer yanımda 4 dirhem olsaydı, onunla bir giyecek satın alırdım da, bu kılıcı satmazdım.’ dedi”³⁰⁹

Rezin oğlu Abdullah ona atıfta bulunarak Ahmed, onun şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Ebu Talib oğlu Ali’nin yanına girdimde, önümüze bir karpuz koydu. Dedik ki; ‘Allah seni iyi etsin, bize şu ördeği yedirseydin. Çünkü Allah, bol nimetler vermiştir.’ Bunun üzerine Hz. Ali (r.a.), ‘Ey Rezin oğlu! Ben Hz. Peygamber (s.a.)’in şöyle buyurduğunu işittim: ‘Halife için sadece iki yemek helaldir.

³⁰⁶ *Hilyetü'l-Evliya* c. I, s. 82, Beyrut 3. Baskı 1980.

³⁰⁷ *a.g.e.*, c. I, s. 81.

³⁰⁸ *el-Müntehâb*, c. 8, s. 58.

³⁰⁹ *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 8, s. 3.

Biri kendisinin ve ev halkının yediğidir, diğeri de insanların önüne koyduğudur.’ dedi.”³¹⁰

Ebu Ubeyde, Hz. Ali (k.v.) hakkında şöyle yazmaktadır: “O, belirlenmiş hisseleri (askerlerin ve devlet görevlilerinin maaşlarını) senede üç kere dağıttı. Daha sonra İsfahan’dan mal geldi. Bunun üzerine şöyle buyurdu: ‘Bunu dördüncü kez verilen miktar kabul edin. Ben sizin malınızın depocusu değilim. Bu malları, bir topluluk verdi, bir topluluk da aldı.’”³¹¹

Bir keresinde Efendimiz Hz. Ali (r.a.) bir hutbe okudu ve orada şöyle buyurdu:

“Ey insanlar! Kendisinden başka bir ilah olmayan Allah’a and olsun ki; ben sizin malınızdan, şundan başka ne az ne çok hiçbir şey almadım. (Gömleğinin yeninden, içinde güzel koku olan bir şişe çıkardı ve bunu bana bir köylü hediye etti.” dedi. Sonra devlet hazinesine gelerek; “Bunu alın.” dedi (şişeyi devlet hazinesine teslim etti) arkasından şu şiiri okudu:

“Yanında küçük bir tahta kutu olup da içinden her gün bir hurma çıkarıp yiyen kimse kurtulmuştur.”

Yerim oğlu Hübeyre anlatıyor. O şöyle dedi: Hz. Ali (r.a.)’nin oğlu Hz. Hasan (r.a.), Hz. Ali (r.a.)’nin vefatı üzerine bir keresinde hutbe okudu ve orada şöyle dedi:

“Ey insanlar! Dün sizden, maaşımdan ancak yedi yüz dirhem arttıran, bu parayla bir hizmetçi tutmayı isteyen, bunun dışında altın ve gümüş gibi hiçbir şey bırakmayan bir kimse ayrılmıştır.”³¹²

³¹⁰ a.g.e., c. 8, s. 3.

³¹¹ *Kenzü'l-Ummal*, c. 2, s. 20.

³¹² İbnu Ebi Şeybe'nin yazdığı *Kitabü'l-Fezail*, c. 12, s. 74. (Pakistan 1987).

Dünya nimetlerine yüz çevirmekten daha zor olan zühd ve takva çeşidi şeriatın emri ve kadı'nın kararı karşısında, insanı baş eğmeye ve memnuniyetle onu kabul etmeye razı edenidir. Özellikle karşı taraf müslüman olmadığı ve üstünlüğünü, devlet başkanlığını açıklama imkânı olmadığı bir sırada gösterilen zühd ve takva her şeyin üstündedir. Bu durum aşağıda anlatılan olayda açıkça göze çarpmaktadır. Hâkim, Şa'bi'den şöyle rivayet ediyor:

“Cemel Savaşı sırasında Hz. Ali'nin zırhı kayboldu. Bir adam buldu ve onu sattı. Biri onu bir Yahudide gördü ve tanıdı. Kadı Şüreyh'in mahkemesinde dava açıldı. Hasan (r.a.) ile kölesi Kamber, Hz. Ali (r.a.)'ye şahitlik yaptı. Kadı Şüreyh, 'Hasan yerine başka bir şahit getir.' dedi. Hz. Ali (r.a.), 'Hasan'ın şahitliğini kabul etmiyor musunuz?' deyince, Kadı Şüreyh, 'Hayır. Çünkü sizin, 'Baba hakkında evlâdın şahitliği kabul edilmez.' dediğiniz hatırımdadır.' dedi. Sonra Yahudiye, 'Bu zırhı sen al' dedi. Bunun üzerine Yahudi şöyle dedi: 'Müminlerin Emiri beni müslümanların kadısına getirdi. O ise onun aleyhine karar verdi, o da buna razı oldu. (Yani mevkiine ve yetkisine dayanarak zorla karar vermedi.) Vallahi ey Müminlerin Emiri siz doğru söylediniz. Bu zırh şüphesiz sizindir. Devenizden düşmüştü de onu ben almıştım.' Daha sonra kelime-i şehadet getirip iman etti. Hz. Ali (r.a.) zırhı, müslüman olan o kimseye bağışladı ve 700 dirhem mükâfat verdi. O kişi Hz. Ali (r.a.)'den ayrılmadı ve Sıffin Savaşı'nda şehit oldu.”³¹³

Bu zühdüne, Allah'tan korkusuna ve hiç taviz vermeyen dine bağlılığına rağmen, kendisinde hiçbir zaman katılık, ekşi yüzlülük, çehresinde ve alnında nefret ve asıklık eserleri görülmedi. O, katılığından ve sert mizacından dolayı kendisinden uzak durulan ve yanına yaklaşılmaktan korkulan kimselerden de değildi. Bunun aksine

³¹³ *Kenzü'l-Ummâl*, c. 4, s. 6.

son derece güler yüzlü, sevgi ve şefkatle insanları karşılayan biriydi. Yüzünde neşe ve sevimlilik parıltıları görölürdü. Onun kendine has güzelliklerini, özelliklerini anlatanlar şöyle yazmaktadır:

“O erkekçe bir yüz güzelliğine sahipti. Güler yüzlüydü. Aheste yürüyüşlü idi. Yere yumuşak basardı.”³¹⁴

Devlet Yetkilileri ve Müslümanlara Karşı Genel Tutumu

Genel valilerle ve devlet memurları ile ilişkisi işte böyle idi. Devrin lideri veya halifesinin bu derecede zühde bağlı olması ve azimet yolunu tercih etmesi, idarî makamdaki durumu açısından çok zordur. Valilerine tekrar tekrar şöyle tavsiyelerde bulunurdu:

“İnsanlara eşit muamele yapın, isteklerini sabırla dinleyin. Çünkü onlar müslüman vatandaşların sözcüleridirler. Hiçbir kimseyi ihtiyacını ortaya koymaktan men etmeyin ve ihtiyacını karşılamakta uzun süre beldeme zahmetine sokmayın. Haraçları alma yolunda, insanlara kışlık ve yazlık elbiselerini, üzerinde eşyalarını taşıdıkları hayvanlarını ve kölelerini satmak zorunda bırakmayın. Bir dirhem alacağız diye bir kimseye tek kırbaç dahi vurmayın.”

Haraç ve zekâtları toplayanlara verdiği öğütlerden bir kaç söz: “Zekât ve sadakaları almaya gittiğinizde, ciddiyet ve vakarla gidiniz. Onların arasına vardığınızda selâm veriniz. Bu selâmda kısaltma yapmayınız. Sonra onlara, ‘Allah’ın tayin ettiği vali ve halife, malınız içindeki Allah’ın hakkını sizden alayım diye beni size gönderdi. Mallarınız içinde, O Allah’ın valisine vereceğiniz bir hak var mıdır?’ deyiniz.

³¹⁴ *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 7/223.

“Bu söz üzerine eğer biri hayır derse, tekrar ona hiçbir şey demeyin. Eğer verirse, verdiği ile birlikte, onu korkutmadan, tehdit etmeden, sertlik göstermeden veya eziyete, sıkıntıya sokmadan çıkıp gelin. Gümüş ve altından verdiklerini kabul edin. Eğer o kişinin deve veya başka cins hayvan sürüsü varsa, iznini almadan onların bulunduğu yere gitmeyin. Çünkü onların içinden çoğu, şüphesiz onun malıdır. Eğer oraya giderseniz, birine musallat olan veya sertlik ve zorbalık gösteren bir kişi olursunuz. Hiçbir hayvanı ürkütmeyin ve onu korkutmayın. O hayvanların sahiplerine bu sırada kötü davranışta bulunmayınız. Ve malı (tahıl vs.) almak gerektiğinde onu, iki eşit ölçüdeki kapta bölüştürdükten sonra ona, ‘Bu ikiden birini kendine seç’ deyiniz, istediğini alsın, buna itiraz etmeyiniz. Sonra geri kalanı iki hisseye bölünüz ve ‘Bunlardan birini al.’ deyiniz. Hangisini alırsa alsın, karşı çıkmayınız. İşte böyle bölüştürüp giderken, Allah’ın hakkı olan paya sıra geldiğinde, onu Allah’ın hakkı kabul ederek alınız. Eğer sahibi geri almak isterse veya tekrar ölçmek isterse, sözünü kabul edip geri veriniz.”³¹⁵

Eğitici ve Islahatçı Halife Olarak

Hız. Ali (r.a.), Emevî ve Abbasî halifeleri gibi, devlet idaresinin mutlak hakimi veya onlar gibi sıra ile gelen bir halife değildi. Aksine o, Hız. Ebu Bekir ve Ömer (r.a.) ölçüsünde ve aynı yolda olan, müslümanların halifelerindendi. Gerçek manada müslümanların başkanı, eğitimcisi, öğreticisi ve yaşayış olarak bir örnek ortaya koyan, ahlakî ve dini meselelerin kontrolcüsü ve sorgulayıcısı idi.

İnsanların eğitimlerini, düşüncelerini ve davranışlarını, ne derecede İslâm öğretilerine ve Hız. Peygamber (s.a.)’in örnek kişiliğine (sünnetine) uyuyor diye kontrol eder ve nereye kadar bu örnekten uzaklaşmış ve sapmış olduklarını, onların ne ölçüde müslümanlara

³¹⁵ *Nehcü'l-Belâgu*, Beyrut, 16. Baskı 1967.

yenilmiş milletlerin ve fethedilmiş bölgelerin medeniyetlerinin, kültürlerinin etkisi altında kaldıklarına bakardı. İnsanlara namaz kıldırır, onlara öğüt verir, din konularını öğretir ve onların içinde din anlayışını ve duygusunu uyandırır. Allahu Teâlâ'nın müslümanların yaptıklarından neyi beğendiğini ve neyi beğenmediğini onlara anlatırdı. Mescide oturur, insanlar yanına gelir, kendi meselelerinde akıl danışırlardı. Biri dinî bir mesele sorarsa onu anlatır, dünya meselelerinde doğruyu gösterir, tavsiyede bulunurdu. Çarşı pazarda dolaşır, insanlar alış veriş yaparken onları kontrol eder, onlara nasihat ederek, "Allah'tan korkun, ölçü ve tartıyı tam yapın, insanların hakkını yemeyin." derdi.

Kendi şahsına ait meselelerde son derece tedbirli davranırdı. Mevkiinden ve aile, soy üstünlüğünden hiçbir zaman faydalanmaz, onu istismar etmezdi. Çarşıdan bir şey satın alması gerektiğinde, dükkân sahiplerinden ve satıcılardan kendisini tanımayanları arar bulur ve onlardan satın alırdı. Kendisine Müminlerin Emîri olduğundan dolayı özel davranan birinin bu hareketinden hiç hoşlanmazdı. İnsanlar arasında sözüyle, hareketiyle, davranışıyla toplanmalarında eşitlik sağlamaya bütün gücüyle çalışırdı. Valilerinden ve görevlendirdiği kimselerden böyle davranmalarını ister, bölgelerin genel valilerinden de bunu beklerdi. Onları şiddetle kontrol eder ve o genel valilerin halka nasıl davrandıklarını görüp bildirsinler diye ara sıra aniden kontrol edecek kimseler gönderirdi. Tayin ettiği valiler ve memurlar üzerinde otoritesi vardı. Gerekliğinde zorla anlatma ve azarlama yoluna da giderdi. O valilere ve memurlara yazdığı mektuplar, bu şekilde davrandığına şahittir.³¹⁶ Onlar arasında öyle bir takım mektuplar daha vardır ki, üslubu ve tarzı, o asrın yazılarını okumuş olan zevk sahibi tenkitçileri o sözlerin kesinlikle Hz. Ali'ye ait olduğu hususunda tatmin eder.

³¹⁶ *Nehcü'l-Belâga*'da bu çeşit bazı mektuplar vardır.

Müminlerin Emiri, memurlarını ve idarecilerini sadece kanun çizgisi içinde sorgulamaz, sadece şeriat ve fıkıh hükümleri ile yetinmez, onların ahlâk ve yaşayışlarına da bakardı. Eğer onların yaşayışlarını ve ahlâklarını, Allah'tan korkan valilerin yaşayış ve ahlâkından uzak görürse veya Hz. Peygamber (s.a.s.)'in güzel örneğine ve Raşid Halifelerin hareket tarzlarına aykırı olduğuna şahit olursa, bunun üzerine de sorguya çekerdi.

Bu konuda şöyle bir olay vardır:

Efendimiz Ali (r.a.)'ye haber geldi ki; Basra'ya tayin ettiği Huneyf oğlu Osman, bir yemeğe çağırılmış, oraya gittiğinde kendisine aşırı iltifatlar yapılmış ve bu davette İslâmî eşitlik göz önünde tutulmayarak, fakir ve sade insanlar göz ardı edilmişti. Müminlerin Emiri bunu haber alınca bir mektup gönderdi. Orada şöyle diyordu:

“İmdi! Ey Huneyf oğlu, Basralılardan birinin seni yemeğe davet ettiğini, senin de hemen oraya ulaştığını, senin için çeşit çeşit ve büyük taslar dolusu yemekler getirildiğini haber aldım. Sen, yoksul, kalabalık ailesi olan insanların göz ardı edilerek, zengin insanların çağrıldığı davete düşünmeden gittin. Bu çeşit davetlerde çiğnediğin şeyin ne olduğuna dikkat et. Onda eğer şüpheli bir mal varsa, onu boğazından indirme. Temiz ve helal olduğuna kesinlikle inandığını ancak ye.”³¹⁷

Hiz. Ali (r.a.)'ın İdare Tarzı ve Bu Konuda İnsaflı Söz

Hiz. Ali (k.v.)'nin devlet idaresinin, hükümet düzeninin ve siyasetinin etrafında döndüğü eksen; İslâm ilkelerinin ve değerlerinin siyasi ve idari menfaatlara üstün tutulması, Peygamberlerin hali-fesi olma ruhunun ve Hulefa-i Raşidin usûlünün korunması idi.

³¹⁷ a.g.e., s. 416-417.

Halife her şeyden önce İslâm'ın davetçisi, İslâm ahlâkının örneği ve müslümanlar için bir ölçü ve model kabul edilir. Onun sadece devlet başkanı ve müslümanların lideri olması yeterli değildir. Bu bakımdan o (Hz, Ali), bu tarzı devam ettirmeye ve bu ölçünün değerini korumaya bütün gücü ile hazırды. Bu yönü, bütün diğer siyasi gözetimlere ve idari işlere üstün tutulmasına, bunun karşılığını ödemek gerekse de tamamen hazırды. Nitekim bu yolu, tarzı, sistemi, canlı tutmak için çok ağır bir bedel, çok kıymetli karşılık ödemesi gerek-ti. O bunu severek, memnuniyetle ödedi. Bunun üzerine de vicdanı huzur buldu.

Prof. Mahmud Akkad, çok güzel bir şekilde, Hz. Ali ile Hz. Muaviye (r.a.) arasındaki anlaşmazlıkları açıklarken şöyle yazmaktadır:

“Bu anlaşmazlıklar, bu aykırı görüşler, iki insanın arasında değil de, iki idare tarzının arasındaydı. Ve eğer yeni deyimle söylemek gerekirse, bu anlaşmazlık iki düşünce ekolünün farklı bakış açılarıydı.

Mesele (önderliğini Hz. Ali'nin yaptığı) İslâm halifeliği ile, (önderliğini Hz. Muaviye'nin yaptığı) saltanat tarzı ve devlet idaresi arasında bir çatışmaydı.”³¹⁸

Müminlerin Emiri Hz. Ali (r.a.)'nin devlet idaresi, Raşid Halifeliğin önemli bir halkasıydı. Hz. Muaviye (r.a.)'nin devlet idaresi her ne kadar Raşid Halifelerin halifelik tarzı değil idiyse de adaletli devlet idaresinin çok güzel bir örneği idi. Onun devlet idare tarzı, İslâm'ın belirlediği çizginin dışında değildi. Merhum Şah Muinüddîn Ahmed Nedevî şöyle yazıyor:

“Emir Muaviye'nin devlet idaresi bir kişinin idaresi idi. (Mutlakiyet, monarşi idi.) Bu idare tarzını güçlendirmek ve devam ettirmek

³¹⁸ *el-Abkariyatü'l-İslâmiyye*, s. 982.

için her mümkün tedbiri ve yolu deniyordu. Fakat hiçbir durumda onun ayağı, dünyevî hakimiyet açısından normal çizginin dışına çıkmadı. Çok sabırlı ve zorluklara katlanır bir yapıdaydı. Yumuşak başlılığı, kabul edilmiş tarihî gerçeklerdendir. Karşıtları bile onun sabır ve tahammülünü itiraf ederlerdi. Ünlü Şîî tarihçi İbnü Taktan şöyle yazıyor: “Muaviye, yumuşak başlılık gösterilmesi gerektiği yerde yumuşak başlılıkla, sertlik gösterilmesi gerektiği yerde sertlikle hareket ederdi. Fakat yumuşak başlılık yönü üstündü.” Onun bu yumuşak başlılığına dair pek çok olaylar; Fahrî, Taberî ve diğerleri tarafından nakledilmiştir. Sertlikle davranmaya mecbur olmadığı sürece sertlikle hareket etmezdi. Bu konuda onun prensibi şuydu: “Kırbacımın işi çözdüğü yerde kılıcımı kullanmam. Dilimin meseleyi çözdüğü yerde de kırbacımı kullanmam. Eğer benimle insanlar arasında kıl kadar bile bir bağ kurulmuşsa, ben onu koparmam... İnsanlar onu gerginleştirirse, ben onu gevşetirim. Onlar gevşetince de ben çekerim.” (Yakubî, II S. 83)³¹⁹

Bu ihtilafın ve bu sistemin birbirinden ayrı görüşlerinin sonucunun karşımıza koyduğu iki ayrı grup, iki ayrı zümre idi. İkisi de kendi tabîî ve doğuştan gelen eğilimlerine uygun olarak hareket ediyordu. Bu iki grubun meydana gelmesinin sebebi, zamanın değişmesi, müslümanların yeni yeni toplumlarla karşılaşması ve bu toplumların tesirleri altında kalmalarıydı. Bir ölçüde de Peygamber döneminin uzaklaşmış olmasıydı. Doğrudan doğruya Peygamber okulundan ilim ve feyz alarak, Allah'tan korkan bir toplum kurmuş olan birinci sıradaki insanların hemen hemen tükenmiş olmasıydı.

Bu gerçeği çok ince bir sezgi ile Prof. Akkad görmüş ve özlü anlatışıyla açıklamıştır. Şöyle yazıyor:

³¹⁹ *İslâm Tarihi*, c. II, s. 35 10. baskı.

“Ali (r.a.) dönemi, o dönemden önce geçip gitmiş insanların bambaşka insanlar olması, daha sonra gelen insanların da, daha değişik türden insanlar olması bakımından farklı bir dönemdi. O dönem Ali (r.a.)’nin üzerinde yürümesi gereken yolda, hiçbir yere sapmadan yürüdüğünden dolayı tuhaf değildi. Aksine o dönem, ne tamamen yıkılıp harap olmuş, ne de her bakımdan sağlam duran bir bina gibi idi.”

Bu iki sistemin çatışması; devrin, zamanın gereklerinin çatışması idi. İnsan karakteri ve yaratılış kanunu açısından, İslâm toplumunda kademe kademe ortaya çıkan değişimler, Hz. Muaviye’ye yaradı. Onun ordusunda ve onun idaresi altında bulunan bölgenin sınırları içinde, güven, sükûn vardı. Dönemin ve bölgenin başkanına itaat duygusu ve coşkusu vardı. Hz. Ali (r.a.)’nin idaresi altındaki yerlerde ise; yukarda da anlatıldığı gibi, iki ülkenin eskiden beri süregelen olaylardan dolayı kargaşa ve başına buyrukluğ vardı. Maddî menfaatleri elde etme fırsatlarına sahip olan, isteklerini elde etmede tamamen çekingesiz olan, karşıdaki ordunun yararlandığı şeylere özlem vardı.

Prof. Akkad şöyle yazıyor:

“Sosyal düzenden memnun olan Şam ve civarı Ebu Süfyan oğlu Muaviye’nin payına düştü. Öbür tarafta, sosyal düzenden bıkmış olan Arap yarımadasına dağılmış olan bir insan topluluğu ise Hz. Ali’nin payına düşmüştü.”³²⁰

“Bu bakımdan mesele; bir tarafın üstün gelip zafer elde etmesi ile bitecek olan Hz. Ali (r.a.) ile Hz. Muaviye (r.a.) arasında bir konuda anlaşmazlık meselesi değildi. Mesele, birbiri ile çatışan iki sistem ve birbiri ile yarışan iki bölge ve birbirine zıtlamış iki grup arasında yan yana giden iki ayrı sistemin ve devlet düzeninin uyuş-

³²⁰ *el-Abkariyatü’l-İslâmiyye*, s. 869.

mazlık meselesi idi. Bir grup, prensipte hiçbir yumuşama ve taviz kabul edemezdi. Ve içinde çatışma ve huzursuzluk vardı. Diğer grup ise, hangi devlet idaresi gelmiş olursa olsun ve hangi sistem kurulursa kurulsun, onun önünde baş eğen ve onu korumaya, devam ettirmeye çalışan bir topluluktur.”³²¹

Hız. Ali (r.a.)'nin İdare ve Siyaseti, Şahsına Yakışan Bir İdare İdi

Bu iki görüş ve sistem çatışmasının sonuçları olarak ortaya çıkanlar arasında; bir tarafta güven ve düzen vardı, diğer tarafta huzursuzluk ve başıboşluk vardı. Bir tarafta emre uyup itaat etme ve disiplin vardı, diğer tarafta kaytarma ve disiplinsizlik vardı. Bu durum çok ağır sonuçlar ortaya çıkarmıştı. Efendimiz Hz. Ali (r.a.) büyük sıkıntılara, ızdıraplara katlanmasına, Hz. Muaviye (r.a.)'nin de rahatlık, huzur, güven ve halk tarafından bağlılık ve destek elde etmiş olmasına rağmen ortada duran gerçek şudur ki; Hz. Ali (r.a.)'nin idare ve siyaseti, onun şanına ve şahsına yakışan bir idare idi, onun seviyesine, yüceliğine uygundu. Başka bir tarzda olması da mümkün değildi.

Prof. Akkad, büyük bir adalet, anlayış, ahlâkî cesaret ve tarihi dürüstlikle, bunu şöyle ifade etmektedir:

“Hz. Ali (r.a.), halifeliğinin daha ilk gününden itibaren, en üstün ve uygun idareyi, siyaseti seçmişti. Onun dışında başka bir devlet idarecisi olamazdı. Hz. Ali'yi tenkit edenler ve bazı tarihçiler, onun idare ve siyasetini göstererek, sonra da deliller ileri sürerek diyorlar ki; “Eğer o, başka bir politika seçseydi, bu zorluklarla, bu felâketlerle karşılaşmaz ve daha sonra ortaya çıkan kötü durum

³²¹ a.g.e., s. 892.

başına gelmezdi. Halbuki iyice incelendiğinde görülür ki Hz. Ali (r.a.)'nin siyaseti, idare tarzı en uygun olanıydı.”³²²

Tek ölçüyle bütün insanları ölçüp tartan ve liderlerin göz önünde bulundurdıkları, zaman farkını, eğitimi, inancı ve değerleri unutan tarihçiler ve tenkitçiler, Hz. Ali'ye karşı çıkarak; “Eğer Hz. Ali (r.a.), Şam Valiliğinden Hz. Muaviye'yi azletmede acele etmeseydi ve Sâ'd oğlu Kays'ı Mısır Valiliğinden almasaydı, Hz. Osman'ın katillerini teslim etseydi, bir de Hakem tayin etmeyi kabul etmeseydi; sabırla, cesaretle ve bütün bir iman gücüyle yaptığı savaşlardan kurtulmuş olurdu, başına gelen belâlardan, sıkıntılardan korunmuş olurdu.” demektedirler.

Fakat Prof. Akkad, durumların ve olayların sonuçlarını çok ince bir görüşle değerlendirerek, bu görüşe katılmamakta ve büyük bir açıklıkla şöyle yazmaktadır:

“Hz. Ali (r.a.)'nin bu idaresinin sonucuna değişik zaviyelerden bakınca, karşımıza açıkça çıkan durumun şu olduğunu görüyoruz: Eğer onun davranışı başka bir tür idarî sisteme göre olsaydı, başarılı olması kesin değildi, tehlikelerden de kurtulmuş olmazdı. Aksine bana göre, başarı ümidi daha da zayıftı. Eğer o, değişik bir idare uygulasaydı, sonucu daha da tehlikeli olur, iyi niyetten ve şûra çizgisinden dışarı çıkardı.”

Akkad, daha açık ve kesinlikle şöyle diyor:

“Hz. Ali (r.a.)'yi tenkit edenler ister onun çağında yaşamış olsunlar veya daha sonra yaşamış olsunlar, Hz. Ali'nin benimsediği idare tarzının dışında başka bir yol seçme imkânı olup olmadığını, kendi kendilerine sormayı hiç düşündüler mi? Ve benimsediği yoldan başka bir yolu tercih etseydi de o yaptıklarını yapmasaydı,

³²² *a.g.e.*, s. 981.

karşılaştığı o durumlardan daha iyi bir sonuçla karşılaşp karşılaşmayacağını kendi kendilerine sormayı hiç düşündüler mi?”³²³

O, diğer bir yerde şöyle yazıyor:

“Biz tekrar dönüyor ve diyoruz ki: Eğer o çokça cin fikirliliğe ve düzenbazlığa sahip olsaydı, yine de bunların kendisine uyan olmayacaktı. Çünkü ya Raşid Halifelik sisteminin veya saltanatın (babadan oğula geçen sistemin) devam edeceği kesindi.”³²⁴

Efendimiz Hz. Ali (r.a.)'nin ve Hz. Muaviye (r.a.)'nin benimstedikleri bu iki sistem, tabii ve normal olarak kendi halifesini ve icra makamındaki kişisini seçme konusunda da farklı olmayı gerektiriyordu. Hz. Ali (r.a.) konuyu, şûra meclisine havale etti ve büyük oğlunu halife adayı göstermedi. Halbuki o (büyük oğlu Hasan), Peygamber (s.a.)'in torunuydu, onun çok sevdiği bir kimseydi. Hz. Peygamber (s.a.), onun hakkında şöyle buyurmuştu:

“Bu benim oğlum, şüphesiz liderdir.”

Hz. Ali (r.a.)'dan, son nefeslerini verirken; “Ey Müminlerin Emiri! Yerinize birini bırakmayacak mısınız?” diye sorulduğunda, “Hayır, fakat Hz. Peygamberin sizi bıraktığı gibi, ben sizi serbest bırakıyorum.” buyurdu. Oradaki insanlar, “Milletini başsız, lidersiz bıraktığından dolayı Allah'a ne cevap vereceksin?” deyince, Hz. Ali (r.a.):

“Ben Allahu Teâlâ'ya, “Sen ne zaman istediysen o zaman beni halife yaptın. Beni bu dünyadan kaldırdığında, onları sana havale ediyorum, istersen onların durumunu düzelt, istersen karma karışık et!” diye arz edeceğim.” dedi.³²⁵

³²³ a.g.e., s. 915.

³²⁴ a.g.e., s. 930.

³²⁵ el-Bidaye ve 'n-Nihaye, c. 7, s. 324. 236.

Fakat Ebu Süfyan oğlu Muaviye (r.a.), kendisinden sonra devlet idaresini babadan oğula geçen miras olarak kabul eden sistemi uyguladı ve oğlu Yezid'in halife olması için halktan biat aldı.

HZ. Muaviye Hakkında Bir Kaç Söz

Tarihî gerçekleri ve özellikle Hz. Osman'ın şehit edilişinden sonra ortaya çıkan ve İslâm toplumunu saran iç ve dış etkilere gösterilen tepkilerin sürdüğü o karmaşık dönemi göz önüne alarak incelediğimizde, karşımıza çıkan şey şudur: Hz. Muaviye (r.a.), insanların psikolojisini tanıma yeteneğine ve uzun süre devlet idaresinde bulunma tecrübesine sahipti. Bu yetenek ve tecrübe ona, kendisini meydana getiren parçalar arasında değişiklik meydana gelmiş olan ve çeşitli problemlerle, zorluklarla karşı karşıya gelmiş olan o günkü İslâm toplumuna önderlik ve geniş İslâm ülkesine başkanlık yapmanın daha önceki üç halifenin bütün güçleri ile uyguladıkları prensip ve tarzlar ile imkânsız olacağını gösterdi. Hz. Muaviye (r.a.)'nin; zamanın gereğinin, İslâm ülkesini tehlikelerden korumak olduğuna, huzur ve sükûnu ayakta tutmak, fetihlerin ve akınların sürdürülebildiği yere kadar sürdürülmesine ve bunun uğruna eğer babadan oğula geçen, bir kişinin emri altında ama adaletli bir devlet idaresi kurulması gerekiyorsa, bunda hiçbir sakınca olmadığına gönlü yattı. Devlet düzenlemesinde, devleti yürütme tarzlarında ve halkla ilişkiler prensibinde toleranslı hareket edilmesine, eğer şartlar gerektiriyorsa, bunda hiçbir zarar olmayacağına inandı. Büyük bir imparatorluk haline gelmiş olan ve çeşitli milletleri, kültürleri ve çeşitli dinlere inananları kapsayan bir ülkede, akıllıca ve yumuşaklıkla meseleler çözümlenirse, İslâm'ın dışına çıkılmayacağına, karşılaşılan zorlukları çözmede, tedbirli davranıştan ve o anda işe yarayan formüllerden yararlanılmasına, zaman ve bölge farklarının göz önüne alınmasına inanmıştı. Bu bakımdan idaresini, askerî ve idarî

bir müslüman lider olarak kurdu. Hz. Peygamber (s.a.) Efendimiz bunu önceden haber de vermişti:

“Peygamberlik modeline uygun halifelik, otuz sene sürecektir. Ondan sonra Allah, ülkeyi (bİR başka rivayete göre ülkesini) istediğine verecektir.”³²⁶

HZ. Muaviye'nin kendisi de, kendi devlet idare tarzının, üç halife, yani HZ. Ebu Bekir, Ömer ve Osman (r.a.)'ın halifeliği gibi Raşid Halifelik olduğunu iddia etmiyordu. O, açıkça bir Melik = sultan olduğunu, bir imparatorluk reisi olduğunu, şüphesiz kendisinden sonra gelen idarecilerin ve devlet reislerinin hareket tarzlarına bakarak kendisinin değerinin anlaşılacağını ve açık farkın belli olacağını söylüyordu.³²⁷

Meşhur tarihçi Mes'udî, onun günlük çalışmalarını ve her gün tekrarladığı düsturlarını anlatırken şöyle yazıyor:

“Gece ve gündüz 24 saat içinde 5 kere genel görüşmesi, herkesin kendisi ile görüşebileceği belirlenmiş zamanı vardı. Sabah namazını bitirince oturur, önceki günün olaylarını dinler, sonra evine gider, Kur'an-ı Kerim'den bir bölüm okurdu. Sonra makamına giderek, devlet idaresi ile ilgili emirlerini verir, arkasından dört rekât namaz kılar ve belli vazife sahibi insanların yanına gelmesine izin verir ve onlarla görüş alış veriş yapardı. Ardından devlet danışmanları gelirler ve o gün yapılacak işleri haber verirlerdi. Daha sonra kahvaltı yapar, ondan sonra bir kere daha evine çekilir,

³²⁶ Ebu Dâvud *Sünen*'inde Cemhan oğlu Said'den şöyle rivayet edilmiştir: Sefine bana, HZ. Peygamber'in şöyle buyurduğunu söyledi: “Halifelik sistemi benim ümmetimde 30 sene sürecektir. Ondan sonra krallık (saltanat) sistemi gelecektir.” Sonra Sefine bana dedi ki; “Ebu Bekir, Ömer ve Osman (r.a.)'ın halifelik sürelerini topla, sonra Ali'nin halifelik süresini topla.”. Biz de bunları topladık, otuz sene olduğunu bulduk.

³²⁷ *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, 8/146-153.

daha sonra dışarı çıkardı. Mescide kürsü konulur ve yanına, zayıf, çölde yaşayan bedevi, çocuk, kadın ve kimsesiz insanlar gelirdi, o da, ‘Bunlara dikkat edin ve gönüllerini yapın!’ buyururdu. Biri, ‘Bana haksızlık yapıldı.’ derse, ‘Bunun durumunu inceleyin!’ der, hiç kimse kalmayınca oradan ayrılırdı. Sedire oturur, ‘İnsanları durumlarına göre içeri alın.’ diye emreder, herkes oturunca da şöyle derdi: ‘Arkadaşlar! Kendileri gelemeyen kimselerin ihtiyaçlarını ve meselelerini bize bildirin. Bunun için Allahu Teâlâ size izzet bahsetmiştir.’ Sonra her birinin işine ve ihtiyacına uygun olarak emirler verirdi. Her gün değişmeyen programı işte buydu.”³²⁸

Şunda şüphe yoktur ki, Hz. Muaviye döneminde İslâm ve müslümanlar zafer ve fetihler kazanmışlardır. İslâm, bir çok yer fethetmiş ve alanı genişlemiştir. Hz. Muaviye, gazveleri, İslâm usûlü savaşları devam ettirmiş, deniz ve kara yolları ile fetihler çizgisini, daha önce müslüman fatihlerin ayak basmadıkları yerlere kadar ulaştırmış, Atlantik Okyanusu’na kadar olan ülkeleri feth etmiştir. Onun Mısır Valisi, Sudan’ı İslâm imparatorluğuna katmış, deniz donanması büyük ölçüde onun zamanında hazırlanmıştır. O, bu işe çok önem vermişti, hatta donanma gemilerinin sayısı binlerle ifade ediliyordu. Bütün bu gemiler silah ve askerlerle doluydu. O, donanmayı çeşitli bölgelere gönderir, onlar da başarılı olarak dönerlerdi. Donanma aracılığı ile ele geçirilen yerler arasında, Kıbrıs adası ve Ege adalarından bazıları ile Rodos adası da vardı. Kışın giderek savaşan bölümüne “el-Şevâti”, yazın sefer yaparak akın eden bölümüne de “el-Savâif” denen ve kara bölgelerini feth etmek için bir ordu meydana getirmişti. Bu akınlar kesintisiz sürüyordu. Müslümanların sınırları güven altındaydı. Hz. Muaviye H. 48 yılında, karadan ve denizden İstanbul’a saldırarak orayı feth etmesi için büyük bir ordu

328 *Mürûc el-Zeheb ve Meâdin el-Cevher*, Mes’udî c. 2, s. 51-52. Ezher baskısı, Mısır H. 1303.

hazırlamıştı. Ama şehrin surları çok sağlam olduğundan ve bulunduğu yerin ele geçirilmesi çok zor olduğundan, bir de Rum ateşinin donanmayı mahvetmesinden dolayı, saldırı başarılı olamamış, İstanbul fethedilememişti. Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr, Ebu Eyüb el-Ensârî (r.a.) ve Hz. Muaviye'nin oğlu Yezid, bu savaşa katılmışlardı. Hz. Peygamber (s.a.)'in mihmandarı (Medine'ye hicretinde evinde misafir eden) Ebu Eyüb el-Ensârî Hazretleri, işte o surların civarında vefat etmiş ve yine o surların yakınında bir yere defnedilmiştir.

Hz. Muaviye'nin döneminde ve onun idaresi sırasında, müslüman komutan Ukbe b. Nafi Afrika'ya girdi ve Berber Kabilelerinden müslüman olanlar, gelip onun ordusuna katıldılar. Kayravan'da, kendine bir merkez ve bir askeri kışla kurdu. Çok sayıda Berberi, müslüman oldu ve müslümanların ülkesinin yüzölçümü genişledi.³²⁹

Hz. Muaviye (r.a.)'de, onun İslâm'ı ve müslümanları çok sevdiğini belirten ve din çatısını devam ettirmek isteyen, onu savunduğunu gösteren pek çok özellikler, güzellikler vardır. Onun uzak görüşlülüğünden ve idari işlerdeki derin sezgisinden başka, içinde din gayreti ve gerektiğinde İslâm ve müslümanlar için faydalı olanı tercih etme yeteneği vardı. Bu noktada onun üstün politikasını ve din gayretini gösteren, içinde İbni Kesir'in de bulunduğu bir çok tarihçilerin anlattığı, zikredilmeye değer çok büyük bir kahramanlığı ve başarısı vardır. İbni Kesir şöyle yazıyor:

“Hz. Muaviye'nin devleti ve idaresi, Bizans imparatorluğu için bir tehlike halini aldığından ve Şam ordusu onun ordularını yenerek perişan ettiğinden dolayı Bizans imparatoru, onunla savaşmak istediğini gösteren bir takım hazırlıklar yapmaya başladı. Hatta

³²⁹ Geniş bilgi için bkz. *Tarih el-Ümem el-İslâmiye*, Şeyh Muhammed Hudari ve *el-İntikâd âlâ - Tarih-i İslâmi*, Corci Zeydan Şibli Numânî'ye bakınız.

Hız. Muaviye'nin, Hız. Ali ile savaşmakla meşgul olduğunu görün-
ce, büyük bir ordu ile birlikte yakın bir bölgeye kadar geldi ve Hız.
Muaviye'yi tahrik etti. Bunun  zerine Hız. Muaviye ona şöyle yazdı:

“Vallahi eğer sen olduğun yerde kalıp da, ey mel'un, memle-
ketine dönmezsen, benimle amcamoğlu (Ali (r.a.)) aramızda bir-
leşiriz de seni bütün topraklarından dışarı atarız. Bütün genişliğine
rağmen yeryüzünü sana dar getiririz.”

Bizans imparatoru bunu duyunca korktu ve karşılıklı saldır-
mazlık talep etti.

O Günkü İşl m Toplumuna Bir Bakış

Okuyucuların yukarda okudukları ve kanlı savaşlara sebep olan
bu anlaşmazlıkları üzüntü ve ıztırapla zikrettikten sonra, itiraf edil-
mesi gereken bir gerçek ve üzerine ışık tutulması gereken bir yön
daha vardır ki, o da şudur:

Ortaya çıkan bütün anlaşmazlıklar ve savaşlar, devlet adamları,
yöneticiler, valiler, üst düzey yetkililer ve onların askerleri ile
sınırlı idi. Ama iş İşl m toplumuna gelince; vahiy ve peygamberlik
topraklarından başlayarak, İşl m'ın idaresi altına girmiş olan en son
sınırlara kadarki bölgelerde kurulmuş olan toplum veya o toplumu
teşkil eden grupların hepsi, dine göre hayat sürüyorlar, farzlara ve
vaciplere bağlı bulunuyorlardı. O dönemin müslümanlarının içinde,
Hız. Peygamberin sünnetine göre yaşama duygusu vardı. Kur'an ve
sünnetle sabit olan şeyleri uygulama hevesi vardı. Onların gönül-
lerinde, dindarlara, hadis ve fıkıh  limlerine, fetva ve hükümleri
bildiren bilginlere saygı vardı, İşl m prensiplerinin üstünlüğü var-
dı. Cuma ve cemaatle namaza önem verilirdi. Haccın yapılış zama-
nında, onun prensiplerinde kıl payı ayrılık veya değişiklik yoktu ve
o, halifenin tayin ettiği bir emirin başkanlığında yerine getirilirdi.
Cihad bütün hızı ile sürüyordu. Okunan Kur'an-ı Kerim sesleri ile

feza cınlıyordu. Gönüller onun ayetleri ile yumuşuyor, gözler onunla ıslanıyordu. Din ve şeriat hükümlerinde hiçbir bozulma ve değişme olmamıştı.

İslâm toplumu kendi zaafı yüzünden bazı sarsıntılar geçiriyor idiyse de o günün bütün diğer toplumlarından, Hristiyan, Yahudi, Mecusî ve Brehmenî toplumlardan, Allah'a yönelişte, O'na bel bağlayıp baş eğmekte, ahiret korkusu ve öldükten sonraki hayata ve sorumluluklara kesin inanma konusunda, çok daha üstündü. Alenî ahlâksızlıklarda, ahlâksızca görüntülerde, maddeye tapmakta, ihtiyaçtan fazla mala ve mülke önem vermekte diğer toplumlarla kıyaslanınca, çok daha fazla temizdi. Her şeyi sadece menfaat ve nefsanîyet terazisinde tartan bir toplum da değildi. Bütün bunlar hiçbir değiştirilmeyi, bozulmayı içine almayan ve asla yok edilemeyen Allah'ın kitabı Kur'an-ı Kerim'in sonucu idi. Yine bütün bunlar, Hz. Peygamber (s.a.)'in hadislerinin, Peygamber örneğini incelemenin, Raşid Halifelerin hayatlarını, Sahabe-i Kiram'ın hallerini incelemenin bir sonucu idi. Şehitlerin, mücahitlerin hayat maceralarını okumanın, okutmanın ve dinlemenin, dinletmenin sonucu idi. Dahası; toplumu İslâm sistemi üzerinde tutan, yürüten, her devirde mevcut bulunan, iyiliği emredip kötülükten men eden, Allah yoluna çağıranların gayretlerinin sonucu idi. Allah'tan korkan ve dünyayı değersiz kabul edenler sürekli var olmuşlardır, İslâm'ın manevî azameti kalplerde daima yerini korumuştur. Bütün bunlar, Allahu Teâlâ bu dini korumaya, onu devam ettirmeye karar verdiğinden ve Allah yoluna çağıran bu ümmetin kıyamete kadar devam edeceğinden dolayıdır:

“Şüphesiz biz, bu zikri (Kur'an-ı Kerim'i) indirdik ve ancak biz onu koruyucuyuz.” (Hicr Sûresi, 9)

“Ve aynı şekilde biz sizi orta bir ümmet kıldık, insanlar üzerine şahitler olasınız diye ve peygamber size şahit olsun diye.” (Bakara Sûresi, 143)

Kur'an-ı Kerim bu ümmetin kıyamete kadar devam edeceğini garantilemiştir. Çünkü bu dinin, yerini tutacak bir karşılığı ve alternatifi yoktur. Müslümanlar her devirde Allah yoluna çağırma ve Allah yolunda cihat etme vazifesini îfâ edegelmışlerdir. İslâm ümmeti amel ve inanç bakımından diğer milletlerden her zaman daha iyidir. Daima kendilerinin açığını kollayan düşmanlarını, Allah galip getirmemiştir. Merkezi İstanbul olan Hristiyan Bizans imparatorluğu ve Avrupa'nın Hristiyanlığa bağlı kıtası, müslümanları kendi aralarında savaşlarla meşgul ederek ve onların siyasî çekişmelerinden yararlanarak, daha önce müslümanların feth ettikleri ülkeleri, Suriye, Mısır ve kuzey Afrika ülkeleri gibi memleketleri tekrar kendi nüfuzuna sokmaya çalışıyorlardı ama muvaffak olamadılar ve askerî, idarî baskıları umdukları neticeyi vermedi.

Tarihçi İbni Cerir Taberî, Hicrî 35. yılın olayları konusunda şöyle yazıyor:

“O sene Hirakl'ın oğlu Konstantin, 1000 gemi ile birlikte müslümanlara saldırmaya karar verdi. Allah bu orduya bir azap tufanı indirdi ve o tufanla, bütün silahları, güçleri suya gömüldü. Kraldan ve yanında bulunan küçük bir topluluktan başka herkes mahvoldu. Kral, Sicilya'ya gelince kendisine bir hamam yapıldı, içine girdiği anda insanlar onu öldürdüler ve “Bizim adamlarımızı ölüme gönderen sen oldun” dediler.”³³⁰

³³⁰ *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 7, s. 228, Mısır baskısı.

Dokuzuncu Bölüm

CENNET GENÇLERİNİN BAŞLARI HZ. HASAN VE HÜSEYİN (R.A.)

Ebu Talib Oğlu Ali Oğlu Hasan (r.a.)

Hasan b. Ali b. Ebu Talib, Hz. Peygamber (s.a.) in kızı Hz. Fatıma (r.a.)'nın büyük oğlu, Resûlullah Efendimizin gönlünün sürûrû idi. Yaratılmışlar içinde Allah'ın elçisine en yakın ve en çok benzeyendi. Doğru rivayetlere göre doğumu Hicretin 3. yılında olmuştur. Kuvvetle tahmin edildiğine göre Şaban ayının ortasında, bazılarına göre ise Şaban ayının sonunda, Ramazan ayından bir iki gün önce doğmuştur.

Hz. Peygamber Efendimiz onu pek çok severdi. O bebek-ken Allah'ın elçisi Peygamber Efendimiz, ara sıra onun yüzünü ve dudağını öper, ara sıra da onun dilini mübarek ağzına alır ve öperdi. Bazen kucağına alır, bazen göğsüne ve karnına oturturdu. Bazen de öyle olurdu ki, Hz. Peygamber secdede iken Hz. Hasan onun mübarek sırtına binerdi. Peygamberimiz sadece secdeden kalkıp otur-

mazdı, hatta onun hatırına secdeyi daha da uzatır, ara sıra kendisi ile birlikte minbere çıkarırdı.³³¹

Zührî, Hz. Enes (r.a.)'den, Hz. Ali oğlu Hasan'ın, Hz. Peygamber'e çok benzediğini rivayet etmiştir. Hanî (r.a.), Hz. Ali (r.a.)'den, Hasan'ın göğsünden başa kadar Hz. Peygamber'e, Hüseyin'in ise mübarek ayaklarından göğsüne kadar Hz. Peygamber'e benzediğini nakletmiştir.³³²

Hz. Ali (r.a.)'nin kalbinde, oğlu Hz. Hasan'ın büyük bir değeri vardı. Hz. Ali (r.a.) onu yüceltir, bir nevi ona saygı gösterirdi. Bir gün Hz. Ali, oğlu Hasan'a, "Bir ara sen konuşsan da ben de seni dinlesem." buyurunca, o şöyle cevap verdi: "Sizin karşınızda ağzımı açıp konuşmaktan utanırım." Bir gün Hz. Ali (r.a.), Hz. Hasan'ın göremeyeceği bir yere oturdu. Hz. Hasan (r.a.) insanlara hitaben bir konuşma yapıyordu. Hz. Ali (r.a.) onu dinliyordu. Konuşmasını bitirip gidince, Hz. Ali şu ayeti okudu: "Bunların hepsi de birbirinden gelme tek zürriyettir. Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir."³³³

Çok az konuşur ve çok kere susardı. Ama konuşunca da hiçbir kimse onun önünde dudak oynatamazdı. Davetlere az katılır, kavgalı gürültülü yerlere girmezdi. Hiçbir kimsenin işine müdahale etmez, kendisine baş vurulunca da meseleyi delilleri ile anlatırdı. Üç kere Allah yolunda malını ortaya koydu. İki defa yanında hiçbir şey kalmayacak şekilde, bütün malını dağıttı. 25 kere yaya hac yaptı. Kurban kesilecek hayvanları önünde yürüttürdü. Hz. Hasan (r.a.) ve Hüseyin (r.a.) bir ata binerler de, Abdullah b. Abbas Hazretleri onları görürse, hemen gidip yuları tutardı ve bunu kendisine şeref kabul ederdi. İkisinden biri Kâbe'yi tavaf etmeye çıktıkların-

³³¹ a.g.e., 8/33.

³³² Ahmed b. Hanhel rivayet etmiştir. (*İbni Kesir*, 8/33)

³³³ *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 8, s. 37.

da, onlara selâm vermek, onlarla musafaha yapmak için, insanlar şevkle üzerlerine öyle akın ederlerdi ki, neredeyse çiğnenme tehlikesi doğardı. Huzeyfe (r.a.)’dan, merfu ölçüsünde şu rivayet nakledilmiştir:

“Hz. Peygamber (s.a.), ‘Hasan ve Hüseyin cennet gençlerinin iki başıdır.’ buyurmuştur.

Yani Hz. Hasan ile Hüseyin (r.a.), cennette gençlerin en başında, onların lideri, efendisi olacaklardır. Bu hadisin başka senetlerde rivayetleri de vardır. Hem de bu konuda Hz. Ali, Cabîr, Büreyde ve Ebu Said (r.a.)’den de rivayetler vardır.

Sahih-i Buhârî’de, Ebu Bekir’in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

Hiz. Peygamber (s.a.)’i minber üzerinde gördüm; yanında, Ali oğlu Hasan (r.a.) da oturuyordu. Hiz. Peygamberimiz ise bir karşı-sındakilere, bir Hiz. Hasan’a bakıyor ve şöyle buyuruyordu: “İşte bu benim oğlum seyyiddir (liderdir, önderdir). Allahu Teâlâ’nın bunun aracılığı ile iki müslüman grup arasında sulh yaptıracağını umarım.”³³⁴

İmam Ahmed b. Hanbel diyor ki: Bana Kasım oğlu Haşim dedi, ona da Fudale oğlu Mübarek anlatmış. O da demiş ki; bize Ali oğlu Hasan, Ebu Bekir (r.a.)’ın kendilerine şöyle dediğini anlatmışlar: Hiz. Peygamber (s.a.) bir keresinde namaz kıldırıyordu. Secdeye vardığında Ali oğlu Hasan, Hiz. Peygamberin mübarek sırtına çıktı. Bir kaç kere bu şekilde yaptığı görülünce, insanlar Hiz. Peygambere, “Siz onu sevdiğiniz kadar hiç kimseyi sevmiyorsunuz.” dediler. Bunun üzerine Hiz. Peygamber, “Bu benim oğlum başdır

³³⁴ *Sahih-i Buhârî*, Kitab el-Fiten.

(liderdir, önderdir). Allah onun vasıtasıyla, müslümanların iki grubu arasında sulh yaptırarak.” buyurdu.³³⁵

Bir başka rivayette ise Hz. Peygamber (s.a.), Hz. Hasan hakkında şöyle buyurmuştur: “Bu benim oğlum başkandır. Bunun vasıtası ile müslümanların iki büyük grubu birleşecektir.” Daha başka bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: “Bu benim oğlum başkandır. Müslümanlardan iki büyük grup arasında barış yaptırın diye Allah’ın onu, uzun ömürlü kılması umulur.” Sahabe-i Kiram’dan bir topluluk bu hadisi rivayet etmiştir.³³⁶

İbni Abbas (r.a.) Hazretlerinden şöyle rivayet edilmiştir: Bir gün Resûlullah Efendimiz, mübarek kucağına Hz. Hasan’ı almış gidiyordu. O sırada bir adam bunu görerek, “Ey çocuk, sen ne güzel bir bineğe binmişsin.” dedi. Hz. Peygamber (s.a.) ise, “O da ne güzel binendir.” buyurdu.³³⁷

Hz. Hasan ve Hüseyin (r.a.) hazretleri İslâm’ın yiğitlerindedirler. Nuaym, Ebû Hüreyre’nin kendisine şöyle dediğini söylüyor: Hasan (r.a.)’ı görünce gözlerimden yaşlar boşanıyor. Çünkü ben bir gün, onun koşarak geldiğini ve gidip Hz. Peygamber’in kucağına oturduğunu gördüm. (Ebu Hureyre sakalını eli ile tutarak gösterdi) Hz. Hasan işte bu şekilde Hz. Peygamber’in mübarek sakalını tuttu, Hz. Peygamber (s.a.) ise mübarek ağzını açarak onun ağzına yaklaştırdı ve şöyle buyurdu: “Ey Allahım! Ben onu seviyorum, sen de onu sev.” Bunu üç kere tekrarladı.

İbni Asâkir şöyle diyor:

“Hz. Hasan (r.a.)’a ait şöyle bir olay vardır: Bir keresinde o, Medine’nin dört tarafı duvarla çevrili bir bahçesinin yanından

³³⁵ *el-İsabe fî Temyizi’s-Sahabe*, c. 1, s. 230.

³³⁶ *el-Cevheretü fî Nesebin Nebi ve Ashabihi’l-Aşere*, c. 2, s. 201.

³³⁷ *a.g.e.*, c. 2, s. 203.

geçiyordu. Orada oturan küçük yaşta zenci bir köleyi gördü. Elinde bir ekmek, önünde de bir köpek vardı. Çocuk bir lokma kendisi yiyor, bir lokma da köpeğe veriyordu. Bu şekilde bütün ekmeği bölüştürerek yarısını ona yedirdi. Hz. Hasan ona, 'Neden köpeği kendi ekmeğine ortak yaparak yarısını ona verdin de kendin daha fazlasını almadın?' diye sordu. Çocuk, 'Gözlerim, o köpeğin gözlerine bakarken daha fazlasını yemekten utandım.' diye cevap verdi. Hz. Hasan (r.a.), 'Sen kimin kölesisin?' diye sordu, O da, 'Osman oğlu İbbân'ın kölesiyim.' dedi. 'Bu çevrili yer kimin?' buyurdu. 'İbbân'ındır.' diye cevap verdi. Hz. Hasan (r.a.) şöyle buyurdu: 'Sana yemin veriyorum, ben buraya dönünceye kadar buradan ayrılmam.' Nitekim o gitti, hem o köleyi hem de etrafı çevrili bahçeyi satın aldı. Kölenin yanına dönerek, 'Ben seni satın aldım.' buyurdu. O köle çocuk ayağa kalkarak, 'Allah'ın ve onun Peygamberinin, onlardan sonra da sizin emirlerinizi dinleyip itaat edeceğim.' dedi. Hz. Hasan devamla, 'O halde benim tarafımdan azâd edildin, bu çevrili bahçeyi de sana bağışladım.' buyurdu."³³⁸

H. Hasan Hakkında Hz. Peygamberin Önceden Haber Vermesinin Önemi

Peygamberimiz Efendimizin Hz. Hasan (r.a.)'la ilgili önceden haber vererek "Allahu Teâlâ onun vasıtası ile iki müslüman zümreyi barıştıracak, ikisinin arasında sulh yaptıracaktır." buyurması, Hz. Hasan'ın ve diğer müslümanların iştirip tasdik etmelerinden ibaret kalacakları sadece bir haber vermeden ibaret değildi. Aksine Hz. Ali oğlu Hasan için aynı zamanda hayatı boyunca eğilimlerine, hareketlerine yön vermekte ve bir ölçü meydana getirmekte hayat sembolü görevi yapan yol gösterici bir işaret ve uyarı türünden bir buyruk değeri taşıyordu. Şüphesiz bu cümle onun kalbinin derinlik-

³³⁸ *Tehzibü Tarih-i Dimeşk el-Kebir*, İbni Asâkir, c. 4, s. 2:7.

lerine işleyerek, bütün duygularına ve iç dünyasına yayılmış, onun damarlarına sirayet etmiş olmalı ve o sözün değeri onun nazarında, Hz. Peygamber (s.a.)'in vasiyeti durumunda olmuş olmalıdır. O, hem şanlı dedesi, hem de hak bir Peygamber olan Hz. Peygamber (s.a.)'in kendisine şefkat ve muhabbet duyduğunu da gösteren bu sözünü duyduğu zaman, mutlaka Resûlullah Efendimizin mübarek çehresindeki huzur ve neşe dalgasını, gözlerindeki ümit parıltılarını da görmüş olmalı ve bunu hayatının amaçları arasında en büyük amaç, en üstün örnek ve geleceği için yol gösteren prensip kabul etmiş olmalıdır.

Resûlullah Efendimizin bu önceden haber verdiği şey, onun bütün hareket ve davranışlarında görünüyordu. Hatta iyi evlatların, Allah'ın kendilerine üstün meziyetler ve büyük başarılar, kahramanlıklar bahşettiği babalarını seven evlatların sevdiği gibi sevdiği şanlı babası, -ki o, Peygamberin buyruklarını en iyi anlayan idi- ile yaptığı konuşmada ona, “(Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra) insanları bırakıp bir kenara çekilmesini, Allah'ın yeryüzünde istediği her hangi bir yere çekip gitmesini, Arapların aklı başına gelip doğru şekilde düşünmeye başlayacakları ana kadar ortaya çıkmamasını, akılları başlarına gelince de bir ine saklanmış dahi olsa kendisini arayıp bulacaklarını, kendiliklerinden onların gelerek biatlarını kabul etmesini isteyeceklerini...” söyledi. Sonra ne zaman ki Hz. Ali (k.v.) Şamlılarla savaşmaya karar verip hazırlıklarını tamamlayarak, kendini destekleyenlerle birlikte düşman ve çarpışmaya hazır orduyla savaşmak için Medine'den çıkmak üzereyken, Hz. Hasan (r.a.) gelerek şöyle demişti:

“Babacığım bu kararınızdan vazgeçmelisiniz. Çünkü bu yolda müslümanların çok kanı akacak ve onlar arasında sonu gelmez ihtilaflar ve düşmanlıklar başlayacak.”³³⁹

³³⁹ *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 7, s. 229-330.

Babası ile bu şekilde konuşan bir oğulun mayasında, Hz. Peygamber'in önceden haber vermesinin ve dualarının tesiri olacağı ortadadır.

Fakat Efendimiz Hz. Ali (k.v.), Hz. Hasan (r.a.)'ın bildirdiği görüşü kabul etmedi. O, insanları bir kargaşa ve fitne içinde bırakmayı istemedi, iyiliği emredip kötülükten men etmeyi, halifeliği sağlam yerine oturtmayı, hak sahiplerine de haklarını vermeyi kendi üzerinde bir sorumluluk kabul ediyor, bu sorumluluğu yerine getirmeyi kendisince gerekli görüyordu. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur: "Herkesin bir yönü vardır, o yöne doğru döner."

H. Hasan (r.a.)'ın Halifeliği ve H.

Muaviye (r.a.) ile Sulh Yapması

İbni Mülcem tarafından Hz. Ali (r.a.) yaralanıp da şehit olarak ölüm anı yaklaştığında insanlar dediler ki:

"Ey Müminlerin Emiri, birini halife yapınız." Bunun üzerine Hz. Ali, "Hayır, ben bu işi, Hz. Peygamberin bıraktığı gibi (yani bir halife adayı göstermeden bu dünyadan göçtüğü gibi) size bırakıyorum. Eğer Allah size iyilik yazmışsa, sizin en iyiniz olan kimse etrafında sizi toplar, Allah'ın peygamberi bu dünyadan göçtükten sonra sizi, sizin en hayırlınız etrafında topladığı gibi."³⁴⁰

Fakat insanlar yine de Hz. Ali (r.a.)'ye saldırılıp ağır yaralandığı aynı gün Hz. Hasan (r.a.)'a biat ettiler. O gün, Hicrî 40. yılın Ramazan ayının 17'si olan Cuma günüydü.³⁴¹

İbni Kesir şöyle anlatıyor:

³⁴⁰ a.g.e., c. 8, s. 14.

³⁴¹ a.g.e., a.y.

“Hz. Ali (r.a.) vefat edince (ve Hz. Hasan’a biat edilince), Ubade oğlu Sâ’d oğlu Kays, Hz. Hasan (r.a.)’dan Şamlılarla savaşmak için harekete geçmesini ısrarla istemeye başladı. Hz. Hasan, “Hiçbir kimse ile savaşmak istemiyorum.” dedi. Fakat insanlar baskı yapıp ısrar ettiler ve daha önce toplanmadıkları kadar çok sayıda toplandılar. O yüzden Hz. Hasan (r.a.), Sâ’d oğlu Kays’ı 12.000 askerle ileri gönderdi. Kendisi de Şamlılarla savaşmak üzere Suriye’ye doğru ilerledi. Medain’i geçince mola verdi ve öncü birliğini ön tarafa geçirdi. Hz. Hasan (r.a.) Medain’in dışında ordu ile birlikte iken, biri yüksek sesle, “Ubade oğlu Sâ’d oğlu Kays öldürüldü.” diye bağırdı, insanlar arasında bir hercümerc başladı. Birbirlerinin malını yağmaladılar. Hatta Hz. Hasan’ın çadırını söküp götürdüler de, yattığı döşeği bile almak için aralarında tartıştılar, birbirlerini yaraladılar. Hz. Hasan (r.a.)’ı da öldürücü olmayacak şekilde yaraladılar. Hz. Hasan (r.a.) bunlardan şiddetle tiksindi, nefret etti ve yaralı olarak bineğine binip Medain’deki beyaz köşke gitti. Ordu köşkte yerleşince, Ebu Abid oğlu Muhtar -Allah’ın laneti üzerine olsun- Medain valisi olan amcası Mesud oğlu Sâ’d’a, “Sana şöhrret ve servet elde etme yolunu göstereyim mi?” dedi. Amcası ona, “Ne demek istiyorsun?” deyince, “Kasan’ı yakala ve esir ederek Muaviye’ye gönder.” dedi. Bunun üzerine Mesud oğlu Sâ’d ona; “Allah seni rezil etsin, gösterdiğin yola da rezil etsin. Ben Allah’ın elçisinin sevgili torununa ihanet mi edeyim?” dedi”³⁴²

Allâme İbni Kesir şöyle de yazıyor:

“İraklılar, Hz. Ali oğlu Hz. Hasan (r.a.)’ı, o Şamlılarla savaşacak düşüncesi ile seçmişlerdi. Fakat istedikleri olmadı. Bunun sorumlusu da kendileriydi. Çünkü kendileri savaşa yanaşmıyorlar, amirlerine ve liderlerine inanmıyorlardı. Eğer onlar akli başında insanlar olsaydı da

³⁴² a.g.e., a.y.

hakikati bilselerdi, Allah'ın Resûlünün kızının oğluna, müslümanların efendisine ve sahabe'nin alimlerinden, yumuşak huylularından ve görüşü en sağlam olanlardan birine biat ettiklerinden dolayı, Allah'ın kendilerine ne büyük nimet bahsettiğini takdir ederlerdi.”³⁴³

“Hz. Hasan (r.a.), askerler arasında anlaşmazlığın ve kargaşanın çıktığını görünce, onlardan ümidi kesip nefret etti ve Şamlılarla birlikte bineğine binip Mesken'e kadar gelmiş olan Ebu Süfyan oğlu Muaviye'ye bir mektup yazıp barış yapma teklifinde bulundu ve bir takım şartlar koyarak, eğer bu şartları kabul ederse Hz. Muaviye lehinde başkanlıktan vazgeçeceğini ve müslümanların kanını akıtmaktan uzak duracağını bildirdi. Halk bunu öğrenince, Hz. Muaviye hakkında görüş birliğine vardılar.”³⁴⁴

İbni Kesir daha sonra şöyle yazıyor:

“Resûlullah (s.a.) Efendimiz, “Halifelik benden sonra 30 sene sürecek.” buyurmuştu. Nitekim Hz. Hasan (r.a.), Hicrî 41. yılın Rebi-ülevvel ayında Hz. Muaviye lehinde emirlikten (başkanlıktan) vazgeçtiğinde, Hz. Peygamberin vefatından o güne kadar 30 sene geçmiş oluyordu.”³⁴⁵

Hz. Muaviye (r.a.)'nin arzusu ve isteği üzerine, Hz. Hasan (r.a.) halifelikten çekildikten sonra bir hutbe okudu. Allah'a hamd, Peygambere de salât ve selâm getirdikten sonra şöyle buyurdu:

“Evet, Ey insanlar! Allahu Teâlâ, sizden önce ahirete gidenler aracılığı ile size hidayet vermiştir. Daha sonra gelen insanlarımızla birbirinizin kanını dökmekten bizi kurtarmıştır. Şüphesiz bu işin Allah tarafından belirlenmiş bir süresi vardır. Ve dünya bir öyle bir böyle olmanın, birinin üstün gelip birinin mağlup olmasının adıdır.

³⁴³ a.g.e., c. 8, s. 16.

³⁴⁴ a.g.e., a.y.

³⁴⁵ a.g.e., a.y.

Allahu Teâlâ'mn, Peygamberi vasıtası ile buyurduğu şu buyruğunu hiç unutmayın:

"Bilmiyorum, belki de bu ceza vaadinin uzaması, sizin için bir belâdır ve belli bir zamana kadar faydalanmadır." (Enbiya Sûresi, 111)

Bu özlü, kısa, fakat derin ve çok anlamlı konuşma, Hz. Muaviye'ye çok dokundu ve onu, hiçbir zaman aklından çıkarmadı.³⁴⁶

"Ebu Amir denen bir adam, Hz. Hasan (r.a.)'a hitab ederek, 'Ey müminleri perişan edip aşağılayan, zillete düşüren, selâm sana.' dedi. Hz. Hasan (r.a.), Şamlılarla savaşı sürdürmediği için böyle diyordu. Hz. Hasan (r.a.) şöyle cevap verdi: 'Ey Ebu Amir! Öyle deme. Ben müslümanları aşağılayıp zelil etmedim. Ben sadece kendi saltanatım uğruna onların kanını akıtmayı istemedim.'"³⁴⁷

"Hazret-i Muaviye'nin hakimiyeti ve idaresi bütünleşip de halk ona biatta birleşince, o sene Hz. Ali oğlu Hasan ile kardeşi Hüseyin, amcaları oğlu Abdullah b. Cafer ve aile halkı ile birlikte Irak'tan Medine-i Münevvere'ye (orada ebedî huzur içinde yatana en üstün salât ve selâm olsun) döndü. Hz. Hasan (r.a.), kendisini tutan ve kendi taraftarı olan insanların oturduğu yerlerden geçerken, 'Neden Hz. Muaviye lehinde halifelikten vazgeçtin?' diye onu kötülüyorlar, onu üzücü sözler söylüyorlardı. Hz. Hasan (r.a.) ise, derin duygulu, izzet-i nefis sahibi ve herkes tarafından sevilen bir kişiliğe sahipti. Düşünüp taşınarak bu karara varmıştı. Kimse için kalbinde kin taşıymıyordu. Ne kötülerle cevap veriyordu, ne de yaptığı işten pişmandı, aksine bundan dolayı huzur içindeydi, Her ne kadar bu iş binlercesinin hoşuna gitmemişse de, bunlar içinde kendisini çok sever ve canlarını verebilecek olan bizzat kendi ailesinin bazı kişi-

³⁴⁶ a.g.e., c. 8, s. 18.

³⁴⁷ a.g.e., c. 8, s. 19.

leri de vardiysa da, yaptığı hareketten pişmanlık duymuyordu. Uzun zaman sonra bu kötöleme çizgisi yeniden başladı ve bugüne kadar pek çok kalplerde ve kafalarda bu ızdırıp süregelmiştir. Ama doğrusu şu ki; onun bu davranışı takdire şayan ve bu durumlarla karşı karşıya gelen insanlar için örnek alınması gereken bir tutumdur. O övülmeye layıktı ve layıktır. Çünkü Hz. Peygamberin önceden haber verdiği ve onu överek buyurduğu gibi, ümmetin fertlerini birbirinin kanını akıtmaktan korumuştur.”³⁴⁸

Hiz. Hasan (r.a.)’ı sevdiklerini söyleyenler ona, “Ey Müminlerin utancı” diyorlardı. Buna cevap olarak o; “Utanılacak olmak cehenneme girmekten daha iyidir.”³⁴⁹ Yani müslümanların birbirinin kanını dökmesinden dolayı cehenneme girmektense, sizin bu şekilde kötölemeniz daha iyidir diyordu.

Ebu Dâvud Tayalisi, Hadramlı Nüfeyr oğlu Züheyr’den rivayet ediyor. O da babasının şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Ben, Hiz. Ali oğlu Hasan’a, ‘İnsanlar sizin halifelik arzu ettiğinizi düşünüyorlar.’ dedim de, O şöyle cevap verdi: ‘Arapların kafalarının tepesi, benim avucumun içindeydi. Ben kiminle sulh (barış) yaparsam, onlar da sulh yapardı. Ben kiminle savaş yaparsam onlar da savaşırdı. Ama ben onu (halifeliği) Allah rızasını elde etmek için bıraktım. Artık yeniden ben Hicaz çevresinde o ateşi mi tutuşturayım?’”³⁵⁰

Bir keresinde yine şöyle buyurdu: “Kıyamet günü benim karşıma 70.000 veya 80.000 ya da ondan daha az veya daha çok insan getirilerek hepsinin damarlarından kanlar akıyor olarak duruma-

³⁴⁸ a.g.e., a.y.

³⁴⁹ a.g.e., c. 8, s. 41.

³⁵⁰ a.g.e., c. 8, s. 42.

rını Allah'a şikâyet edip kanlarının bedelini benden istemelerinden korktum."³⁵¹

Şehid Edilmesi Olayı

Efendimiz Hz. Hasan (r.a.)'a zehir verilmiş, o zehir de onun ölümüne sebep olmuştur, İshak oğlu Umeyr şöyle diyor: Ben ve Kureyş'den bir adam, Hz. Hasan (r.a.)'ın yanına gittiğimizde dedi ki; "Bana tekrar tekrar zehir verildi ve her seferinde öncekinden daha keskin ve ağır cinsten zehir verildi." O sırada o, komaya girmek üzereydi.

Hz. Hüseyin (r.a.) geldi, baş ucuna oturdu. "Ey Kardeşim! Sana zehir veren kim?" dedi. Hz. Hasan (r.a.), "Onu öldürmek mi istiyorsun?" deyince, Hz. Hüseyin (r.a.) "Evet." dedi. Bunun üzerine Hz. Hasan (r.a.), "Eğer beni zehirleyen, benim tahmin ettiğim kimse ise, Allah çok ağır intikam alıcıdır. (Bir başka rivayete göre ise; Allah çok kuvvetlidir ve çok ibretli azap vericidir.) Eğer o değilse, günahsız birini öldürmeni istemem."³⁵² buyurdu.

Cenaze namazına o kadar insan gelmişti ki, çok fazla kalabalıktan dolayı Bakî mezarlığında boş yer kalmamıştı. Vâkîdî, Mâlik oğlu Sa'lebe'den şöyle rivayet etmiştir: "Ben, Hz. Hasan'm vefat ettiği ve Bakî Mezarlığına defnedildiği gün oradaydım. Ben, Bakî Mezarlığında öyle bir kalabalık gördüm ki, iğne atsan yere düşmezdi."³⁵³

Hz. Hasan (r.a.) vefat ettiğinde, sağlam rivayetlere göre 47 yaşında idi.³⁵⁴

³⁵¹ *a.g.e.*, c. 8, s. 42.

³⁵² *a.g.e.*, c. 8, s. 42.

³⁵³ *el-İsâbe fi Temyiz el-Sahâbe*, c. 1, s. 241.

³⁵⁴ *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 8, s. 44.

Hiz. Hasan (r.a.), şanlı babasının yerine, hicretin 41. yılında halife oldu. Hicretin 41. yılının Rebîülevvel ayında Muaviye ile barış yapıtı. Muaviye ile barış senesine, “Amü’l-Cemâeti = Cemaat olma yılı” denilir. Halifeligi 6 ay sürdü. Onunla halifelik 30 seneye tamamlandı.³⁵⁵

Hiz. Hasan (r.a.)’ın Tutumunun Sağlamlığı ve Doğruluğu

Hiz. Hasan (r.a.)’ın Muaviye (r.a.) ile sulh yaparak, onun lehinde halifelikten çekilmeye karar vermesi, yerinde ve zamanında verilmiş bir karardı. Hiz. Hüseyin (r.a.)’ın nasıl Muaviye (r.a.) oğlu Yezid’e karşı takındığı tutum (ilerde anlatılacak) tamamen yerinde, zamanında ve tamamen haklı idiyse, Hiz. Hasan (r.a.)’ın da kendi tutumu aynı şekilde haklıydı. Çünkü şartlar, çevre, olayların ortaya çıktığı zaman ve mekân, kendi içinde özel bir atmosfer taşır, çevre ve zamanın neza-ketine, şartların durumuna bakarak insan bir karara varır ve zamanın gereğini yerine getirir. Her yerde ve her durumda aynı hareket yapılamaz. Hiz. Muaviye ile oğlu Yezid arasında, yaşayışları, ahlâkları, Muaviye’nin Hiz. Peygamber Efendimizin zamanını görmesi, onun sohbetinde bulunması ve İslâm’a yaptığı hizmetler göz önüne alındığında her ikisi arasında yerle gök arası kadar fark ortaya çıkar.

Hiz. Muaviye ile savaşı sürdürmenin sonucu, sadece müslümanlar arasında kan dökmek ve bitmez tükenmez bir savaşı başlatmak demek olup iç çözümlere ve dış tehlikelere açık hale gelen İslâm toplumu, huzursuzluğa ve kargaşaya yakalanarak her an isyan, ihanet ve parçalanma ile devlet yüz yüze kalabilirdi. Hiz. Hasan (r.a.), başkalarına göre kendisini ve mübarek babasını savunduklarını iddia eden Iraklı askerlerin ruhî yapısını daha iyi tanıyordu. Kaç defa bu askerler, onun şanlı, şerefli, muhteşem mertebeli babasını aynı anda

³⁵⁵ *el-Cevhere*, s. 244. 254.

yüz üstü bırakmışlar, yiğitçe savaşacakları yerde kaçmayı yeğlemişlerdi. Hz. Ali (r.a.)'nin bu insanların elinden çektiği, bunların itaatsizlik yaptıkları, kendi kafalarına göre hareket edip keyiflerine göre davrandıkları (ki bunların tesirleri, Hz. Ali'nin hutbelerinde, mektuplarında, tenkit ve azarlamalarında açıkça görülmektedir),³⁵⁶ Hz. Hasan (r.a.)'ın gözleri önünde daha dünkü gibi duruyordu.

Hz. Ali Oğlu Hz. Hüseyin (r.a.)

Hz. Ali oğlu Hz. Hüseyin (r.a.), Hicretin 4. yılının Şaban ayının 5'inde doğdu. Hz. Peygamber (s.a.), ona bal tattırdı, tertemiz ağzını mübarek dili ile ıslatarak ona dualar yaptı ve adını Hüseyin koydu. Yukarda anlatıldığı gibi Hz. Hasan (r.a.)'ın yüzü, Hz. Peygamber'in nurlu yüzüne benzerdi. Hz. Hüseyin (r.a.)'in temiz vücudu ise Hz. Peygamber'in arı, duru ve mübarek vücuduna benzerdi. Hz. Hüseyin (r.a.), Peygamberimizin hayatının 5. yılına veya ona yakın bir süresine erişti. Bu konuda değişik rivayetler vardır.³⁵⁷

Eba Eyyub el-Ensârî Hazretlerinden şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bir gün ben Hz. Peygamber'in huzuruna girdim, Hasan ve Hüseyin'in ikisi de onun mübarek kucağında oynuyorlardı. Ben, "Ey Allah'ın elçisi! Siz onların ikisini de bu kadar seviyor musunuz?" deyince, O, "Neden sevmeyeyim? Bu ikisi benim dünyadaki güllerimdir." buyurdu.³⁵⁸

Haris, Hz. Ali (r.a.)'den, merfu değerindeki bir ölçü ile şöyle rivayet ediyor: Hz. Peygamber (s.a.), "Hasan ve Hüseyin (r.a.) cennet gençlerinin önderleridir." buyurdu.³⁵⁹

³⁵⁶ Önceki bölümde bunun örnekleri geçmiştir.

³⁵⁷ *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 8, s. 149-150.

³⁵⁸ *Tabarânî*, Mucem'de rivayet etmişti.

³⁵⁹ *Tabarânî*, Mucem'de rivayet etmişti.

Yezid b. Ebi Ziyad'ın rivayetleri içinde şöyle bir rivayet vardır; Bir keresinde Resûlullah (s.a.), Hüseyin (r.a.)'ın ağladığını duydu da annesine, "Onun ağlayışının beni üzdüğünü bilmez misin?" buyurdu.³⁶⁰

Hz. Hüseyin (r.a.) Hicrî 51. yılda İstanbul'a sefer yapan orduya da katılmıştı. Bu seferde Muaviye oğlu Yezid de vardı.³⁶¹ Hz. Hüseyin (r.a.) ibadetine çok düşküncü. Namaz, oruç ve hacca çok önem verirdi. 20 kere yaya hac yaptı.³⁶² Hüseyin (r.a.) son derece alçak gönüllüydü. Bir keresinde atına binmiş giderken, yere oturmuş ekmek kırıntıları yiyen bir grup fakir gördü. Onlara selâm verdi. O kimseler, "Ey Allah'ın Resulünün oğlu, buyur sen de bizimle ye." dediler. O da atından inerek onların yanına oturdu, beraber yedi. Bu sırada o, "Şüphesiz Allah büyüklük taslayanları sevmez" ayetini okudu. Hz. Hüseyin (r.a.), onların ekmek kırıntıları yemelerine ortak olup kırıntıları bitirince, "Siz beni davet ettiniz, ben de kabul ettim. Şimdi hepiniz benim davetimi kabul edin." dedi. O kimseler de kabul edip, birlikte onun evine geldiler. Hz. Hüseyin'in evine gelip de oturduklarında Hz. Hüseyin (r.a.), "Ey Rebâbî! Benim artırtıp bıraktıklarımın ne biriktirdiysen getir." dedi.³⁶³

İbni Hüseyne Hazretleri, Abdullah b. Ebi Yezid'in şöyle rivayet ettiğini söylüyor: Ben, Hz. Ali oğlu Hüseyin (r.a.)'i saçları ve sakalı siyahken gördüm. Mübarek sakalının üst kısmında bir kaç tel beyaz kıl vardı. Ata oğlu Ömer dedi ki: Ben, Hz. Hüseyin (r.a.)'i Vesme (bir tür kına) ile saçını boyarken gördüm. Saçı ve sakalı tamamen siyahtı.³⁶⁴

³⁶⁰ *Tabarânî*.

³⁶¹ *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 8, s. 151.

³⁶² *el-Cevhere*, c. 2, s. 213.

³⁶³ *a.g.e.*, c. 2, s. 213-214.

³⁶⁴ *Siyer-i Alâm el-Nübelâ*, Zehebî, c. 3, s. 281.

Muaviye Oğlu Yezid'in İdareyi Ele Alışı

Hiz. Muaviye (r.a.) kendinden sonra Hiz. Hasan (r.a.)'ı halifeliliğe aday göstermişti. Onun bazı idarecileri, Yezid'i halife yapmasını teklif ettiler. Bu işte o, biraz tereddüt etti ama, Hiz. Hasan (r.a.) ölünce, Yezid konusunda Hiz. Muaviye'nin düşünceleri ve veliaht tayin edilmesi kesinleşti. Baba sevgisi ve ilgisinden dolayı Muaviye (r.a.)'nin böyle davranması olağan bir şeydi. Hiz. Ömer (r.a.)'in oğlu Abdullah ile konuşması sırasında Muaviye, "Ben, halkı, kendimden sonra yağmurda ıslanmış, çobanı olmayan sürü gibi başı boş bırakmaktan korkuyorum." dedi.³⁶⁵ Yezid'e biat ettirildiğinde Yezid 34 yaşındaydı.³⁶⁶

Hiz. Muaviye (r.a.) Hicrî 49 yılında, Yezid'e biat yaptırmak üzere insanları çağırttı. Müslümanlar buna hoşnutsuzluk gösterdiler, hatta şiddetle karşı çıktılar. Çünkü halk, Yezid'in uğraşlarını, av ve eğlenceye düşkünlüğünü biliyordu. Bazı insanlar Yezid'e, bu iş için fazla ileri gitmemesini, çünkü bundan çekinmenin ve uzak durmanın, gayret ve didinme göstermekten daha iyi olduğunu söylediler.

Yezid, halkın bu isteği ve düşüncesini öğrenince bu niyetten ve onun için çalışmaktan vazgeçti. Babası ile görüşüp konuşarak bu işi bırakmakta her ikisi de görüş birliğine vardılar.³⁶⁷

Hicri 56. yıl başlayınca Muaviye (r.a.), tekrar Yezid için biat alma işine başladı ve halkı ona biat etmeye davet etti, ülkenin her tarafına bunu bildirdi. Ülkenin her yerinde herkes biat etti. Ancak Ebu Bekir oğlu Abdurrahman, Ömer oğlu Abdullah, Ali oğlu Hüseyin, Zübeyr oğlu Abdullah ve Abbas oğlu Abdullah (r.a.) biat etmediler. Hiz. Muaviye Umre yapmak üzere Mekke'ye geldi. Umresini yapıp

³⁶⁵ *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 8, s. 80.

³⁶⁶ *a.g.e.*, c. 8, s. 146.

³⁶⁷ *a.g.e.*, c. 8, s. 80.

Mekke'den dönerken, Medine-i Münevvere'ye uğradı. Bu sırada bir konuşma yaptı. Biat etmeyen o kişiler minberin altında bulunuyorlardı. İnsanlar Yezid'e biat ettiler, bu mübarek kişiler ise oturdukları yerden kalkmadılar. Ve biata katılmamakla birlikte karşı olduklarını da göstermediler. Çünkü bu konuda bayağı korkutulmuşlar, tehdit edilmişlerdi. Artık ülkenin her tarafında Yezid'in biati kabul edilmiş ve her yerden Yezid'e heyetler gelmeye başlamıştı.³⁶⁸

Yezid'in Yaşayış Tarzı ve Ahlâkî Durumu

Taberânî şöyle bildiriyor: “Yezid, gençliğinde içki içen bir adamdı, delikanlılar gibi hareket ederdi.”³⁶⁹

İbni Kesir şöyle yazıyor: “Yezid'in iyi huyları da vardı. Cömertlik, mertlik, düzgün konuşma, şiir söyleme, kahramanlık, memleket meselelerinde sağlam görüş ileri sürme gibi özellikleri vardı. Yakışıklı idi. İnsanlarla ilişkilerinde centilmendi. Bununla birlikte zevk ü safaya, başı boşluğa düşkündü. Bazı kereler namazı bırakırdı, çok kere de hiç kılmazdı.”³⁷⁰ Halkın en çok karşı çıktığı ve öfkesine sebep olan şey, onun içki içmesinin herkesçe bilinmesi, ahlâksızca hareketlerde, şeriata aykırı davranışlarda bulunması idi.³⁷¹ Dinden sapma ve zındıklık suçlaması yoktu; ama şüphesiz onun bazı huyları ve hareketleri fasıkça (hiçbir günaha aldırış etmeyen aşırı günah düşkünü şeklinde) idi.³⁷² Denilir ki Yezid, çalgı, içki, şarkı ve av meraklısı olarak ünlüydü. Yanında, şarkı söyleyen kadınlar, ergenlik çağına ulaşmamış oğlanlar, köpekler bulunurdu. Teke, maymun ve ayı güreşini, aralarında kavga yapmalarını seyretmeye bayılırdı.³⁷³

³⁶⁸ a.g.e., a.y.

³⁶⁹ a.g.e., c. 8, s. 288.

³⁷⁰ a.g.e., c. 8, s. 230.

³⁷¹ a.g.e., a.y.

³⁷² a.g.e., a.y.

³⁷³ a.g.e., c. 8, s. 235.

Hicretin 25. veya 26. ya da 27. yılında doğdu. Babasının sağlığında halifeliği için kendisine biat edildi. Çünkü babasından sonra devletin başına geçmesi planlanmıştı. Babası öldükten sonra Hicrî 60. yılın Receb ayında biatini yeniletti.³⁷⁴ (Hz. Muaviye'nin Hicrî 60. yılın Receb ayında Şam'da vefat ettiğinde görüş birliği vardır. O sırada 78 yaşında idi. 80 yaşını geçtiği de söylenmektedir, bkz. *el Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 8 s. 143)

Hattab oğlu Hz. Ömer (r.a.) şöyle buyurmuştu:

“Kâbe'nin Rabbine and olsun ki, Arapların ne zaman mahvolacaklarını kesinlikle biliyorum. Cahiliyet dönemine erişmemiş ve İslâm'da da sağlam ve özel bir seviyeye ulaşmamış kimse onları idare ettiği zaman.”³⁷⁵

Yezid'in devletin başına geçişi ile, yukarda anlatılmış olan onun yaşayış tarzı ve ahlâkı, Raşid Halifeler döneminin hemen arkasından gelen o devirde tahammül edilemeyen bir olaydı. O zaman üstün mevkideki yüce sahabiler ve onların izinden yürüyen tabiîler henüz hayatta idiler. Onlar içinde halifelige ve müslümanların başına geçip liderlik yapmaya, kat kat daha fazla layık olan, İslâm'ın getirdiği maksatları yerine getirmeye daha yetenekli olan, Kur'an'ın şahid olduğu ve halifeliğin kuruluşunun ilk amacı olan hizmetlere çok daha fazla ehliyetli olan büyük kimseler bulunuyordu. Bundan dolayı, insanların şiddetle bu farkı ve uyumsuzluğu görüp hissetmeleri tabiî bir şeydi. Emevî ve Abbâsî halifelikleri döneminde ortaya çıkan daha sonraki olayların ortaya koyduğu gibi, eğer çok uzun süre sonra bu durumla karşılaşılsaydı, bu şiddetle tepki gösterilmez ve insanlara belki de bu kadar ağır gelmezdi.

³⁷⁴ a.g.e., c. 8, s. 226.

³⁷⁵ a.g.e., c. 8, s. 232.

Kerbela Faciası

Her iman ve vicdan sahibi insanın başını utancından öne eğdirecek, ızdırap ve acıdan alnından terler boşandıracak olan bu kalbi dağlayan faciayı eğer hiç anlatmadan bırakıp geçme imkânı olsaydı, biz ondan hiç bahsetmezdik. Fakat tarih, olaylar ve hadiselerle birlikte uygun adım yürür ve tarihte, her türden ve her dereceden olaylar olur. Kafa ve kalbe etkisi nasıl olursa olsun, o olayları anlatan tarihçi, onları nakleden kimse, arzusuna, inancına ve vicdanına rağmen, kalbine taş basarak da olsa, bu olmaz olası olayları anlatmak zorundadır. Çünkü bunlar anlatılmazsa tarih eksik kalır, olaylar ve durumlar tam ve doğru olarak değerlendirilemez, onlardan sağlam sonuçlar çıkarılamaz. Kalpten, vicdandan, ve Hz. Peygamberin ehl-i beytinin ve onun soyundan gelenlerin derecesini ve haklarını bilen iman ve hamiyet sahibi okuyuculardan özür dileyerek bu faciayı kaleme alıyorum.

Hz. Hüseyin (r.a.), Yezid'e biat etmedi ve biat etmeme hususunda direndi. Yezid'in ve adamlarının bulunduğu devlet merkezi Şam'da değil, yüce, mübarek dedesinin şehrinde kalıyordu. Ama Yezid'in adamları ve onun devlet yetkilileri, Hz. Hüseyin (r.a.)'ın biat etmeyi reddetmesine çok önem veriyorlardı da, Ömer oğlu Abdullah'ın, Ebu Bekir oğlu Abdurrahman'ın, Zübeyr oğlu Abdullah'ın ve diğerlerinin reddetmesine o kadar önem vermiyorlardı. Çünkü onlar, Hz. Hüseyin'in mevkiiini, Hz. Peygamber ile olan bağının, ilgisinin önemini, büyüklüğünü ve onun her tarafa ulaşan etkisini çok iyi biliyorlardı. Ayrıca onun yüce mevkideki babasının başından geçen olayları Hz. Muaviye'nin idaresi sırasında ortaya çıkmış olan olaylar arasındaki ilgiyi de, bu insanlar biliyorlardı. Ama onların bütün çabalarına rağmen Hz. Hüseyin (r.a.) baş eğmedi, yumuşaklık göstermedi. Tam bir basiretle, kararlılıkla benimsediği tutumundan kıl payı sapmadı.

Iraklıların Hz. Hüseyin (r.a.)'i Çağırması

Yezid ve adamları, Hz. Hüseyin (r.a.)'e biat yapması için bas-kı yapınca, Hz. Hüseyin (r.a.) Mekke'ye gelerek oraya sığındı. Bu sırada Irak'tan pek çok mektup gelmeye başladı. O mektuplarda, Irak'a gelmesi için davetler vardı. Iraklılar Hz. Hüseyin'e 150 civarında davet mektubu gönderdiler. "Seninle birlikte olan 100.000 insan var." diyorlar ve süratle kendilerine doğru yola çıkmasını istiyorlardı. Iraklılar, her mektuplarında ısrar ediyorlar ve gelerek Yezid yerine kendisinin biat almasını istiyorlardı. O zaman Hz. Hüseyin (r.a.), amcası oğlu Müslim'i, (Ebu Talib oğlu Akîl oğlu Müslim) durumu iyice öğrensin diye Irak'a gönderdi. Bu konuda Iraklılara da bir mektup yazdı.

Müslim Hazretleri Kûfe'ye geldi. Kûfeliler ona çok iyi davrandılar ve Hz. Hüseyin'in halifelğine ve devlet başkanı olduğuna biat ederek, canlarıyla mallarıyla ona yardımcı olacaklarına yemin ettiler. Ona biat edilmesi üzerine, Kûfelilerden 12.000 kişi toplandı, sonra bu sayı çoğaldı 18.000'e ulaştı. Bunun üzerine Müslim Hazretleri, Kûfe'ye gelmesi için Hz. Hüseyin'e mektup yazdı. Kendisi için bütün meselelerin ve biat yolunun tamamlandığını, çözüme kavuştuğunu bildirdi. Hz. Hüseyin (r.a.) bunun üzerine Mekke'den Kûfe'ye hareket etti. Hz. Hüseyin (r.a.) hakkındaki tutumu zayıftır diye Yezid, Kûfe genel valisi Beşir oğlu Nûmân'ı görevinden azletti. Yerine Sümeyye oğlu Ziyad oğlu Ubeydullah'ı tayin etti ve Basra ile Kûfe'nin valiliğini de birleştirdi.³⁷⁶

Kûfelilerin, Müslim Hazretlerini Yalnız Bırakması

Akîl oğlu Müslim Hazretleri (Hz. Ali'nin kardeşi Akîl'in oğlu Müslim) atına bindi ve kendine özgü olan "Ey Mansur öldür" işareti ile bağırdı. Nitekim bu nara üzerine 4.000 Kûfeli toplandı Ziyad

³⁷⁶ a.g.e., c. 8, s. 152

oğlu Ubeydullah, kendi adamları ve yardımcıları ile koşarak gelip köşke girdi ve kapıları kapattı Müslim Hazretleri askerleri ile birlikte köşkün kapısına geldiğinde Ziyad oğlu Ubeydullah ile birlikte köşte bulunan kabile reisleri Müslim (r.a.) tarafını tutan kendi kabilelerinin adamlarına, Müslim'i bırakıp gitmelerini bildirdiler ve onları tehdit edip korkuttular. Ubeydullah, bazı yetkili insanlara, Kûfe'de dolaşarak insanların Akîl oğlu Müslim'den ayrılmalarına çalışsınlar diye görev verdi. Adamlar da bunu yaptı. Kadınlar gelecek kardeşlerini ve oğullarını geri dönmeye teşvik etmeye başladılar. Erkekler de gelip oğullarına ve kardeşlerine, "Çekin gidin, yoksa yarın Şam askerleri gelince ne yapacaksınız?" diyorlardı; insanlar birbirini desteklemeyi bıraktı, her şey alt üst oldu ve insanlar Akîl oğlu Müslim (r.a.)'den uzaklaştılar. Nihayet onun yanında sadece 500 kişi kaldı. Sonra daha da azaldı, sayı 300 kişiye düştü.

En nihayet yanında 30 kişi kaldı. Müslim, akşam namazını kıldırdı ve Kinde yapısına ilerledi. Buradan çıktığında onunla birlikte sadece 10 kişi vardı. Sonra bu insanlar da ayrıldılar ve o tek başına kaldı. Bir tek yol gösteren veya kendisiyle yalnızlık hissetmeyeceği bir tek Allah'ın kulu bile kalmamıştı. Evine sığınacağı biri de yoktu. Önüne çıkan yolda yürüdü. Karanlık basmıştı, tek başına dolaşıyordu. Nereye gideceğini bilmiyordu.³⁷⁷

Kûfelilerin, Müslim (r.a.) Hazretlerini nasıl yalnız bıraktıkları, uzun ve acı bir hikâye'dir. Bu olayda, maddî güçten, makam ve mevkiden korkmanın ve onlara aşırı özenmenin, insanın eski bir hastalığı olduğu açıkça görülmektedir.³⁷⁸ Her şeye rağmen sonunda Müs-

³⁷⁷ *a.g.e.*, c. 8, s. 154-155.

³⁷⁸ Şurası göz önünde tutulmalıdır ki; Müslim ve Hz. Hüseyin (r.a.)'ın ilişkide olduğu bu insanlar, büyük çapta yeni müslüman olanlar, azâd edilmiş köleler ve doğu bölgesi Arap kabilelerinin insanları olup, tamamen İslâm rengini alamamış kimselerdi.

lim b. Akıl bir eve sığındı. Bu ev, her taraftan kuşatıldı ve insanlar onun üzerine saldırdı. O da kılıcını çekerek ayağa kalktı. Onu evden üç kere çıkardılar ve üzerine taş atmaya başladılar. Sonra da kamış destelerini ateşe verdiler. Çıkan dumandan göğsü daraldı, nefes alamaz oldu. Bu yüzden kılıcı elinde evden dışarı çıktı ve onlarla vuruşmaya başladı. Evine sığındığı Abdurrahman eman (kendisinin himayesinde olduğuna dair güvence) verdi. Müslim (r.a.) ona güvenererek bunu kabul etti. Ama o, onu düşmanlara teslim etti. Bir katıra bindirerek onu götürdüler. Kılıcı da elinden alınmıştı, artık yanında hiçbir şey yoktu. O zaman gözyaşlarını tutamayarak ağladı ve şehit edileceğine kesinlikle inandı.

Müslim (r.a.)'ın Hz. Hüseyin (r.a.)'e Haber Göndermesi ve İnsanlara Öğüt Vermesi

Bu olayın geçtiği aynı gün veya bir gün önce, Hz. Hüseyin (r.a.) Mekke'den çıkmıştı. Müslim (r.a.); Eş'as oğlu Muhammed'e, "Eğer yapabilirsen, benim sözlü mesajımı Hüseyin (r.a.)'e ilet de geri dönsün." dedi. Eş'as oğlu Muhammed (r.a.), geri dönmesi için Hz. Hüseyin (r.a.)'e haberci gönderdi. Fakat o, bu habercinin sözünü dinlemeyip, "Allah ne takdir etmişse mutlaka o olur." buyurdu.

Müslim (r.a.), İbni Ziyad'ın yanına getirildi, İbni Ziyad ile onun arasında sert konuşmalar oldu. Müslim (r.a.), Ziyad'ın emri ile sarayın damına çıkarıldı. O, tekbir, tesbih, istiğfar, tehlil ve Allah'ın meleklerine salât ve selâm okuyordu. Tam bu sırada İmran oğlu Bükeyr adında bir adam, onun boynunu vurdu ve başını damdan aşağı fırlattı. Sonra da vücudunu aşağıya itti.³⁷⁹

Müslim (r.a.) Hazretleri, Muhammed b. Eş'as'dan, Efendimiz Hz. Hüseyin (r.a.)'e bir adam göndererek, aile halkı ile birlik-

³⁷⁹ a.g.e., c. 8, s. 156-157.

te geri dönmesini istediğini, Kûfe halkına güvenmemesini, “Çünkü bu insanlar sizin şanlı babanızdan ancak ölümle ayrılacaklarını söyleyen o kişilerdir.” dediğini bildirmesini istemişti. Bir de, Kûfe-lilerin ona yalan söylediklerini, kendisine de yalan söylediklerini, yalancının sözünün hiçbir kıymetinin olamayacağını da ulaştırmasını istedi. Haberci, Zübâle denen ve Kûfe’ye 4 gecelik mesafede bulunan yerde Hz. Hüseyin (r.a.)’le karşılaştı. Kendisine verilen haberi bildirdi. Hz. Hüseyin (r.a.) ise, “Ne takdir edilmişse o olur. Allah bize azmimizin, gayretimizin mükâfatını, idarecilerin helak oluşuna sabredişimizin ecrini versin.” buyurdu.³⁸⁰

İnsanlar, Hz. Hüseyin (r.a.)’in Kûfe’ye gitmekte kararlı olduğunu anlayınca, onun için korku ve endişeye kapıldılar, bundan vazgeçmesini istediler. Bazı keskin görüşlü ve ona muhabbet besleyen kimseler de Irak’a gitmemesini istediler. Abbas oğlu Abdullah (r.a.) Hazretleri dedi ki: “İraklılar düzenbaz insanlardır, onlara aldanma. Onlar, senin düşmanlarını Kûfe’den çıkarıncaya kadar bu şehirde kal, ondan sonra oraya git.” Hz. Hüseyin (r.a.) ona, “Ey Amcamoğlu! Senin çok iyi niyetli ve bana karşı şefkatli olduğunu biliyorum. Fakat ben gitmeye kesin karar verdim.” dedi. Abdullah b. Abbas (r.a.), “Eğer gitmeye karar vermişsen çocukları, kadınları alıp götürme. Çünkü Hz. Osman (r.a.)’ı ailesinin ve çocuklarının önünde şehit ettikleri gibi, seni de aynı şekilde şehit etmelerinden korkuyorum.” dedi.³⁸¹

Aynı şekilde Hz. Ömer’in oğlu Abdullah (r.a.) da fikrinden caydırmaya çalıştıysa da, Hz. Hüseyin (r.a.) geri dönmeyi reddetti. Bunun üzerine Abdullah (r.a.) onun boynuna sarıldı ve ağlayarak dedi ki: “Ben bir şehidi Allah’a emanet ediyorum.” Zübeyr oğlu

³⁸⁰ a.g.e., c. 8, s. 159.

³⁸¹ a.g.e., c. 8, s. 160.

Abdullah (r.a.) da gitmesini engellemek istedi de, Hz. Hüseyin (r.a.) ona şöyle dedi: “Benimle birlikte olacaklarına aksi takdirde kölelerini azâd etme ve karılarından boşanma sözü veren 40.000 kişinin benim tarafımda olduğunu haber aldım.”³⁸²

Ebu Said Hudrî, Câbir b. Abdillâh ve Said b. Müseyyeb Hazretleri gibi üstün değerdeki Sahabiler de ona mani olmak istedilerse de, o gitmekte ısrar etti.³⁸³

Yolda meşhur şair Ferazdak ile karşılaştı. Ondan durumun nasıl olduğunu sordu. Ferazdak ise; “Ey Peygamberin oğlu! O Kûfelilerin kalbi seninledir. Kılıçları ise sana karşıdır. Yardım da gökten (Allah’tan) dir.” dedi.³⁸⁴

Hz. Hüseyin (r.a.) Kûfe’de

Hz. Hüseyin (r.a.), kendi aile fertleri ile ve Kûfe’lilerden kendisine refakat eden 60 kişi ile birlikte Irak’a doğru harekete geçti, Kûfe’ye doğru yolculuğuna devam etti. Orada neler olduğundan hiç haberi yoktu. Yolda, Müslim (r.a.) Hazretlerinin nasıl şehit edildiğini haber aldı. Tekrar tekrar “İnna lillahi ve inna ileyhi râciûn= Biz Allah’tan geldik ve ona döneceğiz” ayetini okuyordu. Yanındakiler ona, “Allah için kendine dikkat et!” dediklerinde, “Müslim şehit edildikten sonra artık hayatın hiç tadı yoktur.” buyurdu. Hacırcı denilen yere ulaştınca, “Bizim grubumuzdan olanlar bizi terk ettiler. Artık geri dönmek isteyen varsa buna karşı çıkmam, çekinmeden geri dönsün.” dedi. Nitekim insanlar çevresinden bir bir ayrılmaya başladılar. Bu insanlar, sağdan soldan gelerek yolda ona katılanlardı. Onun yanında sadece Mekke’den beri yanında olanlar kaldı.

³⁸² a.g.e., c. 8, s. 161.

³⁸³ a.g.e., c. 8, s. 161-162.

³⁸⁴ a.g.e., c. 8, s. 167.

Kerbela'da

Hz. Hüseyin (r.a.) Kerbela'da konakladığında; “Buranın adı nedir?” diye sordu; insanlar, “Kerbela deyince, O; “Kerb ve bela=Felâket ve sıkıntıya katlanma” buyurdu. Ubeydullah b. Ziyad, Ömer b. Sâ'd'i gönderdi. Hz. Hüseyin (r.a.) ona şöyle dedi: “Ey Ömer! Üç sözünden birini kabul et. Ya beni bırak da geldiğim gibi geri gideyim. Bunu reddedersen beni Yezid'in yanına götür, eline elimi vereyim de istediği kararı versin, bunu da reddedersen, bırak gideyim de Türklerle cihad ederek can vereyim.” Sâ'd oğlu Ömer, bu teklifi İbni Ziyad'a ulaştırdı ve Yezid'e gönderilmesini istedi. Ama Şemr b. Zilcevşen, “Hayır, onun (Hz. Hüseyin'in) sizin emrinizi kabul etmesi gerekir.” dedi. Bu söz Hüseyin'e ulaştırıldığında, “Hayır, bunu yapmam.” buyurdu. Sâ'd oğlu Ömer, onunla savaşmayı ağırdan aldı. Bunun üzerine İbni Ziyad, Zilcevşen oğlu Şemr'i gönderdi ve “Eğer Ömer savaşmak için ilerlerse sen de savaşa katıl. Savaşmak istemezse onu öldür ve yerine geç. Ben seni vali yaptım.” dedi. Aşağı yukarı Kûfe'nin ileri gelenlerinden 20 kişi Ömer ile birlikteydi. Onlar; “Allah'ın Resûlünün torunu üç şey teklif ediyor. Siz onlardan hiçbirini kabul etmiyor musunuz?” dediler ve bunların hepsi Hz. Hüseyin tarafına geçerek, onun yanında düşmanları ile savaştilar.³⁸⁵

İbni Ziyad, Sâ'd oğlu Ömer'e, Hz. Hüseyin ile yanındakilerin suya ulaşmalarını önlemesini emretti.³⁸⁶ Hz. Hüseyin ile beraberindekilerin hepsi kılıçlarını asmışlardı. Hz. Hüseyin (r.a.) beraberindekilere, su getirmelerini, atlarını sulamalarını, düşmanların atlarına da su vermelerini söyledi.³⁸⁷ Hz. Hüseyin (r.a.) öğle namazını

³⁸⁵ a.g.e., c. 8, s. 170.

³⁸⁶ a.g.e., c. 8, s. 175 ve 187.

³⁸⁷ Pek çok tarihçi, Hz. Hüseyin ile arkadaşlarının su almaktan men edilmediklerini söylemektedirler. Daha sonra gelen ifadelerden de böyle olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü Hz. Hüseyin ve arkadaşları serbestçe su kullandılar ve düşman ordusuna dahi su kullanması için izin verildi.

kıldı ve mektup dolu iki çuvalı ortaya dökerek yaydı. Bir kısım insanlar onları okudu. Hurr, “Benim size mektup yazanlarla hiçbir alakam yoktur.” dedi ve Hz. Hüseyin’den ayrılarak kendi adamları ile birlikte çekildi. Kûfelilerden bazı insanlar ise Hz. Hüseyin (r.a.) tarafına katılmak üzere geldiler. Hz. Hüseyin onlara, “Sizin arkamızdaki insanlardan bana haber verin.” dedi, Abdullah Âmiri oğlu Mücemma şöyle cevap verdi: “Halkın ileri gelenleri, size karşıdır- lar. Çünkü onlara bol rüşvet verilmiş, keseleri de doldurulmuştur. Onların hepsi, size karşı düşmanlıkta aynındırlar. Geri kalan insanların gönlü, sizin tarafınıza meyillidir ama kılıçları yarın size karşı kalkmış olacak.”³⁸⁸

Sâ’d oğlu Ömer, Zilcevşen oğlu Şemr’i, piyade askerlerinin başına koydu ve bu kimseler, Hz. Hüseyin ve arkadaşlarının bulunduğu yere Perşembe günü Muharrem’in 9’unda akşamleyin geldiler. Yayalar ve süvariler, ikisi de etraflarını çevirdiler. Hz. Hüseyin (r.a.), o gece aile fertlerine tavsiyelerde bulundu ve arkadaşlarına hitab ederek, istedikleri yere gitmekte serbest olduklarını ve düşmanların hedefinin sadece kendisi olduğunu söyledi. Hz. Hüseyin’in kardeşleri, oğulları ve kardeşlerinin oğulları, “Senden sonra hayatımız hiçbir şey ifade etmez. Allah bize, senin hakkında istemediğimiz bir şeyi göstermesin.” dediler. Ebu Talib oğlu Akil’in oğulları da şöyle dediler: “Canlarımız, mallarımız ve çoluk çocuklarımız, hepsi sana feda olsun. Senin yanında çarpışacağız. Senin sonun ne olacaksa, bizim sonumuz da o olacak. Senden sonra yaşamaya yazıklar olsun.”³⁸⁹

Cuma günü Hz. Hüseyin (r.a.) sabah namazını kıldı. (Bazı rivayetlerde Cumartesi olduğu söylenmiştir.) O gün Aşure günü idi. Yanında 32 atlı ile 40 piyade vardı. Hz. Hüseyin (r.a.) atına bin-

³⁸⁸ a.g.e., c. 8, s. 173.

³⁸⁹ a.g.e., c. 8, s. 176-177.

di, Kur'an-ı Kerim'i önüne koydu. Oğlu Ali (Zeynel Abîdin), hem zayıf, hem de hasta olmasına rağmen savaşa hazırlandı. Hz. Hüseyin (r.a.) insanlara; kendisinin kim olduğunu, kimin torunu ve oğlu olduğunu, değeri ve mertebesini anlatmaya başladı. Şöyle buyuruyordu: "Ey insanlar! Gönüllerinize baş vurun, vicdanlarınızdan sorun. Peygamberinizin torunu olan benim gibi olan bir kimse ile savaşmanız doğru mudur?"³⁹⁰ Yezid Riyahî oğlu Hür gelerek Hz. Hüseyin (r.a.)'e katıldı. Atının üzerinde, Yezid askerlerinin karşısına geçip durmadan savaştı. Nihayet sonunda şehit düştü.

Bu sırada Şemr ayağa kalktı ve ileri atılarak Hz. Hüseyin'in arkadaşlarına saldırmaya başladı. Hz. Hüseyin'in önünde durarak onu koruyup savaşanlara Hz. Hüseyin devamlı, "Allah, muttakîlere verdiği mükâfatın en güzelini size versin." diye dua etti. Bu insanlar, onun önünde savaşa savaşa tükendiler. Ebu Talib oğlu Hz. Ali (r.a.)'nin oğullarından ve Hz. Hüseyin (r.a.) in kardeşlerinden çoğu şehit oldu.

Şemr b. Zilcevşen, "Hüseyin'in işini bitirmek için hâlâ ne diye bekliyorsunuz?" diye bağırdı. Nitekim Temim Kabilesi'nden Şerik oğlu Zer'a, Hz. Hüseyin'e doğru atıldı ve mübarek boynuna bir kılıç darbesi indirdi. Sonra Sinan b. Enes b. Amr el-Nahaî, ona bir mızrak sapladı. Daha sonra atından inerek mübarek başını vücudundan ayırıp Hulî'ye doğru fırlattı. Ebu Muhannef diyor ki; "Hz. Hüseyin (r.a.)'in şehit edilmesinden sonra, tertemiz mübarek vücudunu gördüm. Üzerinde 33 tane ok izi ve 34 tane de başka darbelerin izi vardı."³⁹¹

Ne kadar ibret alınacak bir olaydır ki, Hz. Hüseyin'le savaşan ve onu şehit etmede payı olan kimler varsa, hepsi de daha sonra layık oldukları cezayı bulmuşlardır. Muhtar Sakafî (Kendisinin

³⁹⁰ a.g.e., c. 8, s. 178-179.

³⁹¹ a.g.e., c. 8, s. 188.

deleletine ve doğru yoldan uzak oluşuna rağmen) Hz. Hüseyin'in katillerini araştırmış ve elleri onun kanına bulanmış ne kadar namert varsa hepsini gebertmiştir.

Hz. Hüseyin (r.a.) ile birlikte 72 kişi şehit oldu. Muhammed b. Hanefiye'nin anlattığına göre 17 kişi şehit oldu. Onların hepsi Hz. Fatıma'nın oğullarındandı.³⁹²

Hz. Hüseyin (r.a.)'in şehit olduğu gün, Hicrî 61. yılın Muharrem ayının Cuma günüydü. Bu gün Aşure günü idi. Hz. Hüseyin Efendimiz 54 sene 6 ay 15 gün yaşamıştı.

Yezid'in Önünde

Hişam anlatıyor: Hz. Hüseyin (r.a.)'in mübarek başı önüne gelince, Yezid'in gözlerinden yaşlar boşandı ve adamlarına dedi ki; "Eğer siz Hüseyin'i öldürmeseydiniz, yine de ben size hiçbir şey demez, bana itaatinizi kabul ederdim. Allah, İbni Sümeyye'ye lanet etsin. Allah'a and olsun ki, ben orada olsaydım onu bağışlardım"³⁹³

Ebu Süfyan oğlu Muaviye'nin azâd olmuş bir kölesi şöyle anlattı: "Hz. Hüseyin (r.a.)'in başı getirilip Yezid'in önüne konulduğunda, onun ağladığını gördüm. Yezid dedi ki; 'İbni Ziyad ile Hüseyin arasında bir akrabalık bağı olsaydı böyle yapamazdı.'"³⁹⁴

Hz. Hüseyin (r.a.)'ın arkadaşlarından olup da ölümden kurtulanlar Yezid'in önüne getirildiklerinde, Yezid önce çirkin sözler söyledi, sonra çok yumuşak davrandı. Arkasından onları ailelerine gönderdi ve kendilerine yol masraflarını vererek, saygıyla Medine'ye yolladı. Yezid'in İbni Ziyad'ı kötülediğine veya cezalandırdığına ya da onu görevinden aldığına benzer hiçbir rivayet yoktur. Bunun aksi-

³⁹² a.g.e., c. 8, s. 198.

³⁹³ a.g.e., c. 8, s. 191.

³⁹⁴ a.g.e., c. 8, s. 171.

ne Yezid'in neşelendiğine, sevinç gösterip, hiçbir müslümana yakışmayan ağır sözler sarf ettiğine dair bazı rivayetler vardır.

Harre Olayı ve Yezid'in Ölümü

Hicrî 63. yılda İslâm'ın ilk dönem tarihinin alnında kara bir leke olan Harre olayı meydana geldi. Yezid, Müslim b. Akâbe'ye, üç gün boyunca Medine'de her çeşit muameleyi yapmakta serbest olduğuna izin verdi, İbni Kesir şöyle diyor:

“Bu üç günde, Peygamber şehri Medine'de, anlatılması güç, korkunç olaylar oldu. Yezid'in maksadı sadece otoritesini ve idaresini sağlamlaştırmak, her çeşit engellemeye ve karşı çıkışa son vermektir. Ama Allahu Teâlâ, bu planında ve amacında onu başarısız kıldı.”³⁹⁵

“Yezid bu olaydan sonra çok fazla yaşamadı. Sadece 4 sene saltanat sürdü ve 14 Rebiülevvel H. 64 tarihinde bu dünyadan göçtü.”³⁹⁶

Yezid'in ölümü üzerine, Ebu Süfyan oğullarının halifeliği son buldu ve halifelik Mervan b. Hakem" oğullarına geçti.³⁹⁷ Onların yerine Abbas oğulları geçinceye kadar böyle sürdü.

H. Hüseyin (r.a.)'in Şehit Edilmesi ve Kerbela Faciası Üzerinde, Ehl-i Sünnetin Görüşü

Ehl-i Sünnet imamları ve onların en önde gelen şahsiyetleri, daima Yezid'e ve Yezid askerlerinin komutanlarına (meselâ Ziyad oğlu Ubeydullah'a, Sâ'd oğlu Ömer'e ve Zilcevşen oğlu Şemr'e) nefret gözüyle bakmışlar, onlardan tiksindiklerini ve en ufak bir

³⁹⁵ a.g.e., c. 8, s. 228.

³⁹⁶ a.g.e., c. 3, s. 226.

³⁹⁷ Muaviye oğlu Yezid'in oğlu Muaviye, babasından sonra başa geçti. Bu kişi ibadetine düşkün ve temiz duygulu bir müslümandı. Ama uzun yaşamadı.

yakınlık duymadıklarını göstermişler ve Hz. Hüseyin (r.a.)'in şehit edilmesine, onunla birlikte şehit olan Ehl-i Beyt'in gaddarca öldürülmelerine duydukları derin üzüntülerini, nefret dolu tepkilerini ve bitmez tükenmez ızdıraplarını açıklamışlardır Bu açıklamaları ve belirttikleri ızdırapları baştan sona anlatmak imkânsızdır. Burada bir kaç örnek zikrelelim.

İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Salih şöyle diyor: "Ben babama, bazı insanların Yezid'i sevdiklerini söylediklerini söylediğimde bana dedi ki: 'Ey Oğul! Allah'a ve ahirete iman eden bir insan Yezid'i sevebilir mi?' Bunun üzerine babama, 'O halde babacığım neden ona lanet etmiyorsun?' dedim. Buna karşılık babam, 'Oğlum sen babanın herhangi bir kimseye lanet ettiğini sen hiç gördün?' dedi."³⁹⁸

Şeyhülİslâm İbni Teymiyye, büyük fitneden sonra Şam'a gelmiş olan Moğol Hakanı ve komutanı Bolay'la kendi arasında geçen bir konuşmada şöyle demişti:

"Hz. Hüseyin (r.a.)'i şehit edene, onu öldürmede yardımcı olana veya bu harekete razı olana, Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların laneti olsun. Allahu Teâlâ, onların hiçbir amelini kabul etmeyecek, onları azaptan uzak kılmayacak."³⁹⁹

"O gün Allah, Efendimiz Hüseyin (r.a.)'e, şehit olma şerefi bahsetmiş ve onu şehit edenleri, bu işe yardımcı olanları veya buna razı olanları rezil ve perişan eylemiştir. Efendimiz Hüseyin (r.a.), kendinden önceki İslâm şehitlerinin güzel bir örneği idi. Çünkü o ve kardeşi Hasan (r.a.), cennet gençlerinin başlarıydı, ikisi de İslâm'ın tam gelişme döneminde yetişmişlerdi. Yüce ailelerinin diğer fertlerinin karşılaştığı Allah'ın dini yolunda eziyet ve işkencelere katlanma, bunlara sabretme ve vatanını terk (hicret) etme gibi acıları tatmamışlardı.

³⁹⁸ *Fetavâ İbni Teymiyye*, c. 4, s. 483.

³⁹⁹ *a.g.e.*, c. 4, s. 487.

Allahu Teâlâ şehitlik rütbesi vererek, ikisinin şanını, azametini o noktaya erdirdi, derecelerini yükseltti. Onların şehit edilmesi, son derece acı bir faciadır. Allahu Teâlâ (c.c) bir felaket ve acılı olay olduğunda, “İnna lillah ve inna ileyhi râciun=Şüphesiz biz Allah içiniz ve şüphesiz ona döneceğiz.” ayetini okumamızı bildirmiştir:

*“Sabredenleri (Allah’ın kendilerinden razı olduğu ile) müjdele. Onlara ne zaman bir felaket gelse; şüphesiz biz Allah içiniz ve şüphesiz ona döneceğiz derler. O kimseler, Rablerinden kendilerine rahmet, merhamet ve selâm verilen kimselerdir. Ve onlar, dosdoğru yolda bulunanlardır.”*⁴⁰⁰ (Bakara, 155-157)

Müceddid-i elf-i sani unvanı ile meşhur olan İmam Rabbani, *Mektubatı*’ndaki bir mektubunda şöyle yazıyor:

“Şüphesiz ki Yezid, saadetten ve Allah’ın rızasından yoksun kalmış, en çirkin günahları işlemiş kişilerdendir. Ona lanet etmekten sakınılması, sadece Ehl-i Sünnetin, hiç kimseye lanet edilmemesi prensibinden dolayıdır. Kâfir bile olsa belli bir kişiye lanet etmede acele edilmemeli. Ancak Ebu Leheb ve karısı gibi kâfir olarak öldükleri -Kur’an nassı ile- kesin olarak bilinen hariç. Ama bu, Yezid lanete layık değil demek değildir. Çünkü Allahu Teâlâ şöyle buyurmuştur:

“Allah’a ve onun Peygamberine eziyet edenlere, hem dünyada hem de ahirette, Allah lanet etmiştir.” (Ahzab, 57)⁴⁰¹

Büyük hadis bilgini Şeyh Abdulhak Buhârî Dehlî (ölümü Hicrî, 1052) *Tekmil el-İman* adlı kitabında şöyle yazıyor:

“Sözün özü şu ki; bize göre Yezid, en çok nefret edilen insanlardandır. Allah’ın lütfundan yoksun kalmasından dolayı, bu günahkâr

⁴⁰⁰ a.g.e., c. 4, s. 315.

⁴⁰¹ *Mektubat-ı Rabbani*, c. I mektup: 251.

asi adamın işlediği cinayetler, bu ümmet içinde daha önce hiç kimse tarafından işlenmemiş cinayetlerdir.”⁴⁰²

İslâm hakimi Şah Veliyullah Dehlevî Hazretleri, (ölümü Hicrî 1176) ünü ufukları tutmuş olan emsalsiz kitabı, *Hüccetullah el-Balîğâ*’da, fitneler bölümünde ve bir hadisteki (sonra dalalete çağırınlar gelir) ifadesini açıklarken şöyle yazmaktadır:

“Dalalete çağırınlar, Şam’da Yezid, Irak’ta da Muhtar Saka-fî’dir.”⁴⁰³

Yezid’e lanet edilmesinin caiz olup olmadığı konusunda, iki tutum hakkında da görüşlerini bildirdikten sonra, Genguhlu Mevlanâ Reşid Ahmed (rah. a.) şöyle yazmaktadır:

“Lanet etme konusunda bizlerin, tedbirli davranması ve susması gerekir. Çünkü lanet etmek caiz olsa bile, lanet etmemekte hiçbir sakınca yoktur. Lanet etmek, ne farzdır, ne vacib, ne sünnet, ne de müstehabdır. Sadece mübahdır. Ve helal kılınmamış bir işe alışmak iyi değildir”⁴⁰⁴

İyi Bir Devlet Düzeni Kurma Çabaları, Bozuk Durumu Değiştirme Arayışları ve Bunların Değeri

Raşid Halifelerden sonra ortaya çıkan halifelik, üzüntü ile söylemek gerekir ki; babadan oğula geçen bir aile düzeni üzerine kurulmuştu. Arapları ve müslümanları zorla kendine baş eğdiren Ümeyye oğulları halifelerine veya Abbasoğulları halifelerine karşı çıkmaya kimsenin cesareti ve zerre kadar da başarılı olma ümidi yoktu. Bu konuda sadece yüce soydan ve üstün aileden geldikleri bilinen ve kabul edilen kişiler ve geniş ölçüde müslümanların koru-

⁴⁰² *Tekmil el-İman*, s. 71, Luknow baskısı 1905.

⁴⁰³ *Hüccetullah el-Baliga*, c. 2, s. 213. Lahor Pakistan baskısı.

⁴⁰⁴ *Fetavâ-i Reşidiye*, s. 39, Deobent baskısı.

duğu, dinî hamiyete sahip olanlar, onlara karşı çıkma cesareti gösteriyorlardı. Aslında sadece demir demirle vuruşabilir (demir demiri keser) ve rüzgâra, kasırga karşı koyabilir.

Bu bakımdan görüldü ki, Emevî ve Abbasî halifelerine karşı cihad bayrağını kaldıran ve bozuk durumu düzeltmek için sesini yükseltenler, Hz. Peygamber (s.a.)'in hanedanının değerli insanları ve Alevî hanedanının (Hz. Ali'nin soyundan gelenlerin) bir gül demeti gibi olan mübarek insanları idi. Yeryüzünde fesadın yayılmasına, tahribatın artmasına, halifeliğin ruhunun yok olmasına, müslümanların servetinin ve gücünün, nefsanî isteklerin yerine getirilmesi, eğlence malzemeleri temin edilmesi ve cahiliyet âdetlerinin canlandırılması yolunda harcanmasına bu insanlar, gerçekten ve derinden üzüliyorlardı.

Efendimiz Hz. Hüseyin (r.a.)'den sonra torunu Zeyd, Emevîlerden Abdülmelik oğlu Hişam'a karşı cihad bayrağını kaldırdı. Hicrî 122. yılda çarınca gerilerek şehit edildi. İmam Ebu Hanife Hazretleri, onun emrine 10.000 dirhem gönderdi, bizzat gelemediğinden dolayı özür diledi.⁴⁰⁵

Daha sonra Hz. Hasan (r.a.)'ın oğullarından Hasan oğlu Abdullah oğlu Muhammed Zünnefs el-Zekiyye, Medine-i Münevvere'de kardeşi İbrahim ile anlaşarak, Abbasilerden Mansur'a karşı huruç etti. İmam Ebu Hanife ile İmam-ı Mâlik ikisi de Zünnefs el-Zekiyye'yi tutanlardandılar. İmam Ebu Hanife, açıkça onun tarafını tuttu, hatta emrine para bile gönderdi. Mansur'un komutanı Kahtabe oğlu Hasan'a, onlarla savaşmaması tavsiyesinde bulunarak onu savaşmaktan vazgeçirtti. İmam-ı Âzam Ebu Hanife'nin hayatının son bulmasına sebep olan Mansur'un, İmam Ebu Hanife'ye olan düşmanlığının gerçek sebebi işte buydu.

⁴⁰⁵ *Menakıb-ı Ebu Hanife*, c. 1, s. 55.

Allâme İbni Esir *Tarih el-Kâmil* adlı eserinde şöyle yazmaktadır: Muhammed Zünnefs el-Zekiyye'nin (arı, duru nefisli Muhammed demektir) yaptığı cihadda, onunla birlikte olup olmama konusunda İmam-ı Mâlik'den fetva istenip de, "Mansur'a yapılan biat halkası boyunlarımıza geçirilmiş olduğu halde Mansur'a karşı çıkıp onun yanında olmamamız caiz midir?" diye sorulduğunda İmam-ı Mâlik şöyle buyurdu:

"Sizlerden baskı ile biat alındı. Baskı altında tutulan kimsenin yaptığı yeminin hiçbir değeri yoktur, geçersizdir."

Bu fetvadan sonra insanlar, Zünnefs el-Zekiyye'nin tarafına geçtiler. İmam-ı Mâlik de evinden dışarı çıkmadı.⁴⁰⁶ Muhammed Zünnefs el-Zekiyye Hicrî 145 yılının Ramazan ayında şehit edildi. Kardeşi de aynı senenin Zilkade ayında şehit oldu.

Kendilerine karşı harekete geçilen idareler, son derece sağlam ve teşkilatlı olduklarından, ellerinde güçlü ordu ve gelişmiş savaş araçları bulunduğundan dolayı, bu çabalar boşa çıktı ve dikkate değer bir sonuç alınamadı. Biz, geçmiş zamanlarda ve içinde bulunduğumuz dönemde, öyle çok çalışmalar, mücadeleler gördük ki; cesarete, samimiyete, iman ve hızlı çalışmaya dayanmasına rağmen, o hareketi yürütenlerin başındakilerin samimiyetinde hiç şüphe olmamasına, o harekete bağlı olanların fedakârlıklarında, bağlılıklarında hiçbir eksiklik bulunmamasına rağmen bu hareketler, düzenli ve sağlam devlet idareleri karşısında başarısız kaldı.

Tarihteki bu acı örnek, yeni bir olay değildir ve bu kâinatın gidişatında da şaşılacak bir hadise değildir. Fakat bu mücadeleler,

⁴⁰⁶ İbni Esir'in *el-Kâmil* isimli eseri, c. 5, s. 251. Unutulmamalıdır ki, dönemlerinin en büyük değere sahip ve Ehl-i Sünnet'in saygıdeğer dört imamından ikisinin desteği, yardımı ve taraftar olması büyük önem taşımaktadır. Bu, kolay kolay göz ardı edilemez.

maddî sonuçları itibariyle başarısız kalıp siyaset dünyasında sönmesine rağmen, İslâm tarihinde, İslâm'ın ruhunun, karakterinin devamında büyük rol oynamışlardır. Çünkü bunlar, İslâm tarihinin büyüklüğünü ve onun değerini gözler önüne koymuştur.

Eğer bu tür olaylar dönem dönem, ortaya çıkmasaydı İslâm tarihi, nefsanîyetçiliğin, menfaatçiliğin, diktatör sultanların zulüm ve baskı hikâyelerinin ve kendi çıkarını düşünen insanların sömürsünün, kesintisiz sürüp giden bir destanı olurdu. Fakat davalarına baş koymuş bu önderler ve onların peşinden giden iman, azimet sahibi kimseler, canlarını tehlikeye atarak gelecek nesiller için öyle nur direkleri diktiler ki; o direkler tarihin karanlıklarında iman ışığı saçmakta ve daha sonra gelen nesillere yol göstermektedir. Onlara, İslâm'ın geçmişteki yiğitliğini, kahramanlığını hatırlatmakta ve batıla karşı savaşıma cesareti vermektedir. Bozuk düzenlere ve İslâm nizamının bertaraf edilmesine, onun şerefine çığnasma isyan duygusunu devam ettirmektedir.

Tarihte verilen bu mücadeleler, müslümanların övünebilecekleri, binlerce defa saygıya layık bir mirastır, paha biçilmez bir servettir. Bu mücadeleler; nesilden nesile insanları, ruhsattan azimete, işin kolayına kaçmaya ve "Zaman sana uymazsa sen zamana uy" cahiliyet prensibine karşı "Zaman sana uymazsa, sen zamanla çarpış" İslâm prensibini yiğitçe, cesurca tercih etmeye yöneltmiştir.

"Müminlerden nice insanlar vardır, Allah'a verdikleri sözde doğru olduklarını göstermişlerdir. Onlardan kimi (şehit oluncaya kadar dövüşeceğine dair) verdiği sözü yerine getirmiş, onlardan kimi de (şehit olmayı) beklemektedir. Verdiklerinde sözde, onlar hiçbir değişiklik yapmadılar." (Ahzab Sûresi, 23)

Onuncu Bölüm

EHL-İ BEYT'TEN OLANLAR VE HZ. ALİ (K.V.)'NİN SOYUNDAN GELENLERİN HAYATLARI

Kerbela Faciasından Sonra Hz. Ali (r.a.)'nin Oğullarının Hayatı ve Uğraşları

Kerbela faciası, tüm müslümanları ebediyen üzüntüye gark etmiş, bu zulmü işleyenleri de ebediyyen rezil kılarak son bulmuştur. Hayatın akışı eski şekline döndü. Hz. Ali (r.a.)'nin, Hz. Hasan (r.a.)'ın ve Hz. Hüseyin (r.a.)'in oğulları, eski yaşayış şekillerine, yani temiz, iffetli yaşayışlarına dönerek, ibadetle meşgul olmaya, ahirete yönelmeye ve dünya hayatından hiçbir şeye minnet etmemeye, gerçek İlâhî ve Rabbânî yolda olmaya, örnek davranışlarda bulunmaya kendilerini verdiler. Peygamber çocuklarına, soyuna ve Peygamberlerin halifelerine layık olan bir yaşayışa, İslâm'ın ve müslümanların iyiliği için çabalamaya başladılar, onların hareket tarzları, iffetleri, yaşayışları ve ahlâkları, en üstün dinî bir örnek ve öyle bir ahlâk okuludur ki; her neslin insanları oradan âlicenaplık, asalet, ahlâk, mertlik, göz tokluğu, kötü niyetlilere iyi davranma dersi almışlardır, almaya da devam edeceklerdir.

Said b. el-Müseyyeb Hazretleri diyor ki: Hz. Hüseyin'in oğlu Ali (Zeynelâbidin)'den daha fazla Allah korkusu taşıyan bir insan görmedim.⁴⁰⁷

İmam Zührî; "Ben, ondan daha üstün bir Kureysli görmedim." diyor. Hz. Zeynelâbidin her anıldığında, İmam Zührî ağlar ve 'o, Zeynelâbidin (ibadet edenlerin zineti)'di derdi.⁴⁰⁸

Hz. Hüseyin'in oğlu Zeynelâbidin, geceleri sırtına ekmek çuvalını alarak dışarı çıkar ve ihtiyaç sahiplerinin evlerine ekmek ulaştırırdı.⁴⁰⁹

Cerir anlatıyor: Hz. Hüseyin'in oğlu Zeynelâbidin vefat edince, sırtında, içine ekmek doldurarak geceleri çıkıp ihtiyaç sahiplerine dağıttığı ekmek dolu çuvaların izleri görüldü.⁴¹⁰

Şeybe'den, şöyle dediği rivayet edilmiştir: Ali Zeyneâbidin vefat edince insanlar, onun, Medine-i Münevvere'nin 100 evini beslediğini anladılar.

Muhammed b. İshak der ki; Medineliler arasında ihtiyaçlarının nereden karşılandığını bilmeyen bir çok insan vardı. Zeynelâbidin Hazretleri vefat edince, geceleri ekmek dağıtanın o olduğunu anladılar.⁴¹¹

O çok fazla namaz kılardı. Hızlı rüzgâr estiğinde de düşer bayılırdı.⁴¹²

Kasım oğlu Abdulgaffar şöyle rivayet ediyor: Bir keresinde Zeynelâbidin Hazretleri tam mescitten çıkarken adamın biri ona söv-

⁴⁰⁷ *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakâtü'l-Esfiyâ*, c. 2, cüz 3, s. 141.

⁴⁰⁸ *a.g.e.*, c. 2, cüz 3, s. 135.

⁴⁰⁹ *a.g.e.*, c. 2, cüz 3, s. 136.

⁴¹⁰ *a.g.e.*, a.y.

⁴¹¹ *a.g.e.*, a.y.

⁴¹² İbni Cevzî, *Sıfatü's-Safve*, c. 2, s. 56.

dü. Zeynelâbidîn Hazretlerinin kölesi ve arkadaşları hiddetlenerek onun üzerine atıldılar. Zeynelâbidîn Hazretleri, “Durun, ona hiçbir şey yapmayın.” dedi, sonra bizzat kendisi o adamın yanına geldi ve “Bizi pek iyi tanımıyor olmalısın. Benim karşılayabileceğim herhangi bir ihtiyacın var mı? Bildir.” buyurdu. Adam pişman oldu ve çok utandı. O, Harmanisini çıkararak adama verdi. Ayrıca bin dirhem de bahşetti. Bu olaydan sonra adam ne zaman onu görse, “Onun peygamber soyundan geldiğine şahitlik yaparım.” diye bağırırdı.⁴¹³

Bir keresinde Zeynelâbidîn Hazretlerinin yanında bir insan topluluğu vardı. Bir hizmetçiye çabuk yemek getirmesini söyledi, o da hızla yukarıya çıktı. Fırında kızarmış et ızgarasını süratle alıp gelirken, merdivenin altında oturmuş olan Zeynelâbidîn'in çocuklarından birinin üzerine ızgara düştü. Bu sebeple çocuk derhal ruhunu teslim etti. Zeynelâbidîn Hazretleri, “Neden niçin yaptın?” diye soruşturacağı veya öfkeleneyeceği yerde köleye, “Çek git, sen hürsün. Bu işi sen bilerek, isteyerek yapmadın.” dedi ve çocuğun teçhiz ve tekfîn işine koyuldu.⁴¹⁴

Zeynelâbidîn Hazretleri Hicrî 38. yılın herhangi bir ayında doğdu. Annesi Sellafe (son İran Şahı Yezdigerd'in kızı) idi.⁴¹⁵ Hicrî 94 yılında Medine-i Münevvere'de vefat etti. Büyük ulu amcası Hz. Hasan'ın mübarek kabrine defnedildi.⁴¹⁶ Hz. Hüseyin (r.a.)'in soyu, sadece Zeynelâbidîn Hazretleriyle devam etti.

Zeynelâbidîn Hazretlerinin oğlu Muhammed Bakır, onun da oğlu Cafer-i Sadık, onun da oğlu Musa Kâzım ve onun da oğlu Hz. Ali Rıza (rah. a.), hepsi atalarının, babalarının ayak izi üzerin-

⁴¹³ İbni Cevzi, *Sıfatü's-Safve*, c. 2, s. 56.

⁴¹⁴ a.g.e., a.y.

⁴¹⁵ Genellikle Şah Banu adı ile tanınır.

⁴¹⁶ Geniş bilgi için, Hz. Hüseyin oğlu Ali'nin ahvali ve menkıbelerine bakınız. *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 9, s. 103-115.

de yürüyerek, yumuşak başlılık, cömertlik, dürüstlük, lekesizce yaşayış ve kişilikli oluştâ örnek şahsiyete sahiptiler. Mikdâm oğlu Amr şöyle derdi: Cafer'in babası Muhammed Bâkır'a bakıldığında, onun peygamber ailesinin gözünün nuru olduğu hemen anlaşılırdı.⁴¹⁷ Onun oğlu Cafer, ibadet ve Allah'ı zikirde huşu ve huzu ile meşgul olurdu. Yalnız kalmayı, dünyaya minnet etmemeyi, makam mevki peşinde koşmaya, insanlara baş vurmaya ve genel insanların anlayışına tercih ederdi.⁴¹⁸ İmam Mâlik ondan bahsederken şöyle der: Ben, Muhammed Bakır oğlu Cafer'in yanına gider gelirdim. O, her zaman güleç olurdu. Ama Hz. Peygamber (s.a.)'in ünlü adı anılınca, rengi sararır solardı. Ben uzun süre onun yanına gittim geldim. Onu daima üç işten biri ile uğraşır buldum. Ya nafîle ibadet yapıyor olurdu, ya oruç tutuyor olurdu, ya da Kur'an-ı Kerim okuyor olurdu. Hiçbir zaman onun abdestsiz olarak Hz. Peygamberden hadis rivayet ettiğini duymadım. Kendisini ilgilendirmeyen şeyleri konuşmaz, malâyanî sözler söylemezdi. Şüphesiz o, Allah'a en çok ibadet edenlerden ve Allah'tan korkan zahid kişilerdendi.⁴¹⁹

Musa Kâzım (yani Hz. Ali oğlu, Muhammed oğlu, Cafer oğlu Musa Hazretleri) öyle feyizli, yüksek kişilikli, üstün duygulu bir insandı ki, kendisini kötöleyen bir insan duyunca, ona bir miktar para gönderirdi.⁴²⁰ O, içinde 400, 300 ve 200 dinar bulunan çıkınlar bulundurur ve Medinelilere dağıtırdı. Onun oğlu Ali Rıza Hazretlerini Halife Me'mun Reşid kendine veliaht yapmıştı: Hicrî 153. yılında doğdu. Hicrî 202. yılın Safer ayının son gününde de vefat etti. Cenaze namazını, Halife Me'mun'un kendisi kıldırdı ve babası Harun Reşid'in yanına (eski Tûs şimdiki Meşhed'de) defnetti.

⁴¹⁷ *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, s. 193.

⁴¹⁸ *a.g.e.*, c. 2, s. 193.

⁴¹⁹ *İmam Cafer-i Sadık*, Allâme İbni Zühre, s. 77, Beyrut.

⁴²⁰ *Sıfatü's-Safve*, c. 2, s. 103.

En büyük torun Hz. Hasan'ın soyundan gelenlerin de durumu aynı şekilde idi.

Meşhur tarihçi İbni Asâkir, ünlü kitabı *Büyük Şam Tarihi*'nde, Hz. Hasan'ın oğlu Hasan'ın (Hasan Müsenna adı ile ünlüdür.) ahvalini yazmış ve onun Peygamber soyundan gelme şanına layık niteliklerini ve güzel ahlakını anlatmıştır.⁴²¹

Hz. Hasan'ın oğlu Abdullah, (kendisine Abdullah el-Mahz denilir)⁴²², Medineli tabiilerden ve hadis bilginlerindendi. Tarihçi Vakıdî onu şöyle anlatıyor: Abdullah, çok ibadet eden bir zattu, insanlar ona çok saygı gösterir, hürmet ederdi. Dış görünüş bakımından da çok yakışıklı ve heybetli idi. Güzel konuşmada da çok yetenekli idi. Abdullah oğlu Mus'ab derdi ki; "Ben âlimlerimizin hiç kimseye Abdullah el-Mahz'a gösterdikleri kadar saygı ve hürmet ettiklerini görmedim." Rabîa, bir keresinde onu konuşurken dinlemiş de, kendiliğinden dilinden, "Ben bu şekildeki konuşmayı ancak Peygamberlerin çocuklarının yapabileceğine şahidlik ederim, sözü çıkmıştır. Mekke-i Mükەرreme'de bir keresinde bazı insanlar oturuyorlardı. İçlerinde ünlü alim ve hadisçi Eyyub da vardı. Arka taraftan gelen biri onlara selâm verdi. Eyyub bütün vücudu ile ona döndü ve hafifçe cevap verdi. Sonra o, aralarında oturduğu insanlara döndü. Gözlerinde yaş vardı. Bu önemsemeyi ve saygı gösterişini görünce oradakiler, "Bu kimdir?" diye sordular. Eyyub da, "Peygamberin oğlu, Abdullah b. Hasan'dır"⁴²³ dedi.

⁴²¹ Bkz. *Tehzib-ü Tarih-i Dimeşk*, İbni Asâkir, c. 4, s. 165-169.

⁴²² Ona Abdullah el-Mahz denmesinin sebebi, babasının Hz. Hasan oğlu Hasan Müsenna oluşu, annesinin de Hz. Hüseyin'in kızı Küçük Fatıma oluşu ile, baba ve anne tarafından katıksız Haşimi ve Hz. Ali soyundan gelişiydi. (Mahz=Halis ve mükemmel).

⁴²³ *İbni Asâkir Tarihi*, c. 4, s. 357-366.

İbni Kesir anlatıyor: Ebu Talib oğlu Ali oğlu Hasan oğlu Hasan Müsenna oğlu Abdullah el-Mahd'a, âlimler çok saygı gösterirlerdi. O, vakarlı, ibadetine düşkün, en küçük haramlardan bile çekinen bir kimse idi. Yahya, onun hakkında şöyle yazıyor: İnsanlar ona çok güvenirdi. Onlar nazarında onun büyük ağırlığı ve değeri vardı. Pek çok hadisci, ondan hadis rivayet etmiştir. Bunlar arasında Süfyan Sevrî, Dare Verdî ve Mâlik de vardır. Büyük ihtimalle ölüm yılı Hicrî 145'tir.⁴²⁴

Onun oğlu Muhammed, dönemin Abbasîler idaresine karşı cihad bayrağını kaldırmıştı. Çok üstün gayeli, azim sahibi bir kimse idi. Çok haşmetli ve heybetli idi. Cesaretle tekdi.⁴²⁵ Çok oruç tutar ve çok nafil ibadet ederdi. Vücut olarak son derece güçlü ve kuvvetli idi. Lakabı el-Mehdî ve en-Nefsü'z-zekiyye idi.⁴²⁶ Onda Haşim oğullarının ve Peygamber Ehl-i Beyt'inin bütün özellikleri göze çarpardı. Mertlik, insanları dikkate alma ve onlara değer verme, kendisinden dolayı insanlara bir eziyet ve kötülük gelmemesine çalışma, onun özel nitelikleri idi. Halife Mansur'un askerleri ile çatışma olup da şehit olacağına kesinlikle inanınca eve giderek, kendisine biat edenlerin isimlerinin bulunduğu listeyi yaktı. Çünkü kendisinden sonra onlara eziyet yapılacağından ve onların bunun korkmuştu.⁴²⁷

Peygamber Soyundan Olma Şuuru

Hız. Peygamber (s.a.)'in mübarek soyun devam ettirdiklerinin şuurunda idiler. Bu bağdan dolayı maddî bir yarar ve dünyevî bir menfaat elde etmeyi, bu bağa saygısızlık ve onu yersiz kullanma kabul ediyorlardı. Diğer dinlerde görülen üstün sınıftan olanlar, kendi üstün soydan gelişlerini veya aile ve soy özelliklerini o şekilde

⁴²⁴ *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 9, s. 42.

⁴²⁵ *a.g.e.*, c. 10, s. 95.

⁴²⁶ *el-Kâmil*, İbni Esir, c. 5, s. 553.

⁴²⁷ *el-Kâmil*, İbni Esir, c. 5, s. 547-548.

kullanıyorlardı ki, buna inananlar onları kutsal ve kanun üstü dokunulmaz ve sanki insan üstü varlıklar zannediyorlardı. Ama tarih ve siyer kitaplarında görülen Peygamber soyunun çocuklarının kişilik ve izzeti nefis tasvirleri, baştan başa bu Brehmen soyundan gelenlerin ve İran ve Hristiyan dünyasını dinî ipotekleri altında tutanların davranışlarından, din ve hanedan sömürüsü yapanların hareketlerinden, farklıdır. Çeşitli dinlerde ve milletlerde daima, doğuştan, soy itibarıyla kutsal kabul edilen bir sınıf olagelmış ve onlar da bunu, kendi geçimlerini sağlamak için hiçbir emeğe, gayrete ihtiyaç duymadan, bir vasıta olarak kullanmışlardır. Bugün bile bu sistem işlemektedir. Bir keresinde Efendimiz Hz. Hasan (r.a.) çarşıya çıkmış, bir şey satın almak istiyordu. Alacağı şeyin fiyatını sordu, dükkân sahibi de normal fiyatını söyledi. Henüz alışveriş olmamıştı ki, dükkân sahibi nasıl olduysa onun Hz. Peygamberin torunu Hasan (r.a.) olduğunu öğrendi. Hz. Peygamberin mübarek soyundan gelen bu kişiye saygısından dolayı satıcı, fiyatı düşürdü. Fakat Hz. Hasan (r.a.) bu davranışı kabul etmedi ve almak istediği şeyi bırakıp şöyle buyurdu: “Ben, Hz. Peygamber (s.a.)’e yakınlığımdan ve bağimdan dolayı, en küçük bir menfaat sağlamayı istemem “

Zeynelâbidîn Hazretlerinin özel hizmetçisi olan Cüveyriye şöyle diyor; Ali Zeynelâbidîn, Hz. Peygamber (s.a.)’in torunlarından olmasından dolayı, bir dirhem bile menfaat elde etmedi.⁴²⁸ Ne zaman bir yolculuk yapsa, kendini açığa vurmaz, kimliğini gizlerdi. “Neden böyle yapıyorsun?” diye kendisine sorulduğunda, “Hz. Peygamber (s.a.)’in adı üzerinden cevap ve karşılık veremeyeceğim bir menfaat elde etmeyi istemem.” dedi.⁴²⁹

⁴²⁸ *el-Bidaye ve’n-Nihaye*, c. 9, s. 106.

⁴²⁹ *Vefayât-el-Ayân*, İbnü Hallekân, c. 2, s. 434, Kahire.

Musa Kâzım oğlu Ali Rıza'nın da aynı şekilde olduğu anlatılır. O da bir yere giderken kendini gizledi. Sebebi sorulunca, "Ben, Hz. Peygamberin adı üzerinde yolculuktan dolayı uygun bir cevap ve karşılık veremeyeceğim bir şey elde etmek istemem." dedi.⁴³⁰

Aşırı Övülmekten ve Sevgi Gösterisinden Nefret

Hz. Peygamber (s.a.)'in soyundan gelen bu yüce insanlar, soy bağlarını açıklama ve onunla övünme konusunda çok ihtiyatlı idiler. Onlar, Yahudilik, Hristiyanlık ve Hinduluk gibi diğer dinlere bağlı olanların yaptığı gibi, bu soy bağına anlatırken aşırılık yapmaktan, onu aşırıya kaçarak anlatmaktan hoşlanmazlardı. Nitekim Said oğlu Yahya'nın şöyle dediği rivayet edilmiştir: Bir keresinde bazı insanlar Zeynelâbidin Hazretlerinin etrafına toplanmışlar, onu çok fazla övüyorlardı. Bunun üzerine Zeynelâbidin Hazretleri, "Bize sadece Allah için ve İslâm bağından dolayı sevgi ve muhabbet besleyiniz. Görüyorum ki sizler bize, bizim için utanç haline gelen bir sevgi ve bağlılık göstermeye başladınız"⁴³¹ Aynı şekilde Havşeb oğlu Halef, Zeynelâbidin Hazretlerinin şöyle buyurduğunu nakletmiştir: "Ey Iraklılar! Ey Kûfeliler! Siz İslâm'dan dolayı bize sevgi ve muhabbet besleyiniz ve bizi, hakkımız olmayacak şekilde yükseltmeyin."⁴³² Onun şöyle söylediği de rivayet edilmiştir: "Biz Ehl-i Beyt'ten olanlar, sevdiğimiz ve hoşumuza giden bir şey ortaya çıkınca Allah'a itaat ederiz, bir musibet veya sevmediğimiz bir şey ortaya çıkınca da Allah'a hamd ederiz."⁴³³

Hz. Hasan (r.a.)'ın oğlu Hasan Müsenna (r.a.) aynı şekilde kendisini aşın şeküde, haddinden fazla öven bir adama dedi ki: "Yazıklar olsun size, sadece Allah için bize sevgi ve muhabbet besleyiniz.

⁴³⁰ a.g.e., a.y.

⁴³¹ *Hilyetü'l-Evliyâ*, c. 2, cüz 3, s. 136.

⁴³² a.g.e., c. 2, cüz 3, s. 137.

⁴³³ a.g.e., c. 2, cüz 3, s. 138.

Eğer biz onun buyruklarına göre hareket edersek, bizimle birlikte olun, bizi sevin. Eğer onun emirlerine karşı çıkarsak, bizden buğz ederek durun. Eğer Allah, birinin Hz. Peygambere akrabalığından ve soy bağından dolayı Allah'a itaat etmediği halde onu gözetseydi, bu bağ sebebiyle onun annesini, babasını bağışlardı. Bizim hakkımızda hak söz söyleyiniz. Çünkü sizin ne demek istediğinizi, o yeterince anlatır. Biz de bundan dolayı sizden memnun kalırız.”⁴³⁴ Aynı şekilde kendini aşırı övene dedi ki: “Size yazıklar olsun. Eğer biz Allah'ın emrine uyarsak bize muhabbet besleyiniz. Ona karşı gelirsek bizden uzak durunuz.”⁴³⁵

Onlar daima müslümanların birlik ve beraberliğini düşünürler, birbirine kenetlenmiş olmalarını şiddetle arzu ederlerdi. Bâbekî diye tanınan Şehid Ali oğlu Zeyd Hazretlerinin de arkadaşı olan Bâbek oğlu Müslim oğlu Abdullah şöyle rivayet ediyor:

“Ali oğlu Zeyd ile beraber Mekke'ye gitmek üzere yola çıktık. Gece yarısı olup da Süreyya yıldızı pırıl pırıl parlamaya başlayınca, Zeyd b. Ali dedi ki; “Ey Bâbekî! Bu yıldızı görüyor musun? Birinin oraya erişebileceğini kabul eder misin?” Ben, “Hayır” deyince o: “And olsun ki, o yıldız elimin değmesini, sonra oradan düşerek vücudumun parça parça olmasını, bunun karşılığında Allahu Teâlâ'nın Muhammed (s.a.) Efendimizin ümmeti arasında birlik, beraberlik huzur ve sulh meydana getirmesini dilerim.”⁴³⁶

İlk Üç Halifenin Üstünlüklerini İtiraf Edip Onları Savunmaları

Hz. Peygamberin soyundan gelen o mübarek insanlar, daima üç Raşid Halife'nin İslâm'a yaptıkları büyük hizmetleri ve müslümanlar

⁴³⁴ *İbni Asâkir*, c. 4, s. 164-169.

⁴³⁵ *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, c. 9, s. 171.

⁴³⁶ *Mekâsid el-Talibin*, Ebu-Ferec Isfahani, s. 129, Beyrut.

üzerindeki haklarını itiraf etmişler ve bunu açıkça belirterek, kalabalıklar içinde her zaman ilan etmişlerdir. Nitekim Yahya b. Said'den şöyle rivayet edilmiştir: Hüseyin oğlu Ali (Zeynelâbidîn)'nin huzuruna bir kaç Iraklı geldi de, ilk üç halife hakkında yakışsız bir takım sözler söylediler. Onlar sözlerini bitirince Zeynelâbidîn Hazretleri şöyle buyurdu: "Ben şahidlik yaparım ki sizler, Kur'an-ı Kerim'de kendileri hakkında şöyle buyurulan insanlardan değilsiniz:

"Onlardan (Muhacirle Ensardan) sonra gelenler şöyle derler: Ey Rabbimiz! Bizi ve iman ile bizden evvel geçmiş olan kardeşlerimizi bağışla, iman etmiş olanlar için kalplerimizde bir kin bırakma. Ey Rabbimiz sen çok şefkatlisin, çok merhametlisin." (Haşır Sûresi, 10)

Yanımdan gidin, Allah sizi ıslah etsin."⁴³⁷ dedi.

Abdullah oğlu Urve şöyle diyor: "Ben, Muhammed Bakır Hazretlerinden, kılıç üzerine süs ve nakış yapılması konusunda sordum da, buyurdu ki; 'Hiçbir sakıncası yoktur. Hz. Ebu Bekir Sıddîk (r.a.) da kılıcı üzerine süs ve nakış yapmıştı.' Ben ona, 'Sıddîk mı diyorsunuz?' deyince, birden ayağa fırladı, yüzünü kibleye dönerek şöyle buyurdu: 'Evet Sıddîk diyorum. Ona Sıddîk demeyenin sözünü, Allahu Teâlâ dünyada ve ahirette doğrulamasın.'"⁴³⁸

Mevla Câbir el-Cafî'den şöyle rivayet edilmiştir: "Ben, Muhammed Bakır Hazretlerinden ayrılırken buyurdu ki; 'Kûfelilere mutlaka söyle ki, Ebu Bekir ve Ömer (r.a.)'den uzak olduklarını gösterip, onları sevmeyen o insanlardan ben de uzağım.'"⁴³⁹

⁴³⁷ *Sıfatü's-Safve*, c. 2, s. 55.

⁴³⁸ *a.g.e.*, c. 2, s. 185.

⁴³⁹ *a.g.e.*, a. y.

Muhammed b. İshak'dan şöyle rivayet ediliyor: Muhammed Bakır Hazretleri buyurdu ki; "Kim Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer (r.a.)'in üstünlüklerini bilmiyorsa o, sünneti tanımıyor demektir."⁴⁴⁰

Ebu Halid el-Ahmer dedi ki: "Ben, Hz. Hasen Müsenna oğlu Abdullah el-Mahd'dan, Halife Ebu Bekir ve Ömer (r.a.) Hazretleri hakkında sordum da, buyurdu ki: 'Allah onların ikisine rahmet etsin ve kim onların ikisine Allah'ın rahmetini dilemezse, Allah da ona rahmet etmesin.' Ve şöyle devam etti: 'Efendimiz Ebu Bekir ve Ömer (r.a.)'e sövüp sayana, hiçbir zaman tevbe nasib olmayacağını tahmin ediyorum.' Hz. Osman (r.a.)'ın şehit edildiği günü anlatırken, o kadar ağladı ki sakalı ve eteği ıslandı."⁴⁴¹

Azimet ve Cesaret Erbabı, Cihad ve Mücadele İnsanları

Ehl-i Beyt'in büyük insanları, Allah'ın arslanı Ebu Talib oğlu Ali'nin çocukları ve onların değerli oğullarının hepsi, gayret, himmet ve cesaret cevheri ile süslü idiler. Peygamber ailesinden gelme şiarı olan, Efendimiz Ali Murtazâ'dan ve Kerbela şehidi Hz. Hüseyin (r.a.)'den sürüp gelen kahramanlığın ve hamiiyetin merkezi idiler. Onlar daima azimete göre hareket etmişler, Allah yolunda hiçbir zaman tehlikeye ve işkenceye aldırış etmemişler, müslümanları doğru yöne yöneltmede her musibete yiğitçe karşı koymuşlardır.

Hız. Hüseyin (r.a.)'in oğlu Ali'nin oğlu Zeyd Hazretlerinin, Emevî Halifesi Mervan oğlu Abdülmelik oğlu Hişam'ın halifeliğine karşı; Abdullah oğlu el-Mahd Nefsü'z-zekiyye Hazretleri ve kardeşi İbrahim (Allah hepsine rahmet etsin) Hazretlerinin ise, Mansur'un halifeliğine karşı nasıl hakkı ilan ettikleri ve son nefeslerine kadar

⁴⁴⁰ a.g.e., a.y.

⁴⁴¹ *Tarih-i İbni Asâkîr*, s. 357-356.

cihad bayrağını yükselttikleri yukarıda anlatılmıştı. O zatların, işte bu prensipleri, İslâm tarihinin her döneminde sürmüştür. İster Afrika'da isterse Asya'da olsun, bir topluluk Allah yolunda cihada kalktığında, dış ülkelerin sömürgeci güçlerine karşı çıktıklarında, çoğu zaman bu hareketlerin ön safında yönetici ve komutan rolünü oynayan insan, işte bu Peygamber soyundan gelen bir kişi olmuştur. Bu kişilerin tarihi, yiğitlik, kahramanlık ve fedâkârlık olayları ile doludur. Bu konu, içinde ahlâkî cesaret taşıyan, okuyup araştırmak için sabır ve tahammül gösteren ve edindiği geniş bilgileri bir kitapta veya kitaplar dizisinde toplama yeteneğine sahip olan, görüş sahibi, üstün gayeli ve gerçeği söyleyen tarihçiyi beklemektedir.⁴⁴²

Yaşayış ve davranışın bu üstün ve şanlı örnekleri, bu insanlara muhabbet ve bağlılık duydukları iddiasında olanların ve bunu eline bayrak yapanların çizdikleri solmuş tasvirin tam tersidir. Onların gerçek durumları, bunların anlattıklarından tamamen farklıdır. O bağlılık ve muhabbet iddiasında olanlar, her çeşit sınırları yıkmakta, çizgileri aşıp aşırılığa gitmektedirler. Onların, Peygamber soyunun insanları hakkında anlattıklarından ve onlara verdikleri biçimlerden öyle anlaşıyor ki; sanki bu mübarek insanlar, daima korku, endişe içinde yaşamışlar, o yüce soydan geldiklerini ifadeden sakınmışlardır. Sanki onlar, menfaat politikası gütmüşler de hakkı gizlemişler ve takıyye silahına geçici bir araç ve şahsî bir silah olarak değil de, bir ibadet ve Allah'a yakınlaşma vasıtası gibi sarılmışlar. Sanki yer-

⁴⁴² Örnek olarak Seyyid Ahmed Şehit'in hayatı. Urduca yazarın kalemi ile 1176 s.lık eser. Mevlânâ Gulam Resûl'ün 4 ciltlik *Seyyid Ahmed Şehit* kitabı. Arapça ile "*İman Rüzgârı Esince*." Urduca ile "*İman İlkbahar'ı Geline*" İngilizce ile Seyyid Gulam Muhiddin'in "*Seyyid Ahmed Şehit*" kitabına bakınız. Bir de Merhum Şekib Arslan'ın "*Şu Andaki İslâm Dünyası*" kitabına yaptığı değerli dipnotlara bakınız. O dipnotlarda Trablus ve Berka'da Sunusi Hareketi hakkında Cezayir'de de Emir Abdulkâdir'in cihadı hakkında kıymetli bilgiler vardır. cilt 2., s. 140-165 ve 168-172 Kahire, 1352 baskısı.

li yersiz bu silahtan faydalanmışlar, Ümmet-i Muhammed'i, gerçek peygamber ölçülerinden uzaklaştırmışlar. Ve sanki, dini yüceltme ve onu üstün getirme duygusundan uzak ve bu yolda, hiçbir tehlike ile karşılaşmak istemeyen tarzda hayat sürmüşler.

Bu millet önderlerinin ve ümmet-i Muhammed'in efendilerinin faziletlerini, menkıbelerini, tarihî perspektif altında, delilleri ile anlatan kitaplarda değişik zamanlarda ortaya çıkan ve hala çeşitli ülkelerde bulunan görülen tasvirleri, kesinlikle Masonluktan, İhvân-ı Safa⁴⁴³ topluluğundan ve yeraltı gizli teşkilatlardan onların tamamen ayrı olduklarını göstermektedir.

Bu kitaplarda gözümüz önüne serilen tasvirleri inceleyince, kalplerde o heyecan ve dini yayma, İslâm'ı üstün getirme mücadelesinin o müthiş cezbesi ortaya çıkmamaktadır. Hâlbuki o duygu kaç kere tarihin yönünü değiştirmiş, 14 asırlık İslâm tarihinde çeşitli kereler karanlık ve ümitleri yok eden dönemin manzarasını onlar değiştirerek, insanlık tarihine yeni bir yön vermede başarılı mücadeleler vermişlerdir.

O Büyük İnsanların İslâm'a Davet Etme, İslâm'ı Yayma Çalışmaları

İster Hz. Hasan, isterse Hz. Hüseyin kolundan gelsin, Peygamber sülâlesinin gözünün nuru insanların İslâmı yaymada çok büyük hizmetleri olmuş bu hizmetlerin çizgisi de hiçbir zaman son bulmamıştır. Allah'ın salât ve selâmı üzerine olsun, İslâm Peygamberi'nin ve İslâmın adının dahi duyulmadığı bölgelere ve ülkelere kadar,

⁴⁴³ Bu topluluk eski Yunan felsefesinden etkilenmiş, düşüncede hiçbir sınır tanımayan insanların, kurduğu gizli bir topluluktur. Evlerde ve perde arkasından çalışırlardı. Geniş bilgi için bkz. Mısırlı değerli bilgin Prof. Muhammed Lütfi Cuma'nın "*Doğuda, Batıda İslam Filozoflarının Tarihi*" kitabının İhvân-ı Safa Bölümü, s. 253-273.

onlar aracılığı ile İslâm ulaştı. Sayısız Allah kulları o sayede İslâm'ı kabul etti ve o memleketlerde İslâm'ın kökleri sapa sağlam kök salıp yerleşti. Oralarda İslâm'ın sevimli muhteşem ağacı hâlâ yemyeşil ve meyve vermektedir. O memleketlerde, çok sayıda din alimleri ve insan nefislerini eğitip ıslah eden büyük insanlar ortaya çıktı. Afrika uzak batısının yenilmez kabul edilen Berberi topluluğu, işte bu Peygamber soyundan gelen insanların eliyle İslâm'la şereflendi.⁴⁴⁴ Küçük kıta Hindistan'ının bugün dahi büyük çoğunluğu müslüman olan Keşmir bölgesinde İslâm'a ilk davet eden büyük tebliğci Hemedanlı Şihab oğlu Emir Seyyid Ali idi. (Ölümü H. 786)⁴⁴⁵

Aynı şekilde güney doğu Asya'da ve Endonezya adalarında İslâm'ın yayılmasında açık ve büyük pay, Hz. Peygamber soyundan gelenlerindir. Yazar L.V.S. Vorden Burh, kitabında şöyle yazıyor:

“İslâm'ın yayılmasının ve tesirinin sebebi, kendileri vasıtası ile Cava ve diğer Hindu sultanların İslâm ile şereflendikleri, Peygamber soyundan gelenlerdi. Her ne kadar oralara Hadramut Arapları da geldilerse de, onların bu derece tesiri olamadı.”

⁴⁴⁴ Büyük İdris lakabı ile tanınan Hasan oğlu Abdullah oğlu Abdullah oğlu İdris'in (H. 175) Afrika'da İslâm devletinin temellerini attığını ve onun devlet idaresi kurulup güçlendikten sonra, çoğunluğu Yahudiliğe veya Hristiyanlığa bağlanmış olan Berber milletin bölük bölük İslâm'a girdiklerini, ilim sahipleri bilir. Bütün bunların onun eli ile olduğunu, tarihi inceleyenler tanır. Afrika uzak Batı tarihi hakkındaki kitaplarda bu konularda bilgi vardır.

⁴⁴⁵ *Nüzhetü'l-Havâtır* kitabının yazarı şöyle yazıyor: “Emir Seyyid Ati el-Şihab, Hz. Hüseyin'in soyundan gelen torunlarından. Soy kütüğü şöyledir: Hz. Hüseyin oğlu Ali oğlu Muhammed oğlu Ali oğlu İsmail. H.773'de (veya H. 780'de) Keşmir'e geldi ve onun vasıtası ile oranın halkının çoğu İslâm'a girdi.” (c. 2, s. 85) Keşmir'de Müslümanların, medeniyet, kültür ve İslâm edebiyat ve sanatlarının yaygınlaşmasının, onun gelişinden sonra olduğu şanlı âlimlerin ortaya çıkmasının mükâfat tacının Seyyid Ali Hemedânî'nin başında olduğu da tarihi açıdan ispatlanmış bir gerçektir.

*Saravak*⁴⁴⁶ *Tarihi* 'nde şöyle anlatılmaktadır: Sultan Berekât, Hz. Ali oğlu Hz. Hüseyin'in zürriyetinden gelmekteydi. Hadramut'un, Hz. Hüseyin soyundan gelen Ehl-i Beyt mensupları, deniz ticareti yaparlardı. Onlar, işte bu ticaret yolculuklarındaki gidiş gelişlerle, oradaki insanlar arasında İslâm'ı yaydılar.

8. Zilhicce 1382 (30 Nisan 1962) tarihinde, Endonezya'da yapılan ilmî bir toplantı (seminer) da yapılan inceleme ve araştırmalar sonucunda; Şaffî mezhebinden olan, Hadramut'tan gelen peygamber neslinin Endonezya'da İslâm'ı yaydıkları kabul edilmiştir. Yine Miladî 14. asrın ikinci yarısında, Filipin adalarında İslâm, Hz. Ali soyundan gelen, Ehl-i Beyt'ten oraya gelerek İslâm'a çağrı bayrağını yükselten bir topluluk vasıtası ile yayılmış ve bu ülkeyi geliştirme yolunda, buranın sosyal, kültürel ve siyasî kuruluşlarını başarıya ulaştırma yolunda bu insanların büyük payları olmuştur. Komor Adaları'ndan başlayarak, Madagaskar Adası'na, Mozambik'e, oradan da Malaya ve Sulu'ya kadar İslâm davetini yayanlar da yine Hz. Ali soyundan gelen bu büyük insanlardı.⁴⁴⁷

Ehl-i Beyt mensupları içinde, önemli sayıda olan bir zümre de, nefisleri terbiye edip arındırma, iç duyguları düzeltme, ahiret düşüncesi meydana getirme yolunda en güzel yeteneklerini harcayan o büyük mertebeli manevî yetiştiriciler, eğiticilerdir. Onların gayreti ve ilgisi sayesinde Allah'ın binlerce kulu; takva, Allah'a yöneliş ve sünnete bağlanış mutluluğuna ermişler, nefsanî arzulara köle olmaktan sıyrılıp, benlik, gurur ve kibir hastalıklarından kurtulmuşlardır. Allah'a davet alanında onların, gözler önünde duran hizmetleri vardır. Uzak uzak yerlerden onlara insanlar gelirdi.

⁴⁴⁶ Endonezya'nın kuzeyinde bir bölge.

⁴⁴⁷ Bu konuda az da olsa geniş bilgi için, Seyyid Alevî b. Tahir el-Haddâd'ın *el-Medhal ila Tarihi'l-İslâm fi's-Şark el-Aksâ* kitabına bakınız. Cidde, 1405, s. 199-304.

Bazen dönemin sultanlarının ve devlet başkanlarının haşmetinin, otoritesinin bile onların karşısında sönüp değersiz kalacağı kadar, Allah onlara şekil güzelliği ve sevimlilik bahsetmişti.

Bu din büyükleri arasında, biz özellikle mürşidler mürşidi Abdülkâdir Geylânî⁴⁴⁸ (H. 470-561)'nin adını anacağız. O, Allah'a davet, nefisleri terbiye etme, ölmüş kalpleri tedavi edip canlandırma ve devlet, servet, maddecilik ve kendinden geçmişlik etkileri ile soğumuş olan gönül tencerelerini yeniden ısıdırma yolunda öyle destan gibi hizmetler yapmıştır ki, onlar ancak keramet kelimesi ile açıklanabilir. Onun terbiyesi ve öğütleri ile, onun nasihatları ve insanlara aşıladığı duygu ile, kafalara ve gönüllere yerleştirdiği bilgilerle, solmuş gönüllere canlılık, tazelik veren imanın ilkbaharı gelmiş, sönmüş, yıkılmış halet-i ruhiyeler, kendi içinde enerji ve coşkunluk hissetmeye başlamışlardır. Bütün İslâm dünyasında yenden taze imanın güçlü bir dalgası doğmuş, doğru maneviyatın, sağlam İslâmî davranışın, ahlâkın, Allah'a baş eğişin ve halis tevhid inancının rüzgârları esmiştir.

Şeyh Ömer el-Keysânî şöyle yazıyor:

“Şeyh Abdülkâdir'in hiçbir toplantısı olmaz, meclisi kurulmazdı ki, orada bir tane de olsa Yahudi veya Hristiyan İslâm'la şereflenmiş olmasın. Ya da bir eşkiya, katil, ahlaksızlığı sanat edinmiş işsiz güçsüz bir adam ve başka türden günahkârlar tevbe etmiş olmasın. Yahud da inancı bozuk biri, yanlış gidişinden dönmüş olmasın. Onun eline yapışıp tevbe eden eşkiyaların sayısı 100.000 den fazladır.”⁴⁴⁹

⁴⁴⁸ Onun soy ağacı, 10 halka ile, Hz. Peygamber'in en büyük torunu Hz. Hasan (r.a.)'a ulaşmaktadır.

⁴⁴⁹ *Galâid el-Cevahir*, Ömer Keysânî, s. 52, (Mısır, 1303).

Şeyh Abdülkâdir Geylânî Hazretlerinin müridleri ve o eğitim-den geçmiş kimseler, Afrika'nın uzak bölgelerine yayılmışlar, onlar aracılığı ile o bölgelerde, insanların çoğu İslâm'ı kabul etmiştir.⁴⁵⁰

Abdülkâdir Geylânî (rah. a.) nin, dinî eğitimi yayma, sünneti koruma ve bid'atları red etme yolundaki hizmetleri de, son derece değerli ve çok önemlidir.

Küçük Kıta Hindistan'ın Mürşidleri, Mücahidleri ve Islahatçıları

Hiz. Peygamber (s.a.)'le, Hiz. Hasan ve Hiz. Hüseyin (r.a.) vasıtası ile soy bağı taşıyan sayısız Allah ehli büyük kişiler, Hindistan'da da bulunmuşlardır. Onlar kullara, Allah ile ilişki kurdurmuşlar, kalplerin pasını silmişler, nefsin ve şeytanın şerrinden kurtulma yoluna binlerce Allah kulunu yöneltmişlerdir. Maneviyât ve nuraniyât, onlar vasıtası ile yayılmıştır. Bu büyük insanların dine hizmetlerinin ve terbiye, ıslah başarılarının genişliği o kadar fazladır ki, sadece isimlerini saymak bile imkânsızdır. Allah'ın has kullarından sadece biz, Hâce Nizamüddin Muhammed b. Ahmed Bedâyüni Dehlevî'ye (Sultanü'l-meşayih ve Mahbub-ı ilâhî diye tanınan) ve büyük halifesi (Çırag-ı Dehlî=Delhi'nin Işığı diye tanınan) Seyyid Nasiruddîn Mahmud b. Yahya'ya, bir de onun değerli halifesi (Hâce Geysudiraz diye tanınan) Seyyid Muhammed b. Yusuf Hüseyinî'ye burada işaret edeceğiz. Bu zatların hepsinin Ehl-i Beyt'ten oldukları herkesçe kabul edilmiştir.

Hâce Nizamüddîn Evliya Hazretleri (Bedayunlu Ahmed oğlu Muhammed, Hicrî 636-715) hakkında, büyük bilgin Ali b. Sultan

⁴⁵⁰ Bkz. Prof. T.W. Arnold'un kitabı. *Preaching of Islam*, İslâm'ın Afrika'da Yayılışı Bölümü. Bir de *Bugünkü İslâm Dünyası* kitabının 2/367'deki Şekib Arslan'ın Afrika'da İslâm başlıklı dipnotu.

el-Garî el-Mekkî (Molla Ali el-Garî), ünlü kitabı *el-Esmar el-Cemiyeye Fî Esmail Hanefiyye*'de şöyle yazmaktadır:

“Allah’ın kullarını, Allah’a çağırma, kulluk ve ibadet yoluna çevirme, dünya cazibelerine köle olmaktan kurtarma ve nefsi kirlere paslardan temizleme işi, onda (Nizamüddin Evliya’da) bitiyordu. Bu özelliklerinin yanında onda, ilmî derinlik ve Allah’ın üstün kullarının ahlak ve kerem sıfatı da, en mükemmel derecede mevcuttu.”

Kamus sahibi büyük bilgin Mecdüddîn Fîrûz Abâdî de *el-Eltâf el-Hafîyye fî Eşrâfî'l-Hanefiyye* isimli kitabında onu, yüce sözlerle anmıştır.⁴⁵¹

Bu zatların etkileri, dergâhların sınırlı ortamı ile çevrili değildi. Bütün hayatı, toplumu, hatta çarşı pazarı bile kuşatmıştı.

O dönemin görüş sahibi ve güvenilir tarihçisi Ziyaeddîn Baremî, Hâce Nizamüddin Hazretlerinin toplum hayatında etkilerini anlatırken şöyle yazmaktadır:

“Sultan Alaaddin döneminin müridlerinden Şeyhülislâm Nizamüddin Evliya, Şeyhülislâm Alaaddin ve Şeyhülislâm Rükneddin ile, tasavvuf ve irşad seccadesi süslenmişti. Bir dünya, onların mübarek bakışları ile aydınlandı. Bir dünya, biat için elini onlara uzattı. Ve onların yardımı ile günahkârlar tevbe etti, binlerce çirkin işlerle uğraşan, namaz kılmayan insanlar, çirkin işlerden ellerini çekip sürekli namaz kılmaya başladı. Gerekli ibadetler ve herkesin üzerine düşen ilâhî vazifeler sürekli yapılır oldu. İnsanların çalışmalarının ve itaatlerinin temeli olan dünya hırsı ve sevgisi, o müridlerin güzel ahlâkı ve dünyayı terk edip, bütün kötülüklerden uzak kalışlarını görmelerinden dolayı kalplerden silindi. Nafile ibadette-

⁴⁵¹ *Nüzhetü'l-Havâtir*, c. 2, s. 160-164.

rin ve vazifelerin çokluğundan, kulluk vasıflarına bağlılıktan dolayı ve o büyük insanların ibadetlerinin ve davranışlarının bereketi ile, insanların hareket ve davranışlarında dürüstlük meydana geldi. Onların güzel ahlâklarına, nefisleri ile savaşmalarına ve Allah'a sürekli ibadet etmelerine bakarak Allah yolunu tutanların kalbinde, kötü huylarını değiştirme arzusu doğdu.

Sultan Alaaddin, bütün ev halkı ile birlikte şeyhe bütün gönü ile bağlandı. Avamın ve özel kesimden olanların kalpleri, iyilik yolunu seçti. Sultan Alaaddin döneminin son bir kaç senesinde, içki, isyan, günah, kumar, zina vs.nin adı bile pek çok insanın ağzından çıkmaz oldu. Büyük günahlar, insanlar nazarında kâfirlik gibi kabul edilmeye başlanmıştı. Müslümanlar, birbirlerinden utandıklarından dolayı, faiz yemeyi, karaborsacılığı alenen yapamaz olmuşlardı. Esnaftan, yalan söylemek, az tartmak ve karışık mal satmak âdeti kalkmıştı.⁴⁵²

Yahya oğlu Şeyh Mahmud (ki o, Delhi'nin ışığı Şeyh Nasirüddin adı ile herkes tarafından tanınır.) tasavvuf ilminde ve ibadet ile riyazatın üstün derecesine ulaşmıştı. Sünnete şiddetle bağlı, kulları Allah'a çağıran herkese, durmadan nasihat vermekle meşgul olan, tevekkül ve zühd konusunda benzeri olmayan bir kimseydi. Hicrî 757. yılda Delhi'de vefat etti ve oraya gömüldü.⁴⁵³

Bu müridler, dönemin devlet idaresinden, ülkede İslâm'ın geleceğinden, müslüman topluma göz kulak olmaktan ve eğer gerekirse yol gösterme, tavsiye etme, kendi etki ve nüfuzunu kullanmaktan da gafil değillerdi. Son derece nazik ve müslüman idarenin, İslâmın geleceğinin, kesin bir sonuca varacağı noktada yolculuk yaparken, Tatta (Sindh) da Sultan Muhammed Tuğluk ölmüş, İslâm askerleri

⁴⁵² *Fîrûz Şahi Tarihi*, Ziyaeddin Barenî, Kalkûta, 1862, s. 341.

⁴⁵³ *Nûzhetü'l-Havâtir*, c. 2, s. 155-156.

ve teşkilatı başsız kalmış görünüyordu. Sindh Nehri'nin diğer yakasında Moğol askerleri saldırmaya hazır bekliyordu. Devlet idaresini eline almaya hiç kimse yanaşmıyordu. Delhi'nin ışığı Seyyid Nasirüddîn Hazretlerinin ısrarı, duası ve manevî himaye vaad etmesi üzerine Fîrûz Tuğluk idareyi ve komutayı eline almayı kabul etti. Onun tahta geçişi ile, Hindistan'a gelen feyiz ve bereket, onun 40 sene süren saltanat döneminin, huzur ve güven, suçların azalması, ahlâkın düzelmesi ve semavî bereketlerin inişi açısından taşıdığı üstünlükte, işte bu hidayet lambasının ışığı ve onun feyzi vardı.⁴⁵⁴

Peygamber soyunun bu büyük insanları arasında Gülbergeli Yusuf oğlu Seyyid Muhammed (Hace Geysudiraz-Uzun zülüflü) Hazretleri de vardı. Ki o, kendi döneminin tarikat önderi, büyük âlimi, fakihi ve zahidi, Allah yolunun mürşidi idi. Ondan sayısız kerametler görülmüştür. Tam adı ve lakabı, Yusuf oğlu Muhammed oğlu Ali oğlu Yusuf oğlu Muhammed Ebü'l-Fetih Sadreddin Muhammed Dehlevî, daha sonra Gülbergevi'dir. Onun soyu, Şehit Zeyd oğlu Hüseyin oğlu Yahya Hazretlerine (babalarına atalarına selâm olsun) ulaşır. H. 721 de doğdu ve 825'de vefat etti. Rivayet ve dirayet ilmindeki ilim sahipleri, ona başvururlardı. Nefsi ıslah etmek, iç âlemini temizlemek ve hak yolda yürümek için Allah kulları, onun feyzinden yararlanıyorlardı. Şeriat ile tarikatı kendinde birleştirmişti. Marifet ve hakikat okyanusunun dalgıcı idi.⁴⁵⁵

Onlar arasında, hem Hz. Hasan, hem de Hz. Hüseyin soyundan gelen büyük alim Seyyid Eşref b. İbrahim de vardı. O, daha çok Seyyid Cihangir Eşref lakabı ile meşhurdur. Semnan denen yerde doğdu ve babasının gölgesi altında, servet ve refah içinde büyüdü. Kendi zamanının seçkin hocalarından ilim öğrendi. O bölgenin ida-

⁴⁵⁴ Geniş bilgi için bkz. *Fîrûz Şahî Tarihi*, Ziyneddin Barenî, 1983, s. 753-756, Lahor.

⁴⁵⁵ *Nûzhetü'l-Havatur*, c. 3, s. 160-163.

resini elinde tutan babasının yerine tahta geçti. Hem idarî sorumluluklarını yerine getirdi, hem de onunla birlikte ilmî çalışmalarını sürdürdü. Şeyh Rûkniddîn Alâüddeve Semnanî ve dönemin diğer alimlerinden, müşhidlerinden feyz aldı. Sonra kardeşi Muhammed adına idareden çekilerek, Hindistan'a yöneldi. Keçûçe⁴⁵⁶'de yerleşip, nefis terbiyesi, iç âlemleri düzeltme ve Allah'a davet etme işleri ile meşgul oldu. Allahu Teâlâ onun eliyle binlerce insana iman nasib etti.

Semnanlı Seyyid Eşref Cihangir Hazretleri, büyük din âlimi ve seyyah (gezgin) bir kimse idi. Kitapları; fıkıh, fıkıh usûlü, ilm-i kelam ve tasavvuf konularındadır. İlm-i kelam ve soy bilgisinde de çok geniş malumatı vardı. Biyografi ve tefsir bilgisinde yetenekli idi. Şiirlerin toplandığı bir divânı vardır. 28 Muharrem 808'de vefat etti.⁴⁵⁷

İslah, terbiye ve Allah yoluna davetle birlikte, İslâm Devletinin temelinin kurulmuş olduğu bu ülkede (Hindistan'da), durumların değişmesinden, İslâm ve müslümanlar hakkında ortaya çıkan tehlikelerden de gafil değildi. Raca Kenis, Bengal üzerindeki hakimiyet çemberini genişletmek isteyip de oradaki İslâm idaresi için tehlike halini alınca ve oranın müslüman halkı, esarete düşme ve Hindu dininin etkisi altında kalma tehlikesi ile karşı karşıya gelince; Seyyid Eşref Cihangir, Sultan İbrahim Şarkî'nin bu tehlikeye dikkatini çekti ve Bengal'e doğru harekete geçerek, İslâm idaresini korumaya dikkatleri yöneltti. Bunun, hatırı sayılır faydası oldu ve o bölge, eskiden olduğu gibi düzenli olarak müslüman idaresinin ve teşkilatının altında kaldı. Oranın müslüman halkı böylece inanç ve kültür

⁴⁵⁶ Kuzey Batı Hindistan'ın Yupi (U.P) Uttarpradeş/Kuzey Eyaleti'nin bir kasabasıdır.

⁴⁵⁷ *Nüzhetü'l-Havâtır*'dan özetlenmiştir, c. 3.

irtidadından veya haktan sapma tehlikesinden kurtuldu.⁴⁵⁸ Bu değerli, haşmetli davet ve azimet bayrağını taşıyanlar arasında, soy olarak Hz. Hüseyin kolundan gelen Musa Kâzım zincirine bağlı Ehl-i Beyt'ten, Bennurlu Seyyid Âdem Hazretleri de vardır. Ondan sayısız Allah kulu feyizlenmiştir. Denilir ki; 400.000 müslüman, Hz. Muhammed (s.a.)'in sünnetine göre yaşamak üzere ona biat etmiş ve 100.000 adet Allah yolunda yürümek isteyen insan, onun vasıtası ile ilim ve marifetin yüksek derecelerine ulaşmışlardır. Onun dergâhında, hiçbir gün bin kişiden daha az insan bulunmadığı ve hepsinin yemeğinin onun kazanından geldiği, hepsinin bütün diğer uğraşlardan sıyrılarak, kendilerini manevî ve ruhî bakımdan, mürşidlerinden yararlanmaya verdikleri rivayet edilir. H. 1052 yılında Lahor'a gittiğinde, 10.000 meşayih, âlim ve tasavvuf erbabından oluşan bir kalabalık, bu yolculukta onunla birlikte idi. Bu müthiş kalabalığı ve insanların müthiş ilgisini gören, o günlerde Lahor'da bulunan dönemin Padişahı Şah Cihan, halkın bu kadar müthiş ilgisi, kendi saltanatı için tehlikeli olabilir endişesine kapılmış, nazik bir şekilde ona, Hacca gitmesini hissettirmiştir. O, Hicaz'a hareket etmiş, Haccını yapıp bitirdikten sonra devamlı Medine'de oturmaya karar vermiş, H. 1053 yılında orada vefat etmiştir.⁴⁵⁹

Ehl-i Beyt'in değerli mensuplarının dinî ve ilmî hizmetler çizgisi daima sürmüştür. Bunun genişçe anlatılması çok fazla yer tutar ve bunun için kalın bir kitap yazmak gerekir. Biz, çeşitli asırları arkada bırakarak, uzun ve geniş bölge ve mesafe aralıklarını kat ederek, kendi zamanının çok büyük mertebeli manevî mürşidi ve zamanın nadir yetiştirdiği Allah yolunun davetçisi, irfan oğlu Sey-

⁴⁵⁸ Bakınız "*Seyyid Eşref Cihangir'in Mektupları*" Mektup No: 46, s. 97-98. Aligarh Müslüman Üniversitesi Mevlâna Azâd Kütüphanesi (Daha geniş bilgi için, *Çeşdi Mürşidleri Tarihi*, Prof. Halik Ahmed Nizamî, s. 756)

⁴⁵⁹ *Nüzhetü'l-Havâtır'dan* özetlenmiştir, c. 5, s. 1-2.

yid Ahmed Şehit'in⁴⁶⁰ (H. 1201-1246) güzel kokular saçan anısına geliyoruz. Onu pek çok bilgin, basiret ve insaf sahibi insan, Hicrî 13. asrın Müceddid'i (ıslahatçısı) kabul etmektedir. Onun diriltici nefesinden, canını feda edercesine çalışmasından ve Allah yoluna davetinden dolayı; imanın güçlü, ruh okşayan rüzgârı esmiş, saf tevhid inancının katıksız öz yapısı her tarafa yayılmış, sünnete uygun yaşam, Hindistan'ın o son döneminde herkes tarafından uygulanmıştır. İslâm'ın ilk çağlarının hatırasını yenileyen ve o günleri hatırlatan cihad etme ve şehit olma heyecanı uyanmış, ruhsat yerine azimete göre amel etme zevki, insanlarda meydana gelmiştir. Onların yetiştirmesi ve ilgilenmesi, terbiye ve teveccühünden dolayı, insanların içinde din için fedakârlık ve Allah yolunda cihad etmede fazlası ile görev alma heyecanı, tertemiz şeriatı ferdî ve içtimâî hayatta uygulama azmi ve gayreti doğmuş, Raşid halifelik biçiminde hür bir İslâm devleti kurma ve şeriat düzeni uygulama hareketi, güçlü bir şekilde ortaya çıkmıştır. Asırlardan beri müslüman iktidarların idaresi altında kalmış olan ülkede (Hindistan'da), "Uzak Ülkeden Gelen Yabancılar" ve "Eşya Satan Tüccarlar"⁴⁶¹ olan İngilizlerin; (ki onlar, bütün İslâm dünyası için her geçen gün bir tehlike olmaya doğru gidiyorlardı) hakimiyetinden, baskı ve etkisinden kurtarma çalışması ve düzenli mücadelesi başladı. Onun arkadaşları ve bağlıları, bu amaç için öyle can ve mal feda etme örnekleri göstermişlerdir ki, birçok büyük coğ-

⁴⁶⁰ Onun soy zinciri; Ebu Talib oğlu Ali oğlu Hasan oğlu Hasan Müsenna oğlu Abdullah el-Mahd oğlu, Muhammed Zünnefs ez-Zekiyye'ye ulaşmaktadır. Bu hanedanın şerefli dedesi Şeyhülislâm Seyyid Kutbuddîn Muhammed b. Seyyid Reşidüddîn Ahmed, Hicretin 7. yüzyılında Hindistan'a gelmiş, Allah yolunda cihad edip pek çok şehir ve kaleyi fethetmiştir. Sonunda Keramankfur'a yerleşmiştir. Allah onun soyuna bereket vermiş, onlar içinden bir çok âlim, ıslahatçı ve Allah yolunda cihad eden mücahidler çıkmıştır. Bunlardan en ünlüsü, yukarda adı geçen Raybereleli Seyyid Ahmed Şehit (r.a.) Hazretleridir.

⁴⁶¹ Bu tabirler, Seyyit Ahmed Şehit'in bir mektubundan alınmış kendi ifadeleridir.

rafyada bunların bir benzeri görülmemiştir. Bizzat İngiliz idaresinin ve İngiliz yayılcılığının geleceği için en büyük tehlike ve ciddi bir meydan okuma olarak kabul edilmişlerdir.⁴⁶² Bu hareket, son yüzyıllarda örneği görülmeyen imanın bir bahar meltemi ve ilk baharın her tarafta çiçek açan mevsimi idi.⁴⁶³

Hindistan'ın tanınan ve her tarafta bilinen alim ve yazarı Emirü'l-Mülk Nevvab Gannuçlu Seyyid Sıddık Hasan Han, Bhopal müstakil bölge idaresi reisi (ölümü H. 1307), Seyyid Ahmed Şehit Hazretlerinin bazı halifelerini görmüş ve onların çabalarının izlerini de müşahade etmişti. O şöyle yazıyor:

“Allah'ın kullarına yol göstermede, onları Allah yoluna çevirmede o, Allah'ın işaretlerinden bir işaretti. Büyük bir insan kitlesi ve bir âlem, onun manevî ve bedenî teveccühü ile velilik derecesine ulaşmıştır. Halifelerinin nasihatleri, dinî öğütleri, Hindistan topraklarını şirk ve bid'at imansızlığının pisliklerinden, kırıntılarından temizleyerek, kitap ve sünnet yoluna çevirdi. Hâlâ onların öğüt ve nasihatlerinin bereketi ve etkisi sürmektedir.”

Daha ilerde şöyle yazıyor:

“Kısacası şu ki; o günlerde dünyanın hiçbir ülkesinde öyle üstün yetenekli, faziletli bir kimse görülmedi, duyulmadı. Ve bu hak yolunun yolcularından, Allah'ın kullarına nasib olan feyizlerin onda biri bile, bu devrin âlimlerinden, müşhidlerinden nasib olmamıştır.”⁴⁶⁴

⁴⁶² Bakınız W.W. Hunter'in *Our Indian Muslumans* kitabı ve *The Great Wahabı Case*

⁴⁶³ Bakınız, yazarın Arapça yazdığı *İzâ Hebbei Rihul İman*. Bir de Lahor'daki Seyyid Ahmed Şehit Akademisi ve Nedve İslâmî yayınları kuruluşunun bastırıldığı, bu hareketlerle ilgili Arapça ve Urduca tercümesi bulunan kitaplar ve makalelere.

⁴⁶⁴ *Taksam Cühud el-Ahrâr min-Tezkâr-i Cunud el-Ebrâr*. (1298. Bhopal) s. 109-110.

Bu mübarek topluluğun pek çok mensubunu ziyaret etmiş olan, yaşadığı dönem onlara yakın olan, Hindistan'ın güvenilir araştırmacı din bilgini Mevlevi Abdülehad Bey şöyle yazıyor:

“Seyyid Ahmed Şehit Hazretlerinin eliyle, 40.000'den fazla gayr-i müslim müslüman oldu ve 300.000 müslüman kendisine biat etti. Halifeleri vasıtasıyla bütün yeryüzünde sürdürülen biat zinciri ile, on milyonlarca insan onun biat halkasına girmiştir”⁴⁶⁵

Seyyid Ahmed'in daveti ve eğitimi ile, halifelerinin gayret ve çabası ile teşkil edilen mücahidler ve İslâmca yaşamaya çağırانlar topluluğu hakkında, bu topluluğun azılı bir muhalifi olan W. W. Hunter şöyle yazıyor:

“Bu topluluğun her bir İslâm davetçisinin, seksener bin peşinden gideni kendi içlerinde mükemmel bir eşitlik vardır. Herbiri diğerinin işini, kendi şahsî işi kabul ediyor. Bir dert ve sıkıntı sırasında herhangi bir kardeşinin yardımına koşmakta, neden dolayı olursa olsun mazeret kabul edilmiyor.”⁴⁶⁶

Arap Ülkelerinin Cihad ve Hürriyet Savaşı Liderleri

Arap ülkelerinde de, dinin yüksek seviyedeki davetçileri, manevî yetiştiricileri ve ülkenin istiklâlinin ve cihad hareketinin çeşitli önderleri ortaya çıkmıştır. Onlar, namılı şanlı batı güçlerine, aklı şaşırtan, insanı hayrete düşüren cesaretle ve üstün yönetim yeteneği ile karşı koymuşlardır. Onların çabaları, fedakârlıkları ve canlarını kurban etmeleri ile, o ülkeler istiklâlini elde etmişler, yabancı idarecilerden kurtulmuşlardır.

⁴⁶⁵ *Sevanih-i Ahmedi*, Mevlevi Muhammed Cafer, s. 95, (Thaniseri, 1309)

⁴⁶⁶ *Hint Müslümanları*, Dr. Huhter Mektup No: 50 Sene: 1843

Amerikalı yazar Lothrop Stodard'ın *Yeni İslâm Dünyası* kitabının Arapça tercümesine, Emir Şekib Arslan'ın yazdığı dipnotlardan sadece iki büyük zat hakkında anlatılanlar nakledilecektir.

Cezayirli Emir Abdülkâdir hakkında, Emir Şekib Arslan şöyle yazıyor:

“Emir Abdülkâdir’in tam adı, Hz. Hasan soyundan gelen Muhyiddin oğlu Abdülkâdir Abdülkâdir b. Muhyiddin Hasenî’dir. Onun ataları, uzak kuzey batı Afrika’da yaşayan Ehl-i Beyt mensuplarındandı. H. 1223 (M. 1808) tarihinde doğmuştur. İlim ve takva ortamında büyüdü. Kendini ilim elde etmeye verdi. Edebiyat, fıkıh, ilm-i kelim, felsefe ve hikmette söz sahibi oldu. Bununla birlikte silahlı savaş talimi yapmayı da sürdürdü. Ata binmeyi de göze ardı etmedi. Bir taraftan ilmi de ilerledi, diğer taraftan silah kullanmada, ata binmede de üstün seviyeye ulaştı. Hem kılıcın hem de kalemin hakkını verdi. Bunlardan dolayı onun, insanların gönlünde otoritesi kuruldu, ona büyük bir saygı doğdu. Babası vefat ettikten sonra onun idaresi sağlam temeller üzerine kuruldu. Kuzey Afrika’nın orta batısının her bölgesinin kanunî hakimi kabul edildi. Dahası; devlet ve nüfuzunun sınırlarına daha önce girmemiş olan bölgeler de katıldı. Yevm el-Makta Savaşı, sırasında, (26 Haziran 1835) Fransız kuvvetleri mağlup edildi. Sonra Fransız Generali Jugu ile yapılan savaşta, Emir Abdülkâdir yenilmek zorunda kalmışsa da, bütün cesareti ile yerinden çekilmeyerek mevzilerini elinde tuttu. Fransa bile Tefne Anlaşmasında onun yiğitliğini ve cesaretini itiraf etti. Bu anlaşmadan dolayı, bütün Vehran Eyaleti ve el-Cezayir Eyaleti’nin büyük bir bölümü idaresi altında kaldı.

“Bu ağır şartlar altında o; hiçbir zaman İslâm Devletini kurma düşüncesini terketmedi. Ocak 1839’da Fransızlara karşı cihad ilan etti. O günden 1843’e kadar hiçbir aralık vermeden sürekli savaş yapıldı. Bütün bu savaş süresi boyunca Emir Abdülkâdir’in yerin-

den çekilmemesinin ve cesaretinin şöhreti bütün dünyaya yayıldı. Ama iki taraf arasında güç dengesi olmadığından dolayı düşman, Cezayir şehirlerinin çoğunu ele geçirdi ve Emir Abdülkâdir'in yanında olanlar ondan ayrıldı. Sonuçta ise Fransızlar Cezayir'e yerleşti. O zaman Emir Abdülkâdir Fas'a sığındı, Fransızların esareti altında bulunan Cezayir bölgesine tekrar bir saldırı daha yaptı. Berber bölgesine kadar ulaşmıştı ama, Fransızlar yedek kuvvetlerle çok güçlendiklerinden dolayı başarı elde edemedi. Nihayet, Şam'a hicret etti ve hayatının kalanını Şam'da geçirdi. Orada âlimlerin sohbetinde bulunur, ilim meclislerine oturur, insanlara yardım, onlara iyilik yapma işleri ile meşgul olurdu, ilim ve takvada emsali yoktu. 1883'de vefat edip Şam'ın Salihyye semtinde defnedildi. Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun."⁴⁶⁷

Emir Şekib Arslan, Hz. Hasan soyundan geldiği için Şerif onun adının bir parçası haline gelen Seyyidî Ahmed Şerif Sunûsî (Şeyh Sunûsî olarak tanınır) hakkında şöyle yazıyor:

"Ben, Seyyidî Ahmed Sunûsî'nin kişiliğinde geniş bakışlı bir âlim, üstün mertebeli bir yetiştirici ve vakarlı, azametli kişiliğe sahip bir insan görüyorum. Bütün hayatım boyunca, ondan daha asil, heybetli insan görmedim. Şahane biçimde bir heybet, sevimli bir ilişki, uyanık düşünce, gönül okşayıcılık, göz tokluğu, üstün derecede zekâ, meseleyi kavrama ve sağlam görüş, onun özelliklerindendi. Hafızası son derece kuvvetli, vakar ve heybeti öyle müthişti ki; tatlı konuşmasına ve gönül okşayıcı yapısına rağmen, insanlar ona saygı duymaya mecbur kalırdı.

"Ben onda, çağdaşlarında çok az görülen sabır ve tahammül gücü gördüm, irade gücü normal üstü boyutlara ulaşmıştı. Yüzünde canlı bir nurluluk vardı. Takvasından dolayı abdal=(ruhî yetenekle-

⁴⁶⁷ *Bugünkü İslâm Dünyası*, 2. c., Emir Şekip Arslan haşiyesi, s. 168-172.

rini gizleyen saf görünüşlü insan)lardan idiyse de, cesaret ve yiğitlikte abtâl= (kahraman) lardandı. Trablus savaşları sırasında, -duyduğuma göre- savaşlara doğrudan kendisi de katılmış, at sırtında hiç inmeden onlarca saat geçirmiş, hiçbir yorgunluk, bitkinlik hissetmemiştir. Kendini tehlikelere atar, düşmanların en kalabalık noktasına saldırarak, geri planda kurulan komutanların görüşme yaptığı askerî karargâha kadar ulaşırdı.⁴⁶⁸

İsnâ Aşeriyye (İmamiyye) Fırkasının İmamet İnancı

Önceki sayfalardan, Ehl-i Beyt büyüklerinin, İslâm'ın tertemiz, arı duru inancına sağlam bir şekilde bağlı oldukları, güneş gibi parlak bir şekilde açığa çıktı. Bu inanç ve akide onlara, şanlı dedeleri ve Peygamberleri olan Hz. Peygamber (s.a.)'den ulaşmıştı. Yani katıksız tevhid inancı ve Peygamberliğin Hz. Muhammed (s.a.) ile sona erdiğine ait açık ve seçik inanç, İslâm ümmetinin çok büyük çoğunluğuna ve Ehl-i Sünnet'in görüş birliğine varılmış inancına uygun olarak onlar; Allah'tan gelen vahiy dizisinin kapandığına, dinin tamamlanmış olduğuna kesin iman etmişlerdi. Dünya saadeti ve ahirette kurtuluş, sadece bu dine bağlıdır. İşte bu, kendisi hakkında, şöyle buyurduğu, kusursuz, eksiksiz dindir.

"Bugün ben sizin için, dininizi eksiksiz olarak tamamladım. Ve üzerinize nimetimi sonuna kadar verdim de, size İslâm'ı din olarak seçtim ve beğendim." (Maide Sûresi, 3)

Bundan sonra artık ne bir Peygamber gelecek, ne de yeniden ortaya bir şeriat konulacaktır. Dinde ne eksiltmeye ne de ona bir şey katmaya imkân vardır; işte bu akîde, Efendimiz Hz. Ali (r.a.)'den

⁴⁶⁸ a.g.e., s. 159-160. Bir de Sunûsî hareketi üzerinde yazılmış Arapça kitaplara ve Şeyh Sunûsî'yi tanıtan, onun başarıları üzerinde yazılmış araştırma makalelerine, risalelerine bakınız.

başlayarak, hayatları ve mücadeleleri tarih ve tercüme kitaplarında anlatılmış olan ve herhangi bir yönden örnek olarak öne sürülebi-
lecek olan bütün ulu kişilerin hassasiyetle üzerinde durdukları bir
inanç ve akide idi.

Süfyan Mutrif'den o da Şabî'den, Şabî de Ebu Cuheyfe'den şö-
le rivayet etmişlerdir: Ben, Hz. Ali (r.a.)'ye, "Kur'an-ı Kerim'den
başka, size Hz. Peygamber Efendimizden, doğrudan doğruya baş-
kalarının bilmediği herhangi bir söz bildirildi mi?" diye sordum
da,⁴⁶⁹ buyurdu ki: "Toprak altındaki tohumu yarararak canlandıran ve
canlı ne varsa hepsini yaratan Allaha and olsun ki; benim yanımda,
Kur'an-ı Kerim'i anlamak için bahsettiği anlayış ve idrakten veya
benim sayfamda olandan başka hiçbir şey yoktur." "Sizin sayfanız-
da ne vardır?" diye sordum, şöyle cevap verdi: "Müslümanın diye-
ti⁴⁷⁰ (nin verilmesi), esirlerin serbest bırakılması ve kâfir karşılığın-
da müslümanın öldürülmemesidir."⁴⁷¹

⁴⁶⁹ Hz. Ali (r.a.)'ye böyle bir soru sorulması sebebi şuydu: Bir takım insanlar,
Hz. Ali'ye vasiyet olarak birçok sözün söylendiğini ve sır olarak onun sine-
sinde gizlendiğini düşünüyorlardı.

⁴⁷⁰ Öldürülen müslümanın diyeti olarak ne kadar deve verileceği ve onun miras-
çılarının bunun bedelinin nasıl ödeneceğidir.

⁴⁷¹ Ebu Talib oğlu Ali, *Müsned*'i; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*'i.

